

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_204152

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No.

T82

562 EK

Accession No.

T4217

Author

శివశంకర శాస్త్రి

Title

పదాంశము

This book should be returned on or before the date last marked below.

+++++

న వ్య సా హ త్య మా ల

ఏ కా ం కి త లు

గౌరవ సంపాదకులు:

శ్రీ తల్లావజ్ఞుల శివ శంకర శాస్త్రి

శ్రీ దేవులపల్లి కృష్ణ శాస్త్రి

గౌరవ సహాయ సంపాదకుడు:

శ్రీ జనమంచి కామేశ్వర రావు

సంపాదకుడు,

శ్రీ బాలాంశ్రు సత్యనారాయణ రావు

ఏ కాంక్షికలు,

శ్రీ తివ తంకర తాస్త్రి,
సంకలిత సంపాదితము.

ఆంధ్ర బుక్ హౌస్
మల్లాది బాబ్, హైదరాబాద్

ఆంధ్ర ప్రచారిణి లిమిటెడ్
రాజమహేంద్రవరము

రాష్ట్రీయ సంకీర్తన
 తొలి పూర్వ : సవంబరు ౧౯౪౩

సంకీర్తన కలెక్షన్ ముద్రాణం
 రాష్ట్ర ముద్రాణ కార్యాలయం

అంకితము

శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రికి

కృతజ్ఞత

అంధ్రప్రచారిణి పక్షమున అధునికకవుల వద్యములు, నాటికలు, కథలు సంకలనము చేసి క్రమంగా సంపుటలరూపంలో ప్రకటించవలె ననే కుతూహలము గమరమి సంవత్సరము కిందట కలిగింది. కార్యస్థానము రామచంద్రపురమునుంచి రాజమహేంద్రవరము మార్చడములో కొన్ని మాసములు గడచిపోయినవి. పెన్సిల్వనియాలో శ్రీ శివ శంకర కాశ్మీ గారు మాకు గౌరవసంపాదకులుగా అభ్య మైనప్పుడు వారితో ఈప్రస్తావన చేసి కాము. కాశ్మీ గారు సెలరోజులలో వైగ్రంథములు నమకూర్చి సంస్కరించి మాకు ఇచ్చినారు.

నాటికలు నాలుగు సంపుటములుగా ప్రకటించవలె నని మాసంకల్పము. వీటిలో ఉత్తమరచనలు ౫౦ ముద్రించగలమని ఆశ.

అయిదారు సంవత్సరముల కిందట మదరాసునుంచి సమ్మాన్యాస్ కంపెనీవారు వివిధరచయితల నాటికాసంపుటము శ్రీ శివ శంకర కాశ్మీ గారి సంపాదకత్వమున ప్రచురిస్తామని ప్రకటించారు. కారణాంతరాలచేత సమ్మాన్యాస్ అవని నెరవేర్చడానికి అవకాశం కలగ లేదు.

నవ్య సాహిత్య పరిషత్తు వారు ఇట్టిగ్రంథకాలము ప్రకటించవలె నని చాలారోజులనుంచి ఉద్దేశించి ఉన్నారు. కొన్ని అవాంతరాలచేత పరిషత్తు వారు పని ప్రారంభించ లేదు. నవ్య సాహిత్య పరిషత్ స్థాపకులలో శ్రధాసు లైన శ్రీ శివ శంకర కాశ్మీ గారు మాయండు అనురాగముచేతను, సాహిత్య దోహదానికి ఉపకరిస్తుం దనే ఉద్దేశముచేతను మేము ప్రకటింపడానికి అవకాశ మిచ్చినారు.

నామాన్యంగా వినోదార్థం పాఠశాలలలో ప్రదర్శనలు చేసేవారు, ప్రతాపరుద్రయంలోనుంచో, బొబ్బిలియుద్ధంలోనుంచో, కన్యాశుల్కములో నుంచో కొన్నిరంగాలు ప్రదర్శించటం పరిపాటి. పెద్దనాటక సమాజాల వారుకూడా అప్పుడప్పుడు చోచో ప్రదర్శనలు చేసేవారు. అటువంటిది అకుసు లకుసులుగానే ఉంటుంది. కళాదృష్టితో రచించిన ఏకాంకికలు అడితే కలిగే అనందిం పైవాటివల్ల ఉలగదు.

ఇది ప్రథమసంపుటి. ఇందులో నాటిక లన్నీ ప్రదర్శనయోగ్యములు. సందర్భాన్ని బట్టి రంగస్థలములో ధిన్నమార్పులు చేస్తూ వస్తే, ప్రేక్షకులకు ప్రీతి ఉలగక పోదు.

కళాశాలలలో గాని, జల్సాలలో గాని, ఉత్సవసమయాల్లో గాని, ఉత్సాహముతో నాటికలు ప్రదర్శించ దలచుకొన్నవారికి ఈసంపుటి ఉపకరిస్తుం దని మావిశ్వాసము.

శ్రీల రచనలు వ్రత్యేకసంపుటిగా ప్రచురించ దలచినాము.

మాకోర్కెమీద తమగీతనాటికిను ఈసంపుటిలో చేర్చి, పీఠికాదులతో మా కిచ్చిన శ్రీ శివ శంకర శాస్త్రి గారికి మా కందనము.

ఈసంపుటిలో ప్రకటించ దానికి అవకాశము కలిగింది తమనాటికలు మాకు దయచేసిన ఇందలి నాటికాకర్తల కందరికి అంధ్ర ప్రచారిణీ వ్యాకృతజ్ఞతా పూర్వక వందనములు.

పై డిమర్రి సత్యనారాయణ మూర్తి

మేనేజింగు డైరెక్టరు

అంధ్ర ప్రచారిణీ లిమిటెడ్

నవంబరు ౧౯౪౩

అనుక్రమణిక

కృతజ్ఞత	పుట ౭
పరివరము	౧౦
సీరిక	౧౩

సముద్ర తీరము	...	శ్రీ నూతక్కి రామ శేషయ్య	౧
మాయ పెళ్ళి	...	శ్రీ కొడవటిగంటి వెంకట సుబ్బయ్య	౬
గజ్జెలమొలతాడు	...	శ్రీ నోరి నరసింహ శాస్త్రి	౨౯
పరివర్తనము	...	శ్రీ శ్రీనివాస శిరోమణి	౪౬
శ్రీ కృష్ణుడు	...	శ్రీ చింతా దీక్షితులు	౬౫
అసవాదు	...	శ్రీ ముస్తాఫా కృష్ణ	౮౦
ప్రభు వాక్యము	...	శ్రీ శివ శంకర శాస్త్రి	౧౧౧
సౌందర్యోపాసన	...	శ్రీ తల్లావల్లభ కృత్తివాస తీర్థులు	౧౨౩
గ్రీష్మ ఋతువు	...	శ్రీ బాలాంత్రపు రజనీ కాంత రావు	౧౩౧
మొక్కుబడి	...	శ్రీ మొక్కపాటి నరసింహ శాస్త్రి	౧౪౬
శిల్ప నిద్ర	...	శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి	౧౬౫
మధుర ప్రియ	...	శ్రీ నావిలాల సోమయాజులు	౧౭౮

వ రి చ య ము

సూతక్కిరామ కేషయ్య: జననము ౧౮౯౭, చిలుపూరు గ్రామము, గంటూరు జిల్లా. ౧౯౨౩ లో బి. యల్. ౧౯౨౫ నుంచి ఆద్యోగేటు. ౧౯౨౯-౩౦ లలో బెజవాడ తాలూకా బోర్డు ప్రెసిడెంటు. ౧౯౩౦ మధ్య నుంచి జయపురపండ్తానంలో అసిస్టెంటు డివాన్. నాటికలు, ఖండ కావ్యములు రచించినాడు. చాలా వ్యక్తులనుడు.

కొడవటిగంటి నుబ్బయ్య: జననము ౧౮౯౭ గంటూరు మండలములో. కొంతకాలం ఓవర్ సెయిర్. ౧౯౨౧-౨౨ లలో తెనాలి రామలింగ సభకు దర్శకత్రయములో వాడు. నటుడు, చిత్రకారుడు. ఖండ కావ్యములు, కథలు అనేకములు రచించినాడు. యోగ సాధకుడు.

నోరి నరసింహ శాస్త్రి: జననము ౧౯౦౦, గంటూరు నగరములో. ౧౯౨౫లో బి. ఎల్. శేషల్లో న్యాయవాదవృత్తి. మంత్ర తంత్రశాస్త్రము లలో నిధి. సహజన ధర్మపరాయణుడు. ఖమ్మం ఖండ కావ్యములు, నాటికలు, కథలు, న్యాయములు రచించినాడు. ఆంధ్రసారస్వతములోను ప్రసిద్ధ భావుకుడు.

శ్రీనివాస తిరోమణి: జననము గంటూరు మండలములో. జ్యోతి శాస్త్రములో నిధి. వచనరచనలో అందె వేసినచెయ్యి. పత్రికా సంపాదకుడు. సినిమా వ్యాపారములో నిష్ణాతుడు. వ్యవసాయములో పరిశోధకుడు. కథలు, నాటికలు, న్యాయములు అనేకము రచించినాడు.

వింతా దీక్షితులు: జననము ౧౮౯౧, తూర్పు గోదావరిమండలములో. పశ్చిమవిద్యాలయంలో ఉన్నత విద్య. పాఠశాలలో ఉన్నప్పుడు. బహుగ్రంథనిర్మాత. “శబరి” మొదలైన నాటకములు, నాటికలు, వ్యాసములు కథలు — అనేకము రచించినాడు. భక్తుడు.

మొదటి కృష్ణ: జననము ౧౮౯౧ రాజమహేంద్రవరములో. ౧౯౨౩ లో బి. ఎల్. “స్వాతి” పత్రికా సంపాదకుడు. అనార్కలీ, అశోకము, టీకప్పలో తుపాను మొదలైన నాటికలు, “ఎక్కడికి” అనేకథా సంపుటి ముద్రితములు. నాటకనిర్వహణములో ప్రవీణుడు. వ్యాపరచయిత.

శివతంకర తాస్తి: జననము ౧౮౯౨ కాజుగూడము, గుంటూరు మండలమున. తెనాలి రామవిలాససభ దర్శకత్రయములో వాడు. అనేక గద్య పద్య గీతికా నాటికలు, కావ్యములు రచించినాడు.

తల్లా వజ్రలక్ష్మి వాస శిర్డీలు: జననము ౧౯౦౪ లో, గుంటూరు నగరమున. బి. ఎ., బి. ఇడి. అనేక గద్య గేయ నాటికలు, రేడియో నాటికలు, పాఠశాలవ్యాసములు, నాటకములు రచించినాడు. అంగభాష నుంచి కొన్ని నాటకములు, సంస్కృతమునుంచి కథాసరిత్సాగరము, హిందీ నుంచి కొన్ని పుస్తకములు తెలిగించినాడు. అలంకార వేదాంతకాస్త్రములలో అభినివిష్టుడు.

బాలాంత్రపు రజనీకాంత రావు: జననము ౧౯౨౦, విడదవోలు పశ్చిమ గోదావరిజిల్లాలో. ౧౯౩౯ లో ఎమ్. ఏ. అనేక రేడియోనాటికలు, గేయములు రచించినాడు. గాయకుడు.

మొక్కపాటి నరసింహ తాస్తి: జననము ౧౮౯౨, తూర్పుగోదావరి మండలము, గుండ్రెడ్డుగూడమున. ఎడిటర్‌లో వ్యవసాయకాస్త్రాభ్యాసము

చేసినాడు. శక్తి, కళ పత్రికలకు సంపాదకుడు. బ్యారిష్టరు పౌరస్థితము మొదలైన గ్రంథములు రచించినాడు. రేడియో ప్రసంగములు, అనేకము చేసినాడు. వహనటసభ స్థాపించి, నాటికలు వ్రాసి అభినయించినాడు. సినీమారచనలో సిద్ధహస్తుడు.

పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్య తాస్త్రి: ౧౯౨౦ లో చావలి గ్రామము, గుంటూరు మండలములో జననము. సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు, తెలుగులలో ఎం. ఏ. M. Litt. Diploma in German. వేదవిషయవ్యాసములు సారస్వతవ్యాసములు, కథలు, ఖండికావ్యములు, గేయములు - అనేకము రచించినాడు. ఆధునికవిధానములో వేదార్థప్రవీణుడు.

నావిలాల్ సోమయాజులు: జననము ౧౯౧౨, విఘ్నలపల్లె, గుంటూరు మండలములో. ౧౯౩౨ లో బి. ఏ. ౧౯౩౯ నుంచి గుంటూరు శారదానికేతన కలాశాలాధ్యక్షుడు. దక్షిణదేశ ఆంధ్రవాఙ్మయము, నాయకురాలు (నాటకము) మొదలైన గ్రంథములు, అసంఖ్యాక ఖండ కావ్య, గేయనాటికా, సారస్వతవ్యాసములు రచించినాడు. వ క్త.

పీఠిక

౧

అంకరూపక మనేశబ్దము అలంకారశాస్త్రములో కనబడుతుంది. ప్రాచీనరూపకాలలో అంకవిభజనే కాని రంగవిభజన లేదు. విష్కంభము, మిశ్రవిష్కంభము, చూళిక, అంతర్నాటిక- ఇత్యాది ఘట్టాలు విభాగరూపముగా ఉన్నవి. రూపము ఆరోపణ చేసుకోవడంవల్ల రూపక మనీ, నటించడము చేత నాటక మనీ నామములు ప్రసిద్ధి కెక్కినవి. అల్పార్థములో రూపిక అనీ, నాటిక అనీ ఆధునికవ్యసహారము. అంకరూపకము అనడానికి బదులుగా ఏకాంకిక అని ప్రతీతి కలిగింది.

నాటికకు పూర్వరూపము వాకోవాక్యము. దానికి పూర్వరూపము స్వగతము. స్వగతములో ఏకపాత్రోపన్యాసము ఉంటుంది. పంచనముకన్న పాట, పద్యము ముందు పుట్టడంచేత స్వగతము మొదట తాళబద్ధము, తరువాత ఛందోబద్ధము అవుతుంది. విశ్వసాహిత్యములో విశేషప్రాచీన మైనయుగ్వేద సంహితా భాగములో ఇంచుమించుగా ఇరవై స్వగతాలు గాని, వాకోవాక్యాలు గాని ఉన్నవి. వాకోవాక్యము అంటే ఉక్తిప్రతి్యుక్తులు గాని, ప్రశ్న నమాధానాలు కాని, సంవాద

ములు కాని కావచ్చు. ఇంద్రమరుత్తుల వివాదము, ఇంద్ర
వరుణుల సంవాదము, భాగ్యపుత్రులతో అగస్త్యుని సంభా
షణ, కుమారునితో వశిష్ఠుని సంభాషణ, నేమాభార్గవునికి ఇం
ద్రుని సమాధానము, వృషాకపినిగురించి ఇంద్రఇంద్రాణుల సంవా
దము, ఊర్వశీ పురూరవుల సంభాషణ, సరమా పణిసంవాదము,
మత్తైక్కి ఇంద్రుడు చేసినస్వగతము, అపాల, గోతమును మొద
లగువారి వాక్యములు గోచరిస్తవి. అధిర్వవేదములో సుపర్ణా
ధ్యాయములో అధర్వాణుడు చేసిన దైవప్రార్థన కనిపిస్తుంది.
ఇక వచనములో ఐతరేయ బ్రాహ్మణములో కవషుని కథ
వంటివి రూపకప్రాయములు. బ్రాహ్మణాలలో వచనరూప
ముగా అనేకసంవాదములు నాటికాలక్షణాలతో స్ఫుటముగా
గోచరిస్తవి.

యజ్ఞయాగాది సమయములలో బ్రాహ్మణులు వేష
ధారణము చేసి ఇంద్ర, అగ్ని, వరుణ, బ్రహ్మణస్పతులు
మొదలైనదేవతలవలె నటించేవారని నాటక చరిత్రలో
పాశ్చాత్యులు వ్రాసినారు. పవిత్రసమయాలలో పాత్రధారణ
చేసి పదిమందియెదుట పవర్తిస్తారా అని సంశయము కలగవచ్చు.
సామాన్యుల వేషము ధరించడముకన్న పురుష శ్రేష్ఠులవలె
కాని, పురుషోత్తమునివలె కాని, స్త్రీరూపారోషణము చేసుకొన
డమువల్ల లోపము లేదు. లోకానికి అతిలోకవిషయముమీద
ఆసక్తి ఉండడము సహజము, సమ్యక్తము, ప్రజలు ఉన్నదాని

కన్న అధికముగా కనపడనలె నని కాంక్షిస్తారు. అందుచేతనే రూపకానికి ఆవశ్యకత కలిగింది. ఇప్పటికీ మనదేశములో సామాన్యవిషయాలకన్న ఉదాత్తవిషయాలమీదనే ఉత్సుకత ఎక్కువ. అందుచేతనే రామాయణ మహాభారతఘట్టాలు, పురాణాలలో ఉపాఖ్యానాలు, రంగస్థలముమీద పరిదర్శిస్తే ప్రజలు ఆసక్తితో చూస్తారు.

తొలికనంస్కృత భాషలోకూడా ప్రాచీనకాలములోనే నాటికలు, నాటకములు కొంచె కొంచెముగా గోచరిస్తవి. అష్టాధ్యాయి రచించిన పాణిని మహర్షి, భాష్యకారు డయిన శతంజలి మహర్షి నాటకాలు రచించినట్టు ప్రతీతి. క్రీ. పూ. 3౫౦ ప్రాంతాలలో ఉన్న శతంజలి దృశ్యకావ్యాలనూ, నటులనూ నాటకరంగాలనూ పేర్కొన్నాడు. నాట్యశాస్త్రప్రణేత అయిన భరతమునికి దృశ్యకావ్యభేదాలు బాగా తెలుసును. క్రీ. పూ. ప్రథమశతాబ్దిలో ఉన్న భానుడు ఏకాకింకలు రచించినాడు భాననాటకచక్రములో దూతఘటోత్కచ, కర్ణభార మధ్యమ వ్యాయోగ ఉరుభంగాదులు నాటికాప్రాయములు. క్రీ. పూ 2౫ మొదలు క్రీ. త. ౧౫౦ వరకూ బౌద్ధులు సంస్కృతనాటకాలు రచించారు. క్రమక్రమముగా రూపక ఉపరూపకాలు బయలు పేరినవి. సంస్కృత భాషలో వేలకొద్ది దృశ్యకావ్యాలు ఉండే వనీ, కాలక్రమేణ అనేకము లోపించి నశించిన వనీ విజ్ఞులు లిఖించారు.

౨

పాశ్చాత్యదేశాలలో చిన్ననాటిక చిరకాలమునుంచి వ్యాప్తిలో ఉన్నది. దాని ఆకారప్రకారాలు వివిధవిధాలుగా ఉండేవి, ప్రాచీనగ్రీకు దేశములోనూ, ఇటలీదేశములోనూ నాటిక విశేషముగా ప్రహసనప్రాయముగా ఉండేది. ఇంగ్లాండు లో మధ్యయుగములో ఉండే Mystery Plays, Miracle Plays, Interludes- నాటికాప్రాయములే. ౧౬-౧౭-౧౮ సంవత్సరములో శాసనప్రకారము నాటకశాలలు మూసివేసిన తర్వాత Travelling actors Drolls అనేవి అడుతూ ఉండేవారు. ౧౮, ౧౯ శతాబ్దాలలో curtain-raisers, after pieces, sketches for Amateurs, అప్పుడప్పుడు ప్రదర్శించేవారు. ఇవి అన్నీ ఇంచుమించుగా ప్రహసనాలే. వీటికి గౌరవము ఉండేది కాదు.

ఆధునిక నాటిక ౨౦ శతాబ్దిలోనే ఉద్భవించి దని చాలామంది విమర్శకుల మతము. గతశతాబ్దిలోనే కొందరు ప్రారంభించినా, ప్రస్ఫుటరూపము ఈశతాబ్దినుంచే ఏర్పడ్డదని ఆభియుక్తుల అభిప్రాయము. ముఖ్యముగా ఇంగ్లాండు అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రాలలో ప్రబలి, ప్రదర్శనయోగ్యమై రంగస్థలముమీదికి ఎక్కి రంజన చేస్తున్న దట.

3

ప్రాచీనాంధ్ర సారస్వతములో నాటికలు లేవు. సంస్కృత నాటకములవంటివి కూడా లేవు. ప్రజ్ఞాపద్యచంద్రోదయ నాటకము సంస్కృతమునుంచి ఆంధ్రీకరించినవారు శ్రవ్యకావ్యము చేశారు! వసంతవిలాసము అనేగీతినాటిక ఉన్నట్లు వాడుక. గేయ మొకటి ఎందులోనో ఉదాహృతమై ఇప్పటికీ లభిస్తున్నది. దానిని బట్టి గ్రంథస్వరూపము నిర్ణయించడానికి వీలులేదు. క్రీడాభి రామము దృశ్యకావ్యధోరణిలో నడచినా, నాటిక అనడానికి వీలు లేదు. ఇద్దరు ప్రధానపాత్రలు. Cinema విధానములో చిత్రరూపులవలె కొన్ని కొన్నిదృశ్యాలు ఉహించవచ్చును. అందులో ఇద్దరు పాత్రలే కాని వస్తువు ప్రధానం. కాలేదు. ఓరుగల్లునగరములో అప్పటి సచారవ్యవహారాలు, వినోదాలు, విచిత్రాన్ని వేశాలు కొద్దిగా గోచరిస్తవి. శ్రీనాథవి రచిత మని ప్రతీతి కల వీధినాటకము చిన్న దైనా నాటిక కాదు. అందులో నాయకునికి అందముగా కనిపించిన ఆడువారలవర్ణనమాత్రమే అతి ప్రధానము. కృష్ణదేవరాయలకాలములో నాటకములు అడినట్లు బాగా తెలుస్తుంది. అవి ఎటువంటివో, ఏవిధంగా ప్రదర్శించేవారో డాక్టరు నేలటూరి వేంకట రమణయ్య వంటి వారు విశదీకరించాలి. రాయలు విద్యతృప్తువు కావడంచేత, అన్నిటికీ పండితామోదమే ప్రధానంకావడంవల్ల సంస్కృత నాటకలక్షణాలను కొంతవరకైనా అనుసరించిన దృశ్యకావ్యాలే ప్రదర్శించేవారని భావించవచ్చును. తంజావూరులోను, తదితర

అస్థానాలలోను కాలక్రమేణా నాటకములు రచించడము, ప్రదర్శించడము జరిగినట్లు స్పష్టము.

ప్రభువులకు, పండితులకు, ప్రజాసామాన్యానికే ప్రమోదము కలగడానికీ, ప్రదర్శనయోగ్యము కావడానికీ విధిభాగవతము, యక్షగానాలు బయలుదేరినవి. ప్రతికథలోనూ వస్తుగౌరవము ఉండేది. సంగీతప్రియుల ఆమోదానికి అక్కడక్కడ గీతకలు, పాటలూ, ప్రాధులకోసము మధ్య మధ్య పద్యములూ, విద్వాంసుల వినోదానికి సంస్కృతగుంఫనలు శ్లోకములూ, అందరి ఉల్లాసానికి హాస్యము నిబద్ధము చేసేవారు. ప్రత్యేకించి యక్షకుటుంబాలు కృషిచేసి పాడుతూ ప్రదర్శించే యక్షగానాలలక్షణము బాగా విశదమే. సుగ్రీవవిజయము మొదలైన యక్షగానములు సహస్రాధికముగా లభ్యమౌతవి. వాగ్గేయకారుడైన త్యాగరాజు అంతటివాడు కూడా యక్షగానధోరణిగా నౌకావిహారము, ప్రహ్లాదచరిత్ర రచించినాడు. ప్రజానీకము మోజుకోసము తోలుబొమ్మలాటలు కొంతనాటకసరణిలో వ్యాపించివి. జగద్విఖ్యాత మైన రామాయణ మహాభారతాది గ్రంథఘట్టాలు తీసుకొని నాటకసరణిలో నడిపేవారు. అందులో సంభాషణ, గానము, వర్ణన మొదలైనవి ప్రసిద్ధములు. మానవుడు పాత్రధారణ చేసి రంగస్థలముమీద ఆడడముకన్న ప్రాణము లేనితోలుబొమ్మలను తెరమీద ఆడించడమే నాటక కళకు పరమావధి అని ఒకానొక జర్మన్ రసికతత్వవేత్త నిర్వచించినాడు.

చిన్ననాటకములు ఆరోజులలో ఉండువానికి వీలే లేదు. రాత్రి భోజనాలు చేసి ప్రభమయ్యాము కాగానే ప్రేక్షకులు సిద్ధమయ్యేవారు. ఇంచుమించుగా నూర్వోదయమయ్యేవరకూ చూస్తే గాని వారికి తృప్తి ఉండేది కాదు. ఆరోజులలో వలె ప్రతిరాత్రి ప్రదర్శనానికి ఆకాలములో అవకాశము లేదు. పంటకారు అయిన తర్వాత పనిపాటులు తగ్గి ఆకాశము నిర్భేషమై ప్రజలకు విశ్రాంతి దొరికినప్పుడు కుశీలపులు బయలుదేరి పెద్దగ్రామములలో నాటక ప్రదర్శనము చేసేవారు. తరుచుగా లేక ఎప్పుడో లభ్యమయ్యే ప్రదర్శనము ఇట్టే అయిపోతే తృప్తి ఉండదు. అందుచేత మూడుజాములు ఆట ఆడించేవారు. అటువంటినందర్భములో చిన్ననాటికకు తావు ఏలాగున ఉంటుంది?

ఇప్పటికీ ఇటువంటిప్రదర్శనములు అక్కడక్కడ నుదీర్చుముగానే జరుగుతున్నవి. జనసామాన్యానికి వీటిమీద విశేష ప్రీతి ఉన్నట్టు స్పష్టము.

౪

నాటికారచన గతశతాబ్దిలోనే ఒకవిధముగా ప్రారంభమయినది. అన్నివిషయాలలో ముందడుగు వెయ్యడానికి ప్రయత్నించిన వీరేశలింగము పంతులు ప్రహసనములు ప్రారంభించినాడు. సంస్కృతఉపదేశకాలలో అస్యతమమైనప్రహసనము ఆయనను ఆకర్షించినది. సాహిత్యదృష్టికన్న సంఘ సంస్కరణదృష్టే ప్రధానముగా ఉన్న పంతులు లోకముమద

మృత్యుకై ప్రహసననిర్మాణము చేసినాడు. ఆయన దురాచారములు, అసహ్యములు అనుకొన్నవి యథాతథముగా ప్రదర్శించడానికి ప్రయత్నించెడిముఠేళ అరచరలు ఉత్తమసాహిత్య శ్రేణిలోకి ఎక్కడో పోయినవి. వివిక్తగ్రంథకారకు డైన రాజాభిరంగరావు ప్రహసనములు తాత్కాలికచమత్కారము కలిగించి వర్ణించినవి. ప్రహస్యరసవశానర్థి పానుగంటి లక్ష్మీచారిణిచే రావు పుత్రులు ప్రహస్యచరిత్ర అనేశీర్షికతో ఇంచుమించుగా ఇరుచున ప్రహసనములు రచించినాడు. సామాన్యసాంసారిక వినోదాలు వాటిలో ప్రధానవిషయాలు. శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహ కవి ప్రహసనాలలో చమత్కారశేఖ గోచరిస్తుంది. ఈరచయిత లండనికి ప్రహసనరచనే ప్రయోదావహము కానడము చిత్రమే. సామాన్యవిషయాలను సాహిత్య శ్రేణిలోకి ఎత్తి సంస్కారవృష్టి ప్రధానముగా ఉంచుకొని ప్రహసనమే లక్ష్యముగా ఎంచి నిర్మించడముచేత కళాసంపద కలబడడము లేదు. ఎంత ప్రతిభావంతుడైనప్పటికీ మరన్నతమత మ్మయి నప్పుడు రచన పరాకాష్ఠకు పోవడము కష్టము.

ఇంకా కొందరు రచయితలు చిన్ననాటకాలు చేసినారు.

౫

సాహితీ సమితివారు రంగస్థలములో ప్రవేశించినతరువాతనే ఏకాంకికకు కళారేఖ వర్ణింపబడి సమితివారు సంస్కారము కాని, ప్రచారము కాని ప్రధానముగా పెట్టుకోక కళ లక్ష్యముతో ఉంచుకొనడముచేత నరసాహిత్యస్ఫుష్టి చేయగలిగి

స ము ద్ర తీ ర ము

శ్రీ నూతక్కి రామశేషయ్య

౧

కొడుకు: నా కొక కల వచ్చింది.

తండ్రి: ఇంత ప్రా దైక్కి లేచినా నేమి?

కొడుకు: కలలో నేను సముద్రపు ఒడ్డున వెళ్ళినాను. అప్పుడు మనపెద్దగడియారము ౧౨ కొట్టింది.

తండ్రి: అంత ఎండలో సముద్రానికి వెళ్ళకూడదు.

కొడుకు: కలలోకూడా వెళ్ళకూడదా? అయినా అక్కడ అంత ఎండ లేదు నాన్నా! మూర్ఖుడు సముద్రము దగ్గర చల్లగా ఉంటాడు. నీవూ అంతే. ఎంత కోపము ఉన్నా నన్ను చూచేసరికి నవ్వుతూ ముచ్చటగా ఉంటావు. నన్ను చూస్తే నీ కంటి సంతోష మెందుకు నాన్నా?

తండ్రి: నీవు మంచివిడ్డవు—అందుకని.

కొడుకు: నేను మగించాడనా? అయితే సముద్రముకూడా మంచి దన్ను మాటెనా? అందుకే నే నన్ను చూచి నవ్వించి. అక్కయ్య నవ్విసట్లుగానే సముద్రము నవ్విసప్పుడుకూడా వెన్నెల కాచినట్లుంటుంది. సముద్రములో ఏ ముంటుంది నాన్నా?

తండ్రి: సముద్రములో రత్నాలూ, ముత్యాలూ ఉంటవి.

కొడుకు: ముత్యాలా? అందుకే నాన్నా, సముద్రము నవ్వికే అంత తెల్లరు వస్తుంది! ఇండాకే సముద్రము నన్ను చూచి నవ్వించి. రత్నాలు కూడా ఉంటవి కామా? నీవు చెప్పేకథలలో రాజకుమార్తె లెప్పుడూ రత్నాలతో అచ్చనగాను లాడుకొంటారు. నేను సముద్రానికి వెళ్ళి

రత్నాలు తీసుకొని వస్తాను. రత్నాలతో అక్కయ్య అచ్చనగాయ లాడు కొంటుంది.

తండ్రి: రాముడూ! నీవు సముద్రానికి వెళ్ళగూడదు.

కొడుకు: అక్కడ ఎంతో హాయిగా ఉన్నది. నాన్నా! చల్లగాలి నాపింటిని తాకుతూ పోతూ వుంటే అమ్మ ఒళ్ళు నిమిరి ముద్దు పెట్టు కొన్నట్టుగా ఉన్నది. అమ్మ సముద్రముమీద గాలిలో ఉంటుందా?

తండ్రి: ఉండదు.

కొడుకు: అయితే, ఇంకెవరిచేతులు అంత చల్లగా మెత్తగా ఉంటవి? ఇంకెవరి ముద్దు అంతసుఖముగా ఉంటుంది? నీకు తెలియదు నాన్నా, అమ్మ సముద్రపు ఒడ్డునే ఉంటుంది. నేను కూడా వెళ్తా.

తండ్రి: నీవు సముద్రానికి వెళ్ళగూడదు.

కొడుకు: అయ్యో, అక్కడ హాయిగా ఉంటుంది నాన్నా! నే నక్కడ నిలుచున్నప్పుడు కనిబడే సీటికుంపరలు నెమ్మదిగా కరిసింది. అప్పుడు నేను దిగ్గరగా నవ్వినానుమరి నాన్నా! ఎవ్వరూ తేకుండా నవ్వితే,పిచ్చివాడంటారా?

తండ్రి: అనువు. పిచ్చివాళ్ళట్లాగే నవ్వుతారు.

కొడుకు: అయితే పిచ్చివాళ్ళకు దేవుడెంత సుఖము పెట్టాడో! నేను నవ్వినప్పుడు నాకెంతో హాయిగా ఉన్నది. అప్పుడు ఎవ్వరూ తేకు. అమ్మ మాత్రము కనబడకుండా అక్కడనే ఉన్నది. నన్ను ముద్దు పెట్టుకున్నది. అమ్మద్దు నాన్నముద్దుకంటే సుఖముగా ఉన్నది. అది ఇచ్చుటికీ నాకను రెట్టతొలిమీద తేలేయాడతూ ఉన్నది. [కళ్ళులు నగము మూసి నవ్వు కొంటాడు.]

తండ్రి: రాముడూ, ఏమిటది?

కొడుకు: అమ్మ అమ్మ దగ్గరకు వెళ్ళి రాకద్దూ నాన్నా! అక్కడ ఎంతో హాయిగా ఉంటుంది. నే నక్కడ నిలుచుంటే సముద్రము నాకె

పుకు చేతులు చాచి నన్ను పిలిచింది. నాకు రత్నాలు ఇస్తుంది. నేను తెచ్చుకో వద్దు నాన్నా?

తండ్రి: నీవు వెళ్ళకూడదు. అక్కడ పెద్దచేపలు ఉంటవి.

కొడుకు: పెద్దచేపలా? అవి ఎట్లా ఉంటవి నాన్నా! నేను వాటిని చూడ వద్దా!

తండ్రి: అవి మనమే దంక ఉంటవి. నీవు వెళ్ళ వద్దు. వెళ్ళితే నాకు కోపము వస్తుంది... [బయటికి వెళ్ళుతాడు]

కొడుకు: నాన్నకు నామీద కోపము రాదు. కోపములోకూడా నేను నవ్విలే నవ్వుతాను. సముద్రములో ఇల్లుకా చేపలు ఉంటవి. ముక్కాలు, రత్నాలు కూడా ఉంటవి. అమ్మ అక్కడే గాలిలో తిరుగుతూ ఉంటుంది. నేను వెళ్ళగానే నిమిరి ముద్దు పెట్టుకుంటుంది. అప్పుడు సముద్రము బలమైన తనచేతులు చాచి నన్ను కాగిలించుకుంటుంది. చేపలను చూపిస్తుంది. ముక్కాలు, రత్నాలు ఇస్తుంది. అవి అక్కయ్యో కిస్తాను. [నవ్వు కుంటాడు] నాకు ఒంటరిగా ఉంటేకూడా నవ్వు వస్తుంది. నాన్న చూస్తే పిచ్చివాడంటాడు. [వెళ్ళి పోతాడు].

౨

[రాముడు మందముమీద పరున్నాడు.. జ్వరము తీవ్రముగా వున్నది. ప్రక్క కుర్చీలపైన డాక్టరు, తండ్రి కూర్చున్నారు.]

తండ్రి: అబ్బాయి ఎక్కువగా మాట్లాడుతున్నాడు. కొంచెము నిద్ర మందిస్తే?

డాక్టరు: జ్వరతీవ్రతచేత మాట్లాడుతున్నాడు. జ్వరము కొంచెము దగిలతర్వాత ఇస్తాను. ఎక్కువ ప్రమాద మైన చెబ్బ తగుల లేదు. ముందుకు పడగొట్టి అలలు లోపలి కీడ్వడంచేత ఇనుక గీసుకుపోయింది.

రాముడు: ఇనుక కాదు బాబూ! సముద్రములోపలి రత్నాలమీదుగా పోరాడుతూ, పోతూ అలలబరువుచేత పోర్లబడ్డాను. రత్నాలు గీసుకు పోయినది!

తండ్రి: నాన్నా, సముద్రానికి వద్దంటే ఎందుకు వెళ్ళావు?

రాముడు: రత్నాలకోసము. అవిగో రత్నాలు! [లేవబోతాడు.]

తండ్రి: అయ్యో, లేవబోకు, నీవు కదలకుండా పండుకో.

రాముడు: రత్నాలు! సముద్రము రత్నాలు తెన్నూ ఉన్నది. అదుగో, నల్లని యెడారి! అనలుపువీడ తేలుతూ, ఆడుతూ ఉన్నది. అది నల్లమబ్బు మీద మెగులు ... తెలిసి ది! ఆ సముద్రము నవ్వుతూ ఉన్నది. సముద్రానికి పిచ్చి యొక్కింది. నాన్నా! ఒంటరిగా ఎగిరిపడుతూ గంతులు వేస్తే పిచ్చి ఎక్కినట్టు కాదా?

తండ్రి: చాలా! మాట్లాడబోకు, డాక్టరుగారికి కోపము వస్తుంది.

రాముడు: డాక్టరుగారూ! మీకు కోపమా? మానాన్నకు కోపము లేదు. నమ్మ చూస్తే నవ్వుతాడు. సముద్రానికి కోపము లేదు. అదుగో, సముద్రము నల్లగా అపారంగా ఉన్నది. దానికి ఒకటే ఒడ్డు. అవతలి ఒడ్డు లేదు. ఒడ్డున చాలామంది ఉన్నారు. అందరూ స్నానానికి వచ్చినవా లేనా? ఆడూరంగా చూడండి. డాక్టరుగారూ! ఆకాశము వంగి సముద్రాన్ని ఎంతవేపు ముద్దు పెట్టుకుంటూ ఉన్నదో! అవి ఏమిటో రహస్యముగా చెప్పకొంటూ ఉన్నవి. మీకు వినబడడము లేదు. అయ్యో నాకు నృప్తముగా వినబడుతూ ఉన్నవే!

తండ్రి: అబ్బాయిసిరి చూచినకొద్దీ నాకు భయము వేస్తున్నదండీ!

డాక్టరు: అబ్బాయి కేమీ ఫరవా లేదు. కొంచెము మందుగడ్డ తలకు కట్టండి. జ్వరము తగ్గుతుంది.

రాముడు: అదుగో వెల్తురు! సముద్రములో వెన్నెల కాస్తూ ఉన్నది. సముద్రములో అన్ని వస్తువులూ కనబడుతూ ఉన్నవి. కాని అవతలి ఒడ్డు కనుపించదు భూమికంటే సముద్రమే పెద్దది. సముద్రములో ఎన్ని భూములున్నా చూడు. అన్నీ లంకలు. అవిగో రత్నాలు, ముత్యాలు, చేపలు! పెద్ద పెద్దచేపలు, వాటిని ఏలక కన్నదో! అలంకలో ఇది ముగ్గురు అదుగో... [లేవబోతాడు]

తండ్రి: నాయనా! లేవబోకు. [చేతులు వట్టుకొంటాడు]

రాముడు: [అట్టై కన్నులు కిరిమి చూస్తూ] నీ వెవరు?

తండ్రి: [కన్నీరు కారుస్తాడు]

రాముడు: ఇంకా ఏడుస్తున్నాడు! [పండుకొంటాడు.] అదిగో అమ్మ! ఎన్నాళ్ళకు కనబడినా నమ్మా! ఇందాకా కనబడకుండా నన్ను ముద్దు పెట్టుకున్నావు. ఇప్పుడు రమ్మని చేతులు చాస్తున్నావు. నేను వస్తున్నా! ... అయ్యో, ఎవరో నా చేతులు బంధించారు. మామిడిచిగురు వంటి మెత్తని చేతులు ఎలా కందినవో చూడు! ... అమ్మా వెళ్ళుతున్నావా? నేనుకూడా వస్తున్నా నమ్మా! వస్తున్నా నమ్మా! అమ్మా, అమ్మా! ... [నిశ్శబ్దము.]

మాయ వెళ్ళి

శ్రీ కొడవటిగంటి వెంకట సుబ్బయ్య

హనుమాన్ దాసు	మహాకౌరు
గోపీ చందు	ఆరణి గుమాస్తా
చలిల్ దాసు	గోపీచందు స్నేహితుడు
రామానందు	ఒకానొక గృహస్థుడు
తారా బాయి	రామానందు కొమార్తె
లక్ష్మి	ఆరణి వెంపుడు బిడ్డ

౧

[హనుమాన్. దాసు అఫీసుగది. గోపీచందు చేతులలో మొగము తెట్టుకుని కూర్చుని ఉండగా చలిల్ దాస్ ప్రవేశము]

చలిల్ దాసు: క్యా లే, గోపీచంద్! మొగం వారేశావు?

గోపీ చందు: ఎవరు, చలిల్ దాస్! రా వ్రాయి, కూర్చో.

చలిల్ దాసు: ఏమంత దిగాలదని ఉన్నావేం?

గోపీ చందు: [అటు ఇటు చూచి] ఏమీ లేదు. మా మనోజరు పెళ్ళి వాచావు ఒక్కసారే అయ్యేటట్టున్నాయి.

చలిల్ దాసు: అవును, నేనూ విన్నాను. రామానందుకూతుర్నిస్తారట కాదా? దక్కనిపిల్లలరా! ఇంత ముసలి ముండా కొడుక్కు ఎలా నిస్తారు? కానీ, నీకు చా వెండుకు?

గోపీ చందు: ముసలివాడేమిటి- కోస! ఇక్కడి కైదు అయినాయి. ఇది అరోది. పోనీ, నేనుకుంటే నేనుకున్నాడు. వారర్థం కాలితే, అదే తాతకానీ!

చలిల్ దాను: నీకు దిగు లేదుకు? ఏదో కాస్త్రం చెప్పినట్టుంది!

గోపీచందు: చలిల్! నా కేమైనా సలహా చెప్పుదూ! ఇక్కడి కేదాది నుంచి మాకిద్దరికీ స్నేహము. నే నాపిల్లను చేసుకోవా అంటున్నాను. కారా బాయి నాకు దక్కకపోతే నేను బతకడం ఉత్తరే!

చలిల్ దాను: ఓస్సీ! ఈకబుర్ల కేం లే! కారాబాయి కాకపోతే దాని కాతమ్మ చంద్రాబాయి వస్తుంది. దిగులు వడకు!

గోపీచందు: అలా కాదు. నామనసు నీకు తెలియడం లేదు.

చలిల్ దాను: నిజంగానా యేమిటి రా!

గోపీ చందు: రెండుకోజులనుంచి చురకత్త వేర మారుతున్నాను.

చలిల్ దాను: [కొంచె మాలోచించి] పెళ్ళి నిశ్చయమైందా ఏమిటి?

గోపీ చందు: ఇంకా కాలేదు. ఇంకాలో రేపో! వీడి మనస్సు విరచా అని యక్షప్రయత్నం చేస్తున్నాను. ఏమీ సాగలేదు. నట్టి రాజులు ముందాకొడుకు! దానిఅండ్రి కేం పోయే!— అడుగో వస్తున్నాడు. నువ్వు పో!

చలిల్ దాను: నే నాలోచించి చెప్పుతాతే. ఫర్వా లేదు. చురకత్త కొనేవు నుమా! [నిష్క్రమం]

హనుమాన్ దాను: [ప్రవేశించి] ఏమిరా గోపీ! రామానందజీ ఎప్పుడు వస్తా నన్నాడు?

గోపీ చందు: ఏమో, నాకు తెలియదు.

హనుమాన్ దాను: మొన్న నీ వుండగానేగా చెప్పిపోయింది?

గోపీ చందు: నేను విన్నానా యేమిటి! నా కిదేవని!

హనుమాన్ దాను: ఏమిరా నేను పెళ్ళిచేసికోవడం నీకేం ఇష్టం లే వట్లే వుండే!

గోపీ చందు: నే నొకమాట చెప్పనా మీకు కోపం వస్తుండేమాకాని? ఇంతయూకు వచ్చి ఈముసలితనంలో మీరు పెళ్ళి చేసుకోటం విని— నా మాట కేమి— నాన్నేహితు అందరూ ఎగతాళి చేస్తున్నారు.

హనుమాన్ దాసు: వాళ్ళతాడు తెగిరి! వాళ్ళ కేం తెలుసు? ఇప్పుడు
పుట్టి బొట్టికాయలకు ముసలితనం గాని, పూర్వకాలపువాణ్ణి నాకు ముసలి
తనం ఏమిటి?

గోపీ చందు: పైగా, అపిల్ల ఏమీ నుంచిది కాదట.

హనుమాన్ దాసు: ఏమిటి?

గోపీ చందు: పిల్ల వట్టి అనాకారి దట.

హనుమాన్ దాసు: ఎవడా చెప్పింది! [[దాయలాగుంచి ఫోటో తీసి]
ఇటు చూడు! ఈకర ఎవరే మొహాని కైనా ఉందీ!

గోపీచందు: ఏం కర? వట్టి వంకర ముక్క!

హనుమాన్ దాసు: ఊ, అవును అయినా ఎంత వంకరలే!

గోపీ చందు: కంట్లో మెల్లకూడా ఉంది.

హనుమాన్ దాసు: ఎత్తే! లేదు రా.

గోపీ చందు: అ ఊ, స్పష్టంగా కనిబడుతుంటే! మీకు చత్వారం.
అయినా, నా కెందుకు లెండి!

హనుమాన్ దాసు: అయితే అని మెల్ల నంటావా? పోనీలే, మెల్ల
మేలు తెక్కుంది.

గోపీ చందు: పెదవులు చూశారా? ఎంత ముద్దగా ఉన్నాయో. నోరు
చూసుకున్నది గాని ఒకపన్ను గొగ్గిట.

హనుమాన్ దాసు: ఛా! ముద్దపెదవు అంటే ఇంకా ఒప్పుకోకదప్పు
గాని గొగ్గిపన్నా? ఇంత చిన్నతనంలో పళ్ళకు గొగ్గి ఉంటుందా? ఒక
వేళ ఉంటేమాత్రం ఏమిరా! నాకు నాలుగు పళ్ళు గొగ్గి. మాయిద్దరికీ కలిసి
అయి దవుతాయి పోనీలే!

గోపీ చందు: మియిద్దం లెండి. నే కైలేమాత్రం చచ్చి ఈ అమ్మ
యిని పెళ్ళి చేసుకోను. అస లీఫోటో ఆ అమ్మయితేనా అని అనుమానం.

హనుమాన్ దాసు: నీ కేం రా అబ్బాయి! నీ కెవరై నా పిల్లనిస్తారు.
నా కెవరిస్తారు?

గోపీ చందు: లక్షాధికారులు, మీ కేమి టండి! ఒక్కసెల అగండి.
ఫస్టుక్లాసు సంబంధం కుదురుస్తాను.

హనుమాన్ దాసు: ఎక్కడైనా ఉందా యేమిటి? చేపకగా వస్తే పోనీ
చూతాం.

• గోపీ చందు: సంబంధాల కేం, కావలసి నన్నీ దొరుకుతాయి, కొంచెం
ఓపిక వట్టండి.

హనుమాన్ దాసు: మరే లీ! ఇక్కడికి అయిదేళ్ళనుంచి వ్రయత్నం.
ఐ వచ్చే దెవరు? రామానందు కాదూ?

గోపీ చందు: [మెల్లిగా] అ! ఆదౌర్భాగ్యడే. ఇంతకూ నాకు శని
యేడింట ఉన్నాడు!

రామానందు: [ప్రశ్నించి] ఏ నుండి, ఏమి నిశ్చయించారు?

హనుమాన్ దాసు: ఏమో నయ్యా! నా కేం వచ్చి లేను.

గోపీ చందు: ధర చాలా యెక్కువ చెప్పాడు రామానందశీ!

హనుమాన్ దాసు: అవును. అపిల్లకి వన్నెండువే లేమిటి? ఎవరైనా
నవ్వుతారు.

రామానందు: మాపిల్ల కే ముడోయ్! లక్ష్మీవిగ్రహం! పెద్దదానికి ౧౪.
పేలు ఇచ్చారు. మీ రెరుగరు కాబోలు!

హనుమాన్ దాసు: ఏమి లక్ష్మీవిగ్రహం! వట్టి వంకరముక్కు!

రామానందు: [ఆశ్చర్యముతో] వంకరముక్కు!

హనుమాన్ దాసు: మెల్లకన్ను కూడా.

రామానందు: మెల్లకన్నా?

హనుమాన్ దాసు: ముద్ద పెదవులు.

గోపీ చందు: గొగ్గి వన్ను.

రామానందు: [నిర్ఘాంతపోయి, ఒకరి తరనాది ఒకరిని చూస్తూ] మీక
శ్రీమయినా కాయలు కాదామా ఏమిటి! ఫోటోగ్రాఫు ఇస్తినే!

హనుమాన్ దాసు: అది దొంగ ఫోటోగ్రాఫు. ఎవరిదో తెచ్చి ఇచ్చావు. ఈటక్కు లెవరికి తెలియవు!

రామానందు: అయ్యో, ఈవేషాలు మాదగ్గర లేవు. కానలిస్తే నాలుగు డబ్బులు ఎక్కువ పుచ్చుకుంటాను. కాని ఇలాటి వనులు మాచేత గావు. మాపిల్ల సంగతి ఎవరినైనా అడగవచ్చు. ఏ మయినా అవలక్షణాలున్న వంటే మీరు చెసుకోవద్దు.

హనుమాన్ దాసు: ఇదంతా యెందుకు? నేను మీ యింటికి వస్తాను పిల్లదాన్ని చూపిస్తావా?

రామానందు: [కొంచె మోహించి] రండి.

హనుమాన్ దాసు: ఏమి రా, గోపీ, వెళ్ళుదామా?

రామానందు: అతనుకూడా ఎందుకు?

హనుమాన్ దాసు: నాకు చత్వారం వాడు బాగున్న దంటే చేసుకుంటాను.

రామానందు: ఇ దేమి సబబ్ పేట్ చేశాడు వచ్చిన పిల్లను పరాయణాశ్చకు చూపుతామా! మీరంటే—

హనుమాన్ దాసు: చూశావురా గోపీ! అ!

గోపీ చందు: నేను చెప్ప లేదా?

రామానందు: [లేచి] అయ్యో, నేను వెళ్ళుకున్నాను. అఖరు మాట ఏమంటారు?

హనుమాన్ దాసు: ఏ అనాకారిదో అనాకారిది. ఎనిమిదివే లిస్తాను. ఇష్ట మయితే ఫయిసల్ చేయ్యండి.

రామానందు: మాపిల్ల మీకు కదరదు లెండి! [నిష్క్రమణ]

హనుమాన్ దాసు: ఏమిరా గోపీ, ఇలా అయింది?

గోపీ చందు: పోనిక్తురూ! మీకు నేను వేరే సంబంధం చూస్తాను. ఉండండి.

హనుమాన్ దాను: నీ కేం చేత వవుతుంది? వైగా ఎక్కడ చూసివా ఈకోబాల్లో పిల్లలు తగని ప్రియం. మాట కన్నానే గాని పన్నెండు తేలు ఎంత చనక! ఇది చాటి పోయిందా, ఇక ఉత్తరే.

గోపీ చందు: ఆమాట నేను నమ్మను. పోనీ, పిల్ల అయినా చక్కని దైతే అనుకోవచ్చు.

హనుమాన్ దాను: పిల్ల కేం ఫర్వా లేదురా! చిన్నతనంలో ఎప్పుడో చూచిన జ్ఞాపకం. బాగానే ఉండేది. [ఫోటో తీసి] ఇదే మొహం అనుకుంటాను ఒకే ఆవురు రా, ఇదే రా చూడు, నీవు పెళ్ళి రామానందుకు ఒకసారి పిలుచుకురా.

గోపీ చందు: నామాట ని ఈసంబంధం మానెయ్యండి. మొదట నుంచీ ఇ దంటే నా కేమీ అనుమానం వట్టుకుంది. మీ సుఖానికి రాలేదు.

హనుమాన్ దాను: కాదు లే. నీవు పిలుచుకురా. లేకపోతే ఒకవని చెయ్యి. నీవు మాస్తే వాడి కాళ ఎక్కు వవుతుంది. నీవే మాటాడు. తొమ్మిదింటి చెప్పి. కాదు కూడ దంటే — పది.

గోపీ చందు: నామాట వినరుగా?

హనుమాన్ దాను: పోనీ నీవూ వద్దులే. మా బావమరిదిని పంపుతా. నీవు నీవని చూచుకో.

గోపీ చందు: ఎందుకూ, నేను పెళ్ళి వస్తారేండి. నా కేం కష్టం? మీ మేలు కోలేంబట్టి గనక వాకు సోచింది చెప్పాను. ఏమంటారు?

హనుమాన్ దాను: పోయిరా.

గోపీ చందు: పోవలసిందేనా?

హనుమాన్ దాను: ఫరవా లేదు, పోయిరా. ఆఖరుమాట పదితేలు. మరిచిపోయేవు! పైస నిల్లిగవ్వ అయినా పెట్టవద్దు. దాని ముండ తొసిన సంబంధం! [నిష్క్రమణ]

గోపీ చందు: అదైదం చలవవల్ల ముందుగానే ముండ మోస్తే బాగుండును! [నిష్క్రమణ]

౨

[రామానందు గృహము. గోపీచందు ప్రవేశించి తలుపు తట్టుతాడు.]

గోపీ చందు: లక్ష్మీ, లక్ష్మీ!

లక్ష్మీ: [లోపలినుంచి] ఎవరూ?

గోపీ చందు: నేను.

లక్ష్మీ: నే నంటే?

గోపీ చందు: నేను గోపీచందును.

లక్ష్మీ: ఎందుకూ?

గోపీ చందు: ఎందుకని అడుగుతున్నావా? నేను గోపీచందును.

లక్ష్మీ: ఏ వయితే? [భిగ్గరగా] ఎందుకు వచ్చావు?

గోపీ చందు: [ఏమీ తోచక] రామానందజీ ఇంట్లో ఉన్నారా?

లక్ష్మీ: లేరు, పో.

గోపీ చందు: లక్ష్మీ!

లక్ష్మీ: అలా ఏమిటి సాద?

గోపీ చందు: ఒకసారి ఇలా రా: మాట.

లక్ష్మీ: [వచ్చి] ఏమిటి మాట?

గోపీ చందు: ఇంత కటికదాన వయినా వేం? తార యెక్కడ?

లక్ష్మీ: పట్ట పగటి వేళ, ఇప్పు డేం తార? నీ కేమయినా మతి పోయిందా? పో, పో.

గోపీ చందు: అబ్బ, చెప్పుమా! తారాబాయి రేడి?

లక్ష్మీ: ఏవూరు నీది? ఎవరు నీవు? తారాబాయిలో నీ కేం పని?

గోపీ చందు: ఇ దేమీ లక్ష్మీ! ఇవారే ఇలా మాటాడుతున్నావు! నన్ను ఎరగనే ఎరగవా?

లక్ష్మీ: అ, బాగా ఎరుగుదును! నీవు దేచ్చిపోయి వారంలోకా లయిం దున్నాడు. ఎలా బతికి వచ్చాడు ఆ ఆశ్చర్య పడుతున్నా.

తారా బాయి: [ప్రవేశించి] హరి హరి! ఎంతమాట అన్నావో పాపాత్మురాలా! నీకు నో రెలా వచ్చిందే!

లక్ష్మి: నీవుకూడా ఆయన భక్తమే పలుకుతున్నావా! ఛీ ఛీ! మీ మొగాలు చూడ కూడదు! [నిష్క్రమం]

గోపీ చందు: [క్షణము నిశ్శబ్దంగా ఉండి] తారా, నీతో ఒక పెద్ద సంగతి చెప్పడానికి వచ్చాను.

తారా బాయి: అవును. అక్కర లేదు లేండి!

గోపీ చందు: ఏమి! నీకూ పనికి రాకపోయినానా! అహ! నా బతుకు ఎంత వ్యర్థమయింది!

తారా బాయి: [అతని ముఖం వంక చూడకుండా అతనికోసం చెయ్యి చాపుతుంది.]

గోపీ చందు: ఎందు కావిముఖత?

తారా బాయి: వారం రోజులనుంచీ కనబడడం లేదని లక్ష్మికి కోపం వచ్చింది.

గోపీ చందు: నీకుకూడా నని తోస్తుంది.

తారా బాయి: లేదు- అదే- వచ్చింది- కాని, మిమ్మల్ని చూడగానే పోయింది.

గోపీ చందు: పుట్టి నవ్వుటనుంచీ ప్రేమ ఎలాటిదో, సుఖము ఎలాటిదో ఎరగను! నీకుకూడా నామీద మనసు తప్పిపోలే—

తారా బాయి: మీ రామాటలు మాటాడ వద్దు. నాకు కష్టంగా ఉంటుంది!

గోపీ చందు: లేదు. అయితే, ఎనిమిది రోజులనుంచీ నిన్ను చూడకపోవడానికి ఎంతకారణమున్నదో నీ వేమి తెలుసు కున్నావు? మిన్ను విరిగి మీద పడేటంతవని అయింది! వదులుకుంటాను — మనం తప్పుకోకపోలే.

తారా బాయి: అంత ప్రమాద మేమి వచ్చింది?

గోపీ చందు: మీ నాయన — నీకు — సంబంధం — కుదిర్చాడు.

తారా బాయి: [కొంచెం ఉండి] ఎవరికి?

గోపీ చందు: తారా, ఇన్నాల్సనుంచీ మన మిద్దరం స్నేహంగా ఉన్నాము. నీకు పెళ్ళి అయి మహాదశలో ఉంటే, వీరవాడు గోపీచందు ఎప్పుడైనా జ్ఞాపకం వస్తాడా?

తారా బాయి: సంబంధం కుదిర్చిందే చెబరికి?

గోపీ చందు: మా నేటుకు — మానుమానా దాసుకు. తారా! నీ వేమైనా అనుకో గాని మీ నాయనవంటి గుర్తులుగూ లేదు! నిన్ను వన్నె దువలకు అమ్మకొంటున్నాడు.

తారా బాయి: ఇది చెప్పడానికేనా నీ విక్కడికి వచ్చింది? అయితే, గోపీచంద్, నీ విక వెళ్ళిపోవచ్చును.

గోపీ చందు: కాదు, కాదు. ఆనలుసంగతి అట్టే ఉన్నది. ఇలారా. [తారను దగ్గరికి తీసుకుని చెవిలో ఏమో చెప్తున్నాడు.] ఏమంటావు?

తారా బాయి: కాగానే ఉన్నది. కాని సరవరే దాకా చాలా జాగ్రత్తగా ఉండాలి. ఈపన్నాగ మెలా పోయింది మీకు?

గోపీ చందు: చదివేదాసు సలహా చెప్పాడు తారా! నా ప్రాణాలు తిరిగి నిలబెట్టావు! నీవు ఒక్కొక్కపోలే—

లక్ష్మి: [వ్యవహించి] అమ్మో. తారాబాయి! నీ కింత సిగ్గులే దేవుమ్మా! ఈ ఉదయం నీవు చేసిన ప్రతిష్ఠ ఏమిటి? ఇప్పుడే పాపం కుడిలో నీవు జరిపే చర్య యేమిటి!

తారా బాయి: [కోపముతో] లక్ష్మీ!

గోపీ చందు: ఇదిగో తారాబాయి, ఇటు చూడు, నీవు నా భార్యను కోప్పడితే నే నూరుకునేది లేదు. ఆమె ఏమన్నా పడేవాణ్ణి నే నుండగా నీ కందుకు?

తారా బాయి: [నవ్వుతూ] అప్పుడే నాభార్య అంటున్నారు. లక్ష్మీ మమ్మల్ని పెళ్ళాడుతుందో అడదో!

గోపి చందు: ఏదో కాళ్ళా వేళ్ళా బడి వేడుకుంటాను.

తారా బాయి: వట్టి గయ్యాలిది నుమా — ముందుగా చెప్పతున్నాను అలాచింది నురీనిళ్ళయింద కోండి.

లక్ష్మీ: [మొగము చిట్టించి] ఇ దేమిటి, ఈ కొత్తవికారం?

గోపి చందు: లక్ష్మీ, నేను అరక్షయేళ్ళ ముసలివాణ్ణి. కాని వలకువలు లక్ష్మి ఉన్నది. నన్ను పెళ్ళిచేసుకుంటావా?

లక్ష్మీ: నీవు ముసలివాడైతే ఇందాకి జబ్బు వట్టికొని వీధిలోకి లా గయ్యక పోయినానూ! పడుచుకాడివి కాబట్టే బతికిపోయినావు!

గోపి చందు: నవ్వులాట కాదు లక్ష్మీ, నిజంగా అడుగుతున్నాను.

లక్ష్మీ: అయితే నవ్వకుండా చెప్పుతా. నేనసలు పెళ్ళి చేసికో దలచు కో లేదు. నాజీవన మంతా మా తారాబాయిగో గడపవలసిందే!

తారాబాయి: అది కాదు లక్ష్మీ! నీవు పెళ్ళి చేసుకుంటే నేను సంతోషిస్తాను.

లక్ష్మీ: నీకు తప్పక సంతోషం కలుగుతుందా?

తారా బాయి: చాలా సంతోషము.

లక్ష్మీ: అలా గయితే నేను కోరిని పెళ్ళాడ మన్నా పెళ్ళాడుతా! ఒకవిధంగా నీసంబుధం బా గున్నది. గోపిచందూ, పడుచువంళ్ళగో వేగ లేము. ముసలివా డయితే మాటలకు లొంగక పోయినా, చీపురుకట్ట చేత పట్టేటప్పటికి దయ్యం పారిపోతుంది.

తారా బాయి: [లక్ష్మీని కాగిలించుకొని] లక్ష్మీ, నీ వీపెళ్ళి కొర్రు కుంటే నాప్రాణం తప్ప ఏదైనా ఇస్తానే!

లక్ష్మీ: అదికూడా ఎందు కియ్యరాదు?

తారా బాయి: [గోపీచందువంక చూస్తూ] అది యీవరకే ఇంకొకరి ఆధీన మైపోయింది!

లక్ష్మి: పోనీ లే. అయితే మీ పన్నాగ మేమిటి?

తారా బాయి: నీకు తీరికగా చెప్పతా ... అమ్మయ్యా! నాన్నేవు!
రా, రా, రా [లక్ష్మిని లాగుతుంది, నిష్క్రమణము]

లక్ష్మి: ఆ, పోదూ. ఏ మయితే? అయితే గోపీచందూ, ఎప్పుడు మరీ దర్శనం?

గోపీ చందు: ఈసాయం కాలమే తోటలో. పో పో!

లక్ష్మి: రాకపో, చెప్పుతా [నిష్క్రమిస్తుంది]

[గోపీచందు కుర్చీలో కూర్చుని త దేశభ్యానముతో వార్తాపత్రిక తిరగ చూస్తూ ఉంటాడు. రామానందు ప్రవేశము]

గోపీ చందు: [లేచి] రాం రాం!

రామానందు: ఓహో గోపీచందా! రాం రాం! పిం పనిమీద వచ్చావు?

గోపీ చందు: కొంచెం పనిమీదనే వచ్చాను. సావకాశంగా వింటే—

రామానందు: ఎస్తా, లక్ష్మి, లక్ష్మి!

లక్ష్మి: ఓయి!

రామానందు: పిం జేస్తున్నావు?

లక్ష్మి: చెల్లెలికి త లంటుతున్నా. ఎందుకూ?

రామానందు: సరే, ఏమీ లేదులే. [కూర్చుని] అయితే గోపీచందో, ఏమి తోయి నీపని?

గోపీ చందు: మీవద్ద దిక్కు లేనిపిల్ల ఒక తె పెరుగుతూం దని విన్నాను.
ఆ అమ్మాయి విషయమై మాటాడటానికి వచ్చాను.

రామానందు: ఎవరు—లక్ష్మి బాయి నంగరా!

గోపీ చందు: పేరు నాకు తెలియదు. ఆమె కాబోలు!

రామానందు: ఏమిటి దానివిషయము? ముసలాడి దృష్టి దానిమీదికి తి

గిందా యేం? మనం చూడం! చస్తే ఆలా సంబంధం మార్చి చేస్తానా?

గోపీ చందు: కాదు కాదు, రామానంద్ జీ! మానేటు విషయ మేమీ లేదు ఇందులో.

రామానందు: మ రేమిటి?

గోపీ చందు: నాకోసమే అడగడానికి వచ్చాను.

రామానందు: నీకోసమా! నారే వా! నీవు పెళ్ళి చేసుకుంటావా దాన్ని!

గోపీ చందు: అవును నేట్ జీ!

రామానందు: ఊహా, బాగానే వుంది. కాని నాకు మీతో వ్యవహారాలు కుదరవు. మీనేటు పెళ్ళి అయింది — ఇక నీ దవుతుంది! నాకు సమ్మతం లేదు.

గోపీ చందు: అన్నీ కుదురుతాయి మీరు కొంచెం సరసంగా ఆలోచిస్తే! అయినా మానేటు పెళ్ళిలాటిది కాదుగా నావ్యవహారం?

రామానందు: ఏమి?

గోపీ చందు: అహ! మీకు తెలియని చే మున్నది? నేనడిగేది మీస్వంత కుమార్తె కాదుగా!

రామానందు: కాకపోతే మాత్రం? ఇంట్లో పెరిగిన పిల్లను చదిలేటవ్వడు చేతులు ఖాళీచేసుకు పదలుతామా, గోపీబాబూ! మర్యాద లేదా?

గోపీ చందు: అవును లేండి. నేను మాత్రం అలా కోరుతానా, ఏదో లాభం చూపించకుండా? అహ, దానమ్మకడుపు కాల! అంతేనా?

రామానందు: సరే సరే. అయితే ఏమి చెప్పవలసివచ్చా కానీ.

గోపీ చందు: మీరే ఏదో కాస్త లేర్పిగ్గా సెల వివ్వండి.

రామానందు: సరే, అమ్మాయికి వస్తేగిడుగదా — లక్ష్మికి నాలుగు ఇప్పించు. ఏం, నవ్వుతా నేమి?

గోపీ చందు: ఏం జెయ్యను? మానేటుదగ్గర చెప్పినట్టే చెప్పితే ఎలా నాదగ్గరకూడా! మనలో మనకు —

రామానందు: ఏమిటోయి, ఆలా అంటావు? పెద్దమ్మాయికి గర వేలు పుచ్చుకున్నాను.

గోపీ చందు: అవును లెండి. ఆరహస్యం మనకు తెలియదూ, తొమ్మిది వలకేగా బేరం ఫయిన లయింది?

రామానందు: ఎవరు చెప్పారు?

గోపీ చందు: ఆహా, మనలోమాట.

రామానందు: ఊ, అయితే ఏ మంటావు?

గోపీ చందు: ఏమీ లేదు. ఎనిమిదంటున్నాడా, తొమ్మిది చేయిస్తాను. రెండు పెళ్ళిళ్ళూ ఏర్పాటు చెయ్యండి.

రామానందు: చాలు చాల్లే. పద పద! ఇలాటి బేర మైతే ఎక్కడ కుదురుతుంది?

గోపీ చందు: ఒకమాట వినండి నేబోబీ! ఇంతకన్న మన కెక్కువ వస్తుందా?

రామానందు: దాని కేమిలే. పదిసంబంధాలు తిరిగిపోతున్నాయి.

గోపీ చందు: నాకు గంతలు కడతారా? గణపతిదాసు ఒక్కడు. వా డైనా ఆరువేలేగా.

రామానందు: ఎక్కడినాడ వోయి నీవు!

గోపీ చందు: ఆహా, మనలో మాట.

రామానందు: సరే, సరే, ఏ మంటావు? ఏదో తేల్చు.

గోపీ చందు: పోనీ లెండి. ఏదో విధంగా మామగారు కాబోతున్నారు. మంచి అంతే పది అందామూ! ఆలా చెయ్యండి. మానేబో ఇస్తాడు. మీకు తెలియని దే ముంది? ఆరహస్యం ఆలా ఉంచండి. మరి ఎప్పుడు ముహూర్తాలు?

రామానందు: ఆప సంతా నీదే!

గోపీ చందు: సరే లేవు ఉదయం వస్తాను.

రామానందు: ఏమిటో చాలా చవ్వా కొట్టేశావోయి!

[గోపీ చందు నిశ్చలమిస్తాడు]

3

[రామానందు గృహము. రామానందు, చలిల్ దాసు ప్రవేశము.]

చలిల్ దాసు: మొత్తానికి బాగా జరిగించారు పెళ్ళిల్లు.

రామానందు: ఏదో మీ అందరిదయ ఉండబట్టి. కాని మా అల్లుడి గును పొకటి లేకుండా ఉంటే చాలా సంతోషించేవాణ్ణి.

చలిల్ దాసు: ఏ అల్లుడు?

రామానందు: ఎవ రున్నారు— పెద్దాయనే.

చలిల్ దాసు: అప్పుడే ఏ మయింకి లెండి!

రామానందు: ఏ మన్నారు?

చలిల్ దాసు: ఎప్పుడూ ఉండేదే గదా అంటాను. ముసలివాళ్ళకు రృప్తి లేదు రామానందజీ!

రామానందు: ఈయనగాకి అనిలు లేదు. ఏదో కమ్మర్తి వడ్డాను గాని బంగారం వంటిపిల్లను ఇలాటి వాడి కా ఇయ్యవలసింది!

చలిల్ దాసు: గోపీచందు కొయిలే ఈడు జోడుగా ఉండేదేమో!

రామానందు: ఉండేదే కాని [నోరు చప్పురించి] డబ్బు లేదయ్యా!

చలిల్ దాసు: డబ్బుచూచుకొని పిల్లదానిసుఖం చెడగొట్టుతారా సేట్‌జీ?

రామానందు: అ! సుఖాని కేం లేదురూ! ఎక్కడ భాగ్యం ఉంటే అక్కడే సుఖం. పేదవాణ్ణి కట్టుకుని ఏం సుఖపడుతుంది అడవి?

చలిల్ దాసు: ఆ సేమిమాట! పరస్పరప్రేమవల్ల సుఖం కలగవలె గాని వస. ఎప్పుడూ సుఖం ఇయ్య లేదు.

రామానందు: చిన్నవాళ్ళకు తెలియవు లెండి ఈగొడవలు.

చలిర దాసు: ఇంతకూ మీకు— అరుగో దంపతులు వస్తున్నారు.
[లక్ష్మి హనుమాన్ దాసులు ముందు, వారివెంబడి తారా గోపీచందులు
ప్రవేశించి రామానందుకు నమస్కరిస్తారు. లక్ష్మి తారాచాయివలెను,
తారాబాయి లక్ష్మివలెను వేషాలు ధరించి మేలిమిగులలతో ఉంటారు.]

రామానందు: [లక్ష్మి, హనుమాన్ దాసులను] పర్యవేక్షిరాభివృద్ధి రస్తు!
[తారా గోపీచందులను] కీర్తు మేను శుభ్రతావాప్తి రస్తు:

హనుమాన్ దాసు: ఏడిసి నట్టే ఉండి దీవన!

గోపీచందు: [మెల్లిగా] చాలా బాగా దీవించాడు,

రామానందు: హనుమాన్ దాసుగారూ! మీరు నాకన్న పెద్దవారయితా-

హనుమాన్ దాసు: అదుగో మాటాడితే నన్ను ముసలివాడంటావు.

నావయసు సంగతి నీ కెందుకు?

రామానందు: పోనీ, నాకంటే మీరు చిన్నవారు కాబట్టి—

హనుమాన్ దాసు: అదుగో, మళ్ళీ వయసుమాట!

రామానందు: లేదు చెండి బాబూ! మాఅమ్మాయి తల్లి లేనిపిల్ల- వట్టి
అమ్మాయకురా లని చెప్పవచ్చాను.

హనుమాన్ దాసు: [గొణుగుకొంటూ] ఏమి అమ్మాయకురాలా! ఇం
దాక బిందెలో ఉంగరం తీయబోతే చెయ్యంతా తెగ గిచ్చింది.

రామానందు: ఏమిటో అన్నారు- వినిపించ లేదు.

హనుమాన్ దాసు: నీమాట కాదులే.

రామానందు: ఏదో ఇన్నాళ్ళు పెంచి మీ చేతుల్లో పెట్టాను. ఎన్నడూ
కష్టం అన్నమాట ఎరుగదు. ఎలా ఎలుకుంటారో.

హనుమాన్ దాసు: హునాను చెప్పారే? [మెల్లిగా] ఇది ఆరోది.

రామానందు: అమ్మాయి, తారా! ఇలా రా అమ్మా. ఊరకో- ఇది
శుభక్షయము. కంట నీరు పెట్టరాదు. నీభర్త చాలా పెద్ద- అదే శుర్యా
దేవుడు. బాగ్రతగా మనలి పరువు ప్రతిష్ఠలు సంపాదించుకో.

[లక్ష్మి రామానందను విడిచి భర్తకు సమస్కరిస్తుంది.]

హనుమాన్ దాసు: [మందంగా] అహ, చాలా బుద్ధిమంతురా లల్లే ఉన్న దయ్యో యిది- ఏమో అనుకున్నా.

రామానందు: గోపీచందూ, మా లక్ష్మి వట్టి అజ్ఞానురాలు నుమా! నీవు చిన్నవాడవు—

హనుమాన్ దాసు: అయినో! మళ్ళీ నన్నవమానిస్తున్నావు.

రామానందు: లేదు లేకీ, లేదు లేండి. [మెల్లిగా] వీడి తాడు తెగ! వీ డెక్కడ దొరికాడురా మాకు! [బిగ్గరగా] గోపీచందూ, నీవు అజ్ఞానుడవే. తిన్నగా సంసారం నిలబెట్టుకోండి. నీవు బుద్ధిమంతుడవే అయినా హనుమాన్ దాసు గారిని చూసి లక్ష్మిని నీ కిచ్చాను.

[తార తండ్రిని కాగిలించుకొని దుఃఖిస్తుంది.]

రామానందు: ఊగుకో తల్లీ, ఊరుకో!

గోపీ చందు: [హనుమాన్ దాసును సమీపించి] సేవోదే! మీయింకం ఈజ్జులో తీర్చుకోలేను. మీరు తెలివితేటలు నాకు మహోపకారంచేశారు. ఈ పెళ్ళి ఎలా అవుతుందా అని ఎన్నో భయంపే అదుర్దా పడ్డాను. మీదయ వల్ల మీ వివాహము మధ్య రావడమువల్ల నాకోరిక నెరవేరింది. నేను ఆశించినట్లు నాకు అభించింది. నా సౌఖ్యానికి అంతకు మించే కారకులు జన్మించి తమవరకూ భార్యభర్తల మిద్దరమూ మిమ్మల్ని తలుచుకుంటూ ఉంటాము.

హనుమాన్ దాసు: మంచివాడవురా, నాయనా! సుఖంగా ఉండు.

రామానందు: అబ్బాయి, ఇక మనం వెళ్ళదాము [నిష్క్రమిస్తాడు. తార తండ్రితో నిష్క్రమిస్తుంది]

[చదిర్, గోపీచందులు ఇవతలికి వచ్చి జనాంతికము]

చదిర్ దాసు: ఏమిరా గోపీ, నీకోరిక నెరవేరింది కదా!

గోపీ చందు: నీమేలు మరచిపోలేను చదిర్!

చదిర్ దాసు: నువ్వను పెళ్ళికూతుళ్ళను మార్చినసంగతి ఇంకా మీసేటుకు తెలియ దల్లే ఉంది.

గోపీచందు: ఇదుగో ఇకను—

చబిల్ దాను: తెలియ గానే నిప్పులు తొక్కిన కోతివలె ఎరిపడతాడు.

గోపీ చందు: కాస్త మన మాతమామ చూడాలి.

హనుమాన్ దాను: [మెల్లిగా] ఏమి టావెధవ గునగుప! ఎంతసేపటికి పోరేం?

చబిల్ దాను: మీసేటుదగ్గర ఫోటో ఏ చేశావు?

గోపీ చందు: మార్చేశాను.

చబిల్ దాను: సరే. నే వెళ్ళుతా.

గోపీ చందు: నేను వస్తా. [నేటును సమీపించి] నేటోడీ! నేను వెళ్ళు తీసుకుంటాను. మళ్ళీ కనబడతాను.

హనుమాన్ దాను: పోయి రా.

[గోపీచంద్ నమస్కరించి చబిల్తో వెళ్ళుతాడు.]

హనుమాన్ దాను: [భార్యను సమీపించబోయి ఆగి, గొణుగుతూ] దీనిదుంపలేక! ఎన్నసార్లు అనుభవ మయినా కొత్తపెళ్ళికును రనేటప్ప టికి నడుమ వట్టుకుంటుంది. [మెల్లిగా దగ్గరికి పోయి] పీసే. ఇదుగో, ఎవరూ లేరులే. నేనేగా. ఇదుగో ఇటు చూడు, ఏదీ మొహా మీదీ! కాస్త అను ముకు తీతూ! ఏది ఒక్కముద్దు! అంత సిగ్గుండుకు! నేనేగా, ఎవరూ లేరులే. ఏదీ!

లక్ష్మి: ఏ ము మొగం చూపించేది! ఒక సామ్మ పెట్టారనా, ఒకచీర ఇచ్చారనా?

హనుమాన్ దాను: నేను భయపడుతునే ఉన్నా. వీళ్ళకు మాటాడితే సామ్మ. ఎవ్వరూ ఉండేదే ఇది! [బిగ్గరగా] సామ్మ కేం భార్యం! నాసా మ్మంతా నీచే, నీసా మ్మంతా నాచే. పెళ్ళికి ఇరవైవేలు ఖర్చామరి! అప్పుడే ఎక్కడనుంచి వస్తుంది? నాలుగేళ్ళాగితే—

లక్ష్మి: బా.ళ్ళందరికీ పెళ్ళప్పుడే చేయించి పెట్టారటగా!

హనుమాన్ దాసు: వాళ్ళ కా పెళ్ళినాడు కాదు గదా, నూరేళ్ళు బలికినా చిల్లిగ వ్యయినా మెళ్ళో వేసేవాడేనా?

లక్ష్మి: అహ! అయితే నాకూ అలాగే?

హనుమాన్ దాసు: అహహహ! నీ కలా కాదు. నీసంగతి వేరు. చూస్తుండు.

లక్ష్మి: అవును, నాలుగేళ్ళు ముక్కల్లో వేళ్ళు పెట్టుకు మారోచ్చలే!

హనుమాన్ దాసు: పోనీ, ముందటేటి కేమైనా చూస్తారే.

లక్ష్మి: ఏదాది దా కానా? నా కక్కర లేదు.

హనుమాన్ దాసు: వచ్చేసే లో ఒక ఉంగరమో, ఏదో చేయించనా?

లక్ష్మి: ఇంటకి వచ్చేమట్టం, పోయేమట్టం. పెళ్ళి చేసుకుని పెద్దమ్మ వారి లాగు అందరి యెడట తిరుగుతానా? నా కే మక్కర లేదు.

హనుమాన్ దాసు: పోనీ, ఒక వారంరోజు లాగు.

లక్ష్మి: వారంరోజులే! అప్పటికి పెళ్ళిమాతురుతన మంతా పోతుంది.

హనుమాన్ దాసు: వారంరోజు లాగవు?

లక్ష్మి: రే వుదయం కంసాలిని పిలిచి, నాగరం, కాసులపేరు, కంఠా మెడలో పట్టెడ, నడుముకు వడ్డాణం— ఇ వన్నీ చేయిస్తానంటే సరే! లేకపోతే ఇక్కడ ఒక్కక్షణ ముండను. ఈతాళిబొట్టుకూడా మీరే తీసు కోండి. నేను పోతా.

హనుమాన్ దాసు: [మెల్లిగా] నాకొక దినాలాకే వచ్చింది. [ప్రకాశముగా] ఓహో! బాగున్నదే! చిన్న పిల్లవుకదా అని ఏదో సాక్షాత్తు చింది చేయంతా మనుకొన్నా. ఇలాటి మారాములు నాదగ్గర సాగవు. బాగానే ఉంది మొత్తానికి!

లక్ష్మి: [దుఃఖముతో] అయ్యో! న న్నెందుకు పెళ్ళి చేసుకున్నారని నన్ను పెళ్ళి చేసుకోకపోతే మీద బృంతా మీదగ్గరే ఉండేదిగా! అయ్యో! ఈతిట్టు తినడానికే కాబోలు మానాన్న నాకు పెళ్ళిచేశాడు.

హనుమాన్ దాసు: లేదులే. ఎరక్కపోయి అన్నా! ఊరుకో, ఊరుకో.
ఎవరైనా వింటారు, ఊరుకో.

లక్ష్మి: మీరు తిట్టడం బాగానే ఉంది, నాకు దుఃఖము వస్తే తప్పా!

హనుమాన్ దాసు: లేదులే! నిన్ను తిట్టానా?

లక్ష్మి: ఇష్టం వచ్చినట్టు తిట్టి, పైగా తిట్టలే దనడం కూడానా!

హనుమాన్ దాసు: లేదులే ఊరుకో. నీవు దుఃఖిస్తే నేను చూడగలనా?

అముఖ మంతా ఎంత వాడిపోతుంది! ఆకమలముల వంటి కన్నులూ,
అదొండవండు వంటి అధరోష్ఠమూ, ఎంత మలిన మైపోతవి! ఏదీ, ఒక్క-
సారి నీముఖము చూడనీ! నీఫోటో చూచుకొని ఎంత మురుస్తూ ఉండే
వాణ్ణి! ఏదీ?

[హనుమాన్ దాసు మెల్లిగా లక్ష్మి మేలిమునుగు తొలగిస్తాడు. లక్ష్మి
నవ్వుమొగముతో కనబడుతుంది. హనుమాన్ దాసు చూచి, కన్నులు నలు-
మకొని మళ్ళీ చూచి నిర్భాతపోయి నాలుగు దిక్కులా చూస్తాడు.]

లక్ష్మి: ఎందు కలా చూస్తారు?

హనుమాన్ దాసు: నీ తెవరు!

లక్ష్మి: నే నెవరా? అన్నడే అందాకా వచ్చిందా!

హనుమాన్ దాసు: రామానందు కూతురు నీవేనా?

లక్ష్మి: అయ్యో! నేను మానాన్న కూతుర్నే కదా! అయ్యో, నాడ్రి-
తుకు చెడ! ఇంత మాట అనిపించుకోవడానికా భగవంతుడు నన్ను సృష్టిం-
చాడు? అయ్యో! నాన్నా! నీకూ నాకూ సంబంధం తెలిపోయింది. నేను
నీకూతుర్నే కాదట! అయ్యో—

హనుమాన్ దాసు: [పెట్టెలోనుంచి ఫోటో తీసి చూచి] అంతా ఇదే
పోలికగా ఉన్నారే! నా కేమైనా మతిభ్రమ కలుగుతున్నదా రేమిటి!

లక్ష్మి: [నవ్విపించి ఫోటో చూచి] అది నా ఫోటోయే. నాపోలికగాక
ఇంకా ఎలా ఉంటుంది? మీకు నిజంగా మతిపోయింది!

హనుమాన్ దాసు: [దడవిడలాడుతూ] నా కేదో మైదు చేశారు. నాకొంప తీశారు. ఈఫోటో ఇదివర కిలా లేదు. నాకళ్ళకు గుంకలు కట్టారు. ఆయ్యా! గోపీచందూ, నీమాట వివకపోతినిరా! నన్ను రామా నందు నట్టేట్లో ముంచాడురా! [గోల పెట్టుతాడు]

గోపీచందు: [తత్తరముతో పక్కకించి] ఏమిటి నేటుజీ ఏమిటి, ఏమిటి?

తమ్మి: [చటుక్కున మేలిముసుగు వేసుకుంటుంది]

హనుమాన్ దాసు: చూడు, చూడు. ఈఫోటో చూడు నాకొంప ముం కాదురా, చూడు!

గోపీ చందు: ఏమి నేటుజీ! ఈఫోటో కేమి? మన మిదివరకు చూచిందేనా!

హనుమాన్ దాసు: ఇదివరకు చూచినదేనా! నీవెవరు గోపీచందువేనా?

గోపీ చందు: ఆ దేమి నేట్ జీ, అలా అడుగుతారు?

హనుమాన్ దాసు: వ్యపంచ మంతా ఎప్పటిమోస్తరుగా కనబడు తుంటే ఈఫోటో ఒక్కటి మారిపోయిర దేమిటిరా! తిన్నగా చూడు.

గోపీ చందు: లేదు నేట్ జీ, ఫోటో ఎప్పటిలాగానే ఉన్నది.

హనుమాన్ దాసు: గోపీ, మన ఇద్దరిలో ఎవరికిరా గుడ్డి; నీకా నాకా?

గోపీ చందు: మీకు కొంచెం చక్కార మన్నమాట వాస్తవమే కాని, అమాత్రానికే గుడ్డితన మంటామా?

హనుమాన్ దాసు: నీచత్వారం చట్టుబండలు గాను! ఇలా స్పష్టంగా కనబడుతుంటే చత్వార మేమిటిరా?

గోపీ చందు: అదే తమాషా! చత్వారంలో ఉండే కిటుకే అది, అన్ని కనబడుతున్నట్టే ఉంటాయి.

హనుమాన్ దాసు: అయితే ఇదే ఆఫోటో అంటావు?

గోపీచందు: అన్నంగా అదే మీకు జ్ఞాపకం లేదా? నాకు చూపిస్తూ ముక్కు కొంచెం వంకరగా ఉంది, కంట్లో కాస్త మెల్లమడా ఉన్న దన్నార.

హనుమాన్ దాసు: నేనా అన్నది! నవ్వు కాదుట్రా?

గోపీ చందు: కాదు. మీరే ముద్దపెడవు అని కూడా అన్నారు. ఇంకా భావకం తెచ్చుకోండి. నేను కాదంటే ఓర్చించారు కూడా.

హనుమాన్ దాసు: లోక మంతా కారుమూర్త పోతున్నది! అయితే ఇప్పుడిది వంకరఘక్కు కాదంటావు?

గోపీ చందు: ఎవ్వే! వంక రెక్కడ? పెన్సలు తుల్లలాగా సాపుగా ఉంటే.

హనుమాన్ దాసు: అలా కాదు. ఉండదు. అసలుముక్కు చూచి చెప్పడవు గాని వంకర ఉందో లేదో, అముసుగు తియ్యలే! ఎందుకు వచ్చిన ముసుగు!

గోపీ చందు: అమ్మా! మీకు విడ్డలాంటివాణ్ణి. ఫరవా లేదు, తీయండి. బాబుగా లేవో అందోశనలో వడ్డారు. వారి అనుమానం తీరితేనే తప్పు మీకూ మాకూ నుఖం లేదు.

అక్షి: [తలవంచి ముసుగు తీస్తుంది]

గోపీ చందు: చూడండి; నేటుటి! ఎక్కడైనా వంకర ఉన్నదేమో. అచ్చంగా ఫోటోలో ఉన్నట్లున్నది.

హనుమాన్ దాసు: అమాటమాత్రిం విజమే.

గోపీ చందు: అహ! ఆకశ్యే మీటి, అపెడవు దేమిటి!—నాభార్య మొహిన ఇందులో సగంకళ ఉంటేనా—

హనుమాన్ దాసు: సరే, సరే, చాల్లేవే! ముసుగు తెయ్యి, ముసుగు తెయ్యి అబ్బాయి, గోపీ. ఇక నీవు తెల్లు. ఏదో పైత్యవికారంగా ఉండి. అలా మాటాడనులే.

గోపీ చందు: నేను మొదటే చెప్పితినిగా-పైత్యంతప్ప ను లేమీ లేదు. మీభార్య కేమి నేటుటి—

హనుమాన్ దాసు: సరే, సరే, పోయిరా.

గోపీ చందు: షెలవు! [తెచ్చిపోతాడు]

హనుమాన్ దాసు: [కూబడి] ఊ, ఎవరిని చూడబోయినా ఇలా ఉండి లోకం! ఎవరితోనన్నా చెవ్వకుంటే సిగ్గుబాటు. వాడు మొదటే చెప్పాడు— నానుభానికి రాలే దని ఓసీ, ఇ చేమి లేవు!

లక్ష్మి: [వెనుకగా వచ్చి, హనుమాన్ దాసు జాట్టు కొంచెంలాగి విడిచి] అయితే, యేమి టయ్యో, మెళ్ళో వున్నై కట్టానుగదా అని పదిమందిలో పరీక్ష చేసి, నాకు పరాధవంచేస్తారా! నాది వంకరముక్కా! మెల్లకన్నా! మీరు బాగున్నారకదా—నాచక్కవనంతో మీ కేంపని! ఇంత అవమానం జరిగి, మీకు అంత వనికీరాక పోయినాక నాబతు కెందుకు! ఇదిగో, మీతాళిబాట్టు తీసుకోండి. నే నేదైనా గొయ్యి చూచుకుంటాను. [పోబోతుంది].

హనుమాన్ దాసు: [అడ్డుపడి కాళ్ళు పట్టుకుని] వద్దు వద్దు. కోపం వద్దు. స్థానంగారుగా! నాచితకగా, నాపండుగా! నీవు పోతే ఇం కేముంది! ఎరక్కపోయి అన్నా!

లక్ష్మి: [కన్నీరు పెట్టుకొంటూ] మీరన్నమాటల కింకారత అయితే నా—
హనుమాన్ దాసు: లేదు లేదు. నీవు బుద్ధిమంతురాలవు అనంగతి మరచిపో.

లక్ష్మి: ఎలా మరచిపోతా నేమిటి? మీకు నామీద ఇంతైనా ప్రేమ లేకపోయిన తర్వాత! మీ సంబంధం కుదిర్చా నని నాన్న వచ్చి చెప్పితే సంతోషం పట్టలేక ఎని రెగిరి గంతులు వేశాను. తీరా వెళ్ళి అయినాక ఇలా అయింది నాగతి!

హనుమాన్ దాసు: ఎంతమాట! ఎంతమాట! నీమీద నాకు ప్రేమ లేదా? చూడు ఏదీ ముద్దు! [ముద్దు పెట్టుకుని మెల్లిగా] హను, ఈ కాకి వదిలేత రూపాయిలా? ఏనాటి బుద్ధిమంతురాలు మెలేసి లాగాడు రామా న్నండు! [విగ్గరగా] లోపలి! వెళ్ళుదామా!

లక్ష్మి: నా వగలమా టేం చెప్పారు?

హనుమాన్ దాసు: [మెల్లిగా] ఇంకా ఆసలో ఫాయదా అంకా జెల్లలేదు. [లిగ్గరగా] ఇదుగో చెప్పాడుగా రాం. [ఇద్దరు వెళ్ళుతారు. గోపీచంద్రు గంతులువేస్తూ ప్రవేశించి] లక్ష్మి, లక్ష్మి.

తారాబాయి: [మేలిముసుగుతో ప్రవేశించి] అపేక్షన పిలిస్తే నేను వలకను!

గోపీ చంద్రు: ఓనీ అవ్వడే మరచిపోయినావా? అపేక్ష అద్దం రాక పోతే మనమిబాటికి ఎలా ఉండేవాళ్ళమా! నరే, ఇక నీముఖం చూతాము [హనుమాన్ దాసును అనుకరిస్తూ] ఏది, ఏది, ఎవరూ లేరుగా నేనేగా ఏది ఏది [ఇద్దరూ నవ్వుకుంటారు.]

గోపీ చంద్రు: [తారాబాయి మేలిముసుగు తొలగించి, భుజాలపైన చేతులుంచి చూచి] తారా, నాకన్న అదృష్టవంతు అన్నారా?

తారాబాయి: అ.

గోపీ చంద్రు: ఎవరు?

తారా బాయి: నేను! [అలింగనము]

గ జ్ఞే ల మొ ల తా డు

శ్రీ నోరి వరసింహ శాస్త్రి

*
అంకితము

పద్మావతికి

*
పాత్రలు

భార్య : భర్త

భర్త-అత్తగారు

భర్త-మామగారు

స్థలము: భర్త-ఇల్లు. ఈనాటిక ఒకనాటి సాయంకాలం ప్రారంభమై మర్నాడు సాయంకాలానికి సమాప్త అవుతుంది. సుమారు ౨౪ గంటలు మొత్తంమీద జరిగి ఉంటుంది.

మొదటి రంగము

భర్త కోమల స్వరూపుడు: బక్కపలచగా పొడుగుగా ఉంటాడు. కోమలము, వచ్చనిదేహము భార్య కొంచెము లావుగానూ పొట్టిగానూ ఉంటుంది. ఆమెది గుండ్రని ముఖము. కళ్ళల్లో వెర్రిచూపు అప్పుడప్పుడు కనిపిస్తూ ఉంటుంది. మక్కు కొంచెము వికాలమైనది. చామనిచామి చునిషి. సామాన్యంగా తెలుగుదేశంలోని స్త్రీలవలె సుకుమారముగా ఉండవలె ననే ప్రయత్నముకూడా చేయడు.

భర్త చదువుకునే గదిలో కుర్చీలో కూర్చున్నాడు. ఆ గదిలోనుంచి పక్క నున్న హాలులోకి పోయే ద్వారమువద్ద భార్య మొదట నిలుచుని ఉంటుంది. సంభాషణ కొంత సాగిన తర్వాత ఆమె అక్కడనే నలవిడ

కూర్చుంటుంది. హాలులో ఉయ్యాలమంచములో పిల్లవాడు నిద్రపోతున్నాడు. ఏమాత్ర మైనా శబ్ద మున్నప్పుడల్లా భార్య ఉయ్యాల తొట్టివంక ఆదుర్దాతో చూస్తూ ఉంటుంది.

భార్య: మీ కామాట అంటే పిచ్చులూ తెగ్గలూ పుడతారే?

భర్త: దుర్మార్గురాలా, స్త్రీలు కోమలస్వభావం కలవాళ్ళని తెలివాళ్ళు అంటారే కాని మన పూర్వులన్నదే నిజం. రామాయణంలో అగస్త్యుడు స్త్రీల సంగతి ఏ మన్నాడో తెలుసునా? వాళ్ళు—

భార్య: ఏమో, మికవిత్వా లన్నీ నాకు తెలియవు. ఆరు నూరు ఆర్యేంద్రియ నూరు ఆ రయ్యేది, పిల్లవాడికి ఆ మొత్తాడు పెట్ట నియ్యను.

భర్త: [విచారముతో] పిచ్చిదానా, అంత భయ మెందుకూ?

భార్య: ఏమో సండి, అది చూస్తేనే నాకు పామును చూసినట్లుంటుంది.

భర్త: సొమ్ములో ఏ మున్నదే?

భార్య: ఏమో! ఉన్నా ఉండకపోయినా అది నేను వద్దంటున్నా గదా! మన కది చెరిపిస్తే దరిద్రము రాదు. ఖనా సొమ్ములో ఏమీ లేక పోలే మీకు మాత్ర మూ పట్టుదల ఎందుకూ?

భర్త: [చిరాకుతో] నీవెత్తన మేమిటి? నేను అగజ్జల మొలకాడు పిల్లవాడికి పెట్టి తీరుతాను. ఏం కేస్తా వం?

భార్య: చెప్పకుంటే మీకు మరి అగడంగా ఉన్నదే! మనసుకైనా పిల్లవాణ్ణి ఒక్కసారి దగ్గరికి తీసుటానికి ముట్టరు గాని ఇందుకు మాత్రము వాడిమీద ఎక్కడలేని ప్రేమా వచ్చింది కాబోలు!

భర్త: అవును మరి! దాసురివాణ్ణి పెంచుకున్నట్టుగా ఒంటినిండా తెల్ల పూసల పేరులు వేసి పెడలో విళ్ళలు కట్టి వాణ్ణి పెంచుకూ ఉంటే ఎట్లా దగ్గరికి తియ్యబుద్ధి పుడుతుంది!

భార్య: [మూతి పొడుగు చేసి] అబ్బో!

భర్త: ఇంత చక్కని పిల్లవాణ్ణి కంటిని మురి!

భార్య: ఏమిటి, అట్లా మాటిమాటికి అనాకారివాణ్ణి కన్నానని దెప్పాడు! చక్కనివాడో అనాకారివాడో; కాకిపిల్ల కాకి ముద్దు. అట్లాగే దిగంబరుడి వల్లే బతకనిద్దరూ!

భర్త: సామ్మలు పెడితేనే పిల్లలు బచ్చిపోతారా ఏం?

భార్య: ఏ మయిందీ మన 'వాణికి' ఈగజ్జల మొలతాడేగా నాకొంప తీసింది! ఆమాదిరిది వద్దో మొర్రో అంటూంటే నాకు వ్యతిరేకంగా చేయించారు. అది బొమ్మలో, ఇట్లాంటిది, అని చూపినప్పుడే నాకు పాములాగా కనపడ్డది! అది వంటిన పెట్టిన రోజేగా, వాణికి జబ్బు చేసింది!

భర్త: ఇంత కిటుపుగా ఎట్లా మాట్లాడుతావో! వాణికి పేరుగా దాన్ని పిల్లవాడికి పెడదా మంటే రాక్షసివలె అడ్డుపడతా వో?

భార్య: వంశము నిలిపే పిల్లవాడు పుడితే వాణ్ణి ఎన్నడైనా ఎత్తుకున్న పాపానన్నా పోలేదు, కాని ఎన్నాళ్ళనాడో పోయిన అవముండ పొమ్మంటే దామీద మీ కంత వ్యామోహ మెందుకు?

భర్త: కటికిదానా, వీణ్ణి అంతా నీ ఇష్టం వచ్చినట్లే కన్నావుగా! ఇదన్నా నా ఇష్టప్రకారము జరగనీయనా?

భార్య: అయ్యో, ఏమిటండి మీ కీ పిచ్చి!

భర్త: అవును మరి! సిగ్గన్నా లేకుండా నాగులు చేయించుకొని అంజనయ ప్రదక్షిణాలు చేసి మన్నుకుట్టి కన్నావుగా!

భార్య: ఏ మంత ఎత్తి పొడుస్తావు! మన్నుకుట్టో, ఎలికలవాడో! వాడు ఏ పిచ్చి వాడి వల్లెనో నాలుగు కాలాల పాటు బలికి ఉంటే నాకదే బాలు. చక్కనివాడైతే మనకు ఒరిగించే దేవున్నా ఉన్నదా ఏం?

భర్త: ఎలికలవాళ్ళే నయం నీకొడుకుకంటే! వాళ్ళు మనుష్యులవలె నైనా ఉంటారు. నీవైతూ, ఒక్కరోజే లేదు కాని, కోరిని కన్నావు!

భార్య: [తనచేయి నోటిమీద పెట్టుకొని] అయ్యో! ఏమిటండీ ఆ మాటలు! అట్లా అనరా దండీ!

భర్త: అనకమ్మ నమిటి, అనగూడ దేమిటి! కోతులకు మొక్కిలే కోతులు పుట్టక ఏం జేస్తాయి? తనకే లేం అందము దేవుడు భక్తులకు మాత్రము ఎల్లా ఇస్తాడు? ఆయన ధర్మాన ఆలోచనాత్రం ఇంకా ఇయ్యడం లేదు!

భార్య: ఏం పాప మండీ ఇది! అట్లా దేవుణ్ణి తిడతా లేం? [కళ్ళు మూసుకొని చెంపలు వేసుకుంటుంది.]

భర్త: అంత మనసుగా అంటే ననుకూడా చెంపలు వాయిస్తా పట్టు! దేవుడు కాదు, మన దేశంలో ఉన్న కాస్త సౌందర్యాన్నీ చంపుతున్న దయ్యం మీ వాసుమంతుడు!

భార్య: అయ్యో! వ ద్దన్నకొద్దీ అట్లా మాట్లాడు తారే! ఇదేం పాప కర్మమండీ!

భర్త: పోనీ. వాసుమంతుణ్ణి కొలవపోతే ఇంకా కాస్త చక్కని దేవుణ్ణి కొలవరాదూ? ఇక వినాయకాష్టమీకూడా ఇంట్లో కులశైవంగా పెట్టినావా అంటే, మనవంశంలో అందు పూర్తి అవుతుంది!

భార్య: ఊరికే దేవుళ్ళ నట్లా తిడతాన గాని, పుట్టిన పిల్లలంతా అట్లా పోకుంటే మరేం జేస్తాయి, చెప్పండి? పోనీ, ఎదో కర్మం లేకపోతే, పుట్టిన నలుగురిలో ఒక్కరైనా బడకరాదూ? అయ్యో! చెప్పితకూడా దినరేమండీ! దినకలె ననిబుద్ధి పుట్టదా ఏమిటి?

భర్త: ఏహా, నా కదంతా తెలియదు. ఇప్పటిదాకా నీ ఇష్టము వచ్చినట్లు చేయ నిచ్చాను. ఈ మొలతాడు మాత్రము పిల్లవాడికి నన్ను పెట్టినీ. వాడికి పెడితే నాకు 'వాణి' మళ్ళీ బతికి వచ్చినట్లే అంటుంది!

భార్య: ఎవ్వడో వచ్చిపోయిన దానిమీద మీకు ఇంత వ్యాపాహ మెందు కండీ! మును పెళ్ళకూ లేని ఈ మొండికనము మీ కిప్పు దేవరు గేప్పినారండీ!

భర్త: 'వాణి' లేని దుఃఖమే నా కీపట్టుకల నేర్పింది. ఆ మొలతాడు చూస్తే 'వాణి' మళ్ళీ చూచినట్లే ఉంటుంది. అది కదిలిన కబ్బ మవుతుంటే 'వాణి' ఇంట్లో తిరుగుతున్నట్లే ఉంటుంది దాని గజ్జలు ఘుల్లు మంటే 'వాణి' మళ్ళీ నవ్విస్తోంటే ఉంటుంది. నాకీళ్ళు ఝల్లు మంటుంది!

భార్య: [కన్నీళ్ళతో] వికే మాత్రము అది బతికి వస్తుంది టండీ! అనుమానం మనస్సులో ఉంటే గిలిగా ఉండి బాధిస్తుంది. ఆ మొలతాడు ఇంట్లో ఉంటే మీకు అట్లాగే కష్టంగా ఉంటుంది కాని, చెరిపించి నాకు నానుతాడు చేయించండి! దాన్ని చూస్తేనే నాకు భయ మండీ!

భర్త: [వికృత స్వరముతో] దుఃఖ మున్నదానికి చెల్లదు గాని కన్నీళ్లు వస్తవి! 'వాణి' సొమ్ము పెట్టుకొని కులకవలె నని ఉన్నదేం నీకు?

భార్య: అయ్యో, నా కిన్నెడు సొమ్ములకే కొదవగా ఉన్నది. నా అం దానికి తక్కువైన దని! ఏదో, పోయిన వాళ్ళ వస్తువు ఇంట్లో కనబడుతూ ఉంటే మనస్సుకు కష్టంగా ఉంటుంది దని నే నంటే, దాని కింక రాధాంత మెందుకు?

భర్త: [యధావిధిగా శాంతముతో ఆవరముతో] సరే. ఆ దంతా ఇవ్వు డెందుకు గాని, పిల్లవాడికి ఆ మొలతాడు కడదా. కృష్ణుడి వల్లే ముద్దు వస్తూ ఉంటాడు. అది పెట్టనిస్తే వాణ్ణి దగ్గరికి తీస్తా!

భార్య: వాణ్ణి మీరు దగ్గరికి తీస్తే తీకాయ, లేకపొకే లేదు. కాని మొలతాడు మాత్రము వాడికి కట్ట వద్దు. మొలతాడు చేయించుకొనివస్తే, పెట్టే పెట్టడంతోపే పిల్ల అలిగి పడెను, ఆ రాత్రికే జ్వరం వచ్చి, ఆ జ్వరంతోనే పోయిందాయెను!— చేయించిన వస్తువు అచ్చి రాక పోతే అనుమానంగా ఉండ దండీ మరి!

భర్త: అనుమానం ఏమిటి! ఈ సొమ్ము దానిని చంపిందా ఏం? నేను ఎంతో మనుషువడి ముద్దుకొద్దీ పోలేడు కూలీ. పెట్టి వట్టులలో ఇంగ్లీషు కంపెనీలో చేయించి తెప్పిస్తే అది పెట్టిన తరువాత దాని ఆయుస్సు పెల్లి

దానిదో నన్ను అడ్డిపోయింది. ఆ అనుమానం పెట్టుకుని అది పిల్లవాడికి చక్కగా విడదాచుంటే పెట్టనియ్యవు: ఇంకా ఒకటి ప్రేమ!

భార్య: ఏమో, నాకు దానిమీద అనుమానం!

భర్త: నీకు అనుమానం లేదని దేనిమీద? చీకటిలో ఏ దన్నా వస్తువు కనబడితే అది నీకు దయ్య మాయెను! ఇంట్లోకి ఖర్చుం చాలక పేదవుతుగు కన్నీ దాన్ని చంపేదాకా వణుకుతా వాయెను! నీకు అనుమానం లేని దే మున్నది?

భార్య: ఏమో, నాకు భయ ముండే!

భర్త: నామాట విని ముచ్చటగా పిల్లవాడికి ఈసామ్ను పెట్టినీ అది పెట్టనిస్తే 'వాణి' బతికివచ్చినట్లు ఉంటుంది నాకు.

భార్య: మీ కి ఏ చిచ్చి ఎందుకు? అనుమాన మండే!

భర్త: ఇంకా అనుమాన మేమిటి! మీనాళ్ళ ఇంటికి వెళ్ళి చాగులు తేయించుకుంటివి, నీ ఇష్టదైవానికి ప్రదక్షిణలు చేసివి, నీ ఇంటివరకే పోలిసంత చక్కని పిల్లవాణ్ణి కట్టిపెట్టాడా నాయెను! ఇంకా అనుమాన మెందుకు?

భార్య: ఏమో పిచ్చిదా న్నండీ; నన్ను అటలు పట్టిస్తారు! చక్కనివాడో అనాకారివాడో, ఎవరైతే నునకేరి? పిల్లవాడు కాదా? మానాయన, తానుమంతమూర్తి కటాక్షించవలె గాన! ప్రతి వడిగా మధ్య మధ్య విగ్గరగా వినవట్టెట్లు తనలో కాను చదువుకొంటుంది] “శ్రీ లంకానేలం, వనస్సం జానేలం, వ్రభాదివ్యకాయం, ప్రకీర్తి ప్రదాయం, ప్రకస్తాశ్మకాయం, ... భక్త వాతగాత్రం ... నీరూపు వర్ణించి ... నీకుండరం తెంచి ... దాసాను దాసుండనై ... ఎవ్వడుకో దచ్చకన్ నిన్ను నే గొల్పెదన్ ... నీవే నను త్తయి ... కాకినీ ధాని గాలిదయ్యంబులకా నీకు వాలంబునం బట్టి తేలం నుడం గొట్టి నీ ముక్తిమాతంబులం ద్రుంచి ... నమస్తే నమస్తే నమో! భార్య వండకం చదువు తున్నంతేమా భర్త కాంతముగా చిరునవ్వు

నవ్వుకూ ఆమెవైపు చూస్తూ ఉంటాను. మీరు చక్కదనమో అని ఎవ్వరూ అంటారు కాని చక్కని పిల్లలు వుడిలేమన కేమిసా ఒరుగుతుందా? అది నాక, మగవాళ్ళు ఎట్లా ఉంటే నేం, తెల్ల కౌకపోతుం దని దిగులుండదు గదా!

ధర్మ: అవును లే- మానుమంతుని కొలిచేవాళ్ళకు ఇంతకంటే మంచి అభిప్రాయాలు ఎలా ఉంటవి? కాని మీ ప్రభాదివ్యకాయుడు నీకు ప్రత్యక్షంగా! ఇక మొలకాడు పిల్లవాని! పెడిలే మాత్రం ఏమి ధయం? ఇది ఒక్కటి నాకోరిక ప్రకారం జరగనియ్య రాదా?

భార్య: ఏమిటో నండి, నన్ను పిచ్చిదాన్ని చేసి ఆడిస్తారు. నా కేమీ తెలియదు! మీకు అంత పట్టుదల అవుతే పెట్టుకోండి! నాకు మాత్రం అది ఇష్టం లేదు. మా సాయన మానుమన్నదయ ఉంటేచాలును. [సుర్యభక్తితో]
“ప్రసన్నాంజనేయం ప్రభాదివ్యకాయం...”

ధర్మ: [భార్యను సగంలానే అపి, సంతోషంతో స్వభావసిద్ధ మైన మార్దవంతో నవ్వుకూ] దానితో ఇదికూడా కలిపి పాడుకో!

“ఓ బాజ్జ గణపయ్య,
నీ బంటు నే నయ్య,
ఉండ్రాళ్ళ మీదికి
దండు బంతు.”

భార్య: ఆమొలకాడు తెట్టనప్పు నంటే మీకు అంత బ్రహ్మానంద మేం! ఎంత వెర్రి నా రండీ మీయ! [ధర్మ నవ్వుకూ కర్పిలోనుంచి లేస్తాడు.]

రం డో రం గ ము

[ధర్మ అత్తగారు మామగారు అప్పుడే వచ్చినారు. మామగారు కాళ్ళు కడుక్కోడానికి నాట్లోకి వెళ్ళినారు. అత్తగారు కాళ్ళు కడుక్కో-

కండాన అదుర్దాతో కూతురి దగ్గరకు వచ్చింది. స్థలము మోటు, ఉయ్యాల తొట్టెలో పిల్లవాడు లేడు. మొదటిరంగములో గదివంటిదే ఇంకోగది మోటుకు రెండోకైపున ఉన్నది.]

అత్తగారు: మళ్ళీ ఈకర్న మేమిట?

భార్య: నారాత అట్లా ఉన్నది! [ఇద్దరూ కన్నీళ్లు పెట్టుకుంటారు.]

అత్తగారు: ఎప్పుటినుంచి జబ్బు మొదలు?

భార్య: నేనీ ఇంట్లో నోరెత్తటందుకు కూడా పిలు లేకుండా ఉన్నదే!

అత్తగారు: ఏమిటే అది! అవస్థ వచ్చినప్పుడు కాస్త పిచ్చుకోవడం సహ్యం!

భార్య: వాటంతట అవి వచ్చిన అవస్థలైతే ఎట్లాగైనా పిచ్చుకోవచ్చు! దేకులారా నేర్చిన తెచ్చిపెట్టుకొన్న వాటికో!

అత్తగారు: అయ్యో, పిల్లవాడు పండలే ఉన్నాడు గాదట! ఈమూటైనా ఇంకెన్న దయవల్ల నా గున్నా ఉనుకుంటే ఇట్లా వచ్చిందేమో!

భార్య: నీకూ నాకూ పండలేనే ఉన్నాడు. అందరికీ అట్లా ఉండవద్దా? వాడు అనాకారివాడట. కోరినకన్నా వని నన్ను తిట్టిపాల్చునోరొక లేడు. దాసరివాణ్ణి పెంచినట్లుగా పెండుతున్నా నట! ఎరికలవాళ్ళన్నా నయ మట! కోరివల్లే—

అత్తగారు: మీ ఇంకా దేనా ఈసరాగ మంతా! అట్లా పిల్లలను అస గూడదు కూడాను! దాసరివాడి వల్లనో, ఎరికలవాడి వల్లనో దీర్ఘాయుర్దాయంతో ఉంటే అదే చాలు! పుట్టక పుట్టక మగ విడ్డూపుడితే ఈ అల్ల కూడానా? లేని వాళ్ళ మంతా మగ నలును కనబడితేనే చాలు నని, కన వడ్డ పుట్టకూ చెట్టుకూ మొక్కకూ ఉంటే చైరము ఇచ్చిన విడ్డూకు మీకింత గోల?

భార్య: నే నేం తెస్తానో? ఇయననోరు కట్టిపెట్టే చెట్టా? కోరి! ప్రదక్షిణలు చేసినా సంతారు!

అత్తగారు: బాగానే ఉన్నది! ఇంకొకటి చూడలేదే! దేవుణ్ణి అట్లా అంటే కళ్ళు కూడా పోతవి.

భార్య: మరి ఎట్లా ఆయనతో బోకేది? వద్దన్న కొద్దీ మరింత అంటారని రెండున్నక్కోళ్ళూ గట్టిగా ఒత్తుకొని ఉరుకోవాలి! అనేది ఒక్కమాటా! నానామాటలూ అంటారే!

అత్తగారు: ఉన్నన్నాళ్ళూ ఆ నా గారాబంగా ఉండేవాడుగా! ఇదెప్పుటినుంచీ! ఈ మొగవార్య మనస్సుని క్షణానికి ఒకవిధంగా మారుతూ ఉంటుంది కాబోలు!

భార్య: ఏమోనే ఆమ్మా, తలుచుకుంటే విడువుతూడా వస్తుంది! ఈనలును వుట్టినప్పటి నుంచీ ఆయనకు ఒకటే విసుగు. ఎప్పుడో వచ్చి రెండు రోజులు ఉండి చూసి పొయ్యి వాళ్ళకు మీకేం తెలుస్తుంది? కొన్నాళ్ళకు కాకపోతే కొన్నాళ్ళకై నా మనస్సు మారక పోతుందా అని అంతా లోపల లోపలనే మింగుతున్నా. కాని ఇక దుర్భరమై పోయింది. పిల్లవాడు వుట్టినతర్వాత ఒక్కసారి రైసా ఎత్తుకున్న పాపాన పోయినారా! మళ్ళీ ఆమాయధారి 'వాణి' మాత్రము తలుచుకొని విచారపడని రోజు లేదు.

అత్తగారు: బరికి ఉన్న నిశ్చేపమంటి మగపిల్లవాడిమీద ఏమీ లేదు కాని ఎప్పుడో పోయిన పోకతల దానిమీదనా, ఆయన మోంకార మంతాను? సదే!

భార్య: అవునో, ఆయనకెరి ఆయనది! జ్ఞాపకం లా, దానికి చేయించిన మొలతాడు!

అత్తగారు: లేకేం? అది మరచి పోగలమా? అదేగా 'వాణి' ప్రాణం తీసింది! అది పెట్టినప్పుడేగా ఉలిక్కి పడ్డది! నేనూ దగ్గరే ఉండి కళ్ళా చూస్తేనిగా! బొమ్మల్లే ఉండేదిగా! వాణి!— అది ఇంకా చెరిపించాలి!

భార్య: అయ్యో, ఆ బాగ్యం పడితే ఇంకా ఏం! నేనెన్నివిధాల ప్రయత్నం చేసినా పడనిస్తేగా! మొదట బొమ్మలో చూస్తేనే నా కేవల

భయం వేసింది. తయారై వచ్చినప్పుడు చూడగానే నాకు సామవల్లే ఉన్నదన్నాను, జ్ఞాపకం లేదులే!

అత్తగారు: అవునో, ఒక్కొక్క సాము చేయించిన వేళా విశేషమిది! పాపం, చాలా ఖర్చుపడి చేయించినట్లున్నారు. విశేషమాత్రమే? ఖటాంకం గుంటే డబ్బు కాశ్యమా?

భార్య: అది ఇంట్లో ఉంటేనే అంత అనుమానంగా ఉంటుందా! అది వాడికి పెట్టించేదాకా నన్ను బతకనియ్యలేదే. ఆగజ్జీలు ఖుల్లు మంటే 'వాణి' నవ్వి నట్టుంటుందట.

అత్తగారు: ఇంకా అది పిల్లవాడి ఒంటనే ఉందా? ఎప్పుడో పోయిన అడముండకోసము ఇంత వెర్రి ఎక్కడా వినలేదే!

భార్య: అంతా వివేకం మరి? ఆగజ్జల మొలతాడు కడిలేకప్పు పిల్లవాణ్ణి తాక నన్నారు. నాకు చెప్పడానికి కూడా అకవిత్వాలు రావు. ఎప్పుడూ వద్దంటే వద్దని రాక్షసిరతి అద్ద వడదాన్నా! అనేకటికి ఏమి దుర్బుద్ధి పుట్టిందో నేనూ మెత్తబడ్డాను. పాడుకోరికి అట్లా దైవము బుద్ధి పుట్టినా ఉంటాడు కాబోలు! అంతనేయస్వామి మీదనే భార మంతా వేసి, సరే, మొల్లో కట్టమన్నాను. నేనామాట అనేదే కృపభాసంగా చివాలున కుర్చీలోనుంచి లేచి పంగోషంతో చంకలు కొట్టుకుంటూ వాణి పోయి వాడి మొలక అది కట్టినారే!—ఇంకా ఏమంది! పిల్లవాడు కేవలం కేక వేసినాడు. అయినకూడా మొదట తెల్లబోయివారు. నాకో, ఒక్క గలదరించింది. ఇప్పుడన్నా తీసి పోయింది అన్నాను. కాని నామాట వింటేగా! మళ్ళీ ఆ 'వాణి'కి వచ్చినట్లే వీడికే తెరలు! నిన్న మధ్యాహ్నం మీసాటికి చిలకల్లే పిల్లవాడు ఆడుకుంటున్నాడే! పిల్లవాడి మొలక ఆ మొలతాడు చూస్తే నాగుబాము పెనవేసుకొని ఉన్నట్లే నా కళ్ళకు కనబడుతుండే! ఏమీ చేయడానికి లోచదు నువ్వు వస్తే చెప్పు కొని బావులు మని ఏడుద్దామనుకున్నాను. మళ్ళీవారు కైద్యంలో ఏమైనా

లోపం చేస్తున్నారా! ఎన్ని మారులైనా యిప్పిస్తున్నాను. వారి కీరాత్రంతా నిద్ర లేదు. కాని అది శోగమైతేగా! [కన్నీళ్ళు ఏకధారగా విడుస్తుంది.]

అత్తగారు: [ఉద్రేకములో] ఖలే ఇంకా అది పిల్లవాడి మొలక ఉన్నదా ఏమిటి?

భార్య: తియ్యనిస్తే నేనా? మీరన్నా చెపితే కాస్త వింటూ రేమోనని, నాకు సహాయం కావలెననేవంక పెట్టి ఇవ్వాలి పొద్దున్నే మీకు తంటి ఇప్పించినాను.

అత్తగారు: [మరింత ఉద్రేకంతో] ముందు పిల్లవాడు ఎక్కడ ఉన్నాడో చెప్పు! అది తీసి పారేద్దాం! అగదిలోనేగా! [పక్కనున్న గది వెళ్ళుకు వెళ్ళిపోతుంది.]

భార్య: [తల్లిని అపి] అయ్యో, కాస్త ఆగు! అది తీసివేస్తే నీకూ నాకూ గూడా ఈ ఇంట్లో నిలవ అధరుపు ఉండదు!

అత్తగారు: తడతా రనీ చీవాట్లు పెడతా రనీ పిల్లవాడికి అంత శోగము వస్తేకూడా చూస్తూ ఉరుకుంటారటే! అట్లా చూస్తూనే? పద, అది తీసి పారేద్దాం. అంతగా మీ ఆయన చీవాట్లు పెడితే అన్నీ నే భరిస్తారే!

భార్య: అబ్బా, నీ కేం, చెవుతావు! తర్వాత అనుభవించేదాన్ని నేను! నాన్నచేత చెప్పించి చూద్దాం! పిలుస్తా నుండు! నాన్నా!

మామగారు: [ధర్త చదువుకునే గదిలోంచి వచ్చి] మీసంభాషణ వింటూనే ఉన్నాము. ఏమయ్యా అని అడిగితే “మిశ్రవం” అని విసుక్కుంటూ బైటికి వెళ్ళిపోయినాడు.

భార్య: మా నాయనగా! [అంటూ ఇక్కడనుంచి కన్నీళ్ళలో పిల్లవాడున్న పక్కగదిలోకి వెళ్ళుతుంది. అత్తగారు కూడా మూతి విరుస్తూ గదిలోకి కూతురువెంట వెళ్ళిపోతూ ఉంటుంది.]

[గదిలోనుంచి భార్య స్వరము]

అయ్యో, అట్లా రైలులో వచ్చిన వాడుగుడ్డలతో రాగానే! కాళ్ళన్నా

కడుక్కొని గదిలోకి రా! [అత్తగారు కాళ్ళు కడుక్కొని గదిలోకి వెళ్ళుతుంది, మామగారుకూడా నెమ్మదిగా వెళ్ళుతాడు. గదిలోనుంచి గజ్జల మొలతాడు విప్పి అవతల పొరవేసిన భవనివివస్తుంది. తర్వాత ఉల్లాసవంతమైన స్వరంతో.]

“శ్రీ అంజనేయం ప్రసన్నాంజనేయం ప్రభాదివ్యకాయం...భజే వాయుపుత్రం...భజే హం చవిత్రం...”

[అని వినవస్తుంది. అది ఇద్దరు ముగ్గురి గొంతులు కలిసిన స్వరము.]

మూడవరంగము

[మొదటి రంగములోని గది. భర్త అప్పుడే బుట్టికి వచ్చి ఉత్తరీయము తీసి వంకెన నేయబోతున్నాడు. ముఖము శాంత భవనముగా ఉన్నది. భార్య సంగోషముతో హాల్లోనుంచి గదిలోకి వచ్చింది.]

భార్య: చూశారూ, నే నేది చెప్పినా పెడచెవిని బెట్టి వేళాకోళమా చేస్తారు, కాని ఏమయిందో చూశారా? నే నేది చెప్పినా ఎప్పుడూ వృథా కాదు.

భర్త: [నిశ్చలంగా] ఏమిటా జరిగిన బ్రహ్మకార్యం?

భార్య: [ఉత్సాహం కొంత తగ్గి] పిల్లవాడి కంఠ జబ్బుగా ఉండగా ఎప్పుడనగానో బయటికి వెళ్ళి మళ్ళీ ఇప్పుడు వచ్చారు! వాడికి ఎట్లా ఉన్నదో వినా విచారించక పోవడాని మీకు మనస్సు ఒప్పించండి? వైగానేను సంగోషంగా మాట్లాడ వస్తే మీ కంఠ వినుగా?

భర్త: నాకు ఊరికే కొత్తపేమలు వేర్చి విసిగించక ఏమి జరిగిందో చెప్పి అవతలికి వెళ్ళు!

భార్య: అమృదరస్త్వపు మొలతాడు తీసి నేయగానే పిల్లవాడికి రోగ

మంతా చేతితో తీసివేసి నట్లుగా నయ మయింది. తెరలు అగిపోయినవి. మాతండ్రి ముఖాన ఎప్పటిమల్లే చిరునవ్వు తాండవ మాడుతున్నది.

భర్త: సంతోషమే!

భార్య: ఇప్పుడు పిల్లవాడు మబ్బు విరిసిన చంద్రుడువల్లే ఉన్నాడు. అప్పుడే విచ్చిన మల్లెవువ్వు వలె చుద్దు వస్తున్నాడు.

భర్త: నా కెవ్వడూ కవిత్వాలు అనేదానివి నీవే కవిత్వం మాట్లాడు తున్నావే!

భార్య: ఏమో, కాబోలు. ముందు వచ్చి పిల్లవా డెట్లా అడు కొంటున్నాడో చూసి పోండి!

భర్త: వస్తాలే పద!

భార్య: మీ కంత కాంతి మండి? రాత్రీ పొద్దునా మీరు పడ్డ అదుర్తా అంతా ఇప్పు డే మై పోయింది? నన్ను కటిక నావివి అంటారే! పిల్లవానికి రోగం నయం కొవడం మీ కిష్టం లేదా ఏమిటి?

భర్త: ఏమిటే నీ గొడవ! నామీద దేవత అంతా కట్టు కట్టినారు! వాళ్ళు నేను వదిలినా వాళ్ళు నన్ను వదిలేట్లు లేరు!

భార్య: [కొంచెము ధియముతో] అట్లా అసందర్భంగా మాట్లాడుతారే? మరి ఏమన్నా చెడి పోయిందా ఏమిటి? అట్లా చూస్తూ రేమండీ!— ఏమిటండీ అది; నాకు భయం వస్తున్నది! మాట్లాడరే?

భర్త: అబ్బో, ఊరికి గోల పెట్టక అవతలికి జిళ్ళు! దేవత అంతా దయ్యాలలామాడా కలిసి నామీద నత్తి కట్టినట్లున్నారు!

భార్య: [ధియము పోయినప్పటికీ ఇంకా పోని అశ్చర్యముతో] ఏమిటి అమాటలు! మన పిల్లవాడికి జబ్బు నయం చేయడమా, దేవతలు చేసిన అవకారము! అట్లాంటి అనరాని మాట లనడానికి మీకు బుద్ధి ఎట్లా పుడుతుందండీ?

భర్త: నీ వొక పెద్ద రాక్షసివి! నాపొలిటి బ్రహ్మరాక్షసివి! నానాద వీ శీం తెలుస్తుంది?

భార్య: నీ స్నేహితి తిట్టినా వడతాను గాని! — లేకపోతే ఏమిటో చెప్పండి! దేవకలక మనమీద కని ఉండే! వాళ్ళను నమ్మిన వాళ్ళను ఎన్నటికీ చెరపరు. ఈమాట మీరు బ్రహ్మ వాక్యంగా నమ్మండి! వాళ్లు మన పిల్లవాడి బబ్బు నయం చేస్తే కళ్ళ కట్టి నా రంటా రేమండీ!

భర్త: నీవు నామాటలు ఆర్థం చేసుకో గలదాన వైతే ఇట్లా మాట్లాడి నామనస్సును మరింత ఎందుకు నొప్పిస్తావు!

భార్య: పిచ్చిదాన్ని ఏదో నో యారుకోక వాగుతుంటాను కానండీ! నా మాటలు మనస్సుకు పట్టించుకోకండి. వినా ఒకటిమాత్ర మడుగుతాను గాని మీకు కోపం రాకుండా ఉంటుంది! ఈ ఒక్క సారి కాస్త కాంతిచింజవాలు చెప్పండి. మీ రంతా తెలిసినవారు కదా! అంతా చదువుకున్న వారే కాని, నేను వట్టి తెలివి తక్కువ మొద్దునే కాని, నాకు తోచినంత వరకు ఇలాంటి వస్తువు మాత్రమే మైన మనకు దేవుళ్ళమీద. కోపము వదిలి రా దనీ, వాళ్ళను తిట్టడమూ హేళన చేయడమూ మనకు శ్రేయస్కరము కా దనీ, అనిపిస్తుం దండీ!

భర్త: అయిందా నీ ప్రశ్న!

భార్య: అది కాదు, మీరు కోపపడనంటే ఆడుగుతాను.

భర్త: తెలివి తక్కువగా ముందుగా వాగ్దత్తం చేసేందుకు నేను బారిష్టర్ను పిలిచి గాను.

భార్య: ఆదుగో! ఆమాట తెందు కండీ మీకు! ఈ చిన్న ప్రశ్నకు మీకు కోపం రాదు గదా?

భర్త: అయితే రాదులే, అదుగు!

భార్య: 'వాడి'ని చూస్తే అంత ప్రాణంగా ఉండేవారే, నిజమయితే

మగపిల్లవాడు ఘడిత ఇంత నిర్లక్ష్యం చేస్తారేం? దీని! కాస్త కాంతించి జవాబు చెప్పండి.

భర్త: దీనికి జవాబు చెప్ప నుంటవా? ముందు నే నడిగే కొన్ని ప్రశ్నలకు మీరే కాంతంగా జవాబు చెప్పండి!

భార్య: నే నెప్పుడూ కాంతంగానే ఉంటాను. మీ చెప్పిన ప్రశ్నలైనా అడగండి, జవాబు చెప్పాలను.

భర్త: చిత 'వాడి' ఎవరి పిల్ల? [భార్య నిశ్చయ పోతుంది.] ఆరంభం లోనే అట్లా జంతుతే ఎట్లా?

భార్య: ఏమి అంటుంది ప్రశ్న! దానికి మనకూ ఋణం లేదు. పోయిన దని అనుకోని పం లాభము!

భర్త: అయ్యో! నే నడిగిన ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పలేం?

భార్య: [నువ్వు నిశ్చయ పోయి] మన పిల్ల!

భర్త: అందువల్లనే నాకు దానిమీద ఆంత్రేమ! ఇప్పుడు తెలిసిందా? అందు వల్లనే అది మనను విడిచిపోయినా దాన్ని నేను మరచి లేకుండా ఉన్నాను.

భార్య: [ఎర్రపడ్డ ముఖంతో] అయితే మీన పిల్లవాడు?

భర్త: ఆ ప్రశ్న ని నిన్నువ్వడు అడగబోతున్నాను. దానికి నువ్వే జవాబు చెప్పవలెను.

భార్య: వీడూ అంతే!

భర్త: అదే కాదు! అంతు వల్లనే వీడంటే నాకు ప్రేమ లేదు. వీడి పేరేమిటి?

భార్య: ఏమి అంటే, నేడంగా ఉన్నదే! మనవాడి పేరు 'అంజనేయులు' అనే నంగలే మిమ్మల్ని తెలియదా ఏమి? మరి సోధ్యంగా ఉన్నదే!

భర్త: ఊరికి ఉపన్యాసా, లియ్యక, నీ ప్రశ్నలకు జవాబు కావలెనంటే, నే నడిగే ప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పి పిల్లవాడికి అపేరు ఎవరు పెట్టినారు?

భార్య: ఎవరూ పెట్టే దే మున్నది? వెనకటి సారి అట్లా అయింది కదా అని అనుమానం చేత మనస్సు ఒప్పుక భారసాల చేతుకోక పోతే మాత్రము, నాడికి పేరు లేదా ఏమిటి? నాడు కడుపున పడ్డప్పుడే నా ప్రసన్నాంజనేయ స్వామి తన పేరు పెట్టుకున్నాడు.

భర్త: అదీ! పిల్లవాడికి పేరు పెట్టేది తండ్రి! నీ ప్రసన్నాంజనేయ స్వామికుమారుడిమీద నా కెట్లా ప్రేమ ఉంటుందీ? పెంపుడు కొడుకును చూసినట్లుగా చూస్తున్నాను. అదీ, బలమంతావ చేసుకున్న పెంపుడు!

భార్య: పెంపుడు కొడుకేమి టండీ? మీ మాటలు నా కేమీ అర్థం కావడం లేదు!

భర్త: అర్థం చేసుకో లే నని మొదటనే చెప్పినాను కాదూ!

భార్య: నే నెంత తెలివి తక్కువ మొద్దు నైతే మాత్రము, నాకు కన్న కొడుకంటే ఎవరో, పెంపుడు కొడుకంటే ఎవరో తెలియదు టండీ? మీ వేదాంతాలన్నీ కట్టి పెట్టి, పిల్లవాడు కులాసాగా అడుగుంటున్నాడు కాని, వచ్చి చూసి ముద్దు పెట్టక పోండి!

భర్త: వస్తా గాని, పద! ముందు ఆ మొలతాడు మాత్రము నా కిచ్చి పో!

భార్య: ఏమిటి, మీకు మెలతాడుపిచ్చి ఎత్తినట్లున్నదే!

భర్త: అధికప్రంగము చేయక ముందర ఆ మొలతాడు ఇలా ఇచ్చి పో!

భార్య: ఇంకా ఏం మొలతాడు?

భర్త: [కొంచెము అమర్దాసో] ఏమయింది? ముం దది తీసుకు రా!

భార్య: ఇంకా మొలతా డెక్కడ ఉన్నదీ? అని ఉన్నన్నాల్సూ మీ కి వ్యామోహం వదల దని మానాన్నచేత దాన్ని చెరిపించడానికి వంపినానూ ఈపాటికి ఆయన రిగి వస్తూ ఉండాలి.

భర్త: [సంభ్రమముతో] ఏమీ! నా 'వాడి' మొలతాడు కరిగింపదానికి మీనాన్నను వంపినావా?

[‘అయ్యోయ్యో!’ అని విధిలోతుంది మా నాన గొంతు విడచుకు తుంది]

భార్య: అడగో, మానాన్న కేక వస్తున్నాడు, వెళ్ళకా!

భర్త: [నిశ్చింత] అయ్యో! — మీప్రేమ ఏమి ప్రేమ! కత్తులు పెట్టి
కోనే ప్రేమ! అవనిసిల్లని స్నేహం జేసిందే! అరటి కాడ వల్ల ఉండే 'వాణి'
మీ కేం అపకారం చేసిందే? — అయ్యో! ఇంతమందీ కలిసి నే నింట్లో
లేని వేళ దాన్ని చంపివేసినారు కాదటే! రాక్షసుల కన్నా కొంత దయ
ఉంటుందే; కన్న తల్లికి నీ కన్నా అంతమాత్రము బాలి లేకపోయిందా?
నీ వనలు వ్యాఖివి! —

[అంటూ చేతుల్లో ముఖము పెట్టుకొని కన్నీళ్ళు కారుస్తూ నిస్సారముగా
వడక కర్చిలో వండుకుంటాడు. భార్య నివ్వెర పోయి ఆపాదమస్తకము
కంపిస్తూ ఉండగా. వీధిలోనుంచి 'అమ్మూ, అమ్మూ, తలుపు
తీయి!' అనే పిలుపులు విరంతరంగా వస్తున్నా, నెమ్మదిగా అడుగులు పెట్టు
కుంటూ తండ్రికి తలుపు తీయడానికి వెళ్ళుతుంది.]

ప రి వ ర్త న ము

శ్రీ శ్రీనివాస తిరోమణి

*

అంకితము

శ్రీ వజ్ఞ బాబు రావుకు

*

ఒకటో రంగము

[సూర్యస్తమయము కావోతున్నది. అంతఃత్రయములో అలంకార మందిరములో నిలుపుటద్దాల యెడట అశోక చక్రవర్తి నిలుచుచి ఉన్నాడు. స్థలీచాడు. ఉంగరాలు తిరిగిన విరుసు తెంట్లుకలు, మికిగుడ్లు. ఆకళ్ళలో ఎర్రనిచారలుకూడా ఉన్నవి. గుబురుమీసాలు పొట్టివాడు.

అర్ధవగ్గులు ఆయిన ముగ్గురు పరిచారికలు. ఒకతె చైవారేశపుది - ఆమె వింజామర వీక్షిస్తుంది. ఇంకొక పరిచారిక చందనచర్మ చేత్తున్నది. మరొకతె తిలకము చుఖాన దిద్ది పుష్పమాల మెడలో వేసి అందముగా ఉండేటట్లు సువిర్రుస్తుంది.

అలంకార మంతా ఆయిపోతున్న సమయములో ఒకపరిచారిక సువిషయముగా ప్రవేశించి మొక్కి నిలుచున్నది. ఆమెవంక చక్రవర్తి సాలోచనముగా చూచినాడు.]

పరిచారిక: రాధాగుప్తులవారు వచ్చి ఉన్నారు.

అశోకుడు: వెంటనే లోపలికి పంపించు.

[వింజామర వీక్షిస్తున్న పరిచారిక తప్ప అందరూ వెళ్ళిపోయినారు. అశోకుడు సుఖాన సవాసీనుడయినాడు. రాధాగుప్తుడు ప్రవేశించినాడు.

వృద్ధముఖములో గాంభీర్యము ఉట్టిపడు తున్నది. [వశాంత మయిన నేత్రములు దీర్ఘ కాయుడు.] -

అశోకుడు: [లేచి సమస్కారము చేసి రాధాగుప్తుడు కూర్చున్న తరువాత కూర్చుని] ఏదో విశేష మున్న దనుకొంటాను. లేకపోతే మీరివ్వు డెందుకు కస్తారు?

రాధాగుప్తుడు: అవును. ఇది సమయము కా దని తెలుసును. అయినా, రాక తప్పింది కాదు.

అశోకుడు: [వ్యగ్రభావముతో] చిత్తము అప్పుడే చీకటి పడిపోయింది. మిమ్ములను విశేషమునేపు కూర్చుండ బెట్టను.

రాధాగుప్తుడు: మీ రేదో పనిమీద ఎక్కడికో వెళ్ళబోతున్నారను కొంటాను.

అశోకుడు: అవును. మూలవ రాజకన్యను మాసి ఇప్పటికి సంవత్సరముయి పోయినది. ఆమె నావరహమును భరించ లేక కృశించిపోయి ఉన్నదట. విరక్తివల్ల ఒక్క ఆభరణ మయినా భరించడము లేదట.

రాధాగుప్తుడు: [సాలోదనముగానూ, సాభిప్రాయముగానూ,] అది మీవరహదుఃఖమా - కాక పితృపోదర వియోగదుఃఖమా - యోజించి నారా రాజా!

అశోకుడు: తలిదండ్రులను గురించిన దుఃఖమయితే ఒకనెల, కాకపోతే రెండు నెలలు, కాని ఇంత కాలము దుఃఖించదు. అది కేవలము విరహమే. ఇప్పుడు ఉస్మాదినిగా ఉండని తెలుస్తున్నది. ఆమె విరహములో అంత్యావస్థకు తయారవుతున్నది. ఎందువల్ల నంటే, నేను రాజధానిలోకి వచ్చిపూడా ఆమెను చూడలేదు.

రాధాగుప్తుడు: అయితే మీకిప్పుడు శకునము ఏమీ కాగా లేదు. శుభము అంటూ బయలుదేరబోతూ ఉంటే ఒంటిబ్రాహ్మణుడను ఎదురుగుండో వచ్చాను.

అశోకుడు: ఇంకా బయలుదేర లేదుగా నను!

రాధాగుప్తుడు: మీరు బయలుదేరి వట్టే లెక్క.

అశోకుడు: అయితే మీరు వచ్చినపని ఏదో తెలివిస్తారా?

రాధాగుప్తుడు: చిత్రము. బ్రహ్మానందము కలిగించే వర్తమానము చెప్ప వానికే వచ్చాను. ఉపగుప్తా చార్యులను ఎగుగుతురు కదా!

అశోకుడు: ఉపగుప్తుడా! బౌద్ధభిక్షువు కాదా?

రాధాగుప్తుడు: అవును. మీ ఆస్తు గారు సుషీముడి పక్షమువాడు. వాణ్ణి ఈమధ్యాహ్నమే పాతాళగృహములో ప్రవేశ పెట్టినాము.

అశోకుడు: [విహదముతో కూడుకొన్న ఆశ్చర్యముతో] చంపివేసి వారా?

రాధాగుప్తుడు: ఈపాటికి యమధామానికి చరి ఉండే వాడే. అయితే మీతో కొంచెముసేపు మాట్లాడిన తరువాత అన్ను చంప మని ప్రార్థించి నందున—

అశోకుడు: వాతో ఏమి మాట్లాడుతాడో?

రాధాగుప్తుడు: మిమ్ములను తూలనాడుతాడు.

అశోకుడు: [కోపముతోను ఆశ్చర్యముతోనూ] అ! తూలనాడుతాడా? అయితే నేనే వాణ్ణి యమరాజ్య పట్టాభిషిక్తుణ్ణి చేస్తాను!

రాధాగుప్తుడు: అయితే వాణ్ణి ప్రవేశ పెడితాను.

అశోకుడు: వాణ్ణి తీసుకొని రావడానికి ఎంతసేపు పడుతుంది?

రాధాగుప్తుడు: ఘోర తీసుకొని వచ్చినాను. వాణ్ణి ప్రవేశ పెట్టి తర్ఫీ పోతాను.

అశోకుడు: [ఏదో ఆలోచిస్తూ] చిత్రము.

[రాధాగుప్తుడు వెళ్ళిపోతాడు. ఉపగుప్తాచార్యులు ప్రవేశిస్తారు. దీర్ఘ కాయుడు, ప్రకాంత నేత్రములు, గంభీర మయిన వదనము. కాపాయాం బరధారి. నిశ్చలముగా కల వాళ్ళి నిలుచుంటాడు. అతన్ని చూస్తూనే

అశోకుడి ఒళ్లు కంపించిపోతుంది. మహాకోపం వస్తుంది. భస్మీభూత మయి పొయ్యి టంత కోవముతో ఆతని వంక అశోకుడు చూస్తాడు. అతనినిశ్చలతకు అశ్చర్యముకూడా కలుగుతుంది.]

అశోకుడు: దోహా, ఎంత నిశ్చలముగా ఉన్నావు! నీది ఏదేశము?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నేను దోహాని కాను. ఈధూమి అంతా నా దేశమే.

అశోకుడు: ఆ! ఆ!

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీదేశానికి పరిమితి ఉంది; హద్దు లున్నవి; నాదేశానికి పరిమితి లేదు; నాల్లదిక్కులూ నాదేశానికి హద్దులు-

అశోకుడు: నీకు మతి పోయినట్లుంది!

ఉపగుప్తాచార్యులు: [నవ్వుతూ] కాస్త కాస్త మంటిముద్దల కోసము పోట్లాడుకోనె నీబాటి రాజులకు మతిపోయింది. నా కేమీ మతి పోలేదు. ఈ విషయము తెచ్చిరించి పోవడానికే నీవర్చనము కోసరము పూర్పించాను.

అశోకుడు: ఏమిటి?

ఉపగుప్తాచార్యులు: దేశదేశాలను జయిరచడ మొందుకు రాజా!

అశోకుడు: ఏ మంటున్నావు?

ఉపగుప్తాచార్యులు: ఏ మంటున్నావా? దేశదేశాలమీదికి దం డెత్తి పోయి రాజ్యాలనూ, జనాన్ని నాశము చేస్తున్నావే! ఎక్కడ యైనా కాస్త జనముఉంటే వారిహృదయాలలో చిచ్చు పెడుతున్నావే! ఇ దంతా ఎందుకోయి? సరే, పోనీ, రాజులూ జనుల సంగతి అలా ఉండు నీకోరికి జోక్యానికి రాని వన్యమృగాలను వేటాడి చంపడ మొందుకు! అవి ఘాతుక మృగము లంటావు! అయితే నీకు పా లిస్తూ పొడవడ మయినా తెలియని గోవులు- కరత్కాల స్వాదునది జలము తాగనీయ కుండా రక్తాన్ని ప్రవహింపజేస్తున్నావే! అంతా నిశ్శేష మయిపోయిన తరువాత ఎక్కడ ఎవరిని పరిపాలించ దలచు కొన్నావు రాజా! చెప్పు మాతాము. కళింగదేశ

ములో పురుషుడనేవాడు లేకుండా చేశావే! ఇక నీవు హరించేది అదేక
ములో ఉన్న పరింతువులనా?

అశోకుడు: అనవసర ప్రసంగం చేయకు.

ఉపగుప్తాచార్యులు: సుఖదుఃఖాలూ, అదరానాదరాలూ, ప్రేమా
ప్రేమలు, ఆలోచనానాలోచనలు లేని నేను విశేషము మాట్లాడేట్లయితే
నీలాగానే మారిపోతాను. విశేషము నీతో నేను మాట్లాడ దలచుకొన లేదు.

అశోకుడు: అయితే ఎందుకు వచ్చావు ఇక్కడికి?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీవ్రతి బింబాన్ని నీకు చూపించి పోవడానికి
వచ్చాను.

అశోకుడు: [విసుగుతో] ఏమి టా! వ్రతిబింబము?

ఉపగుప్తాచార్యులు: మనుష్యాకారములో ఉన్నజంతు వేమో అనిపిస్తు
న్నావు నీవు! బోకసంహరిము చెప్తున్నావు. నీవనులు లోకకంటకములుగా
ఉన్నవి. నీకు సుఖము ఇందులో ఉన్నదా అని పృశ్న. లేదేమో నని
తోస్తున్నది. ఎందువల్ల నంటే, దేశచెళాంగవలను తీసుకొని వస్తున్నావు.
విశ్రాంతి కొంచెము చిక్కినప్పు డట్లా సారాసారములు విచారించకుండా
శేవలము మాంసగ్రంథు లయిన స్తనాల కోసము- క్షేష్టాగార్ మయిన
తదనము కోసరము మూత్రము పువించే జఘనపీతము. కోసరము [కళ్లు
మూక్కుకొని] ఆహా, నింద్యం నింద్యమ్ [కొంచెమునేవు ఊరుకొని] సబ్బం
దుఃఖం నబ్బం దుఃఖమ్. [కళ్ళు తరిచి] నేను చెప్పదలచుకొన్న దంతా
చెప్పినాను. ఇంక నన్ను చింపవయిడానికి అనుజ్ఞ ఇయ్యి.

అశోకుడు: నిన్ను చింపకుండా ఎదిలితేనే నంతోషిస్తావా?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నాకు సంతోషమూ లేదు, దుఃఖమూ లేదు.

అశోకుడు: అయితే నా కెందుకు నీవంత అపకారము చేయడము?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నే నొకరికి అపకారము చేయను. నీకు చేయనూ
లేదు.

అశోకుడు: చేయలేదా?

ఉపగుప్తాచార్యులు: లేదు.

అశోకుడు: నీవు నాకత్తివులతో ఎందుకు చేరినావు?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీకత్తివులతో గానీ నీ మిత్రులతో గానీ నాకు పరిసక్తి లేదు.

అశోకుడు: నీవు మాఅన్న నుషీముడితో చేరి నన్ను చంపదలచినవారిలో ఒకడవు కావా?

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీకు రాజ్యాధికారము లే దన్నాను. అది ధర్మము. కాని నన్ను చంపదలచినవారిని వద్దని వారిచినది నేనే.

అశోకుడు: [వివయముతో] మీ మాటలు నేను విశ్వసిస్తున్నాను.

ఉపగుప్తాచార్యులు: నీవిశ్వాసా విశ్వాసములతో నాకు నిమిత్తములేదా.

[పరిచారిక వ్రజికించి సమస్కారముచేసి నిలుచుంటుంది].

అశోకుడు: [రూక్షముగా] ఏమిటి?

పరిచారిక: మాలవ రాకుమారి దేవర దర్శనార్థము త్వం మొక యుగముగా గడుపుతున్నట్లు వర్తమానము వచ్చింది.

అశోకుడు: [మహానందిముగ్ధ] ఆఁ ఆఁ సంతోషము! ఓసీ, ఈహారము నీకు బహుమానము. [అమూల్యభరణము తీసి యిస్తాడు.] పో. భిక్షుకుడా, మా కత్యంత మోదావహ మయిన సమయములో వచ్చావు. చాలా అదృష్టవంతుడవు. నిన్ను చంపము. పా మ్నావలకు!

రెండో రంగము

[పొట్టి పుత్రనగరము వెలువలి మైదానము. రాత్రి పదిన్నర గంటలు కా వచ్చింది. గాథాంధకారము. అశోక దక్కవర్తి పుష్పమాలాలంకృతుడయి ఉత్తిరీయము నది పోతూ దేగముగా నడుస్తూ వ్రజికిస్తాడు. ఎదురు

గుండా ఒక వృద్ధుడు మునుగు పెట్టాకొని వస్తూ ఉంటాడు. ఆశోకుడా వ్యక్తిని చూసి అగిపోతాడు.]

ఆశోకుడు: ఎవ రానునిషి?

రాధాగుప్తుడు: నేను [అంటూ మునుగు తీసి నిలచుంటాడు.]

ఆశోకుడు: మంత్రీవరేణ్యులా! అభివాదము. ఒంటరిగా ఎక్కడికి వెళుతున్నారో తెలుసుకోవచ్చునా?

రాధాగుప్తుడు: దేవరవా రెక్కడికి ఒంటరిగా వెళుతున్నారో నేను తెలుసుకోవచ్చునా?

ఆశోకుడు: నేను బాహ్యోద్యానాంతఃపురాని! వెళుతున్నాను. సంవత్సరమునుంచి ఏ కాంతా స్వయంగాగ్రహము కోసరము సంతపిస్తున్నానో ఆ కాంత సందేశ మందిరి.

రాధాగుప్తుడు: ఏ మని?

ఆశోకుడు: అన్యధాధ పరిస్థితిగము కోసరము మీద మొకయుగముగా గడుపుతున్నట్లు.

రాధాగుప్తుడు: ఇవ్వారీ అమావాస్య.

ఆశోకుడు: అయితే కావచ్చును.

రాధాగుప్తుడు: [గట్టిగా] ఇవ్వారీ అమావాస్య.

ఆశోకుడు: [చివరవైపుతో] మన్మథుడికి వారాలు వర్షాలూ లేవు. పోనియ్యండి.

రాధాగుప్తుడు: కాదు. రాజా, ఒక్కసారి నిలవండి.

ఆశోకుడు: ఎందుకు?

రాధాగుప్తుడు: మీ నియమాలును మీరే తీరస్కరిస్తే ఇక మీ నియమాలు ఇతరులు ఎలా అనుసరిస్తారు?

ఆశోకుడు: ఆసలు విషయ మేమిటో చప్పన చెప్పండి. హృదయము వహించుకొని పోతున్నది. ఇంక నేను నిలవలేను.

రాధాగుప్తుడు: తాము మారుజేషమునో రాత్రిసమయములో నగరపర్యటనం చేసేది ఈ రోజునే.

అశోకుడు: అబ్బ, శుభమా అని వెళ్ళబోతుంటే అన్నీ అంతరాయాలే!

రాధాగుప్తుడు: సంకల్పాలకు వికల్పాలు. లేకపోతే స్వారస్య ముండదు.

అశోకుడు: పోనీ, ఈ రాత్రికి మానివేసి రేపురాత్రి నగరసంచారము చేస్తాను లెండి.

రాధాగుప్తుడు: జ్ఞాపకము తెచ్చుకోండి. రేపురాత్రి తమరు మరొక విషయములో నిమగ్న లయి ఉంటారు.

అశోకుడు: అబ్బ, అబ్బ! — నేను మీతో ఈ విషయమే చెప్పకపోతే!

రాధాగుప్తుడు: మీ రెక్కడికి వెళ్ళుతున్నదీ నాకు తెలియక పోతేగా! అందుకోసర మనే వెతుక్కుంటూ వచ్చాను

అశోకుడు: మరి ఆ యువతీ దర్శనము చేయకుండా నేను జీవించజాలను. పోనీయండి, నా సంగతి అలా ఉంచండి. ఆయువతి మాత్రము ఇక జీవించడము దుర టము!

రాధాగుప్తుడు: రాజా, పోనీయండి బలకకపోతే మరొకలే —

అశోకుడు: పెద్దలు- మీ నోటిలోనుంచి అట్టిలములు రానీయకండి. అమ్మయ్యా, అంతమాట ఎలా అనగలిగినారు? ఆమెను ఒక సంవత్సరము నుంచీ పరివాసములో ఉంచినాను.

రాధాగుప్తుడు: సంవత్సరమునుంచీ బతికి ఉన్నమనిషి ఇప్పుడు ఈ మాత్రానికే చచ్చిపోతే ఏం చేస్తాము!

అశోకుడు: ఎందుకి దంతా—అలాగే నగరపర్యటనము చేస్తానులెండి.

రాధాగుప్తుడు: మీరు అన్యతము లాడ రనుకొంటాను.

అశోకుడు: ఈ రాత్రికి యిమించలేగా!

రాధాగుప్తుడు: మీ రా యువతి దగ్గరకు వెళ్ళకపోతే, ఏం?

అశోకుడు: అమ్మమ్మ! కాదు! ఆసౌందర్య—

రాధాగుప్తుడు: తివ్య రత్నాదేవి కన్న నా!

అశోకుడు: [చిరునవ్వుతో] చెప్పలేం మరి! తివ్యరత్న మీ అంత నారింజ
ఇలాంటి వసులమీద పంపిస్తున్న చా?

రాధాగుప్తుడు: ఎంతమాత్రము కాదు. మీ రాయువతిని విసర్జించ మని
నాపార్శ్వం.

అశోకుడు: ఎందువల్ల?

రాధాగుప్తుడు: ఇందువల్ల అని మాత్రము చెప్పజాలను. తరువాత మీరు
జన్మాంతమువరకూ దుఃఖిస్తా రని నానిశ్చయము.

అశోకుడు: ఏమి, బ్రాయువతిని చూచిన మాత్రము చేతనే?

రాధాగుప్తుడు: ఏమో, నా కి దంతా తెలియదు. మీరు మాత్రము చెల్లె
వద్దని నా సలహా.

అశోకుడు: ఆ రాకుమారి తండ్రిగనీ స్తోదరుణ్ణి చంపించా ననీ, అందువల్ల
నన్ను వరించదేమో ననీ మీరు ఊహ చేసి సలహా ఇస్తున్నారు. కాని ఆ
దుఃఖము అమెకు ఎంతమాత్రము లేదు. నాకు తెలిసింది. నాకోసరము ఈ
మధ్య కేవలము అమె ఉన్నాడని అయిపోయింది. కాళ్ళుకులకు తెలిసే విష
యాలు మాత్రులకు తెలియడము కష్ట మనుకొంటాను.

రాధాగుప్తుడు: చక్కే నా కీ విషయాలతో పని లేదు. మీ రిరాత్రి నగర
పర్యటనము చేయడమే నాకు కావలసిన విషయము.

అశోకుడు: మళ్ళీ మొనటికి వచ్చారా?

రాధాగుప్తుడు: ఎంతదూరము చెప్పినా మీరు గ్రహించ లేకుండా
ఉన్నారు. మీరు అక్కడికి వెళ్ళిన ట్టుయితే, మీదట దుఃఖిస్తారు.

అశోకుడు: దుఃఖించను, సుఖిస్తాను.

రాధాగుప్తుడు: [గద్గద స్వరముతో] మీరు దుఃఖిస్తారు!

అశోకుడు: మీరు తెలియదు లిండి.

రాధాగుప్తుడు: కాదు. నేను అనుభవజ్ఞుణ్ణి. చెప్పితున్నాను. వివరించి.
మీరు నగరపర్యటనమునకు పోండి.

[అశోకుడు తల వంచి ఆలోచిస్తూ ఉంటాడు. రాధాగుప్తుడు వెంటనే వెళ్ళిపోతాడు. అతడు తల యెత్తి చూసేసిరికి రాధాగుప్తుడు కనిపించడు. ఒక ముసలేది మూలుగుతూ కర్ర ఊతగా చేసుకొని నడుస్తూ ఏడుస్తూ కనిపిస్తుంది.]

ముసలిది: ఎవరు నాయనా, నీవు దొంగలాగా ఉన్నావు?

అశోకుడు: ఏ మంటున్నావు! అశోకచక్రవర్తి రాష్ట్రములో దొంగలా?

ముసలిది: అశోకుడే పెద్దదొంగ అయితే, ఇక రాజ్యములో దొంగల కేమి తక్కువ!

అశోకుడు: [అశ్చర్యముతో] అశోకుడు దొంగ అవ్వా?

ముసలిది: అశోకుడు చేసే పనులు మామూలు మనుష్యులు చేస్తే బండి పోటు అంటారు. అదే అశోకుడు చేస్తూ ఉంటే, రాజాధిరాజు, చక్రవర్తి అంటారు. అట్లాంటి వాడికి చావు రాదుకదా నాయనా!

అశోకుడు: ఎందుకు పాపము, అశోకుడికి చావు? నీ కేం అపకారము చేశాడు?

ముసలిది: [కోపముతో వణుకుతూ] అపకారమా- నాడినోట్లో దుమ్ము పడ! నాకొంప కూల్చాడు, నా వంశనాశము చేశాడు. నాడు శత్రు, నాడు శాపడు!

అశోకుడు: ఆయనకు నీకొంపకూడా కావలసి వచ్చిందీ; నీ వేం మహారాణివా, నీ వంశము నాశము చేయడానికి!

ముసలిది: అది కాదు బాబూ! గానెనిమిటి కిందటి సంవత్సరము మౌళవదేశ యుద్ధములో చనిపోయినాడు. ఆయన పయస్సు చెల్లినవాడు, పోయినా డం ఒక్క ఏడు ఏడ్చి ఊరుకొన్నాడు: ఉనంవత్సరము కలింగ దేశ యుద్ధములో నాకొడుకు లిద్దరూ చనిపోయినారు.

అశోకుడు: అయితే ఆకొడుకులకు విడ్డూరేరా?

ముసలిది: ఆయ్యో, ఆయ్యో, బాబూ - బుల్లిబాబు! [అని చరిత్రబది విడుదల.]

అశోకుడు: [అమె పక్కనే నిలుచుని] ఏడవకు-ఏడవకు..

ముసలిది: [ఏడుస్తూ] అయ్యో బాబయ్య, నాగొంటు ఎందుకుపోతున్నది. నేనుకూడా చచ్చిపోగూడదూ! ఈమాన అయినా—

అశోకుడు: ఈమాన ఎవరు?

ముసలిది: నా మనమడు: కొడుకులు పోయినా ఈ పసికందు బ్రతుక గూడదూ!

అశోకుడు: ఈ పసిబిడ్డ చని పోయినాడా?

ముసలిది: అ, ఈఉదయమే. అశోకుడు - వాడిదుంప తెగ! ఈచని పోయిన మానమీద కూడా వాడికి ద్వేష ముందా?

అశోకుడు: ఏం చేశాడు, ఏం చేశాడు?

ముసలిది: ఈఉదయము ఈపసికందును హతపెడదా మని నల్ల కాటికి పోతే, రాజుగారికి సుంకము చెల్లించుచుండి రాజభటులు హతపెట్ట నీయలేదు.

అశోకుడు: పాపము, నీదగ్గర డబ్బు లేదు కాబోలు. రాజుగా రాసిపొయ్యాల కుటుంబాలకు పంపన ఇస్తున్నాడే!

ముసలిది: వాడి డబ్బూ వాడూ ఊడ్చుకుపోను! వాడిడబ్బు నా కక్కర లేదు. అందు కన్నో సిఫాయ్యలు కావాలి. అయినా బంధిపోతుదొంగ డబ్బు నా కక్కర లేదు.

అశోకుడు: మరి నీ విప్పు డెక్కడికి వెళ్లుతున్నావు?

ముసలిది: శివాన్ని ఒక్కరోజుకంటే ఇంట్లో అట్టే పెట్టుకో గూడదని ఆపాదముండాకొడుకు కొనసము. ఊరిబయట ఏగోతిలోనైనా పారవేసి నేనూ ఏగోతిలోనైనా పడుదా మని బయలుదేరినాను.

అశోకుడు: అంత అవసర వడవలసిని అవసరము లేదు. శ్రమకొనములో రాజభటు లంతా మానాళ్ళే. నేనుకూడా నీవెంట - కొడు కాదు, నాకు వని ఉంది. నావలె ఉంగరము ఇస్తాను. ఈ ఉంగరము చూపిస్తే వాళ్లు నీకు కావలసిన సహాయ మంతా చేస్తారు.

ముసలిది: నీ చెవరో ఈరాజ్యములో చాలా మంచి వాడిని లాగా ఉన్నావు. అయితే ఇంగరము వాళ్ళ కిచ్చివేసేదా?

అశోకుడు: నీ ఇష్టము—పోనీ నీవు అమ్ముకొని అడబ్బు తీసుకో.

ముసలిది: నా కెందుకు వాయనా నీడబ్బు?

అశోకుడు: అయితే వాళ్ళ కిచ్చి వెయ్యి.

ముసలిది: అయితే అబ్బాయి, సరే కాని నాకు రాజదర్శనము కావలె కంటే ఏం చెయ్యాలో చెప్పగలవా?

అశోకుడు: ఎందుక?

ముసలిది: ఒక్కసంగతి అడుగుదా మని- ఆసంగతి అడగగానే అక్కడి కటులు నన్ను ఎట్లాగూ తింటాయి. నేను చచ్చిపోతాను. నేనుకూడా వాడి చేతులో చచ్చిపోతా మని ఉంటుంది.

అశోకుడు: ఏమిటి అవ్వాలసంగతి?

ముసలిది: ఇట్లా అడుగుదా మని: ‘‘ఒరి అశోకుడా, మాకొంపలో ఒక రిద్దరు చచ్చిపోతే మే మిట్లా పడుస్తాము. నీరాజ్యములో- రాజ్యకుంటే కటుంబము కూడా- నీకటుంబములో ఇంతమంది చచ్చిపోయినా ఇంతకా యిగా నిశ్చింతగా ఎట్లా ఉంటావు? ఆసంగతి ఏమిటో నాకు కూడా కాస్త చెప్పు. అయినా ఆ కళింగ దేశములో మగ పురుగు లేకుండా చేశావుట. ఇక రాజ్యము చేసేది వెధవముండిలనూ, ముసలి ముండలనా?’’ అని అడగగానే అక్కడ ఇంకే వాళ్ళు నన్ను చావ దంతారు, సరిపోకుండు!

అశోకుడు: నేను మహారాజు గారితో చెప్పతానులే.

ముసలిది: నీ వాయన పట్టువులో ఉన్నావా ఏం? అయితే నీకు చెప్ప వలెనని మనసులో ఉన్నా చెప్పకలవు. ఎట్లా గైవా నాకు దర్శన విప్పింకూ.

అశోకుడు: రాజగారి దర్శనము కావడము దుష్ఫలము మునలమ్మా! నేను వెళ్ళి పోవాలి. వెళ్ళివెళ్ళి.

మనలిది: నాయనా, నీ వెనో గుర్తు వట్టలేదు. వెయ్యేళ్ళు వర్షాల్లా నీ మేలు మరిచిపోను. నీవు సినిమాయివా బాబూ? మా అచ్చామీలకు స్నేహితుడవా?

అశోకుడు: అఁ అవును లే. వెళ్ళుతున్నాను. వెళ్ళవలెను. [అంటూ అశోకుడు తగముగా వెళ్ళిపోతాడు. ముసలమ్మకూడా వెళ్ళిపోతుంది.]

మూడో రంగము

[తెల్లవార చదువునది. అప్పుడప్పుడు పిట్టలు కిలాకిలా మాడుతున్నవి.

మరితొడవల్ల పొదరిల్లుగా ఉన్న ప్రదేశములో చలవరాతి అగుగుతు. ఒకపక్కన మాలిన రాకుమారి నిలుచుని ఉంది. మరొకపక్కన అశోకు చక్రవర్తి నిలుచుని ఉన్నాడు.

అమె నన్నుగా పొదిపించి తీగలాగ ఉంది. రామచిరుక ముక్కులాంటి ముక్కు, పాలుగన్నులు. అమె ఒక్క అభంగమునైనా వ్రణించలేదు. ముఖాన బొట్టు అయినా పెట్టుకోలేదు. చాలా కోపముతో ఉన్నట్టు కనబడుతున్నది.

అప్పుడప్పుడు అశోకుడివలన నిర్రిమిరి మామూ వెటనే తల వంచు కొంటూ ఉన్నది.]

అశోకుడు: కార్యాంశరములలో నడిపోయి ఈదాడమను ఇంత కాలమునరకూ నీ దర్శనము నేనులేక పోయినాడు; అన్యథా అనుకో వద్దు [చేయి చట్టకో బోతాడు.]

రాకుమారి: [చెయ్యి చట్టకోకుండా తప్పించుకొని ఒరకంటినో అతి తీవ్రముగా చూసి ఉరుకుంటుంది.]

అశోకుడు: ఈ దాసాధముడిమీద ఇంతకోపము తగదు. నీవు మాట్లాడక పోయేట్టట్లయితే నాకు చాలా కష్టము వస్తుంది. కోకిలలాగా ఒక్క

పట్టుకు పరికి నాచెవులకువ్వు పోగొట్టరాదు! అసలే తాపముతో ప్రాణాలు పోతున్నవే- నీకృపా కటాక్షమును నామీద బిసి, నాకాపము జూప రాదా? అంత కోపమా, ఎందుకు అలా వెడతావు ముఖము? నిజముగా నేను నీకోపానికి పాత్రుణ్ణి! ఇదిగో నిజముగా నీకు కోపము వచ్చినట్టయితే ఎందుకు నీవు అబాహుబల్యులనో నన్ను ఒంధించి పారవేసి, కొరికి వేయ రాదు దంతాంతో?

రాకుమారి: [స్థానికులలా గాని బాచుని తీవ్రముగా చూస్తూఉండుకొంటుంది]

అశోకుడు: [నమిషించి మోకాళ్ళపైకి కూర్చుని దోసిలియై] నీగాధా శ్రేష్ఠముకు నేను తగనా?

రాకుమారి: [అలిచకుషముగా] నేను మీశైలిని; నన్ను మీరింత వేడుకో వలసిన అవసరము ఏమీ లేదే.

అశోకుడు: నాశైలివా? ఆం అంతమాట!- ఎంతమాత్రము కాదు. నేను నీబిందిని; నీకోప పాత్రుణ్ణి.

రాకుమారి: నన్నుక్కడికి మీరు త్రైగుగానే తీసుకొని వచ్చినారు.

అశోకుడు: కాదు, ఎ తమారము కాదు. నీవు నా వ్యవయరాజ్యవిక్రీ, రాములందరూ నాకు ఒకమొత్తు, నీవు ఒక్కతెవు ఒక్కమొత్తు! ఇటు వంటి వ్యవయ విదానక వాక్యములు నేను వినలేను.

రాకుమారి: వ్యవయ విదానకకృత్యములు చేసేవారికి మాటలతో పని ఏముంది? తమ రీతిచార్చగ్యరాలిని—

అశోకుడు: దానుదీ తప్పుకొన్నాముతో సరి అన్నారు. ఎందుకు మాటలని నా వ్యవయాన్ని చీల్చివేస్తావు?

రాకుమారి: నేను మిమ్ములను ఏమీ తూలనాడడము లేదు. తమంత శక్తి భీకరము ఒక ఖానీ, అందులో ఒక స్త్రీ, ఇంత బలిమాండములో అర్థము తిరిగి చూడమని చెప్పా

అశోకుడు: [రాకుమారి దగ్గరికి వెళ్ళి చేయి పట్టుకొని కాగితపు పేర్లుకో

బోతాడు. ఆమె తప్పించుకుంటుంది. దగ్గరదగ్గరకు వెళ్ళబోతాడు. అతడు నమిపించినకొద్దీ ఆమె దూరము జరుగుతూ ఉంటుంది] నీవు అలా “త్తడి త్తడి”. అంటూ ఉంటే నాకర్థ రంధ్రములలో నీసము కరిగించి పోసినట్టుగా ఉంటుంది. నీవు నాహృదయాధిష్ఠాన దేవతవు—

రాజమారి: ఎంత అశ్చర్యము- ఎంత అశ్చర్యము? నాతండ్రి, నా అన్న మీకు పరమశక్రువు అయిపోయినారు. మీరు వారిని చూపించినారు. నేను మాత్రము మీ కింత అపూర్వము నైనానా? తాము చుట్టము, వడిగ మాత్రము తగ అట. ఆహా!

అశోకుడు: నిజమే; నీ కత్యంత సంతాపము చేకూర్చిన మాట సత్యమే. అది త్తడధర్మము. క్షత్రియాంగనవు, నీ విటు వంటి వాటికి ఇంత భుజించకూడ దని నామనవి.

రాజమారి: [అశ్చర్యముతోనూ కోపముతోనూ] తాము క్షత్రియులూ, క్షత్రియులూ!

అశోకుడు: నీకు తెలియదా అసంగతి? నేను క్షత్రియుడను కాదా?

రాజమారి: ఎంతమాత్రము క్షత్రియులు కారు. తమతల్లి బ్రాహ్మణాంజన. తండ్రిగారు మాత్రము క్షత్రియులు.

అశోకుడు: [నవ్వుతూ] అయితే నేను- ఎంత తెలిదానికి!

రాజమారి: రాధాగుప్తుడు మంత్రి కాక పోయి నట్టయితే తమ తనలో తమకే తెలిసేది.

అశోకుడు: [మందహాసముతో] రాధాగుప్తుడు ఏమి చేసినాడు?

రాజమారి: నుక్షత్రియు డయిన తమ అన్న గారిని మోసపుచ్చి బ్రాహ్మణాభిమానము వల్ల తమకు రాజ్యము కట్టబెట్టి తమను క్షత్రియులను చేసినాడు.

అశోకుడు: మా అన్నగారి వెన్నుదూ మోసము చేయలేదు. మాతండ్రి నాకే రాజ్యమిచ్చినాడు. రాధాగుప్తుడు నాకు రాజ్య మిచ్చింది నా వెన్ను మాట అసత్యము.

రాజుమారి: ఏమో. తమవికృతాకారానికి తమ తండ్రిగా చెంతో అనే
హింసచూపేవా రట. ఇటువంటి తమ్ము కన్నందుకు తమకల్లి మీదకూడా
రాజుగారికి కోపము వచ్చి తరువాత ఒక్కసారి అయినా చూడలే వట
కాదు. మరణిస్తే పంతోషింతా మనశ్చిద్రోశ్యముతో క్రతువేసలనైతి తమ్ము
వంశిరిచివారట.

అశోకుడు: కాపరాశ్రమము వరీక్ష చేయడానికి మాతండ్రిగారు అట్లా
చేసినారు. నీకు తెలియదు. నీవు చిన్నదానివి. నాకు గిట్టనివా కృపతోనీ
నీ వన్నీ కట్టించి చెప్పినారు. అయినా నేను శ్మశ్రియోచిత మయిన కృత్య
మాలకు చేయడము లేదా! శుభములను బట్టి వర్ణము లేర్పడుతది.

రాజుమారి: [సప్తకూ] కామి రమ ఆకారమునకు తగిన తమలు చేతు
న్నా తంటే నమంజనముగా ఉంటుంది.

అశోకుడు: అంతే నాలకారము శ్మశ్రియోచితము కాదా?

రాజుమారి: కాదు. కిరాకాకారము!

అశోకుడు: [సప్తకూ] నేను కిరాకుడా?

రాజుమారి: అవును. ఈరక్తచాతములు, ఈరాజ్యధ్వంసములు, ఈశాస్త్రి
ములు, ఏమి దివన్ని—

అశో: [తగమగాచేయి వట్టుకొని కాగిటిలోకి చేర్చుకో బోతాడు. అతడు
తప్పించుకోడానికి ప్రయత్నము చేయబోతూ చప్పున స్థాయివులాగా తిరిగి
కుండి. కొంత ఆశ్చర్యము చెంది] ఇంత కోపమూ ఇంత ద్వేషమూ నా పొడ
వట్టు. నేను నీదామణి. నేను తప్పు చేస్తే దండించ వలసినది నీవు, [కాగతిం
చుకో బోతాడు.]

రాజుమారి: [కరవతె నిలుచుని కోపముతో మర మర చూస్తూ] మీ నీ
చేతోన్ని ఏమి చేసినా చేయవచ్చు నిది ఇదివరకే మనవిచేసికొని ఉన్నాను
కాని నాశ్చర్యము మాత్రము మీకు లభ్యము కాదు.

అశోకుడు: నీహృదయము కోసరము, నీ అంతరంగము కోసయర కాక పోలే ఈరాజ్యము నేను జయించడము ఎందుక?

రాకమారి: నాకు మీరాజ్యముతో పని లేదు మీయుద్ధయంతో పని లేదు. [గద్గదస్వరముతో] మీ వికృతరూపము చూస్తూఉంటే తిశంకుజ్ఞాపకము వస్తున్నాడు. అమ్మా, అమ్మా! [గజగజ వణకటూ] దేశదేశాలను స్వంసము చేసే తమకు అరక్షిత అయిన స్త్రీని స్వంసము చేయడము ఒక తాత్కాలిక! కానీయండి, నేను అగమ్యము.

అశోకుడు: [నిచారముతో] నన్ను తూలనాడ వస్తు. నీకోసరము సమస్తమూ, రాజ్యమూ పరిత్యజించి వేస్తాను. ఇక ఒకయుద్ధము చేస్తే పిశ్చదో? హామీ చేసినంత ఒట్టు.

రాకమారి: నమస్తమూ త్యజించగలరు. రాజ్యముకూడా పరిత్యజించగలరు. కాని ఒక్క స్త్రీ కోసరము ఒక్క అశుచిభస్మిక కోసరము ఎంత కావలయును!

అశోకుడు: [కోపముతో] నిన్ను మాత్రము పరిత్యజించలే నని అనుకొంటున్నావు కాబోలు!

రాకమారి: ఒక్క స్త్రీకోసరము లోకాన్ని అంతా మరత్యజించగలవారు ఇంతరాజ్యము ఏలా చేస్తారా అని ఆలోచిస్తున్నాను.

అశోకుడు: అయితే రాజ్యపరిపాలనకుకూడా అవర్తడ ననే నీ అధిక్రాయము కాబోలు!

రాకమారి: ఏమో, నాకు తెలియదు.

అశోకుడు: [నిమగ్నతతో] కనుపైగతో సమస్తదేశములనూ జయించి వాడు. కాని ఒక్క స్త్రీ హృదయాన్ని మాత్రము జయించలేక పోయి పోయి గదా!

రాకమారి: దేశాలను జయించినట్టే ఈ స్త్రీని జయించవచ్చును. కాబో, తాము దేశదేశాల రాజులను జయించివారు. కాని నానీహృదయంతో

మాత్రము జయించలేను నుమా! ఆయా రాష్ట్రముల హృదయాలలో చిచ్చు పెట్టినారు. మీ కీ విషయము తెలియదు కాబోలు. అట్లాగే నా దేహము మీ అధీనము. నా హృదయము మాత్రము మీది కాదు. దాన్ని మీరు జయించలేరు.

అశోకుడు: నాకు హృదయము లేదా?

రాకుమారి: ఏమో నాకు తెలియదు.

అశోకుడు: భయపడ వద్దు, చెప్పు. నాకు హృదయము లేదా?

రాకుమారి: మీ ఇతర విషయాలు నాకు తెలియవు. నా తండ్రిని చంపి నా అన్నను చంపి నా తండ్రీరాజ్యాన్ని లాక్కొని నా ఈ కుచ్చ దేహాన్ని అణచివారికి హృదయము ఉండని నేను ఎలా అనుకోనేటి?

అశోకుడు: [లేలవార లీనముగా చూస్తూ తల ఊగిస్తూ] అవును!

రాకుమారి: [కండ్లు మూసికొని] ఆ మ్రో, ఆ మ్రో, మీ సత్రములు, మీ భీకరాకారము చూడలేను! అమృత్యో, మీకు కోపము వచ్చినట్టు న్నది. నిన్ను ఏం చేస్తాలో కదా! [గజగజ వణుకుతుంది.]

అశోకుడు: భయము లేదు, భయము లేదు నీ హృదయాన్ని జయించిన నాదే నీవు నన్ను చూడవచ్చును. [అని వెళ్ళిపోబోయి ఆ మెవంక చూస్తాడు. ఆమె అట్లాగే వణుకుతూ ఉంటుంది.] దానీ, దానీ! [ఒక దాని పరుగుత్తు కొనివచ్చి ప్రణామము చేసి నిలుచుంటుంది.]

అశోకుడు: ఈ మెను తీసుకుపో.

[రాకుమారి దానీ వెళ్ళిపోతారు. అశోకుడు విచారముగా ఆలోచించు కుంటూ నిలుచు ఉంటాడు, తేల్లవార వస్తుంటుంది. మరమునుండి శ్రావ్యముగా ఈకింది పద్యములు విసబడుతవి].

జితమాచారి సమరం

జ్ఞేయసాగర పారగమ్

లోకేక లోదనం బుద్ధం

పందేహం పండనారిహణ్.

భవస్సవతరం కానం
 తరీవళరణం సతా
 తిరస్సా పణమే సమ్మా
 ధమ్మం మోహవిధం నకమ్.
 కథణీయం కథం సుబ్బం
 పుణ్య భేత్త మనుత్తరమ్
 అత్థారి యాగణం సుద్ధం
 వందేహం సుగతిరసమ్.
 సమ్మా సమ్మాభినంబుద్ధం
 ధమ్మం ధమ్మపు కాళసమ్.
 సంఘం సంఘుత్తమం లోకే
 వందేహం పందనారహమ్.

అశోకుడు: దానీ, దానీ.

కానీ: [గబగబ వచ్చి] మహావ్రసాదం.

అశోకుడు: ఎవ రా వచ్చాడు పాదేనీ?

కానీ: ఇక్కడికి అరక్షోసుమారములో ఉన్న తాద్ధారామములో ఉప
 గుత్తువా దున్నారు బహుళ: వారు.

అశోకుడు: నీవు సత్వరము పోయి అశోక కక్రవర్తి పిలుస్తావా. దని
 చెప్పి త్వరగా సూర్యోదయము కాక పూర్వమే తీసికొని రా. [కొంతెము
 విచారించి] కాదు కాదు. అశోకుడు తమదత్తవ భాగ్యము కోసరము
 ప్రార్థిస్తావా దని ప్రార్థించి తీసుకొనిరా. పో. నీవు కన్యవరక నా
 కమితోచదు.

కానీ: చిత్తము [అని వెళ్ళిపోతుంది.]

అశోకుడు: సమ్మా సమ్మాభి సంబుద్ధం. [అనే కద్యము పాడుతూచితా
 తమతో అటూ ఇటూ ఒకటిరెండుసార్లు పకార్తు చేసి వెళ్ళిపోతాడు.]

శ్రీ కృష్ణుడు

శ్రీ చింతా దీక్షితులు

౧

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, అమ్మా, నే వచ్చేశా.

యశోద: వచ్చావా, నాయనా! నాకంటే, ఇప్పటిదాకా ఏం చేస్తూ వస్తువు నాయనా?

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, మరేం, మరీ, మరీ ఆడుకుంటున్నా నమ్మా.

యశోద: అయ్యో నాయనా! ఎక్కడాడుకుంటున్నావు రా? ఇప్పుడే గదా ఇల్లంతా వెలికినా, ఏకోసం.

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, నా కేమన్నా పెట్టవులే, ఆడుకుంటాను.

యశోద: ఎక్కడాడుకుంటున్నావు రా ఇంతనేపటినుంచీ?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఏంటే అమ్మా, నా కేమేనా పెట్టవులే?

యశోద: ఆడుకోవడం లేదు; అల్లరి చేస్తున్నావు, అవునా?

శ్రీ కృష్ణుడు: లేదే, అమ్మా, ఆడుకుంటున్నానే. తువ్వాయినా అవీ పరిగెడుతుంటే చూస్తున్నానే.

యశోద: వెన్నముద్ద పెట్టనా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఉహు.

యశోద: వెన్నెందుకు వద్దురా? నీ కిన్నేమేగా?

శ్రీ కృష్ణుడు: నాకేం, నాకేం.....

యశోద: పోనీ, పాలు తాగుతావా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఉహు.

యశోద: ఏమిగా నాయనా, ఏమీ వద్దం టన్నావు; ఇలా దగ్గరసా
రా; ఏదీ చూడనియ్యి నీ కడుపు.

శ్రీ కృష్ణుడు: వద్దే అమ్మా, వద్దే... పోనీలే నా కేమీ పెట్టకపోతే—
నేను వెళ్ళిపోయి అడుకొంటాను.

యశోద: నాతండ్రివిగా; దగ్గరసా రావు; రా అమ్మా రా! ఏదీ కళ్ళు
మూసుకొంటాను, ఎవ రొస్తారో, ఎవరొస్తారో!

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊఁ, ఊఁ, ఊఁ— నేను రానా— నేను వెళ్ళిపోయి అడు
కొంటాను— ఊఁ, ఊఁ.

యశోద: నాతండ్రివి గావు, ఎవ రొస్తారో ఎవ రొస్తారో; కంటె
వస్తుందో కానుల పేరు వస్తుందో; నా చిన్నిబొజ్జ కృష్ణమ్మ వస్తాడో;
నా బంగారుగజ్జెల కృష్ణమూర్తి వస్తాడో; ఎవ రొస్తారో, ఎవ రొస్తారో!

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊఁ, అమ్మా, నే రాను, నే రాను — నే వెళ్ళిపోతాను.
నే రాను.....

యశోద: రావు కాదు. నా వరహాలిమూటపు కాదు, నాకన్న తండ్రివి
కాదు, నా ముత్యాల పేరు గాదు, నా నాయనిపు కాదు, రా, అమ్మా,
రా. ఎవ రొస్తారో, ఎవరొస్తారో!

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, మరేం, నాన్న మొన్న రేచ్చాడు.— ఆ బొమ్మ
యియ్యేవా? గదిలో మీచిని అడుకొంటాను—

యశోద: రావు కాదు; వస్తున్నా ఉండు, పొరిపోకురా, చూశావా,
చూశావా, ఎలా వరుగత్తుకున్నాడో— నా నాయన కాదు—దా, ఇలాదా;
నీకు బొమ్మ యియ్యనా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఇయ్యి మరీ.

యశోద: నాదగ్గరికి రా; ఒక్క ముద్దు ఇయ్యి; తరువాత బొమ్మిస్తా, ఏం!

శ్రీ కృష్ణుడు: నన్ను వట్టకొని కొడతావు?

యశోద: కొట్టనులే, రా; రా, అమ్మా, రా. పొరిపో కమ్మా! పొరి

పోత— అఁ, దొంగ. దొరికావులే—

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మా, నాకు మరి బా మ్మియ్యవురా?—

యశోద: ఇస్తా నమ్మా, ఇస్తాను— ఏమి రా నాయనా, కడుపు ఇంత గట్టిగా ఉంది; పొంగినట్లుండేమిటి?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఏమో! మరి ముద్దు పెట్టుకొన్నావు కాదు — బా మ్మియ్యా—

యశోద: ఇదేమిటా, వశ్యంతా తుజ్జు, ఏదీ చూడనియ్యి, అయ్యో, అయ్యో, నారండ్రీ, ఇదేమిటా ఈపెదవిలమిద ఈనెత్తురుచారలా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఏం లేదు.

యశోద: అయ్యో నారండ్రీ— ఎక్కడికేనా వెళ్ళి ఏమైనా తిన్నావా ఏమిటా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊఁ ఈ.

యశోద: ఎవరితోనైనా గిల్లి కట్టాలు తప్పుకొన్నావా ఏమిటి?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊఁ ఈ.

యశోద: నారండ్రీ! దిప్తి తగిలిం దమ్మా; దిప్తి తీస్తా నుండు.

శ్రీ కృష్ణుడు: బామ్మియ్యవులే అమ్మా?

యశోద: ఉండు, దిప్తి తీస్తాను— తప్పవూ తప్ప, దిప్తిదీపం ఊదేసి లచ్చెయ్యకూడదు— ఊదకు రా—

శ్రీ కృష్ణుడు: ను రియ్యవులే బామ్మా?

యశోద: ఇస్తాను గాని, — తూడు నిజంగా చెప్పు — ఈ కడుపు ఇంత ఉబ్బెరంగా ఉంది గదా — ఎక్కడేమి తిన్నావు చెప్పు—

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊఁ.

యశోద: చెప్పవు గాదు— చెప్పకపోతే ఏం చేస్తానో ఎరుగుదువా?—

శ్రీ కృష్ణుడు: మరి, పొట్టున్నీ, పాలు తాగాను కాదు!

యశోద: యా, ఉట్టిది—

శ్రీ కృష్ణుడు: అవునె.

యశోద: చెప్పవూ? చెప్పవూ?—

శ్రీ కృష్ణుడు: ఉండు, ఉండు, చెబితా ఉండు—కొట్టకు మరి— మరేం, ఇంకాకాను, మనపెద్దా వుండికాదు—

యశోద: గబగబా చెప్పు.

శ్రీ కృష్ణుడు: తువ్వాయి దానిదగ్గర పాలు తాగి అడుకొంటోందే అవ్వ తేం, నేనేం, మరేం—

యశోద: ఏమి చేశావు, చెప్పు—

శ్రీ కృష్ణుడు: నేనేం, అప్పుకూ, పెద్దావుదగ్గరికి వెళ్ళానే—వెళ్ళి, తువ్వాయి పాలు తాగుతుంది కాదు—అలాగ—

యశోద: అలాగ, ఏమిటి?

శ్రీ కృష్ణుడు: దానికొళ్ళసందు కెళ్ళి పాలు తాగేన—

యశోద: అయ్యో, అయ్యో, నాయనా, అది తన్నలేదు కదా?—

శ్రీ కృష్ణుడు: లేదే అపాలు ఎంతక్క వెచ్చగా తియ్యగా ఉన్నాయే—

యశోద: ఈనెత్తురుచార లందుకా—అది తన్నుందా ఏమిటి—

శ్రీ కృష్ణుడు: లేదే పాలు తాగుతుంటే తువ్వాయిని నాకుతుందికాదు— అలాగే నన్ను నాకిందే పెద్దావు.

యశోద: అయ్యో, నీ అగడం బంగారం కాను—ఇంకా కెప్పుడూ అవు కాళ్ళసందుకి వెళ్ళకేం—

శ్రీ కృష్ణుడు: వెళ్ళనే ఆనూజ్.

యశోద: ను రింద బామ్మ — ఇంద, అక్క పిడతలు — అరుగుమీద కూచుని అడుకొంటావు కాదు?

శ్రీ కృష్ణుడు: నేనరుగుమీదకు వెళ్ళను ఇంట్లోనే నీదగ్గర కూచుంటాను—

యశోద: అరుగుమీద కూర్చుంటే ఏం, నాయనా?—

శ్రీ కృష్ణుడు: నాకు భయం మేల్తుందమ్మా, నే వెళ్ళను.

యశోద: నా అల్లరికంటే భయంకూడాను? అయితే ఈ పీటమీద కూచో. నేను పాలు పితుక్కు వస్తా—

౨

గోపికలు: ఏ మమ్మా, యశోదమ్మా, తలుపు తియ్య వమ్మా ఒకమాట.

యశోద: ఎర రమ్మా అక్కడ?

గోపికలు: మేమమ్మా గోపికలను-ఒక్కమాట తలుపు తియ్య వమ్మా.

యశోద: నాకృష్ణు డేడి? ఈపీటమీద కూర్చోకుండా ఎక్కడికి వెళ్ళావురా, నాయనా?

గోపికలు: తియ్యవమ్మా తలుపు, ఓయశోదమ్మా.

యశోద: ఉండ వమ్మా వచ్చేను — నాయనా, కృష్ణా ఎక్కడున్నావురా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊరి.

యశోద: ఈమూల నక్కేలేమిరా, నాయనా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఏం లేదు—

గోపికలు: అదే మమ్మా, వలిగిన్నీ తలుపు తియ్యవూ? మాడమాత్రం పనులు లే పటమ్మా. యశోదమ్మా, తలుపు తియ్యరాదుటమ్మా ఒకమారు!

యశోద: ఎత్తున్నా నమ్మా- అల్లా తొందర పడకా లేం? - కా, వాకంట్రీ, రా, నిన్నెత్తుగొని వెళ్ళి తలుపు తీస్తాను.

శ్రీ కృష్ణుడు: నేను రానే, నాకు భయం!

యశోద: గోపికలను చూస్తే భయ మేమిటి? నీకు రోజూ వాళ్ళతో ఆడుకొంటూ ఉంటావుకాదు!—

శ్రీ కృష్ణుడు: నేను రానే అమ్మా - తలుపు తియ్యకే.

గోపికలు: యశోదమ్మా! ఓ యశోదమ్మా!

యశోద: వస్తున్నా నమ్మా; తొందర వడకండి - రా అమ్మా రా, ఎత్తు కొంటాను - అమ్మ దొంగ; ఎత్తుకోనా, ఎత్తుకోనా!

శ్రీ కృష్ణుడు: వద్దే.

యశోద: అలాగ కౌ దమ్మా-ఆ-ఎత్తుకున్నా నామరి-ఈమాటు కలుపు తీర్దాం, ఏ?

గోపికలు: ఇక్కడే నిలబడిపోతి మమ్మా యశోదమ్మా, తలుపు తియ్య నమ్మా—

యశోద: ఇదిగో నమ్మా తలుపు తీశాను-ఎందుకమ్మా ఇంకమంది గోపికలు వేరే గాని వేరే మా ఇంటికి వచ్చారు?

గోపికలు: అవు నమ్మా యశోదమ్మా-మీపిల్లవాడి ఆగడం మీకు ఇష్టమయితే కావచ్చును గాని-ఈరినా రందరికీ ఇష్టమౌతుందమ్మా!

యశోద: అదేమీ గోపమ్మా, అంతకోప మేమిదు? - మీపిల్లవాడేమి చేశాడో చెప్పవే.

గోపిక: ఏమి చేశాడో నేను చెప్పడమెందు కమ్మా? మీపిల్లవాడి ఆగడం మీకు తెలియ దటమ్మా!

ఇంకో గోపిక: మీపిల్లవాణ్ణి అనుపాజ్ఞలలో పెట్టుకోక - ఏమి చేశాడంటూ నేమి టమ్మా యశోదమ్మా!

మూడో గోపిక: మీకృష్ణుమ్మ ఏమీ ఎరగని సంగనా చెమ్మా! - వోట్లో తలుపు తెదితే కరవలేదు పాప!—

యశోద: మీపిల్లవాడు పొద్దిటినుంచీ మా ఇంట్లోనే ఉన్నాడు గా దటమ్మా.

గోపిక: అవు నమ్మా మీ ఇంట్లోనే ఉన్నాడు—

ఇంకో గోపిక: మీ ఇంట్లోనే ఉండి మా ఇళ్ళన్నీ చక్క పెట్టుకున్నాడు-కాదటమ్మా, యశోదమ్మా!

మూడో గోపిక: చంకలో నక్కి కూచుని ఎలా చూస్తున్నాడో ఏమీ

ఎరగనట్లు-నాలి ముచ్చలా అలా చూస్తున్నావుగా ఏమీ ఎరగనట్లు కృష్ణా!
యశోద: అయితే మీ రందరూ కలిసి ఏమి తప్ప చేశాడంటారు
మాకృష్ణమ్మ!

గోపిక: అవునే, యశోదమ్మా, మేముందు కడుగుతా వమ్మా, మీపిల్ల
కాళ్ళే అడగ వమ్మా—

ఇంకో గోపిక: ఏమీరా, కృష్ణా, చెప్ప రా మీ ఆమ్మతోడి—

యశోద: ఏమి చేశావు, నాయనా, ఏమి చేశావు! - నాకు చెప్పురా!

శ్రీకృష్ణుడు: ఏమీ చెయ్యలేదు—

గోపిక: ఏమీ చెయ్యలేదుట్రా పెంకే!

ఇంకో గోపిక: ఏమీ చేయలేదు గా-నంగ నాచీ!

మూడో గోపిక: అవును, ఏమీ చెయ్యలేదు-ఏమైనా చెయ్యగలవా
అల్లరి-శాపం-అవునా కొంటే!

యశోద: ఎందు కమ్మా, మా ఆత్మాయిని మాట అంటారు? - ఏమి
చేశాడో మీరే చెప్పరాదు టమ్మా!—

గోపిక: మే మెందుకు చెప్పా అమ్మా యశోదమ్మా!

యశోద: చెప్పకపోతే ఎట్లా తెలిసే నమ్మా, గోపమ్మా!

గోపిక: తెలియ దంటా వేమి టమ్మా? — అంతా విద్వహారం!—మీ
ఆత్మాయివల్లు మాకావు టమ్మా!

ఇంకో గోపిక: అబద్ధతా ఒంటికి ఎందుకు వచ్చిందో అడగరాదు
టమ్మా ఆ దొంగకృష్ణుణ్ణి!—

యశోద: ఏమీరా, నాయనా, ఒంటికి బిడ్డు ఎందుకు వచ్చిందంటావురా?
తెప్పమ్మా!

గోపిక: ఆ పెదవిమీద చార లేమిటో అడగనే వమ్మా, యశోదమ్మా!

శ్రీకృష్ణుడు: అమ్మా, వాళ్ళని వెళ్ళిపో వ్వనవే, భయం వస్తోందే—

యశోద: ఆ లేమి టమ్మా అందరూ కలిసి మాకృష్ణమ్మను తెగర

గొడుగున్నారు—తెల్లం డమ్మ, మీ ఇళ్ళకు మీరు తెళ్ళండి — ఎకళ్ళని చూచి ఎవ రనుకొన్నారో—

గోపిక: ఎంత చిత్రంగా మాట్లాడతా వమ్మా—మీ కృష్ణమూర్తిని మే మెరగడూ కాబోలు!

ఇంకో గోపిక: మా తెప్పదూ కనిపించకుండానే ఉంటున్నాడు కాబోలు రోతకు రోజా!—

యశోద: అయ్యో ఎంత ఖర్చుం వచ్చిందమ్మా! మానాయన ఏమీ చెయ్యలే దంటూంటే ఏమీ అల్లరి చేశాడని అంటున్నారూ కాబోలు— ఆ అల్లరి ఏమిటో చెప్పరాదు టమ్మా!—

గోపిక: పిల్ల అని అదమాయించుకోకుండా మే మేమీ అన్నా మంటా తెందు కమ్మా!—మీ అచ్చాయినే ఆడగనమ్మా! మాటలు రావా ఏమిటి పాపం మీవాడికి!

యశోద: చెప్ప, నాయనా, ఏమి చేశావో చెప్ప.

శ్రీ కృష్ణుడు: నే నేమీ చెయ్యలేదే టమ్మా.

యశోద: మాకృష్ణమ్మ ఏమీ చెయ్యలే దంటున్నా డమ్మా.

గోపిక: అంటా డమ్మా, అంటాను—అనడు మరీ!—మీ వాడు బుద్ధి నుంతుడు—చూ డమ్మా, నువ్వే చూడు—దీని పెదివి ఎలా కొరికేతేకాడో చూడు—చూపనేమీ గోపీ, పెదివి చూపు— అల్లా పిగ్గు పడతావేం?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఉత్తిదే టమ్మా!

ఇంకో గోపిక: చూడ వమ్మా, మీ బుద్ధినుంతుడు మా చెల్లెలిపెదివి కూడా రక్త లాన్నేటందుకు ఎలా కొరికేకాడో!

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊ!—నేకొరికేనా?

ఇంకో గోపిక: చూ డమ్మా యశోదా, చూడు ఈ పిల్ల బుగ్గ—వక్కు ఎలాగ దిగాయో— చూపిల్లులుమాత్రం పిల్లులు కా రటమ్మా!

శ్రీ కృష్ణుడు: నాకు తెన్నుముద్ద ఇస్తానని ఆక తెట్టి—

యశోద: అయితే నిజంగా కొరికేవుట్రా—చూడు నిన్నేం చేస్తావో!
ఎమి చేకావో నిజంగా తెప్ప.

శ్రీ కృష్ణుడు: కొట్టకే అమ్మా! మతి చెలకాను—

యశోద: చెప్ప మతి—

శ్రీ కృష్ణుడు: మరేం, ఈపిల్ల నాకు తెన్నుమిద్ద పెడతా నండే—

యశోద: ఎప్పుడూ?

గోపిక: ఎప్పుడేమిటి ఇంచాకాన.

యశోద: అవునా?

శ్రీ కృష్ణుడు: “నాకు తెన్నుమిద్ద పెడతా నన్నావు, పెట్ట” అంటే చేత్తో
తెట్టుకు ఉరించిందే “పోనీలే, పోనీలే, పెట్టవూ, పెట్టవూ” అంటే
సోట్లో వజ్రేసుకొని ఆకాశం చూపించిందే.

పిల్ల: అన్నీ అబద్ధాలే.

యశోద: నిజం చెప్పువుట్రా.

శ్రీ కృష్ణుడు: అప్పుడు నే నన్నాను గదా—మా అమ్మతో చెప్తా
నుండు—అన్నాను. అంటే న న్నేత్తుకొనివెన్నుమిద్ద బుగ్గను పెట్టుకొని—
బుగ్గకొరికి తీసుకో మండే—అంటే తీసు బుగ్గ—

యశోద: ఏ మమ్మా, మీరే మాపిల్లవాడికి అల్లరి నేర్పి మాపిల్లవాడు
అల్లరి చేస్తున్నాడని ఎదురు చెప్పతా రమ్మా!

గోపిక: మీపిల్లవాడు మహా నిజమరిలాగ చెప్పతా నే మమ్మా!

యశోద: అయితే నిజమేమి బమ్మా?

గోపిక: పోనీ చిన్నివాడు గదా అని ఎత్తుకొంటే “నీబుగ్గ వెన్నుమిద్ద
లాగ ఉం” దని కొరికేడే నీకొడుకు యశోదమ్మా!

ఇంకో గోపిక: పెద్దది ఎందుకు కొరికాడో అడగకమ్మా?

యశోద: నిజం చెప్పురా; నీ మూలాన్ని మాకు ఉండరాములు లేకుండా
ఉన్నాయి.

శ్రీ కృష్ణుడు: ఆ అమ్మాయి నన్నెత్తుకో లేదా ఏమిటి తెుదట—నన్నందు ఇత్తుకోవాలి?

గోపిక: చిన్నపిల్లాడ వని ముద్దుకొద్దీ ఎత్తుకొంది—ఎత్తుకొందని పెద్దని కొరికిస్తావా?

శ్రీ కృష్ణుడు: నే కొరికేనా ఏమిటి? నన్నెత్తుకొని పాట పాడింది—ఆ పాట తియ్యగా ఉందన్నాను—

యశోద: అంటే?

శ్రీ కృష్ణుడు: అరేపి ఎక్కడి దనుకొన్నావు— అరే ఆ అమ్మాయి. అంటే పెద్దవిల్లాంచి వస్తోందన్నానే—అంటే పాటరేపి పెద్దవిలమూలాన్నే—కావలెస్తే చూడు అరే—అంటే కొరికన.

యశోద: మీకు న్యాయమే నమ్మా? ఇటువంటి బుద్ధులు పిల్లవాడికి నేర్పుతారుటమ్మా.

గోపిక: మీపిల్లవాడిమాటే నిజ మనుకుంటూ నే నమ్మా యశోదా!—మీకృష్ణుడు నట్టి మామలాడమ్మా—ఎత్తుకొని ముద్దు పెట్టుకో మని అడిగి పెద్దవిలమొక ముద్దు పెట్టుకొంటూంటే గోపిక పెద్దని కొరికితేకా డమ్మా!

యశోద: అవునుట్రా కృష్ణా?

శ్రీ కృష్ణుడు: కాదే అమ్మా!

యశోద: మీరా నాయనా ఇంత అల్లరి చేస్తావురా! నిన్నేమి చెయ్యమన్నావు చెప్పు?

గోపిక: ఇంకా విసవమ్మ మామాటలు?

యశోద: ఇంకా ఏముందమ్మా?

ఒక గోపిక: మానూనలా వెన్నంతా తినేశాడే ఏమమ్మా!

ఇంకో గోపిక: మాపెరుగంతా తిమ్మరించేశాడే యశోదమ్మా!

ఇంకో గోపిక: మాపాలన్నీ పంచిపెట్టేశాడే ఏమమ్మా!

గోపిక: ఏమియుద్ధులు చెబతావు చెప్పమ్మా మీపిల్లవాడికి—మమ్మల్ని

ఇక్కడ ఉండ మంటామో ఇంకో ఊరు చూడుకో మంటావో.

యశోద: ఇక్కడ కూర్చో కృష్ణా. ఇట్లోకి వెళ్ళి తాను తేచ్చి నిన్ను స్తంభానికి కట్టివేస్తాను.

శ్రీ కృష్ణుడు: వద్దే, అమ్మా.

గోపిక: నీవు వెళ్ళి తాడు తేసేవూ; పారిపోకుండా ఊను మాన్తూ ఉంటాను.

యశోద: ఇదిగో వెడలునూ సమ్మో—పారిపోనివ్వకం డమా.

3

ఒక గోపిక! నన్నుకూడా ఒకమారు ఎత్తుకోనియ్యక వమ్మా చూచిన్ని కృష్ణుణ్ణి!

ఇంకో గోపిక: ఉండ వమ్మా, నవ్వు ఎత్తుకొందువు గాని—అయితే కృష్ణా—మీ అమ్మగిరి ఎందుకు చెప్పావు అన్నీ అబద్ధాలు?

శ్రీ కృష్ణుడు: మా అమ్మలో మీ రెండుకు చెప్పా లేమిటి!

గోపిక: నేనుకూడా ఎత్తుకుంటాను ఒకమాటు రావూ! నా కృష్ణమ్మత కావూ?

శ్రీ కృష్ణుడు: నే రాను, మొన్న మెదుకు నన్ను కొట్టావు!

గోపిక: చూశావా, చూశావా, నను కొట్టావా?

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊ, కొట్టలేదు కామోను?

గోపిక: నారవికి చింపేస్తే నీకొట్టనూ — నాదగ్గిరికి రాత కామా! రావు కామా! ఎందుకు రావో చూస్తాను—ఏం, ఏం—ఈమాటు వచ్చావా!

శ్రీ కృష్ణుడు: మా అమ్మలో చెబితా ఉండు!

గోపిక: చెబితావా—చెబితావా—నీబిగ్గులు చిడిమి బూర్లొంతసెయ్యి నా! వండెయ్యవా!—చెప్ప కృష్ణా, చెప్ప?

శ్రీ కృష్ణుడు: నా కూపిరి సలవడం లేదు.

గోపిక: నీబాజ్జ కరిగించెయ్యవా? నీ చిన్ని బాజ్జ — ఏదీ నీ చిన్ని బాజ్జ ఏదీ?—

శ్రీ కృష్ణుడు: న న్నొదిలెయ్యి.

ఇంకో గోపిక: అలాగ నలిపేస్తా నే మమ్మా చిన్ని కృష్ణమ్మని?—
ఇలా ఇయ్య వమ్మా— మేముమాత్రం ఎత్తుకో వద్దు టమ్మా!

గోపిక: ఇంద వమ్మా, అల్లరి కృష్ణమ్మని ముద్దుగా ఎత్తుకొంటే తలంతా ఎలా రేపేకాడో—ఇంకొక్కడూ రేపెయ్యవు గదా?—నల్లగా జీడిగింజలా ఒళ్ళూ నువ్వును!

ఇంకో గోపిక: ఏదీ? నాకృష్ణమ్మ ఏదీ? నాముద్దులమూట ఏదీ?—కృష్ణా ఏదీ నీబుగ్గ?—ముద్దు పెట్టుకో నియ్యి.—కూకటిని కూడా ముద్దెట్టుకో నియ్యి? — ఏదీ నీవరహంబాజ్జ!—ఇదేనా?—ముద్దు పెట్టుకోనా?

శ్రీ కృష్ణుడు: నాకు కిరకిర లవుతున్నాయి.—

గోపిక: ఏదీ నీగజ్జెలమొలకాదు?—ఒక్క-ముద్దు పెట్టుకో నియ్యి.నీచిన్న పాదా లేపి?—చిన్న పాదాలు—ఎర్రటి మెత్తని పాదాలు—ఒక్క-ముద్దు!

ఇంకో గోపిక: అస్తమానం నువ్వు ఎత్తుకోవారి టమ్మా! — పాపం! అక్కడ కూర్చో లేట్టనేనా కూర్చో లేట్టమ్మా—పిల్లవాడు నలిగిపోతున్నాడు.

శ్రీ కృష్ణుడు: నేను కూచోను, కూచంటే అమ్మ వచ్చి కొడుకుంది.

గోపిక: పోనీ మా ఇంటికి తీసుకుపోమా!

శ్రీ కృష్ణుడు: నే రాను.

గోపిక: ఉండు, కృష్ణా—ఈచీరచెంగుతో నీ ఒంటి జడ్డంతా తుడిచే నియ్యి—నెమిలి పింఛం సరిగా పెడతా నుండు—కదలకు. పువ్వులు పరిగా పెట్టనియ్యి—అయ్యో, మా కృష్ణమ్మబాట్టు చెలిపోయిందమ్మా ఏమి చేశాడో గాని.

గోపిక: నీవు అలా నిలబడవమ్మా, నీబాట్టు కొంచెం తీసి కృష్ణమ్మకు పెడతాను—

శ్రీ కృష్ణుడు: ఆ మొత్తూంది.

గోపిక: అక్కడ కూచోచెట్టినే, అక్కడ కూచోచెట్టు-మన మిక్కడే ఇదివరకులాగే నిలబడదాము.

యశోద: ఏ డమ్మ, కృష్ణుడు పారిపోలేదు గదా—ఎక్కడా పాదు తాడు కనిపించడమే లేదు. ఇప్పుడే వస్తాను—చూస్తూ ఉండం డమ్మ మాపిల్లాడిని.

గోపిక: వెళ్ళి వమ్మ చూస్తూఉంటాము—మీరమ్మ వెళ్ళిందిలే. రావూ నే నెత్తుకుంటాను, కృష్ణా రావూ!

శ్రీ కృష్ణుడు: నేను రాను.

ఇంకో గోపిక: పోనీ, నాదగ్గరికి రా.

శ్రీ కృష్ణుడు: ఈమఁ, రాను.

ఇంకో గోపిక: నా దగ్గరికో?

శ్రీ కృష్ణుడు: నే రాను.

గోపిక: పోనీ అమ్మా మరి నువ్వు రాకపోతే మీరమ్మ లో చెప్పి కొట్టిస్తా ఉండు.

శ్రీ కృష్ణుడు: ఊ—మా అమ్మలో నేను చెబుతాను—అమ్మ, అమ్మ, నేను పారిపోలేదు. నేను అల్లరి చెయ్యలేదు. మరేం, న నెత్తుకుంటా నంటే వెళ్ళి వమ్మ నే అమ్మా—అంతనే అమ్మా—అంటాను.

గోపిక: రావు కాదు, రాకపోతే మొట్టికాయలు రింటావు నుమా!

ఇంకో గోపిక: ఏవలితో మొట్టానో చెప్పు.

ఇంకో గోపిక: నే నవలితో మొట్టానో చెప్పు.

గోపిక: అయ్యో, పాపం మా కృష్ణమ్మని అందరూ అలాగా మొట్టి కాయలు మొట్టుతా రేమి టమ్మ పావం!—రా కృష్ణా, రా, నే నెత్తుకుంటా లే.

గోపిక: నాచీర గింపేకాడే, అయ్యో!

ఇంకో గోపిక: నాహారాలు తెంపుతావురా ఇలాగ?—

శ్రీ కృష్ణుడు: న న్నెందుకు కొట్టాలి!

గోపిక: కొట్టములే—నేను ఎత్తుకున్నా నా మరీ—ఏది ఎక్కడ నొప్పి
ట్టిందిమాపించు అక్కడ ఒక్కమధు పెట్టుకుంటే పోతుంది.

ఇంకో గోపిక: పాపం, నొప్పిట్టించా ఉండు నేను ముద్దెట్టుకుని
నొప్పి తీసేస్తాను—ఏం—ఈమాటలు పోయిందా?

ఇంకో గోపిక: అందరినీ ఒక్కొక్కమా రెత్తుకో నియ్యండమ్మా—
అస్తమానం ఒక్కరే ఎత్తుకుంటే ఏలా గమ్మా మా చిన్ని కృష్ణమ్మని?

గోపిక: ఇదుగో నమ్మా, ను పెత్తుకోవమ్మా, మా చినిబొత్తి కృష్ణమ్మని.

ఇంకో గోపిక: నువ్వు ఎత్తుకోవే నల్లకృష్ణమ్మని!

ఇంకో గోపిక: ఇదుగో నమ్మా కృష్ణమ్మా, పెద్దతామర రేకుల్లా కళ్ళూ
వీడూను—నలిపెయ్యకుండా ఎత్తుకోండమ్మా.

ఇంకో గోపిక: ఇలా తేవే, నేనూ ఎత్తుకుంటాను.

ఇంకో గోపిక: పాపం ఊపిరి సలవదే—అంత గా మొహంమీద మొహం
చిట్టి ముద్దులాడుతా వేమిటే?

గోపిక: అందరూ ఇలా గుమిగులాడే రేమి మమ్మా!

యశోద: ఏడమ్మ, మాకృష్ణమ్మ!

గోపిక: ఇదుగో నమ్మా, చిక్కమొహం వేసుకు తుడుగుంటే పోనీ
పాపం అని ఎత్తుకున్నాము.

యశోద: అదే నమ్మా, అంతా చోద్యంగా చెప్పుతావు—ఇవ్వడే కా
దటమ్మా, మాకృష్ణుడు అల్లరి చేశాడని ఆడిపోగారు?

గోపిక: అల్లరి చెయ్య లేదంటున్నా మమ్మా ఇవ్వడు మాత్రం?

యశోద: నేను చూడ్డంలేదటమ్మ—మా కృష్ణమ్మ పెత్తుకొని అలాగూ
ముద్దాడడం లేదుటమ్మా!

గోపిక: చిన్నపిల్లకు గదా అని ముద్దాడితే తప్పు టమ్మా?

యశోద: బుద్ధులు చెప్పమనీ, దండించ మనీ ఎంతో కోపముతో చెప్పి-
ఇంతటోకే ఎలా ముద్దాదుకున్నా రమ్మ?

గోపిక: అల్లరి చేశాడు గనక అల్లరి చేశాడన్నము కాని-ఇంతటోకే
పాపం, కృష్ణమ్మని తాడుతో స్తంభానికి కట్టి పెట్టామమ్మ!

యశోద: యీరే కా దటమ్మ మాకృష్ణమ్మమీద నేరాలు మోపారు?

గోపిక: ఆ దేమి టమ్మ, అలా గంటావు-మేము మాత్రం కనీసంచే-
వాళ్ళము కాదు టమ్మ-అమాత్యానికి పిల్లలని తాళ్ళతో స్తంభాలకి కట్టి
వేస్తారు టమ్మ?

యశోద: నే నవ్వుడే అనుకొన్నాను-మాకృష్ణుడు అల్లరి చేసేవాడు
కా దని-ఎందు కమ్మ ఈలాటి నీలాపనిదలు మాకృష్ణమ్మమీద నెయ్యి
దం? ఇది బ్రాహ్మణమేన టమ్మ?

గోపిక: ఉండ వమ్మ ఒక్క-మారు కృష్ణుణ్ణి ముద్దు పెట్టుకొని వెళ్ళి
పోతాము.

యశోద: అలాగ అందరూ మీద వడి నలిపేస్తూ రే వమ్మ చిన్న
పిల్లాడిని? మా అబ్బాయిని ఇలా యియ్యం దమ్మ-బిడరిపోతాడు—

గోపిక: బిడరిగో నమ్మ తీసుకో నమ్మ ఇంతటి మనా మీ అబ్బాయిని
మేము వెళ్ళిపోతున్నాము.

యశోద: రారా, నాయనా, రా, అమ్మ, రా, నీమీద ఎలాంటి నేరాలు
మోపేరో—తీరా మోసి వాళ్ళమాటలు నమ్మి నిన్ను స్తంభానికి కట్టేను
కాను—ఇంతా నయం—ఎంతటివాళ్లేనా ఉంటారు.

శ్రీ కృష్ణుడు: అమ్మ, నాకు బు వ్వెట్టవుటే?

యశోద: పెడతా నమ్మ, పెడతా భయ మన్నావు, భయ
పోయిందా నాయనా.

శ్రీ కృష్ణుడు: పోయిందే.

యశోద: ఆయినా ఇంకోమారు దిప్పి తీస్తా నుండు—ఎవరికక్క
పలాంటివో.

కృష్ణుడు: అస్తమానం నామట్టారా మిరపకాయలులిప్పుకా సంతాపెం
దుకే—నా కక్క-రలే దమ్మ—నాకొద్దు.

అ ప వా దు

శ్రీ ముద్దు కృష్ణ

రావ్ . లలిత . పంతులు

ఉమ . క్యాం . వెంకటరావు

౧

[లలిత ఇంటిలో చావడి తూర్పుగోడమూలను దాచుకుంటూ దాని యెడర
 కర్చి, దక్షిణపు గోడవరసను రెండు రోజువుడో కర్చిలు. తూర్పుగోడను
 తని దాచుకుంటూ, పక్క-రెండు పడకకుర్చీలు. పడమర తాడుమీద జాకే
 తరతుకుంటూ యెత్తుతెర. తెరను అని సోఫా, తెరలవరల పడకగది, దాని
 వెనుక స్నానాలగది, వంటయిల్లు. ఉత్తరపు తెరిపి వీధి: వీధిలోనికి
 గుమ్మమూ-సాయంత్రం వాలుకు. తెర వేసిఉంది. చావడిలో రెండు స్టాప్లు
 వెలుగుతూ ఉన్నవి. ఒకదానిమీద బాణలి, రెండవదానిమీద టీ కెటిల్
 ఉన్నది. పంతులు గదికి చేతితో పుచ్చుకుని బాణలిని చూస్తూ వచ్చాడు.
 రెండవ స్టాప్ల లలిత నిలుచుంది. ఉమ పడక కుర్చీలో కాళ్లు కాసి వదులు
 పరిశీలన చేస్తుంటూ ఉన్నట్టు నటిస్తూ వచ్చాడు. రావ్ రోజువుడో కుర్చీలో
 కూర్చుని ఉన్నాడు. బాకాఖానీ సాగుతూ ఉన్న లలితా, పంతులూ,
 టీ ఉప్పుల తయారు చూస్తూనే వుంటారు.]

రావ్: లలితా, ఈదినం మీరు కప్పుతూ పళ్లెలూ అంద మైనపద్ధతిని
 నర్తకం, వైబాగ్రితలూ చూడండి...

లలిత: కాదు, కాదు, ఈవర ననే చేస్తాను టి.

ఉమ: రావ్! లాభం లేదు. ఈవర అన్ని అవిడే చేయాలి, తగినంత కారణం ఉంది. [లలిత ఘట్టిగా చూస్తుంది ఉమని ఉమ నవ్వుతూ] వంతులు గారూ, మీరుకూడా ఉన్నా ఆమె...

లలిత: [తొందరగా] వంతులుగారూ! కవీశ్వరులతో యేం గాని నూక వేసేప్రయత్నమాత్రం నాతో చెప్పండి!

వంతులు: వీర్యనూటలతో ఏ మమ్మా? అంతా అమిరిస్తే పీరిగించను దిగుతారు స్వాములు. గరిట వుచ్చుకోవడం అంటే కలం కదవడం కాదు; కాఫీపాళ్ళు కలవడం అంటే కవిత్వం కాదు. ఆ తలకాయలు పని చెయ్యవు ఇక్కడ.

ఉమ: తలకాయ పనిచేయమై చెప్పువలసి వస్తే...

లలిత: వంతులుగారే ఫస్ట్! [అందరూ నవ్వుతారు.]

వంతులు: [వచ్చిన ఉమకుబోతుకన్నా హాకి-కేసి మోటుగా] మీ వమత్కారం వారల కాయలాగే ఉంది. లేండి!

రావ్: అంటే?

లలిత: అంటే ఏమీ లేదు కాని, అగుండురాయి ఇలా అందుకోండి. గుండశబ్దం వంతులుగారికి కష్టంగా ఉంటుంది దేమో, పోనీ అగులకరాయి ఇలాఅందుకోండి!

ఉమ: వంతులుగారూ! ఎవరిమొక్క చూశాకో పొద్దున్నీ, ఖచ్చి లేకండా తలంటు...

వంతులు: వీ శిల్పగ అల్లరి చేస్తుంటే ఉప్పు చెడిపోతుంది!

లలిత: ఆ. ఆలాచే లేదు. గరిట ఇలా ఇవ్వండి!

ఉమ: ఈ దినం ఏదీ చెడిపోదానికి వీ లేదు లేదీ!

లలిత: [గరిట వుచ్చుకొని ఉమమీదకు తలవంచి వచ్చి] ఈవర మీతోరు మహామరుకుగా ఉంది. పొద్దున్నీ ఏ మమ్మా పని నమిలారా!

ఉమ: చను నమిలిన నోటి పను మిరింకా యెరగరు ప్రభాతీ వల్ల
గాని ఇంక కాస్తేచటికి ఆఫ్రాంసు, ఆసంగతులూ...

రావ: క్యాంసంగతి ఈమెకు తెలుసునా?

ఉమ: నిస్తారం తెలియదు. తెలిస్తే...

పంతులు: ఇదిగో నమ్మా డిక్కాను తయారైంది.

లలిత: ఆలా ఉంచండి. పాట కలపకండి. ఉమా తైం ఎంత యింది?

ఉమ: ఇంక వదిలిమి పాలు. పాశ్చాత్యపద్ధతులవాళ్లు గడియారాలాగే
నడుస్తారు.

పంతులు: ఓహో! తెలిసింది!

లలిత: ఏం తెలిసిందండీ?

రావ: చెప్పనా?

లలిత: వొడ్డు, వొడ్డు నియోగిబుర్రు వింగిహించిందో చూతాం.

పంతులు: హూమ్. ఇంకా గ్రహించకపోవాలి! ఇక్కడకు పదిమి
మిలీలో ఇంకొక కొత్త ఆపవాదు వస్తూ ఉన్న దన్న మాట.

లలిత: పంతులుగారూ, మీమాటలు బాగుండ లేదు.

రావ: కొత్త ఆపవాదు లంటే పాపం పంతులుగారికి ఎంత భయమో,
పాతివే ఆయితే భరవాలేదు.

పంతులు: నావల్ల ఎవరికీ ఆపవాదురాదు.

లలిత: ఎందుకు ఈ భుగ్గణ!

ఉమ: పంతులుగారి నియోగిబుర్రు ఈవిషయంలో సరిగ్గా పనిచేయదు
అనుకుంటా.

రావ: ఏమీ ఆలా అంటున్నావు?

ఉమ: ఏమీలేదు. పంతులుగారు తెల్లబడుతూవున్న మీసాలకు నల్ల
రంగు వేయడం మునివేసివా, అలిబాగ్నత్రగ వైద్యచ్ఛత కాపాడుకుం
టాన్న ఆ కాస్తేచటికి ప్రపంచం ఏమూలనుందో నలుపు అంటున్నానండీ.

లలిత: ఇదీ కవిత్వంగానే చెప్పాలి?

పంతులు: చాతకాలనీ, చకోరాలనీ, మేరువుపర్వతాలనీ సృష్టించే కవి శ్వరులు ఏమి సృష్టించలేదు?

రావ్: పంతులగారు, ఏమి పాతకబుద్ధులు చెబుతారండీ! ఈనాటి కవిత్వంలో చాతకాలనీ, చకోరాలనీ లేవు.

లలిత: [ఉమకేసి చూస్తూ-] పోనీ అవి కాళపోతే నిజం కాని ప్రేయసీ ప్రియలూ, ... ప్రేమలూ, విరహాలూ...

ఉమ: [నవ్వుతూ, కప్పించడానికి-] అయితే పంతులుగారు! మీ విషయమై మీకు అంత ఘట్టినవ్వక మేనా?

పంతులు: ఓ!

రావ్: పాపం, మీసంగతి మీకే తెలియడంతే దన్నమాట.

లలిత: అన్యాయం, పంతులుగారు అంత హింస తెలియకుండా ఉన్నారని అనడం.

పంతులు: లేదీ ఉన్నట్టు సృష్టించే కవిగారు ఆయన; ఉన్నా ఉండక పోయినా ఏదో ఉన్నట్లు ప్రాప్తినే కాని వీలు లేదు ఈ చరిత్రకావలెభరికి. వీరిమధ్యను పడినతరువాత ఏ అపవాదులూ రాకుండా ఎలా ఉంటుంది?

ఉమ: చూసి చూసి నియోగిదేవీ వేశారు పంతులుగారు.

రావ్: ఎంత లోకమిది అయినా ప్రపంచసంగతి పూర్తిగా గ్రహించినట్టు లేదు పంతులుగారు. ప్రపంచం ప్రవర్తన మహావికృతం. నేను నిర్దోషి అన్నట్టుగా ఇతరుల దోషాలను వికరపు పెడితే నాభుజం తట్టి నాచేత ఇతరులదోషాలన్నీ పరికిస్తుంది. కాని నేను వెతుకు తరగగానే, అంత కన్నా అదృష్ట మైనవిశేషాలు నన్ను గురిచే పరికిస్తుంది.

లలిత: అయితే ఇప్పుడు ఆస్యోక్తసాహాయ్యం అన్నమాట దీనిలో కవిగారి కవిత్వం ఎంతవరకూ?

పంతులు: అదీ! మీరు నిజం గ్రహించారు ఎవరు ఏ ఆపవాదులకు ఎంత కారణమో ఇప్పుడు తెలుతుంది. కవీ...

ఉమ: ఉండండి, ఓ గోల! మోటార్ సైకిల్ ... [లలిత గుమ్మందగ్గరకు తొందరగా వెళుతుంది. వీధిలో ఏచప్పుడూ లేదు. ఆమె తిరిగి వచ్చేటప్పటికి అందరూ నవ్వుతారు. ఆమెనుఁఖా ఎర్రబడుతుంది.]

లలిత: ఉమా! ఈమాత్రం పరాభవం నీకు చేయలేకపోతానా? [పడక కుర్చీలో కూర్చుంటుంది]

పంతులు: వీళ్ళలో నమి గాని, ఇకిగో నమ్మో, ఉష్మాతయ్యారండి. టీ కలవనా?

లలిత: ఉండండి, ఉండండి, నేను కలుపుతాను. [తేచికలుపుతుంది]

రావ్: అన్నీ తయారుగానే ఉన్నవి. కాని...

ఉమ: కాని?

లలిత: మీవల్ల బొత్తిగా...

[మోటార్ సైకిల్ అగుతుంది గుమ్మంలో లలిత గుమ్మంవేపు వెళ్ళబోయి, అగి, ఉష్మా వళ్ళాలలో సద్దుతూ ఊరుకుంటుంది. క్యాం గుమ్మరిలోనికి వచ్చి ఎవ్వరూ అవ్వనించకపోవడం చూసి, అగి, దగ్గుతాడు]

ఉమ: రావో లోపలికి? ఓహో, వచ్చార్యపద్ధతి అవ్వనించుడే రావు కాబోను.

[క్యాం లోపలకు వస్తాడు. లలిత ఉష్మా సద్దుతూ ఉన్నట్టునటిస్తూ ఇటు చూస్తుంది. ఉమ ముందు రావోని తెలియబరుస్తాడు. రావో నమస్కారం తెలితే, క్యాం షేక్ చేస్తాడు. తరువాత లలితను పరిశయం చేస్తాడు. క్యాం అమె చేతిని మృదువుగా అన్నట్టు నటనతో పట్టుకొని రదత కుండాన]

క్యాం: నేడు చాలా సుదీనము. మిమ్ములనుగురించి నాచే వివరణదేమే కాని ఇదివరలో మిమ్ములనుచూసే అదృష్టము నాజకలగలేదు.

లలిత: [బిడియపడుతూ, చేయి తీసుకుని] ఇది పెద్ద అద్భుతంగా భావించవలెనా?

ఉమ: లలితా! మీరు పొరపాటుపడుతున్నారు. ఇంగ్లీషు తెనుగు అది అమాటకుమనం తెనుగులో ఇచ్చినంతవిలువ ఇంగ్లీషులోలేదు.

లలిత: అలాగా! ఊమించాలి. మాటకు తగినంతవిలువ ఉండవలె కాని; విలువలేనిమాటలను ఉపయోగించేమర్యాదలు అతెల్లవాళ్ళకే వొడిలిపెట్టి మనమర్యాదలనే అనుసరిస్తే...

క్యాం: [కొంచెంవొంగి.] మీరు నావందనాలు అంగీకరించాలి. నాకు, శేల్యూబుల్-మహావిలువైన పాతంబెప్పెనారు.

లలిత: నేను హస్త్యావి! అన్నమాట...[హేళనగా] మీరు ఎక్కువవిలువ పాతంగా తీసుకొన్నారు.

క్యాం: [తెచ్చుకున్న] నవ్వుతో చాలా అనందముగా ఉన్నది. కుంచితాశ్చర్యరసం ఒలికించారు.

ఉమ: ఏమిటోయ్, చంపుతున్నావ్ అతెనుగు.

క్యాం: [లలితతో] మీకు-ఎనీ నంబర్-ఎన్నయినా ఊమావణలు! పది సంవత్సరాలు బహిష్టకాలలో ఉండిపోవడంవల్ల తెలుగు మాట్లాడడమే...

ఉమ: బహిష్టకా లేమి టోయ్! చచ్చున్నాం ఈ అపసర్యమ మాటలతో...

క్యాం: -వి ఏమి పోరి- నేను చాలా విచారిస్తున్నాను. నా ఉద్దేశం...

లలిత: ఫరవా లేదండీ. ఇంత పట్టింపు ఎందుకు కూర్చోండి.

క్యాం: -ఫేంక్స్-నందనాలు. ఆమెకుమారి ఎవ్వరో- ఇంట్రోడ్యూస్-తెలియబడలేదు.

ఉమ: ఆయన...

లలిత: ఉండండి. ఆపని నేను చేస్తాను. ఈయన నారాయణరావు కంతులుగారు. మన స్నేహితులు. ఏదో కొంతం ఉన్నవారు. అందుచేతను

నసోషణ, చేతనేవ చేస్తుంటారు. పల్లెటూళ్ళలో చదువుకోసం...

పంతులు: [విద్వ మొహంతో] ఏనో వారు ఆభిమానంకొద్దీ అనేమాటలు
నాని...

శ్యాం: [షేక్ హేండ్ చేస్తూ] ఓహో! విప్లవ్ డి. నారాయణరావు
భ ఎడవ్ ఎక్కువేషన్ స్క్రీమ్ రెఫ్రేషన్!

రావ్: అవును. అయినే...

లలిత: పైకి సనాతనంగా కనపడినా అన్నిటా మనలో కలుస్తారు.

శ్యాం: వారు సుయోగ - పాలిటిషియన్ - అన్నింటా. చాలా
ందం మీదర్కససౌఖ్యం. మీకీర్తి ఇంగ్లండ్ లో ఉన్నప్పుడుమాడా చాలా
గార్లు పత్రికలద్వారా విసబడినది.

లలిత: కూర్చుండురూ- ఈపాగడ్డలకన్నా బాగా కడుపు నింపే
కప్పు టీఉన్నది...

శ్యాం: లలితగారు చాలా హాస్యగర్భాలు.

లలిత: పాశ్చాత్యసంపర్కంవల్ల మీలో నవీనత ఎక్కువ ఉంటుంది
కనుకున్నాను. కాని మీది అంతా పురాణభక్తిగా ఉన్నదే!

ఉను: ఆతనిభాషకీ ఆతని భావాలకూ సంబంధం లేదు.

శ్యాం: ఒరేయ్! చంపుకున్నావు నీకవిత్వం, అ, ఆవేమిటి... ఆ క్షేదలూ
అన్నీ నామీద భణాయిచి.

ఉను: నీభాష నీఉద్దేశాలను తెలపడంలేకని కాదోయ్! నీఆభిప్రాయాలు
మాకుమాడా నవీనాలు కావేమో అన్నట్టు లలిత అంటే, నీఆభిప్రాయాలు
నవీనాలే అంటున్నాను.

శ్యాం: లలితగారు, మీరు.....

లలిత: క్షమించి గారు అనకట్టా పేరుతో కలిపి నాడకండి! నాకు
ఏందుకో అకట్టా చెవికి ఇంపుగా ఉండదు. [శ్యాం ఆమెకు మైమరచి
పోస్తాడు, పంతులు రావ్ ని చూడమన్నట్టు కన్ను గీటుతాడు.]

శ్యాం: మంచి - కేస్ట - రుచి, సుగీతం జీవితంగా చేసుకున్న మీకు చెవి సన్నితం, టౌను. [అప్యాయంగా అన్నట్టు]- లలితా, ఇంగ్లండు లోనూ, యూరప్ లోనూ, అమెరికాలోనూ శ్రీస్వచ్ఛ - ఉమన్స్ ఫ్రీడమ్- అంటే ఏమిటో బాగా చూశాను. అందుకే నాహృదయం వెంటి ఏనాటికైనా మనగిండియాకూడా అంతటి-హై లెవెల్ - ఎత్తైన స్థితికి లేవ గలుగుందా అనిపించేది. మీవంటి స్వేచ్ఛావ్యక్తులు ఈ దేశంలోనూ ఉంటున్నారని కలెనా కనలేదు. కన్నుల పండ్లుగా, చెవుల పండు పుగా...

లలిత: మీ టీలో పంచదార సరిపోయిందో లేదో...

శ్యాం: - ఎక్స్క్యూస్ మీ - ఇప్పుడు తిమిచారి. నేను టీలో చాలా తక్కువ పంచదార చేసుకుంటాను. ఫ్రాంస్ లో...

ఉమ: [పంతుల్ని కన్ను గిలికి చి] ఫ్రాంసు సంగతి ఎత్తినవ్యక్తుకూడా టీ సంగతి, టీలోని పంచదార సంగతి ఎందుకు? టీకన్నా, టీలోని పంచదారకన్నా తీయని విషయాలు, చేమూరనాకు అన్నట్టు 'తీయని పంచదార వెనుతీయగ వల్సి...'

లలిత: ఫ్రాంసులో మీరు ఎన్నాళ్ళున్నారు?

శ్యాం: [దర్జాగా] నేను ఏ లున్నన్ని సార్లు పెరిలోనీ ఉండేవాణ్ణి - లోడి లై - పెరి అంటే మనవాళ్ళు తెలియక తప్ప పరిశీలేన్- ఏకెండ్స్ - అంటే వారం చివరలను ఈ బొందిని - పెరిలో - విసరకపోతే గిరిగిలా కొట్టుకునేది.

లలిత: [నవ్వుతూ] మరి ఇప్పుడు ఎట్లా ఉంటున్నావంటి?

శ్యాం: [తెచ్చి పెట్టుకొన్న నవ్వు విగ్గరగా నవ్వుతూ] లలితగారూ! కాదు - షేక్ సారీ - నేను విచారిస్తున్నాను. మీరు నన్ను తిమిచారి. [అగి మోహంతమాటగా చెట్టి] లలితా! ఇంగ్లీషులో 'పెట్రెల్' అంటారు. దీనికి తెలుగు ఏమి బ్రాయ్ కదీ!

రావ్: అద్వైతనుగూడా తాటాకులు కట్టడం అంటారు. [లలిత నవ్వు పుకంబుంది]

శ్యాం: ఖం క్యూ - అదీ - జర్నలిస్ట్ - అంటే? 'ఇడ్యుమేటిక్' భాషాంతరీకరణం చెప్పారు.

పంతులు: ఇంతకూ మీభావం చెప్పలేదు.

శ్యాం: [పంతులుకేసీ] ఖేం క్యూ - చక్కగా జ్ఞాపకం చేశారు. ఇంగ్లీషు (రల్స్) అంటే కన్యకాకు ఉన్న - మార్వెల్ విట్ - చురుకైనమానస్యం లలిత సంపాదించారు ఎలాగో!

లలిత: ఓరగా చూస్తుంది. శ్యాంనైట్ వెలిగిస్తూ చక్క-చూపుగా చూస్తాడు క్రిమిను. పంతులు ఉమని చూస్తాడు వికటంగా]

ఉమ: ఇంతకూ ఉత్తబాతాఖానీ యేనా, లేక ఏదైనా కార్యక్రమం ఉన్నదా?

శ్యాం: [పెద్దగా నవ్వుతూ] ఎంతకైనా కవిత్యరచన నోయ్! మహా అద్భుతంగా పోయటిక్ పాథ్ - కవిత్వం బాటకు దింపుతావు.

[వాచీ చూస్తూ] కవీ! ఈ సాయంత్రం - హా - ఏమిటో?

[పంతులు కండువా తియబోతాడు].

లలిత: పంతులుగారూ, అంత భయపడనక్కరలేదు. నీసమాకు తక్కువ వద్దు లేండి. కాని...

శ్యాం: [నాటకంగా లేచి, ఆమెయెవర నిలిచి] మీరు - 'డిస్టెండ్' - అంటే నిర్ణయించేసి ఆజ్ఞాపించండి. మేము - ఫాలో - అంటే అనుసరిస్తాము.

లలిత: [హేళనగా] ఖేం క్యూ! కాని కూర్చోండి వెంటా. మే మందరం జట్కా-మీద సారంగధరుడిమెట్టకు వస్తాం. మీరు నైట్ లోనిద రండి. నైట్ లవచ్చినతరువాత అందరం తిరిగి వచ్చినతాం. నేను రోజూ రెండు మైక్రుమునా నడచాలి.

శ్యాం: కేగిండ్ గా ఉంది!

రాన్-పంతులూ-ఉను: [హేళనగా] భేషక్ గా ఉంది!

శ్యాం: అయితే నేను- ఇక ఎడ్వాన్స్- ముంగుగా వెళ్ళి మికు- వెల్క్-మ్ సుస్వాగతం ఏర్పాటు చేస్తాను. [అలితచేయి పట్టుకుని- షేక్ హేండ్ చేసి, వైగా నమస్కారం కూడా పెట్టి, తలిమ్మవారివైపు దొరలపద్ధతి వంకిరగా పెట్టిన తలా కట్టాకదిపి వెళ్ళిపోతాడు. ఇటుగురూ వింతగా అదారిని చూసి ఒకరిమొహాలు ఒకరు చిరునవ్వుతో చూసుకుంటారు.]

తెర

౨

[మధ్యాహ్నం మూడు. చావడి అట్లానే ఉన్నది, స్టాన్ లూ ఉపాసామగ్నీ) మాత్రం లేవు. అలిల్లి సోఫాలో కూర్చుని పత్రిక చదువుతూ ఉన్నది. నిమిష మైనతరవాతి పత్రికను కిందకు వాచివేసి, అగి రెప్ప వడలికళ్ళతో అలా చనగా ఇంటికప్పుకేసి చూస్తూ ఉన్నది. పంతులు వీధిగుమ్మంలోనుంచి లోపలికి ఒక అడుగు వేసి, పత్రికవైపు అలికవేళూ చూసి]

పంతులు: ఊకారా క ధంతా! ఇట్లా అవుతుం ననే నేను తప్పించు కుంటా.

అలిత: ఈవ్రాగిన వాగ్తలకు నే నేమీ బాధ వడను, భయపడను; కాని ఈ అబద్ధా లేమిటి? ఎవ రండి ఈమహాపరివరణి? జీతం భక్త్యం లేని సంఘసంరక్షకురాలు?

పంతులు: ఆఁ, అ దంతా ఒక్కరికేవం! ఎవడో ధైర్యం లేచుచు ఆ పేరు కల్పించుకొని వాగ్గోడు.

అలిత: వీడికి మనకల్ల కలిగిన బాధ ఏ ముం దని ఇన్ని అబద్ధాలు కూకాడు?

పంతులు: అసలు రహస్యం కడుపుబ్బు: ఈర్ష్య. ఏదో ధర్మసంస్థాపన కోసమూ, మీరు అన్నట్టు సంఘాన్ని ఉద్ధరించడం అనే నెపమూ. ఇంత కన్నా ఏ ముంది?

అలిత: వీడివ్రాతకు భయ వడిపోతాను అనుకున్నాడు కాబోను?

పంతులు: [నవ్వుతూ] అయితే ఇదంతా ఏమిటి మరి?

అలిత: నాకు భయం వేసి కాదు ఇట్లా అడుగుతూ ఉంటూ, అనన్యం వేసి, నిజంచెప్పి ఇష్టం వచ్చినట్టు విమర్శించ మనం, తగిన జవాబుకూడా ఇస్తాను. నా పేరు ఎత్తి బహిరంగంగా విమర్శించనీయండి. తగ్గదా లేదు. అంతే కాని ఈ అనన్యవృత్తవ్రాతలూ, ఈ స్త్రీజాతమాషణ, ఈ ఘోర అబద్ధాలూ, ఈ పిరికితనం ఎందుకు?

పంతులు: మీరు ఏమీ అనుకో మంటే నేను అవక్షం పుచ్చుకుని నాది స్తాను. [అలిత తల ఊపుతుంది]

ప్రపంచానికి ఏది నిజం అనే అలోచన తేదు సరే గదా, అబద్ధ మైనా ఏది సరదాగా ఉంటే అదే కానాలి అని కోరుతుంది. మీరు ఏ బాధ వడితే నేం, కాస్తేపు గమ్మత్తుగా చెప్పకోదానికి ఏదో ఒక కథ. మీసుఖాన్ని పొటించడానికి అంతా మంచే యెంచడానికి ప్రపంచం తావత్రయ వడదు.

అలిత: అంత బుద్ధి మంచి లేని అప్రవచాన్ని నేను పాటించను.

పంతులు: [దెవ్వుగా] మీరు పొటించకపోయినా మిమ్మల్ని పొటించక మానదుగా ప్రపంచం!

అలిత: అయితే ఏడవ నీయండీ, మొరగ నీయండీ!

పంతులు: ఏ డేర్చి ప్రపంచమేనా.....

అలిత: నన్ను ఉడికించకండి పంతులుగారూ!

పంతులు: ఉడికిలి పోతే కాదు. నేను అనుభవంమీద చెబుతున్నా వివండి. ప్రపంచం కవలనాటకం దీనిలో అందరూ దొంగలే. ఎవరినిజమూ తెలియనూ తెలియనూ, తెలియకుండా ఉండనూ ఉండదు. వత్సంతో సమిత్తం

ఎవరికి? నాసంగతి చెబుతాను వినిండి ఇంతవరకూ మీరూ ఎవరగారు. నాభార్య చనిపోయి పదిహేనునందవత్సరాలు అయింది. ఆనాటినుంచీ సంసారమూ నానుభవమూ అనేకవిధాల కర్మకుంటున్నాను. నేను సంపర్కం కల్పింథు కోని సంస్థ లేదు. ఎందరితోనో వ్యవహరిస్తాను. అయినా నా జీవితం ఎన్నిరహస్యాలలో ఎలా జరుగుతూ ఉన్నదో ఎవరికీ తెలియదు. నామీదా అసమానాలు లేక పోలేదు; నిర్ధారణా లేదు. జెనక గుఱగున లాడుకునే వారే ఎవరకు రాగానే అభిమర్యాదగా ఉంటారు. నాకు కొవలసిననుభవాన్ని నేను ఎలాగైనాసరే పొందుతాను, అతిరహస్యంగా; కాని వారహస్యాలు బయటకురానీయను, వచ్చినా కాదంటాను. [గర్వంగా] తెలివితంటే అలా ఉండాలి.

లలితశ్రీపంతులుగారూ, నేను గుంటవక్కాను కాలేనండి!

పంతులు: [పొరుషులతో] గుంటవక్కాలు కా నక్కర లేకపోలే గాడి...ఎందుకు లేండి కాని - మరి కోరి తెచ్చుకుంటూ ఇతరుల్ని అసడ మెందుకు?

లలిత: ఈ అబద్ధాలు ఎందుకు అన్నాను కాని...

పంతులు: మీరు కష్టంగా యెందుకో వద్దు; నను అవసరమనే నిర్మోహ మాటంగా మాట్లాడుతాను. విడి అబద్ధమో విడి నిజమో ఎవరికి కావాలి? తన పద్ధతులకు వ్యతిరేకంగా నడిచేవారిని ఉపేక్షించదు సంఘం. శ్రీ యెడల అనుమానానికి అవకాశం ఉంటే చాలు, అవవాదుగానే ఎందు కుంది.

లలిత: ఔను. మరి శ్రీలు లోకువగా దొరికారు. ఇంక తేము లొంగం ఈ అన్యాయాలకు. సంఘం ఉపేక్షించకపోతే చచ్చునాగితలు వాగినాకొ మృతంకి, తప్పదు కూతలు కూనుకొ మృతంకి నేను అనలు ల్లక్ష్య పట్టను. ఇక ముందు ఏశ్రీకూడా అన్యాయానికి చచ్చుగా లొంగదు. నేను చేస్తూ ఉన్న నప్పు ఏమిటి అంటా? ఈ సంఘానికి అణగిఉన్న

న్నాళ్ళు కలిగిన బాధలు చాలు. అంత అన్యాయంగా, బలవంతంగా నా ఆరోగ్యం చెడగొట్టి, వైగా నా ఆరోగ్యం చెడి రోగిప్రియ అయినా నని పంత కల్పించుకుని రెండో వివాహం చేసుకున్నాడు. ఈ సంఘం ఏమైనా నాకు జరిగిన అన్యాయాన్ని దిద్దినదా, అవివాహానికి అడ్డు వచ్చినదా? వైగా నా శ్మిద్ధరిష్టా అరమానాలు పకలేక, రోగాలతో మూలగలేక నేను దాటుకున్న ఆ నేనాళ్ళు అనేమాట అన్నీ అసలే అన్నారు. పురుషుల దుర్మార్గం వత్తుమై శ్రీలను అంత అన్యాయం చేసే ఈ సంఘాన్నా మన్నించడం? నేను మన్నించను సరేగదా. ఇకనుండు ఏ శ్రీకూడా మన్నించదు ఇంతకూ నేను చేస్తూ ఉన్నతప్పు ఏమిటో చెప్పండి! మావాన్న ధర్మమా అని చదివించిన చదువూ చెప్పించిన సంగీతమూ ఉన్నవి కనుక ఉద్యోగం సంపాదించుకుని నా బ్రతుకు నేను గడపుకుంటున్నాను. నా ఆరోగ్యం బాగు పడడానికి డాక్టరు న్నలవాయిచ్చిన ప్రకారం రోజూ మూడు వాలుగు మైళ్లు నడుస్తున్నాను. ఇదా మహాతప్ప! ఈ సంఘానికి లొంగి, చావు అయినా ఆరోగ్యంగా చావకుండా మూతూర్పుని మూలిగి మూలిగి ఆలా కుళ్ళి చస్తే ఇల్లాలూ ఉత్తమురాలూ...

పంతులు: ఆరోగ్యం కోసం పికారు వెళ్ళినందును కాదు. కాని...

అలిత: మీ కాని... నాకు తెలుసును. మగవాళ్ళతో కలిసి ఎందుకు వెళ్ళారీ అని.

పంతులు: అదీ!

అలిత: మొట్టమొదట నేను ఒంటరిగానే వెళ్ళేదాన్ని. కాని, అప్పుడు సంపాదన మైజుని ఏమిటో తెలుసునా? మామూలుగా నలుగురిలోనూ మహా తెద్దమనుష్యులం అనిపించుకునేవారే ఎవరైనా ఉన్నాడు చూసే చూపులూ, అన్యాయదేశంగా అనేమాటలూ, నాకు వుట్టించిన ప్రకారాలూ, వాటిలో నుంచి వివరీత చర్యలకు పూనుకున్న రౌడీల దుర్మత్సాలూ భరించలేక కవిగీ, రావగీ, బ్రతిమాలుకున్నాను. మంతు నాళ్ళు ఇంకాదు. అయినా నాళ్ళ

ధర్మమూ అని సరియైన న్యాయదృష్టిగల ధైర్యములు గనుక వొస్తున్నారు. నేను కేస్తు ఉన్నదిలో ఏతప్పులేదు. ఉంటే నేనే అనుభవిస్తాను. మీ కెందుకు? కానీయండి; ఈసంఘానికి ఏమైనా సరే భయపడను.

పంతులు: సంఘమూ భయపడదు ఈ బెదిరింపులకు. అంతే కాదు. తాను ఏసరిహద్దులు పెట్టిందో, ఆసరిహద్దులు చాలి నడుస్తే అదుగడగునా నిల దిసి పోతుంది. ఆపరిశ్రమ జవాబు చెప్పితిరాలి...

లలిత: పోకిరియైందే? పోకిరియైతే నీయండి! నా స్వాతంత్ర్యాన్ని అన్యాయంగా, అనవసరంగా పోకిరించి, నాపైన అపవాదులు కల్పించే ఈ అవకతవకలకు ఈ అభివ్యవస్థలకూ అదు గడుగునా జవాబు అవసరమైతే, ఇదిగో ఈ వ్యవస్థలకూ, వీడికి, ఇటువంటివాళ్ళ కందరికీ, ఈ సంఘానికి ఇది నాజవాబు! క్రింద పడిఉన్న పత్రికమీద కాలు సుక్కి నలిపి రాస్తుంది. పంతులు తెల్లబోయి చూస్తుంటాడు; ఇంకలో రాన్ ఉమా ప్రవేశిస్తారు]

రాన్: ఛేషకో! ఉమా! నీ కవిత్వందృష్టి గొప్ప బోయ్!

ఉమా: లలితా! మీ ధైర్యానికి అభినందనలు!

లలిత: కవిత్వందృష్టి ఏమిటి?

రాన్: గ్రంథాలయంలో పత్రిక ఇవ్వడే చూడండి. అపాదుకథ మీకు బాధగా ఉంటుందేమో అన్నాను నేను. 'అమెఘట్టి నీక తెలియదు' అని ఈ సంఘాన్ని బాగాపోల్చి చెప్పాడు, కవి.

పంతులు: ఏమి?

రాన్: 'తనలో' అభిప్రాయభేద మున్నవ్యక్తిని గాడిదనుక చేసి పోక దగ్గర జల్లరి చేసి చెవరనాటి పరుగెత్తించి తమాషా చూడడానికి యత్నిస్తుంది సంఘం; కాని తెలివైన గడపరి గ్రహించి నిదానంగా అగి వెనుకకు రానిచ్చి రెండుకొట్టు విసిరి మూతి పగడెడన్ను తాడు, దుప్పికొమ్ముపట్టు దవడకు పట్టగానే బుద్ధి కలిగి 'మనకు ఎందుకులే' అని పరుగుంటుంది.

నంఘం అని పోల్చి, 'లలిత ఈమాత్రానికి బెడిది పరిగెత్తే అమె కాదు, తగిన మూతివిరిగే జనాభే ఇస్తారు కాని' అని ఇప్పుడే అన్నాడు. సరిగ్గా లలితా అటువంటిజనాభే ఇస్తున్నారు...

పంతులు: [నవ్వుతూ] కవివృత్తి గొప్పదే. ఇందాక నన్ను ఈవిడి గుంట నక్క అంటే, మీరు గాడిదలు అనబోయి జంకాను. ఇప్పుడు కవే పోల్చాడు కనుక నా మాట సరిపోయింది.

ఉమ: [రదాభాగా] ఒక్క-పోలికతోనే పోలేదీ! నేను చెప్పిన జవాబు కూడా వచ్చింది!

[పంతులు ఖండువా తీసుకొని పోబోతాడు]

లలిత: [ఇటు తిరిగి] అగండి మీరు అప్పుడే చెక్కడానికి వీలు లేదు. నక్క-లతోనూ, [అటు తిరిగి] గాడిదలతోనూ ఏమి కాని, మీరు అంత అపహాసంగా ప్రవర్తిస్తారు అనుకో లేదు, నే నెప్పుడూ...

ఉమ: ఇంతకూ మాప్రవర్తనలోనేనా లోపం కనబడుతూ వుంటా?

రావ్: ఇంత పక్షపాతం...

లలిత: ఊరుకోండి. ఇంకా మాటలుకూడానా? మీ మాటలను ఇంకెప్పుడూ నమ్మను. అచ్చుర మైన వాడు అంటే చూతా మనుకున్నాను కాని అపొధధూరిలా వాడలగొడతాడు అనుకోలేదు.

ఉమ: [చిరునవ్వుతూ] తరువాతకథ చెప్పండి!

లలిత: కథా! ఔను మరి, మీకు అంతా కథగానే ఉంటుంది. [కోపంతో] పెద్దమనుష్యులు మళ్ళీ...అట్లా అనవ్యంగా విడిచిపెట్టి... నాకు ఒప్పు మహామండుతూ ఉంది...

ఉమ: లలితా! మీకు ఇంత కష్టంగా ఉంటుంది అనుకోలేదు.

రావ్: ఎందుకంత కోపం వచ్చింది మీకు!

లలిత: కోపంరాదు! అపరాయివాడితో అలా ఉంటున్నా విడిచిపెట్టి మీరు చెప్పినా చెప్పుకుండా వెళ్ళిపోతారా!

ఉమ: వాడు అంత అవకతవకగా వ్యవర్తించి, మమ్మల్ని వెగటుగా చూసి...

లలిత: అయితే, అదే నాకప్పు లేకపోతే ఇటువంటి అనందరసపు వాడని తెలిసి ఇక్కడకు రప్పించిన పెద్దమనిషికప్పు?

ఉమ: ఇ దేమిటి? నా కేం జ్యోతిషం తెలుసు ననుకున్నారా?

లలిత: మీరు ఎరగనూ అతనినంగరి? సాంఘికచరిత్ర పాడిచితకాదు, మహాఅశయాలు ఉన్నవాడు అని ఏమేమో పొగడి...

ఉమ: అవన్నీ నిజాలు కావా? అయినా ధమత్రే వ్యవర్తనకే సంబంధం ఏమిటి?

లలిత: జైను, సంబంధం లేదని ఇప్పుడుగా తెలిసిన ద్వింది?

పంతులు: బాగా అన్నారు!

రావ్: ఎట్లా గ్రహించగలం? అన్ని దేశాలు తిరిగాడు, విద్యావతులైన పాశ్చాత్యశ్రీలతో పరిధయాలు ఉన్నవి అంటాడు. వ్యవర్తన అంత అవకతవకగా ఉంటుందని ఎట్లా ముందు గ్రహించగలము?

ఉమ: ఇంతకూ మీకు ఎందుకు ఇంత కష్టం లోచిందో తెలుసురా?

లలిత: మీరు ఎందుకు వాలో తెప్పకుండా వెళ్ళిపోయారు?

రావ్: మరి ఏమి చేయ మంటారు? మీరు ముఖం చిట్లించుకుంటూ ఉన్నా ఉక్త్యపెట్టక, మీతో అంత చనువు తీసుకుంటూ ఆనందంగా ప్రవర్తిస్తూ ఉన్నప్పటికీ మీకోసం మని సహించాం. కాని, మీరు పెట్టి మిమ్మల్ని ఆ జీడిమామిడిచెట్టు దిగ్గర. అంతనేపు నిలిపి సంఘంమీద వంక పెట్టి అతను మమ్మల్ని ఉద్దేశించి అన్నమాటలు కష్ట మనిపించినవి. అయినా, వదిలి పడిపోయినామిమీలు చూశాం. ఎంతకూ తెనులకపోతే వచ్చివేశాం.

లలిత: నే నేం చేయను! జీడిలా వట్టుకున్నాడు. ఒక్కనిమిషం, ఒక్కనిమిషం అని మొదలమాటం పెట్టి కదలనిచ్చాడు కాదు. పెద్దమనిషికరహితాటకుండా తప్పించిరాగడానికి మీరు లేక యుమయాతన పడ్డాను. పోనీ,

శ్రీ శక్త్యారు కాని ఆ జట్కా తిరుగుపోలే నను ఎలా రాగలుగుతాను అనుకున్నారు?

ఉమ: మేము దిగి, జట్కా తిరిగి పంపించివేశాం. కాని మీ రొక దారి, జట్కా ఒక దారి అయింది.

రావ్: లలితా! మీకు ఇబ్బంది కలగవలె నని ఉద్దేశిస్తామా?

ఉమ: వాడిని అవమానం చేసినట్టు బొతుంది అనుకున్నాము గాని, మీకు ఇబ్బంది బొతుంది అనుకోలేదు. ఈకాస్తకే మీరు ఇంత ధుమధుమ బాడరు.

లలిత: మీకు కాస్తవలెనే ఉంటుంది. మగవాళ్ళు మరి వాడు నన్ను పెట్టినపాట్లు మీకు ఎట్లా తెలుస్తవి? అన్నెడుకార్లో రమ్మని బలవంతం ప్రారంభించాడు. వెళ్ళి జట్కాబండిని పంపించి వెట్ట వయ్యా అంటే దిసంలే. ఒంటరిగా మిమ్మల్ని చీకటిలో వదిలి వెళ్ళిపో అని మూర్ఛించాడు. ఇక విధి లేక అంగీకరించాను. దానిలో ఎక్క-బోనూ ఉంటే గభీమని అవసరం లేని సహాయానికి దండ పట్టుకున్నాడు చొరట్లగా. నాకు ఎంతకష్టం తోచింది !

ఉమ: ఇడియట్ ! ఏం ఫ్రాన్స్ అనుకున్నాడా?

లలిత: అంతవో అయిందీ ! పంతులు గారికోట వక్క-నుంచి సోమా లమ్మ నడిరోడ్డునే తొందరగా పోనీ పయ్యా అంటే, ఆరోడ్డు సరిగా లేదు, చీకటి అని కాతేరు రోడ్డు ఆర్యాపురంలానుంచి గోదావరిగట్టు ఎక్కించాడు. ఏమి చెప్పలే ఏమి లాభం. తక్కువప్పీడ్ పెట్టి నైగా నానో మళ్ళయ్యి భాతాభానీ ప్రియత్నాలు. ఏమి బాధ పెట్టాడు !

పంతులు: మీరు ఇంట్లాండు వెళ్ళకుండానే...

లలిత: పంతులుగారూ! ఊరుకోండి. నాకు ఆసలే మాటలు సరిగ్గా వచ్చేటట్టులేవు. త్వరగా పోనియ్యవయ్యా అంటే అయ్యా మీకు కుడుపు అని చిన్న విన్నాడు కాదు. గట్టుమీద ఉన్న జనమంతా కన్నులు మూసి

దనే నిలిపి వేశారు. ఇంకొక రోడ్డుని పోనిమ్మని బ్రతిమాలుకుంటే వినకుండా పొండుసమాజం ఎదరనుచీ సినిమానుందునుచీ పోనిన్నాడు. అప్పుడే సమాజంలోనుంచీ సినిమాలోనుంచీ వచ్చేజనం మాడారేంపు వింతగా మారారు.

తల నంనుకుని ఇంటిదగ్గర పడ్డానురా బాబూ అనుకుంటే, అంతటో అయింది. నేను సైడ్ కార్ తలుపు తీసుకో లేకపోయాను, తక్కువ మనిసిరి బొమ్మలాగ, ఫర్కన్ వాడివలె ఇటు తిరిగివచ్చి తలుపు తీయడంతో, పోనీయక, దొరసానిని దొర పట్టి దింపినట్టు సాంతంగా చేయి పట్టుకున్నాడు.

రావ్: శుంతలా గున్నాడే!

లలిత: నాకు ఒళ్ళుమండింది. చేయి విడిలించుకుని, తలుపుమీదకు ఉరికి తీసుకుని లోపల వడ్డాను. మోటార్ సైకిల్ అగవ్వుటికే ఇరుగుపొరుగుంతా చోద్యం మొదలైందికి వచ్చారు. తన విరగడయింది అనుకుని కూర్చున్నాను సోఫాలో.

పంతులు: అంతటో కలదూ!

లలిత: లిన్నగావచ్చి పడకకర్చీలో కూర్చుని మర్రి...వీడి సోది తగలేయ్యి! ఫ్రాన్ ఆమెరికా అని మర్రి పార్లంథించాడు. ఇక ఈజీడి వొడిలేటట్టు లేదని నాకు స్పావనికి వలెయింది వొచ్చేవరకూంటే మీకు అలస్యం అవుతుందేమో, అన్నాను. నాచీకేసిమాస్తి, ఫరవాలేదు. మీరు స్నానం చేసి వచ్చేవరకూ ఉంటాను' అన్నాడు. ఇక ఫ్రాన్లం విసిగి వస్తేనేకాని లాభం లేదనుకున్నాను. స్నానం అయిన తరువాత కూడా తేర అవతల వదుకున్నాను మాట్లాడకుండా. ఏంతనీవుచూసినా ఏమీతగాదా లేదు. అపడకకర్చీలో కాన్పుచాపి వదుకుని, ఇంటికప్పుకేసి చూస్తూ, వైట్ మాటిమాటికీ వింటి కలుస్తూ తోచున్నాడు.

ఇక ఇట్లా లాభంలేదనుకుని లేచివచ్చి 'మీకు ఫోజవానికి వలె అయిన

ట్టుంది' అన్నాడు. 'నోనో. నాకు భోజనానికి ఒకటైం అని లేదు, మధ్యాహ్నం మీరు చేసినఉప్పు బరువుభోజనం అయింది' అన్నాడు. మొండి మళ్ళీ 'ఇంగ్లండులో మిన్ డెయిసీ అనే స్నేహితురాలు' అని ప్రారంభించాడు. అయిదునిమిషాలు ఓపిక పట్టి చూశాడు. 'నాకు ఆకలి వస్తున్నది, భోజనానికి లేవాలి' అన్నాడు. ఆలేవాలి అన్నముక్క పొజబాటుగా అర్థమాత్రుంది అని నేను గ్రహించనలేదు. నా కొంప ముగిసింది. 'థేక్యూ థేంక్యూ' అంటూ కోటువిప్పి, బొట్టుపెట్టి పిరిచిట్టు తయారయ్యాడు!

ఉను: వీడితప్పా గొయ్యా!

లలిత: ఇక ఇది ప్రమాదిం చేపూతూ. ఇక నువ్వుతాలు పడిరావు, మోటుతనం తప్పున అనుకుని తొందరతొందరగా నాలుగుముద్దులు మింగి వేశా. తాను తెమలడే! ఒకజేసోది ప్రారంభించి, 'ఆబేశాలలో భోజనం గంటసేపు చేస్తారు. అదిచాలా ఆరోగ్యం' అని నానరున్నాడు. నేను లేచి పోయి చేయి కడుక్కునినచ్చి మంచమీదను పడకవేశా. నెమ్మదిగా భోజనం తుడ్చి, మంచందగ్గరగావచ్చి, 'ఏమి, అట్లా ఉన్నారా?' అన్నాడు. 'నాకు చాలా విచారంగా ఉన్నది, ఎందుకు చెప్పారాయ? ఇదే ఇంగ్లష్ గరల్స్ అయితే ఈపాటికి ఎన్నుకుందులు తెప్పించు కునేవారు, మీరు నాకు చాలా అన్యాయం చేశారు.

పంతులు: ఓరి వీడి...మధ్య వీడికి అన్యాయం చేమిటి?

లలిత: అ! నాడిబొంద, ఆఇంగ్లీషుపద్ధతులన్నీ మనకు రుద్దడం- శుంఠ ... [అగి] అంటూ, ఉండండి వస్తాను... యూ స్టేట్ వైట్-అంటూ కోటు తొడిగి తొందరగా నైకిల్ ఎక్కాడు.

పంతులు: అమ్మో!

లలిత: ఏమి అమ్మో! అంతలో మగ్గిపోతే ఆపదధర్మాలికుం. కదిలాడు అంతచాలునని తలుపు దిగించి బ్రీటిక్కుడా మానివేసి దీపం ఆర్పివేసి వదులున్నా. వదినిమిషా లెక్కొప్పుటికి మళ్ళీ అయ్యాలైనాడు, ఇక ఏమై నానరే

తలుపు తీయడమేమోలేదు నేన. ముందు నాలుగయిదుసారులు విరిచాను. పనినిమిషాలు పనివ్వడమా లేదు. కాని, మోటార్ వైర్ లో చెప్పడమా లేదు. అందుచేత మీరు ఆక్కడనే ఉన్నాడు అని గ్రహించా. అయితేనే ఆరేసి నిమిషాలను ఒక్కోసారి పిలుస్తూ అరగడంలో ముప్పాపుగంటో తెచ్చిన అమృతాంజనాన్ని ధరించాను. నాకు చూసినదా నేనింది, మంచిగా నీ అయిందని.

ఉవ: పిచ్చిముందావాదులా గున్నాడే!

పంతులు: [కోపం గా] అది విచ్చా, మరచిపో?

లలిత: అంతటితో తెమిలిందీ!

కావ: ఏం తలుపులు ఎర్రేపుకున్నారో చేశాడా?

లలిత: వాడప్పుడం అంతవరకు లేదుకాని, తెల్లవా రేప్పటికీ మళ్ళీ తయారైనాడు. 'గుడ్ మార్నింగ్, మీకు తాళానిచ్చి ఎట్లాఉన్నది?' అంటూ. ఇక లాభం లేదనుకుని స్నానం అయిపోయింది గనుక తాళంతీసి 'నాకు పనిఉన్నది వెళ్ళాలి' అన్నాను. ఓ 'డబ్బల్ మేటర్-మళ్ళీ ఎప్పుడు వస్తారు!' అన్నాడు. బహుశా తారీఖరకూరారు. ఈరోజు అదివారంకదా నేహితులు భోజనానికి పిలిచారు' అన్నాను.

పంతులు: మాంసి ఎర్రు చేశారు!

లలిత: 'ఓ యన్ చాలా బాగుంది. ఇట్లా డ్రెస్సింగ్ పార్టీస్ మీకు అంతా ఇంగ్లీషుపద్ధతుల్ని ... అని ప్రారంభించాడు. 'అయ్యా! నాకు ఇప్పటికే అంశ్యమైంది. వాళ్ళు నివేదికను ఇంటారు. లేవండి' అన్నాను. 'మీకు ఫరవా లేదు. ఎక్కడో చెప్పితే సైట్ కౌరులో తీసుకువెళ్ళి డ్రాప్ చేస్తాను' అన్నాడు. 'అక్కరలేదు ఈసక్కునందులోనే, మీరు వెళ్ళండి' అని తలుపువేసి అడిన్ననందలాకి తిరిగిపోయాను. వెంట పడకాదా...

[ఫట్ మంలేదే రావని, ఉమనీ స్వాస్థ్య చేస్తూ కిటికీదగ్గరకు పరుగెత్తి]

ఉమ: ఓహో! యాదో! యాదో! మీరు నవనవకుండా కిటికీలుమూసి

చూడండి! ఆకుర్రవాడు ఎవ్వరు?

రావు-ఉను: అరే హేంగాడు!

లలిత: ఎవరు ఇతను?

ఉను: ఏదా? శ్యాంసినితండికొడుకు. వీడే అవ్యక్తవాగ్దాని నా, అనుమానంకూడా. కారణాలు తరవాత చెబుతా.

లలిత: అతనితమ్ముడే! వీడిసంగతి చెప్పండి!

రావ్: నేను పొద్దున్నే ఇంకొక సంగతికూడా విన్నాను, అమ్మిఅఫీసులో. శ్యాంకి వీడికి ఎవ్వడూ పడదుగదా! శ్యానులరావు అన్నపేరు శ్యాం అని మారుస్తే వీడు సరసింహం అన్నపేరును హేం అని మార్చాడు పోటీగా.....

పంతులు: ఉమామహేశం ఉను అయినట్లు.

లలిత: పంతులుగారూ, ఉండండి ఇప్పుడుకూడు హేళన!

రావ్: నిన్నరాత్రి శ్యాం ఇంటికి వెళ్ళాక వీళ్ళిద్దరూ పోట్లాడుకున్నారట ఏకీకరించలేనో. శ్యాం వీడిని చెంప కనులగాట్టి, ఇంటిలోనుంచి గంటివేశాడట. ఆకడుపునుంటుందనే రాత్రిరాత్రి ఈవ్యక్త వాగ్దాని, తెల్లవారకుండా పత్రికాఅఫీసుకు వట్టుకువెళ్ళి, ఎడిటర్ తో మనమీద ఏవో అబద్ధాలు కల్పించిచెప్పి, తనాడే ఇదిపదిలే అమ్మతన అని ఒప్పించి పేపరు అపి, అప్పటి కవ్వడుబూర్చి అచ్చు వేయించివాడట.

లలిత: ఇక సందేహం లేదు, వీడే చేశాడు ఇదంతా!

ఉను: విశదంగా చెప్పండి!

లలిత: వీడు ఇదివరకు చాలాసార్లు నన్ను కనిపెడుతూ వెన్నాడడం చూశాను. ఎప్పుడూ ఎదరకుమార్తెం రాలేదు. నిన్నరాత్రి అతిషుద్ధభూతి వైదొక్కారులోనుంచి నన్ను దింపుతూవుంటే పక్కనుంచే పోతూవీడు మళ్ళుల్ని ఒకచూపు చూశాను. శ్యాం వీడిని ఘట్టిగా చూశాను. ఎందు చేతనో వీడిచూస్తూ, అనిమిషం వీడిమొహమూ నాకు తాగా జ్ఞాపకం వడి

పోయినవి. రెండుగంటలనుంచి ఇటీవచ్చాడుకున్నాడు. రెండుమాడుసార్లు గుమ్మరదగ్గరగావచ్చి నన్ను చూస్తున్నాడు. ఒకసారి పలకరించబోయి నట్టు కనబడితే నేను లోపలకు తప్పుకున్నాను.

పంతులు: ఇంకో సంగతిమాడా చెబుతాను. ఈవర్తిక మాడగానే బయలుదేరి సంగతులన్నీ సి. వి డి. పనిచేసి సంగ్రహించుకొని వచ్చాను. నిన్నరాత్రి శ్యామలరావు ఇన్నీ కొట్టడానికిమాడా ఈసంగతే కారణం. లలిత: అంటే?

పంతులు: శ్యామలరావు ఇంటికి రాగానే ఈ సరిసింహాన్ని పిలిచి 'ఎందుకరా, నీవు అక్కడికి వచ్చావు, నైగా ఏమిటి అట్లా చూస్తావు? మర్యాద తెలియదా?' అన్నాడట. దానిమీద సరిసింహం 'సంఘాన్ని పాడుకెత్తున్నారు ఈ ఇంగ్లండా గిల్లండా తిడివచ్చినవాళ్ళూ, ఇంగ్లీషు చదువుకొన్నవాళ్ళూ' అని మాటలు మిగిలితే శ్యామలరావు చావగొట్టాడట.

లలిత: మరి ఇంత సంఘాన్ని ఉద్ధరించవలెవును ఈమట్టు తిరగడా లేమిటి?

రావ్: అయితే అలికా, ఇట్లా తిరగడం వీడిఉద్దేశ ఏమిటంటారు?

పంతులు: అది అదేమిప్రశ్న?

లలిత: వాదనలు కాదుకాని.....ఎట్లాగైనా వీడికి కాస్తచేయాలి...

[ఉమ లలితచెవిలో ఏదో చెబుతూ ఉంటాడు.]

రావ్: [మాటలని పిలిచి పంతులుచెవిలో ఏదో చెప్తాడు.

పంతులు: అబ్బో మిమ్మల్ని చూస్తే వాడు రానేరాడు. [రావ్ పంతులూ ఏకాంతం మాట్లాడుతూ ఉంటారు ఒక నిమిషం. ఇంకలో ఉమ వీళ్ళవైపు వచ్చి, లలితతో]

ఉమ: ఇంకొక్క రెండుపద్ధతులు మాట్లాడేసి మేము తప్పుకుంటాం. మీరు సిద్ధంకొండి తొందరగా!

[లలిత తెర వెనుకకు వెళ్ళుతుంది]

రావు: పంతులూ: ఏమిటి సంగతి?

ఉమ: మనం తప్పకోవాలి. ఇట్లారండి, వెలుకా! [లేస్తారు]

తెర గలగల పడుతుంది

3

[తెరలగుతూ లేస్తుంది. వాళ్ళు ముగ్గురూలేరు. లలిత మార్చినచోరుకుచ్చెట్టు సద్దుకుని, అద్దంఎవర నిలిచి ముఖాన్ని అద్దినపాడర్ జాగ్రత్తగా చిన్న చేతిమూలుతో తుడుచుకుంటూ పాడుకుంటూ ఉన్నది]

మారాన నారాజు కే రాయిడొనో,

ఈరోజు నారాత లేరాలపాలో?

నీను నీటు కనగాన పెదిరి పోలేది మనను

కాకమ్మనే త్రెన కలు రంపదారా!

||మారాన||

కళ్ళ కేటో మమ్మ కమ్మిన ప్టుంటాది,

||మారాన||

నిదురల్లెనా వొట్లు నిరసిస్తున్నాది!

||మారాన||

అవు 'లంబా' యంటు అడలిపో నుండాయి,

గుండెల్లా వ్రం దుండి గుబులు లిగు లోతాది!

||మారాన||

తులిసెమ్మ నో గిరిది తోలితూన పెరిగింది,

మనసులో జాబొమ్మ మనక మన కేసింది!

||మారాన||

[పాట ముగిస్తూ, గుమ్మందగ్గరకు వెళ్ళి వీధిలోనికి చూస్తూ గడపను అని నిలుస్తుంది. రెండునిమిషాలు. చిరునవ్వు నవ్వుతూ లోపలకు ఒక అడుగు జేస్తుంది. ఒకతను జంకుతూ లోపలకు వస్తాడు]

లలిత: మీరు ఎవ్వరు!

అతడు: మాది కాకినాడ. నా పేరు ఎస్. వెంకటరావు.

లలిత: [తీవ్రంగా] ఎస్. వెంకటరావుగారా? ఎందుకు ఇట్లావచ్చాడు?

వెంకటరావు: [ఒక్క-త్రుటి తెల్లబోయి, సర్దుకుని] మరేమీ లేదు. నేను కలెక్టర్ ఆఫీసులో గుమాస్తాను. మొన్నివే ఇక్కడకు బదిలీ చేశారు. నా భార్యకు ఇంగ్లీషు చెప్పించడానికి దర్వాపు చేస్తే మీరు బాగా చెబుతారని ఎవ్వరో అన్నారు. అందుకని అడగడానికి వచ్చాను.

లలిత: [హేళనగా ఆసన్నమై] అట్లాగా! ఎస్. వెంకటరావుగారూ, మీరు ఇంత చిన్నవయస్సులోనే ఉద్యోగంలో ప్రవేశించడమే కాకుండా ఇంత కటుంబభాగ్యత పూనుకోవడం చాలా అశ్చర్యంగా ఉంది!

వెంకటరావు: [తెలవబోతూ] అఁ, దాని కేమిటిలేండి! [అమెకేసి చూస్తాడు]

లలిత: [చిరునవ్వుతూ] వెంకటరావుగారూ! మీరు బొత్తిగా భయంకరంలా గున్నారు. ఈ మాత్రానికి లోపలకు రావడానికి అంత తటవటాయించి తిరిగారు ఎందుకండి? ఈనంగరి అనితెలిస్తే ననే పిలిచిఉండును.

వెంకటరావు: [అనమానిస్తూ] అబ్బే! ఏమీలేదు. మీతో ఎవరైనా మాట్లాడుతున్నారేమో, అట్లా అయితే రాకుండుదు కదా అని అనుమానించాను.

లలిత: ఈవిషయానికి ఇంత అనుమానం ఎందుకండి, వెంకటరావుగారూ [అగ్గి] మీయిల్లు ఎక్కడండి?

వెంకటరావు: [తెల్లబోయి సర్దుకుని] ఈజురు నాకుకొత్త. అక్కడ ఎక్కడనో పేటలో ఉన్నాము.

లలిత: ఓహో మీరు మొన్న నేగా ఈపూరువస్తా. ఇంకా అనబాక్కు తెలియవు. మీకు సంగీతంతో ఏమైనా ప్రవేశం ఉన్నదా?

వెంకటరావు: నాకు అంత అదృష్టం లే దండి.

లలిత: అఁ సంగీతం పెద్ద అదృష్టమూ ఏమిటి! కాని ముఖం చూస్తే పాడగలరు అనిపించింది.

వెంకటరావు: [చనువుగా] మీకు సామర్థ్యం తెలుసునా?

లలిత: [నవ్వుతూ] ఇప్పుడు చెప్పను నితకడమీద మీకే తెలుస్తుంది.

వెంకటరావు: [చేయిచూపి] అయితే దయచేసి చేయిచూడండి.

లలిత: పరిచయం అయింది కనుక ఇంకెప్పుడైనా చూస్తాను, దానికి జేరలున్నాయి. మీభార్య పాడతారా?

వెంకటరావు: ఏదో ఒకమొస్తరు.

లలిత: భర్తలు భార్యల్ని మెచ్చరులెండి. అది పొంగింటి పుల్లకూర కాదు. పరేగాని మీకూ, మీభార్యకూ సంగీతం చెబుతాను, నేర్చుకోరాదా?

వెంకటరావు: నాభార్యను కనుక్కుని చెబుతాను.

లలిత: నాకు నాలుగో సంతోషంగా ఉన్నది. పోనీ, మీరు చదువుకున్నందుకు స్త్రీలకు అమాత్యం స్వాతంత్ర్యాన్ని ఇచ్చారు. మీరు సంస్కరణాభిలాషులేగా!

వెంకటరావు: స్త్రీలకుకూడా పురుషులతో సమానమైన హక్కులు ఉండవలెననే నాఆభిప్రాయం.

లలిత: స్త్రీలు పురుషులతో సమంగా వ్యవర్తించడమూ, స్త్రీలూ పురుషులూ స్నేహితులైనవారు, కలిసి పికారులు పెళ్ళిడమూ మీరు ఏ మంటారు?

వెంకటరావు: [ఒక్కట్రుటి అవుమానించి] తప్పకుండా పెళ్ళిచలసినదే! తప్పేముంది దానిలో?

లలిత: ఈరోజు పత్రిక చూశారా?

వెంకటరావు: ఏపత్రిక?

లలిత: ఓహో! మరిచిపోయాను, మీరు కొత్తగా ఈజిప్టుకి ఈజిప్టులో ఒక పత్రిక ఉన్నది లెండి.

వెంకటరావు: నాకు పత్రికలు చూడడం అలవాటు లేదండి.

లలిత: [అతనిని కనిపెట్టినట్లుగా] ఈరోజు పత్రికలో ఎవ్వడో గాడిద నన్ను ఊదేకించి అబద్ధపుమాత లన్నీకూకాదు.

వెంకటరావు: ఎందుకు?

లలిత: స్త్రీలు పురుషులతో షికారులు బయలుదేరడం సంపాదింపబడదనీ, ఇటువంటి స్త్రీలు తయారైతే చక్కని హిందూసంఘంకూడా పాశ్చాత్యసంఘాలవలె కిలంలేని స్త్రీలతో నిండిపోతుందనీ చాలా వ్యాకాదు.

వెంకటరావు: ఏదీకాదు. ఎవడో గిట్టనివాడు వ్యాసించాడు. పాశ్చాత్యం అన్నదానినంతా తిట్టేవారి ఒకటి ఉన్నదిలేండి.

లలిత: బలవంతంగా నొక్కపెట్టి ఉంచితే నిలిచే కిలం ఎంతలా చెప్పండి? ప్యాకంత్రియ ఉన్నంతమాత్రాన కిలం నిలువుకోలేనది ఎంత మాత్రపుకిలం?

వెంకటరావు: మహాబాగా అన్నారు.

లలిత: అట్లా షికారు పెళ్లడం తప్ప అంటారా?

వెంకటరావు: తప్పేముంది? పైగా ఆరోగ్యంకూడా.

లలిత: అయితే, ఈనోయంత్రం మీదా షికారు వస్తారా మాతో? ఇంకా కొందరు స్నేహితులుకూడా వస్తారు లేండి.

వెంకటరావు: ఈరోజుకి టీమిచ్చాలి. ఇంక ఎప్పుడైనా తప్పకుండా వస్తాను. కొత్త కావడంవల్ల ఇంటివద్ద వసులుఉన్నవి. మావాళ్లు అవస్థ పడతారు.

లలిత: పోనీ మియిటికి వెళదామా? మీభార్యను నాకు పరిచయం చేస్తారు గాని.

వెంకటరావు: నాభార్యను ఇంకా తీసుకు రాలే దండి. నేను ఒక్కణ్ణే ముందుగా వచ్చాను.

లలిత: [ఏమీ ఎరగనట్లు] మీకు భార్య అంటే ఎంతో శ్రద్ధండీ! ఆమె రాకుండానే చదువుపర్సాలు కడుక్కుంటున్నారు. మగవాళ్లంటే అలా ఉండాలి!

వెంకటరావు: దాని కేమి గాని, నేను బయలుదేరి వచ్చేటప్పుడు ముందు

తనచదువు ఏర్పాటులు చేయమని మరీ మరీ చెప్పింది.

లలిత: అయినా అంతక్కర్లే ఉన్నదర్తలు మనలో కష్టం. మీరు హోటల్లో భోజనం చేస్తున్నారా?

శంకటరావు: ఔ నండి!

లలిత: పోనీ ఇవార్ రాత్రి ఇక్కడ భోజనం చేస్తారు గాని.

శంకటరావు: సంతోషం అలాగే, మళ్ళీ వస్తాను.

లలిత: ఏమీ అంత తొందర పడుతున్నారు?

శంకటరావు: ఏమీలేదు, మీన్నేహితులు వచ్చేవర అయినదేమో...

లలిత: ఖరవాలేదు, వచ్చేన్నేహితులు ఎవ్వరాలేదు. అయిన ఎవ్వరొనిన్ననే పరివయం అయినారు, శ్యాంతం అట ఆయనపేరు, ఆయనమాత్రం తప్పకుండా వస్తారనుకుంటున్నా పికారుకి... [శంకటరావు లేవబోతాడు] తొందరలేదు. అయినైనా ఇంకా రెండుగంటలవరకూ రారులేండి; వచ్చినా పికారు వెళ్ళదలచుకోలేదు. కొంచెంసేపు ఉండండి. మీరు ఇంటికి అద్దె ఎంతఇస్తున్నారు?

శంకటరావు: పదిహేను రూపాయలు.

లలిత: మీకు జీతంఎంత? మరిచిపోయాను.

శంకటరావు: నల్లలే.

లలిత: అబ్బా, చాలాఎక్కువఅద్దె ఇస్తున్నారు అజీకాసికి. అయినా ఈజీరిలో అద్దెలు మహా ఎక్కువలెండి. ఈభాగం చూడండి. ఈకాస్తకూ నేను విడుదలపాపాలు ఇస్తున్నాను. ఇల్లు కాస్త, చూడండి, ఇట్టా రాండి! [లేచి తెరను పూర్తిగా వెనుకకు జరిపివేస్తుంది. తెర వెనుక ఉత్తరపు గోడను అని చిన్నబల్ల దానిమీద పూలసజ్జ, దానినిఅరి మంచం కలం కారీదుప్పటి పరిచివుంటుంది. ఇరవల మూలను ఇంకొకబల్లమీద స్టాంపు ఉంటుంది. గది అంతా నీటుగా తుంగచాపలు పరిచిఉంటుంది అవతలిగోడ మధ్యను స్నానాలగది తలుపుమూసి ఉంటుంది.]

చూడండి ఇదీ ఇల్లంతా, రాండి లోపలికి!

[మందందగ్గరకు వస్తాడు]

[నటనగా] అయ్యో, మరిచిపోయాను మీ మాటల్లో. కూచోండి. కాఫీ పుచ్చుకుందా?

వెంకటరావు: నేను ఇంకా దాకనే పుచ్చుకున్నాను. మీరు తీసుకోండి.

లలిత: * దీమి మర్యాదండి? మీరు పుచ్చుకొని తీరాలి. కాఫీ ననుచాలా బాగా చేస్తాను. ఒకసారి రుచి చూస్తే కాఫీకోసమైనా మీరు నాన్నెవం అనిచవలసి ఉంటుంది. కూర్చోండి, ఆమంచమీదను; ఇంకా ఇంత మొదలమాట మోతే ఎలా గండి!

[చేయి పట్టుకొని దనువుగా కూర్చో బెదురుతుంది. ఆమెను వింతగా చూస్తాడు. కాఫీకప్పు అందించి తానూ అదని చూస్తూ తాగుతుంది.]

ఎట్లా ఉన్నదండీ కాఫీ?

వెంకటరావు: ఇంత మనా అయిన కాఫీ ఈ జన్మలో ఇంతవరకూ రుచి చూడలే దంటే నమ్మండి!

లలిత: [చిరునవ్వుతో] అయితే కాఫీకోసమైనా నీకు ఇక్కడకు వస్తారా?

వెంకటరావు: తప్పకుండా!

లలిత: అయితే ఒట్టు వేయండి!

[చావీసచేతిలో చేయి వేస్తాడు. వెంటనే చేయి తీసి చెంపను చిట్టిబెట్టి కొడుకుతుంది. చేయి పట్టుకోబోతాడు. సుర్రు పని లాగి తప్పుకుని]

లలిత: అగండి. తాంబూలం మరిచిపోయాను. [తాంబూలం తీసి ఒకటి ఇవ్వబోతుంది]

వెంకటరావు: [అపార్యాయంగా కళ్లు కదులుతూ] ముందు మీరు...

లలిత: లేదో! శ్రీ స్వాతంత్ర్యభిలాషులుగా మీరు!

[అంటూ తాను ఒకటి తీసుకుంటుంది. వెంకటరావు లేచి చేయి పట్టుకో

బోతాడు.]

లలిత: ఆగండి!

[కీర్తి తొండరగా ఒక బుగ్గకు తోపిచేసి]

అబ్బో! మీకూ అగడం ఎక్కువే!

వెంకటరావు: మీకూ అంటే!

లలిత: అంటేనా, అంకను పుట్టినవన్నీ ఏ చూతవి?

వెంకటరావు: [తగిలి] నాకు అర్థంకావడం లేదు.

లలిత: లేదా? పోనీ కాని కోటు ఇంకా ఎందుకు? తీసి వేద్దురా!

వెంకటరావు: ఎందుకు?

లలిత: ఎందు కైతే నేమి? స్నేహితురాలిని అడిగాను. [అప్యాయంగా] తీయండి! [తీస్తాడు] ఇలా ఇవ్వండి! [పుచ్చుకొని మేకునకు తగిలించి నవ్వుతూ] కల్వేరుచాపీస్ గుమస్తా వెంకటరావు అకోటుకో అమేకున వేలాడుకున్నారే కనుక మీరు ఎవ్వరో నిజంచెప్పరా?

వెంకటరావు: [వెలివెలిబోతూ] ఇదంతా నాకు అర్థం కావడము లేదు!

లలిత: ఇంకా విప్పి చెప్పనా? నీవు వెంకటరావు కాదు, గింకటరావు కాదు. సత్యాన్ని బయటపెట్టనా?

[గడ్డం పట్టి అడించింది] మా మరిదివి! [నోరు తెరిచి ఏదో అసబోత నోటిలో కీర్తి మక్కి వేస్తుంది. చేయి చట్టుకోబోతే తప్పించుకొని, దూరంగా వెళ్ళి చేతితో అడ్డాపిస్తూ] నాకు నీవు కొన్ని వాదనలు చేయాలి పేం!

పేం: [నొసటి చెమటను తుడుచుకుంటూ] అరే! నా పేరుకూడా తెలుసునా!

లలిత: నా సామర్థ్యంకం అంటే ఏ మనుకున్నావు మరి? దాని కేం గాని, నేను నీకు అర్థం కావడం లేదు! అర్థం తెలియ లేస్తాను గాని ఇప్పుడే, ఇప్పుటికి స్నేహంగానే ఉంటా నని ప్రమాణం చేయి.

పేం: అలాగే ఉంటాను.

లలిత: శ్రీమతి! పురుషులలాగే స్వతంత్రులుగా స్నేహంగా ఉండవచ్చు నని నీవు ఒప్పుకున్నావు కదా! మరి ఈ స్నేహాన్ని సంచలన అపవద్యంగా చూసి తీరుతుంది. మనలను గురించి అదవవాగుడు వాగుతుంది, అనవ్యంగా కూతలు కూస్తుంది. లక్ష్యపెట్టకుండా ఉంటావా మరి?

హేం: ఎందుకు లక్ష్యపెట్టాలి? ఎప్పటికీ లక్ష్యపెట్టను!

లలిత: అదీ ధీరుడు అంటే! ఇంకొకటి మరి. మరి నేను ఉత్తరబక్కరిని, అంటే అని నీకు ఆకాభంగ మయితే?

[హేం బిక్కచూపు చూస్తాడు దగ్గరగా వస్తూ] అయితే గియితే, మరి 'స్నేహంగానే ఉంటాను' అని శ్రీమతి స్వతంత్రంగా ఉంటే ప్రపంచం అనుమానించి తీరుతుంది! అయినా అంతమాత్రాన నేను చెడ్డగా యెంచను! అని ప్రమాణం చెయ్యి!

హేం: [వినుతగా] ఏమిటి ఇదంతా? పొద్దున్న పరికిలో ఎవడో వ్రాసినవ్రాతలు ఏకరువు పెడుతున్నావు?...

లలిత: [మీదకు వెళుతూ] ఇ దంతా తెలియజేం పాపం!

[దపడమీద చిన్న చెట్టు కొడుతుంది. చేయి పట్టుకోబోతే వారి గిరుక్కు మని తిరిగి మంచం చివర గోడను ఉన్న తెలుపులను అనుకొని నిలబడు తుంది. వరుగున వచ్చి పట్టుకోబోతున్న హేంని కానిస్తూ]

లలిత: తొందర పడకు అగు మరి! ఇంకొక్కచూటమాత్రం ప్రమాణం చెయ్యి, తరువాత నీదగ్గర నేను ఏ మన్నా దాపరికం చేస్తా నేనూ చూడు.

హేం: [అగి ఆలోచించి] సరే!

లలిత: స్వంతంత్రాభిలాషులమైన మనం స్వచ్ఛందంగా ప్రవర్తిస్తామూ! ప్రపంచం అన్యాయంగా కారులు మానే ఊరికే భయపడేవాళ్ళం కాదు! అని సత్యప్రమాణం చేసి నా చేతిలో చేయి చెయ్యి!

హేం: ఏమిటి ఇదంతా?

లలిత: ఏ దైత నేమి? నాకు ఇచ్చిన చతువు కొద్దీ ఈ మాత్రం కానించ

కూడదా! ఇంతేనా...

హేం: సరే అలాగే!

లలిత: అలాగే అంటే చాలదు. నేను అన్నట్టు చెప్పి! నా సత్య ప్రమాణకంగా—

హేం: నా సత్యప్రమాణకంగా—

లలిత: స్వతంత్రాన్ని ఆధిలపించినందుకు—

హేం: స్వతంత్రాన్ని ఆధిలపించినందుకు—

లలిత: సంఘం కారుకూతలు కూస్తే. [చేయి చావుతుంది]

హేం: సంఘం కారుకూతలు కూస్తే.

లలిత: భయపడే చచ్చులం కాము.

హేం: భయపడే చచ్చులం కాము.

[అంటూ లలిత చేతిలో చేయి వేయబోతాడు. లలిత ఫట్ మని తలుపులను వీపుతో పెట్టిలోపలకు జారుతుంది. ఒక్కసారి లోపలనుంచి 'భయపడే చచ్చులం కాము' అంటూ మూడుచేతులు అతని చేతికిందకు వస్తవి. హేం తుళ్ళి గతుక్కు ము ఒక అడుగు వెనకకు కేసి వీధివైపు లిరుగుతాడు. క్యాం అప్పుడే గుమ్మం దాటి లోపల అడుగు పెట్టి అగిపోయి హేంని చూసి కళ్ళు ఎర్రజేసేప్పటికి, గదిలోనుంచి పెద్దసవ్వు నవ్వుతూ రావ్, ఉమ, పంతులు, లలిత వస్తారు.]

క్యాం: [ఇది చూసి చిత్తరపోయి] డేమిట్! [వెనుకకు లిరుగుతాడు]

[తెర విడుగువలె పడుతుంది]

ప్రభు వాక్యము

శ్రీ తివ తంకర తాస్త్రి

~ పాత్రలు ~

ప్రతీహారి

మహామాత్యుడు

రూపాంకిత.....కాంచీ రాజకూటము

పురుషోత్తమ దేవుడు...ఉత్కల మహారాజు

ప్రభువు ౦౦౧ ము

చల ధేత్రము : మహామాత్య భవనము

ప్రతీహారి:

జయము, జయము, మహామాత్యసత్తములకు! పాదదాసీ
అధికభక్తితో పరిణామ మాచరించి విజ్ఞాపన
సవినయముగ చేయ నున్నది!

మహామాత్యుడు :

ఇతడు వచ్చిరి నేమి? ఈతొట్టిపాటేమి?
ఆకస్మికముగా అహిత ముదయించెనా?

ప్రతీ హరి:

అనుకంప నహించి హతాదాగమనము తీమియింపుడు!
కాంచీ రాజకుమారిక గాఢశోకతప్తరాలు
దర్శనార్థ మరుగుజెంచి ద్వారముకడ నిలుచున్నది.
అసతి యగునని యామె నాహ్వానించెద లోనితి.

మ హా మా త్మ్య డు:

ఏల చెప్పగ జైతి వీమాట తొలుదొల్త!
కాంచీకుమారి, రా గడ వమ్మ బోవలితి!

ప్రతీ హరి:

చేయక తప్పద పెండిలి క్రిమద్రాజకుమారికి
ఈనాడే? కొంతకాల మెట్టులైన గడచు నెవల
ప్రభునకు కనికరము గలిగి పట్టుదల త్యజించు నేమో!

మ హా మా త్మ్య డు:

ఉత్క-తశ్చరుడు తా నొసగి యానతి తొలుతి
అన్యధా చేసెనా అవల వెన్నడుగాని!
కనికరమ్ము జనింప కారణం దినాడు
కలిగినా రకస్మికమ్ముగా నేదేని!

ప్రతీ హరి:

కాలము గడచినకొలదిని కరగవచ్చు ప్రభుమనసు;
దగ్గున మొసగిన పిమ్మట దయనైతము కలుగవచ్చు
చెనమున కైనగాని, దయ చూపుట కైనగాని
దిగి ధవులు నమర్చులు!

మ హా మా త్మ్య దు :

పురుషోత్తమదేవ మహాభూమిపతి యశ్వితీయ
చండకాసనుం! దానలి జనులకు సుగ్రీవాజ్ఞయే!
కాంచీనాయకులు తిరస్కారము నూచించినార
లస్మప్రభునకు: కావున అగ్రహించినాడు లేడు.

నూ పా ం బి క :

ఒకమాట మాత్రాన ముక్కలేవ్వరు డి . క
కాశిన్య మూనదగునా— ఎందైన
కార్య మిట్టిది కంటిమా?
మాట అన్నందుకే మారాజ్యము జయించి
సాధించి వచ్చెగాదా?— ఇకనైన
శపథమ్ము విడువ రాదా?
మాతండ్రి తన నేమో మాట అన్నా డనుదు
నను బట్టుకొని వచ్చునా!— ఇది మీరు
న్యాయ మనుకో వచ్చునా!

మ హా మా త్మ్య దు :

ప్రభువు కఠినుడు కాదు, పరమ కారుణికుండు
సరసుండు, శరణస్థ శత్రువున క్షమియుండు
చండకాసను డయ్యు, శత్రుభీకరు డయ్యు!
మనుజునాయకు లెల్ల మాటపట్టించుచే
ఎంత లెంతలా చేతు; రిది త్కత్తియులరీతి.
ఉత్తమత్కత్తియుం దుక్కలేవ్వరుడు నీ
మీది పేముడిచేత మీతండ్రి నర్థింప,
నోడనే మతడు సంసార పూర్వకముగా

నిను సమర్పించి పాటిగ్రహణోత్సవం
 బొరిప వలె ననుట యుక్త మానా కాదా?
 నీకండ్రి అటు చేయనేర కత్కలనేక
 క్షత్రియుండే యీ సమ్రాజ్యం డనియు
 తనకులము న్వచ్చ మని తనను నీకు నబును
 టివహేళనము జేయు కుచితం బన నేల?

రూ పాంబిక :

సమ్రాజ్యం డంట చాలదోషమే! కాన
 అన్నమాటకు ఫలం బనుభవించెను కాద
 మాతండ్రి!

జనకుమాటకు తనూజాత నిటు విడిచి,
 మీవంటి సజ్జనుల్ మెచ్చుకో దగినదా
 సెల విండు!

మ హా మా త్యు డు :

ఃతరుల మాటకు విడ్డలు బాధలు
 వహదురు తల్లి! వ్రపంచకములూ.
 అందులకే మాయవనీధవు చానె
 సమ్రాజ్యకునకు జాయ వగుదు వని.
 ఇది స్యాయం బని యొ ట్లందుము! మరి
 జనవతి మాత్రము చండకాననుడు!

రూ పాంబిక :

తనయెడ భక్తియు తాత్పర్యము గల
 అబలమీద నా అగ్రహ మూనుట!
 నిజముగ నాపై నెవరే యాదని

ఉత్క-లేశ్వరున కున్న పక్షమున .
కైవస మగు మాకొంచీపురిలో
పెండ్లి యాడదా పృథివీపతి నను?

మ హా మా త్యు దు :

ఉండెను లిల్లీ, ఉత్క-లేశ్వరుడు
నీయెడ ప్రేమితుని నెందుగ నాని .
సౌందర్యమును సద్గుణవర్ణన
మాటించి రే డనుగర్తుం డము
నిన్ను గూర్చియే నిరతము నానో
సంభాషించెను చాలదినములు.

హా పాం బి క :

అంతప్రేమ మంతలోనె ఆ కరిం నిపోయె నెట్లు!
అనురాగ ముకన్న నృపతి కభిమానమె మధ్య మాయె.

ప్ర తీ హ రి :

ప్రభుపాదంబులపై బడి ప్రార్థించి లాభ మేమొ
మనకు కరగదా లేనికి మగువదీనవాక్కు విన్న?

హా పాం బి క :

కనికరమున నృపతి నన్ను కన్నీయగా విడుచునని
ఏకామ్రేశ్వరు గొల్చుచు నీజన్మము గడపుదాన!

మ హా మా త్యు దు :

త్వరలో అన్నాడు గాని తప్పదు రాజాక్షరణి!
నీ జరుగవు రే డెంతటి నిశ్చయంబో మాటపట్లు.

రూపాంబిక:

కన్యగా జన్మించి గడప వీలే లేదని
వమ్మార్జకున కేను జాయ కావలయునా!
అక్క-టకటా! ఎంతయవ్యయ మన్యాయ!
మాతృచాతృకుగూడ ఆయుధము లేదాయె!
కంచి కామాక్షమ్మ కరుణించదా నన్ను!
ఏ కామసాధునకు నేమి దయ కలుగదా!
తైలాసనాధునకు కౌరవ్యమే లేద!
కాంచీకుమారి కీగతి పట్టవలసినద!

మహా మాతృదు :

ఏడ్వ కమ్మా! ఇన్న డేమి చేయుదు నను?
దుఃఖ మెరుగుదు, నాకు దుహిత లున్నా రమ్మ!
వర్జితు వుంచినాడు నీ పరిణయము కావించు
వర్జిలు భారమ్ము నానైన రాజకుమారి!

రూపాంబిక:

ఈయాపదనుండి నన్ను నెట్టులైన రక్షింపుడు
తండ్రి, ఈ దీనను మితనయనుగా భావింపుడు!
నృణమిల్లితి తావకీన పాదాంభోరుహములపై
అభయ మిచ్చునరకు తండ్రి, అడుగులు విడువంజాలను!
కాన్యకాపుంగపు లభిలప్రజ్ఞలు మీకరగతములు!
కనికర ముదయించిన నను కాపాడుట నుకరం బగు!
అలోచన నేయునెడల ఆపద తప్పించుటకై
మహామంతురైన మీకు మార్గము దొరకక పోవునె?
మర్గతి యుద్వేగమున తొలగిపోవునని నేను

అమరణము మీకృతజ్ఞురాలనుగా నుండు తండ్రి!
రక్షింపుడు, రక్షింపుడు, రాజకమారి! యేగరి
నమ్మార్జకునకు అయ్యో! జాయుగ జీవింపగలదు!

మ హా మా త్యు చు :

ఏడువ కమ్మ! ఏడువకు!
పెద్దభారమే పెట్టితి కమ్మ!
కానీ చూతము కాగల దేదో.
ఉర్విపతి పురుషోత్తమ దేవుడు
కతివ మానసుడు కాడు కమారీ!
అదే ధైర్యంబున కాధారం బగు.

*

దుస్సాధమే యైన తోచుచున్నది యొకటి,
నీకు ద్వేషము లేదు నృపతియొడ ను తలకు.
కీర్తికాలములోనే కీర్తిమజ్జగ న్నాడు
కారుణ్యమున నీకు కల్యాణ మగుగాక!

ప్రీతియ రంగము

పురుషోత్తమదేవ మహారాజా జగత్పాదామృతాంశులః
సువర్ణసమ్మార్జనితో నూన్పుడుండును.

మ హా మా త్యు డు :

మహాపరీక్షా, జయము జయము!

మ హా రా జా :

మహామాత్య, వందనంబు!

మ హా మా త్యు డు :

స్వామిసేవయందు ప్రభువు చాల మన్ను లైనవాని.

మ హా రా జా :

ఎల్లవారు సేవకులే యీమహాప్రభునియెచట!

గాడతో కలింగమునకా కౌంచితో ఉత్కలమునకా

స్వల్పభాగములకు ప్రభులు చాలనుచు కలరు. కౌచి

సర్వలోకములకు ప్రభువు జగత్పాద దేవు డొకడె!

మ హా మా త్యు డు :

తమకు గల్గుభావ మితరధరణిపతుల కుండునని

ఈలోకము న్వర్గముగా ఎన్నండో మారియుండు.

మ హా రా జా :

స్వామిసేవలోనె యెంతో సౌఖ్య మున్ను దీధరణి

చాలనమ్ములన నాకు ప్రతిదినమ్ము జగత్పాద

సేవకైంగర్హమునకు తెరపి లేదు మహామాత్య!

మ హా మా త్మ్య డు :

నడచు ధర్మదేశతి తప నాలుగుపాదాలతోడ
ఈయత్కలకాష్ట్యమందు నేలికగా నుండ తమరు!

మ హా రా జా:

వరశురామాది మహా బ్రాహ్మణవీరులు పూర్వము
వృద్ధివి యెల్ల గలిచి, మట్టిపెల్లవోలె, నిర్మయులై
దాన మిచ్చి ముదముతోడ తపమునకై వెడలినారు.
ఈకలికాలప్రభావ మేమి చెప్ప! నిండుకంత
మహి నెడిదిరాజా లెంతో మనించి వర్తింతు 'రపుర!

మ హా మా త్మ్య డు :

కానున నే రాజులు కావలె ధరణీ కాంతులు.

మ హా రా జా:

నిదాదికి నొక్క-భాడు ఈనీలాదల తీర్థ
ప్రభు జగన్నాథాలయ పాంగణపవిత్రభూమిని
గొప్ప లజ్జగించి అన్నితలముఖవా రధికధర్మి
సర్వమును జగన్నాథ మన్న సరససూక్తి కనుగుణముగ—
ప్రసాదంబు స్వీకరించి పవిత్రు లగుచున్నవారు!
ఎంత పూతనాసరంబు! ఎంత శుభదవాసరంబు!

మ హా మా త్మ్య డు :

శ్రీమజ్జగన్నాథ సేవానురక్తు లె
దేవరవారి కీదివ్యప్రదేశాన
కొత్త కానుక నొసగ గొవివచ్చి యున్నాను.
భూనురాశిర్వాద పూర్వకంబుగ దేవ!
శ్రీసన్నిధానాన స్వీకరింపగ వలయు.

మ హా రా జు:

మావృద్ధికాక్షింపు మంత్రివర్యులు మీరు
ప్రభావశ్రోత్రములు, మీవల్కుల దరముతో
వెరసం వహించి నే స్వీకరించితి కాన్క !

మ హా మా త్యు డు :

[సర్వజ్ఞుడే సమీపించిన యాసాంబికను నిర్దేశించుచు:
అమె మేలియునుగ తొలగించి వివేక యుగను.]

అమయెడ భక్తితాత్పర్యమల్ కలిగి
రాణికి నుత్తర మారమణీయసకల
శేఖరజ్జ్వాలతో శోభిలు కన్య
వాదరింపుం దుక్కలావనీరమణ!

మ హా రా జు:

కనకలపుబాస్మయే కానక యనుచు
భావింపనైతిని: ప్రియదంబు! కాని
ఇండుక వివరింపు డెవ్వ రీకన్య?

మ హా మా త్యు డు :

కొచ్చీకమారి యాక వ్యాలలాహ
నుల్కులేశ్వర సేవనోద్రిక్తహృదయ.

మ హా రా జు:

కనుకటి మాయాజ్ఞప్తికి నివర్తముగా నిరలలు
చేయదలచినారు: మిగుల చిత్రముగా నున్న దార్య!
ఈమెను సమ్మార్జనము నుచ్చి వివాహము చేయగ
వెనుక నాజ్ఞ యెరుగినాము: నిశ్చయింపింపరాని కాని?

మ హా మా త్మ్య య :
 మహాప్రభూ, తమయానతి మరణగ నెవ్వరితరము!

ప్రభువాక్య మ్మృత్యురళి పాలింపగ వచ్చినాను.
 అడిసెవాక్యము లేనా అధిపశేషులు తప్పరు.

మ హా రా జా :

అధిపతి యిచ్చినయానతి నన్యథా చేయరాదు.

మ హా మా త్మ్య య :
 చిత్తము! కావున దేవర స్వీకరించి శీరవలయు

కాంచీరాజకుమారిని, కాపాడుకొన పోయితి! !
 స్వర్ణదండనుండిటి పశానమ్మార్జునితో దేవర
 స్వామియూడిగంటు నేయు సమయము కాదా యియ్యది?

మ హా రా జా :

[చేతులు జోడించి చిరునగవుతో]

మహానీయుము భూదేవామాత్యులుద్ధిశౌశలమ్మ!

మ హా మా త్మ్య య :
 మహాప్రభువు సరసహృదియె

మహానీయుము! మహానీయుము!

మ హా రా జా :

కాంచీరాజకుమారిని గౌరవమ్ముతో నువ్వర్ల
 పత్నిగిరి గొనిపోవుడు ప్రాసాదమునకు వెగమె.

[ప్రభుని హస్త భవములు]

మ హా మో త్స్య దాః

శ్రీ పురుషోత్తమ దేవ

క్షిప్తపాలాగ్నిశిశి జయము!

[చేతులుబోడించి]

జగన్నాథ చుహస్వామికి

జయము, జయము, జయము, జయము!

[హర్షధ్వనిగా]

సాం ద ర్యో పా సి

శ్రీకృత్తివాస తీర్థులు

[౧]

[చోద్యమేతరముగానున్నప్పుడు చోద్యన ఘటు రాత్రి పదిగంటలు కొడితారు. సంఘ ద్వారకువద్దగల పాదబొతున్ని యుపకళిక్కును పహరా వాదా వట్టుకొంటాడు. వెన్నెల్లో నిలబడి, చిరునవ్వు ముఖంలో ఉట్టివడ, పహరావాదినో భిక్కు పరివరగం నస్తాడు. భిక్కు సన్నముగా పొడవుగా పచ్చగా ఉంటాడు: స్మరమౌనం]

పహరా: ఎక్కడికి పోవడం? భిక్కు

భిక్కు: ఎక్కడి కయితే సేమి?

పహరా: ఈ రాత్రివేళ మన నవలి నగరంలోకి వెళ్ళకూడదు. నవ్వులేసేపని సంగఘనాస్థానం, పినయానికి వివర్ధం.

భిక్కు: ఈ చివనాథ స్థానం మూడేనితాలు ఎండిపోయిన బెండుముక్కలై పోతున్నాయి. చివరకు సంఘద్వారకువద్దగల పహరావాదకుడా ధర్మమే ప్రబోధం చెయ్యవం ఆశ్చర్యం!

పహరా: ధర్మం కొదూ మన జీవన సారం!

భిక్కు: ఆమాట చెప్పకు. ఆహో రాత్రాల్లు 'అభిధమ్మం' చేస్తో పుచ్చుకుని తిడేకడిత్తుతో 'తథాగతుణ్ణి' ధ్యానిస్తో కూర్చోలేను.

పహరా: ధర్మమొక పమి టి తిరుగుబాటు!

భిక్కు: ఆవును ఆసమాజంగా వున్న ధర్మమొక తిరుగుబాటు. ఇనుప చెట్టెనంటి మతంలో శరీరం శుష్కింపజేసుకొని, హృదయాన్ని తుంటి నెత్తువేసుకో.

సహారా: మతాధిపతి ఎన్నిసార్లు చెప్పినా పెడచెవి పెడతావు. ఎవ్వడూ చేతులో కుంచెలు, గైరికాది ధాతువులు, వర్ణికలూ వదిలెయ్య మంటే వదలిపెట్టవు గద.

భిక్కు: రంగులూ రూపం వదిలెయ్యకు. పొందా లయినా తృణ పోయింది. చేతులో కుంచెలు, వర్ణికలు వదలను. మొన్న ఆభిషేకం పొరగేస్తూ కలిసియ్య వచ్చి ఖాళీ వున్నచోటల్లా అందమైన బొమ్మలు గీశాను.

సహారా: కాంతం పాపం. కాంతం సాపం. ధర్మస్థింధంలో చిత్రాలు చిత్రించడం పరమదూష్యం భిక్కు!

భిక్కు: అకాశంలో మెరిసే రంగులూ రేఖలూ, దివ్య తూరికాకూడా దూష్యమే. చేత నయితే అకాశంలో చిత్రపర్ణాలు చెరిపేయ్యి.

సహారా: అంతా కర్మ. మతాయతనంలో చిత్రకారుడు చేరడంవల్ల ఇంతపిచ్చవం వచ్చింది.

భిక్కు: మా జీవితం తిరుగుబాటే అంధకారమయం ఈ మతాయతనం. సాలిగుళ్ళు బాగా పెనవేసుకొన్నాయి. వెలుగంటే భరించలేదు. బూజు వట్టి నైలుతురులే సాలిగుళ్ళల్లో మా చిత్రకారుల జీవితాలు ఘోరిపాలు చెయ్యలేం! చెయ్యలేం! బా మైనసమ్మెటబేటులతో బుధాలు కొట్టి పారేస్తాం. స్వేచ్ఛ మా ప్రాణవాయువు. అలంకారం, అందం మాకు ప్రాణాలు.

సహారా: నీ మాటలు ధర్మగ్రంథాల్లో గోచరం కావు.

భిక్కు: మీకు సహజ మైన నేత్రాలు లేవు: గ్రంథచక్షువులు. ఎండి పోయిన శరీరం. ఎముకలపోగులు, చీకట్లు, కూశ్యం— ఇవి మీతల్లి కాక్రేవి! అబ్బ ఈ మతంలో కూర్చో లేను. నగరంలో రమణీయ పోసాదోపవనాలు తిలకించాలి. నీలాకాశంలో తారలు చూడాలి. మల్లె పువ్వుల్లాంటి సోగ నైన ఘాటయిన వెన్నెల అనుభవించ నియ్యదు. బస్టిటి తుపాకరిలా మిన్నేటిటుపునుల్లా చల్లదనం ఇచ్చే ఈ పాలవెన్నెల

మహాశుభంనామోక్తి ప్రసరించనీయదు. కిటికీలు ఆవరణలేవు.

పహరా: ఎన్నంటుంటుందివెన్నెల? మన జీవితాలు బలచక్రంలో అతులు.

భిక్షు: అంతా ఊణికం. అందుకే బతికినంత కాలం అభిరుచి, అదర్శం పోగొట్టుకొని నీరసంగా బసకలేను. కూన్యనీరస ధర్మజంయూమారుతంలో నాజీవనం జీర్ణపత్రం కాకుండా చూడుకుంటాను.

పహరా: అంత నీరసమా ధర్మం? మనబతుకు జీర్ణపత్రమా?

భిక్షు: వసంతశోభ ఉన్నంతవరకూ యావనం సుందరం. వసంతశ్రీలు, శోకిలల కోలాహలం తరిగిపోయి శీతువు వచ్చినా భావనలో వసంతం, యావన సౌందర్యం హత్తుకునే ఉంటాయి. మన మనస్సు ఆకాశంలాగ మహాజ్వలమై చిత్రిపర్ల శబరితమై ఇంద్ర ధనస్సులాగ, నీ హారంలో తడిసిన గలాచీవటి ఉపసౌందర్యంతో ఉంటుంది నన్ను పడితెయ్యి, వెళ్ళిపోతాను.

పహరా: భిక్షు నేనూ నీలాగ యావనమదంలో నొద్దు తెలియక వీర్యా తీవ్ర సమస్త ఘటావళిప్రలోభాలకూ వతంగం అయ్యేవాణ్ణి. నాశరీరం మిసమిసలాడతూ వచ్చడబ్బుపండులా మెరిసిపోయేది. దేహాయవనశివులూ ఉండేది. వినయధర్మాలు కఠినం. విధి లేక సంఘధర్మ పరమధారకు మేక పిల్లనై తలవొంచాను. మతిగ్రంథం బూజు దులిపి చేత్తో పుయ్యకునేసరికి, మనస్సు పాదరసంలాగ తారుణ్యంపైపు తరలిపోయేది. కళ్ళాలు తెండు కొని గుర్రంలా పరిశ్రేణి. యావకల్పనలో మురిసిపోయేది. కఠోర సాధనకు లొంగి పోయాక ఇప్పుడు కట్ట మనిపించదు.

భిక్షు: కత్తి అంచులమీద నడవడం ఘోరం, బాధాకరం!

పహరా: బాధ లేదు. నాకు పుష్పవరాగం, వీధుల్లో ఘోర నమానం.

భిక్షు: ఎంత నీరసం!

పహరా: ఇంత చిత్రీకారుడివి భావుకుడివి ఎందు కొచ్చా విక్కడివి?

భిక్షు: అర్థజ్ఞా శరీరాశ్శృంగ మి చేస్తాం! పొట్ట తేల్తో పట్టుకు తిరకక!

ఈనందాలో శిశిరంలో మంచులో తడిసి పడికి, అలినో తిరిగాను—ఎవడయినా కుంచెల కయినా పైసా ఇస్తూ డేమో నని.

పహరా: భనంకో నచ్చిన మర్యాదవల్ల పొగువల్లకనో పాపకల్మషక్ష్యం చేస్తారా మదాంధులు! అయ్యో, ప్రపంచసరళి ఎవగని ఆమాయకుడవు.

భిక్కు: తిండి లేక అదర్శం అభిరుచి చావుకో లేక తిరిగాను. వాడ వాడల బిచ్చగాడిలా తిరిగాను. నాకే ఎవరూ వినరు.

పహరా: ఎలా వొచ్చావు మఠాయత్తసంఘాకి?

భిక్కు: మాపిన్ని బలవలతంగా చేర్చించింది. ఇక్కడ ఉంటే శిశిరం నలుపుకో పచ్చు, గుచ్చి పచ్చ భీరింభన చెప్పి అశ పడ్డాను.

పహరా: నీదృష్టి మారిపోలే బాగుపడే వాడవు.

భిక్కు: బాగుపడడానికే వెళ్ళిపోతున్నాను.

పహరా: దృష్టిని అంతర్వాహిని చేసి 'తథాగతుడే' జైవు మరణ్య.

భిక్కు: ఉత్తమ చిత్రికాండల దృష్టి అంతర్వాహిని కాక మ రేమిటి? అందుకే అఖండసౌందర్యం ఉపాసిస్తున్నాను.

పహరా: అయితే అడవాళ్ళ అవనుపన్యాసి నిత్రానడం ఎందుకు?

భిక్కు: స్త్రీ మాట తలచెట్ట కూడదా?

పహరా: కూడదు. కోరిక లీరిక లెత్తించి, జగత్తు నిత్య మనే నువ్వర భ్రాంతి కల్పించి తివ్వకుండు. అందుకే తథాగతుడు ప్రకృతికి దూరంగా ఉండ మన్నాడు.

భిక్కు: స్త్రీ జగదంబ. ఇవ్వ డన్నా తెలుసుకో. యువకయ్యవలె భిక్కునీగణం వినయ శాసనాలవల్ల సంసారిం నిస్సారిం చేసుకుంటున్నారు.

పహరా: నిస్సారిం! చెరుకుపిప్పి కాక మ రేమిటి?

భిక్కు: పిప్పివంటిబుద్ధి, నీరస మైన మనస్సు సారం ఏలా గ్రహిస్తుంది? అంతా పాడయిపోతున్నారు మఠాల్లా. వదిలెయ్యి వెళ్ళిపోతాను (ఉకటక పావుకోళ్ళదవ్వడు వినవస్తుంది.)

[౨]

[మతాయతనంలో గది. సంఘాధ్యక్షుని కార్యచప్పుడు విని ఏడుపు ముఖంతో ధన్యుపదం తిరగ వేస్తూ ఉంటాడు భిక్షు. ప్రవేశం మతాధిపతి.]

అధిపతి: భిక్షు? ఏమి టావుస్తావ?

భిక్షు: చిత్తం చిత్తం...ధన్యుపదం.

అధిపతి: కొంచెం తీసి ప్రాకృత శృంగారగాధలు కావు గదా? (వుస్తాం తరగేస్తూ) ధన్యుపదంనిండా ఈ నుండరాళ్ళకు లెందుకు? ఏమిటి కిల్పం? ఎందుకూ హస్తవిన్యాసాలు? అబ్బబ్బ! నమోఃబుద్ధాయ! ఎక్కడ చూచినా అవయవస్ఫూర్తి, యావనశ్రీలు, అందం! ఛో చచ్చుదేహం చిత్రిస్తున్నావా? (విసుగుదల, కోపం.)

భిక్షు: మనస్సు సరి లేనప్పుడు బొమ్మలు గీశాను.

అధిపతి: తథాగతుణ్ణి ధ్యానం చెయ్యి. ఎందుకు సరిగా వుండదు? ఉదయం వైత్యావననాకి రాక ఈ పాదుపం వేస్తూ కూర్చున్నావా?

భిక్షు: (చేతులు నలుపుకుంటూ)...అవును స్వామి!

అధిపతి: నీకు ఎన్ని సార్లు చెప్పాను? పాలిలో వున్న గ్రంథాలు చదవమని

భిక్షు: చిత్తం.

అధిపతి: అస్తమానం హాయిడి గ్రంథం చదవవుతావు. ఎందుకాగాధలు? అసలు మతాయతనంలో సాందర్య మీమాంస పనికి రాదు. పరమ నాస్తికడివి!

భిక్షు: (ధైర్యంతో) పరమాస్తికుణ్ణి...బీచిలో గుచ్చి చంపుకోలేను.

అధిపతి: అత్యున్నతి ధర్మం ఆస్కరేమా?

భిక్షు: అత్యున్నతి వుంటేనే అందమైన కిల్పం వస్తుంది, శరీరం తిట్టిపోతారు. తిట్టిపోతున్న మీరే శరీరం ధరిస్తున్నారు!

అధిపతి: దానికి నాకూ సంబంధం లేదు. నువ్వో ఎవరో తెలుసుకో.

భిక్షు: తెలుసుకొన్నాక?

అధిపతి: అప్పుడు నీకు నుంచెలు తెప్పించి ఇస్తాను. గైరిక ధాతువులిస్తాను.

భిక్షు: అమ్మయ్యా! నాకోరిక ఫలించింది.

అధిపతి: మళ్ళీ కోరిక అనునది - అదేమి? భానికి మూలం. కోరికలు రెచ్చగొట్టే చిత్తాలు గీయకు.

భిక్షు: అంటే ఎలాటి బాహ్యులు స్వామి!

అధిపతి: శరీరం లేనిది రూపం లేనిదీ?

భిక్షు: దయ్యాలూ భూతాలూ

అధిపతి: మనీలీ మతక వాళ్ళను, కాటికి కాళ్ళు సాచిన వాళ్ళను, పరిశ్రయం స్పష్టమిది.

భిక్షు: మనీలీ మతక వాళ్ళను శరీరం ఉండదా?

అధిపతి: సాక్ష్యం లేని శరీరం కలక చిత్రంచనబ్బును. శాస్త్రజ్ఞుల దగ్గరికి రసీయిం. అలాటి చిత్రాలు గీయాలి.

భిక్షు: ఈ మతాలన్నీ బాహ్యుల్నూ, ముఖ్యో సన్యాసులు వొట్టి బాహ్యులు, సేకముక్తులు ఎలానేనూ శతానుగతిగంగా వచ్చే బూని పట్టిన పాతీపుంధునో, వెనక గుచ్చుతో నడస్తారు.

అధిపతి: అనవిసరం అదంతా నీకు.

భిక్షు: ప్రసంగం కట్టివేడతా గాని నాకు నుంచెలు ఎప్పుడీస్తారా. అన్ని తనాతనలాడి పోతున్నాను. అప్పుడే నారక్తంలో నుకుమార మయిన భావాలు పారాడుతున్నాయి. అంద మయిన మంచుతెరతో ఇంద్ర ధనుర్వర్ణాలు నాకళ్ళను మాపుతుంది పరికృతి. నాభావనలు వింతవింత స్వప్నాలు అల్లుతున్నవి. మనస్సే తూలికగా మారి చిత్రరచన చేస్తున్నది. ఆహా!

అధిపతి: చాలు చాలు నీ కేలాపన! కట్టివేట్టు వెర్రిమొరి కబుర్లు! నేను చెప్పినట్టు చిత్తాలు చిత్రించు తెలిసిందా?

భిక్షు: హరిగ్రంథాల్లో శాస్త్రమన్నారా బాహ్యులు?

అధిపతి: ఛక్! గోడలమీద వెయ్యాలి. వైత్యవందనం చేసేచోట గోడ మీద చితింపాలి.

భిక్షు: చిత్తం స్వామి.

(నిష్క్రమణ)

[3]

[ఉదయం వైత్యవందనం చేసేచోట. వాద్ధ భిక్షు భిక్షునీ గణం కిక్కిరింపజేస్తూ ఉంటారు. గోడమీద చిత్రాలు చూసి నివ్వరపోతున్నారు. జనంలో కలకలం.]

ఒక వాద్ధ భిక్షు: కాలం పాపమ్! నమోతస్య భగవతో అరహతో సమ్మసంబుద్ధస్య!

రెండో భిక్షు: (ప్రమృతవం కళ్ళు అడ్డుగా పెట్టుకుంటాడు) అబ్బ పాడుశామ్మలు!

అంతా: బుద్ధం శరణం గచ్ఛామి

సంఘం శరణం గచ్ఛామి

ధర్మశరణం గచ్ఛామి (కలకలం శాంతిస్తుంది).

అధిపతి: (గంభీరంగా) భిక్షూ! ఇవేనా శామ్మలు!

భిక్షు: చిత్తం!

అధిపతి: మహాభినిష్క్రమణ, ధర్మచక్రం, మహాబోధి, ఏవీ కనపడలే!

భిక్షు: సమస్త లాభణ్య ప్రకృతిని సృజించాను.

అధిపతి: ఛకోరం! సంఘం కలషిత మయింది! (కేకలు) ఏం మాట్లాడ వేం భిక్షూ?

భిక్షు: రషణీయ ప్రకృతి!

అధిపతి: కాటుక కన్నులనుండి వచ్చేవాలుచూపుల తోరణాలు, వండు తమలపాక్షలాంటి పాదాలమీద జీరాడే సుగంధులసాగను, నీలనర్మల మీద చింకరించు రేనే చక్కవాకాలు, సిగ్గునూధమ్మిల్లం, — అమ్మమోర్తి

శండాలువు సౌందర్యం! ఇటువంటి విశ్రాంతి! అబ్బ ఎక్కడ చూసినా
 (తీ తీ)

తక్కినవారు: ఆమాట ఉచ్చరించడం.

భిక్కు: సర్వస్వస్థి కలి ఎక్కడనుంచి వస్తున్నది?

అధిపతి: దొడ్డు విచారణ.

భిక్కు: వరలో చీకట్లు వెనవేసుకొంటున్నాయి. భిక్కు-ల తో
 సాలిపురుగులూ మీరు నృప్తి చెందుకోన్న చీకట్లలో మీరే నిక్కిపోతారు.

అధిపతి: చాలీదు!

తక్కినవారు: ఈమాగుని దూకను తరిమేయ్యండి. వీడు మాగుడిదూస!

అధిపతి: ఆవును నిజం. నీకు శక్తి వుంటే కూనాన్ని సృష్టించు.

భిక్కు: కూనయం ఎలా వుంటుందో చెప్పండి. తర్వాత బొమ్మగీస్తాను.

అధిపతి: కూనమా!...అది...అది...(అ కాశం చూస్తూ)

భిక్కు: ఇక నైనా ప్రకృతిచిత్తాలు దూషించకండి. సౌందర్యాన్ని
 తిట్టకండి. ధర్మపథంలో చరిస్తున్నా మన జాతీయ అహంకారం వదిలి
 పెట్టండి.

అధిపతి: గోడలన్నీ పాడుచేశావు.

భిక్కు: శూన్యరాజ్యంలో మీ టీకాలతో దొంగధర్మం పాటించండి!
 మీకు వెలుతురు ఎందుకు? కిటికీలు ఎందుకు?

భిక్కులు: అక్కర్లేదు నడు. ముం దిక్కణ్ణించి! (కేకలు)

భిక్కు: వదిలేస్తున్నాను సాలిగుళ్ళు! వదిలేస్తున్నాను బొమ్మగీళ్ళు

(నిష్క్రమణ)

గ్రీష్మ ఋతువు

శ్రీ బాలాంత్రపు రజనీకాంత రావు

[పెద్ద పాదములతో గొప్పలు : ముందరినుండి వచ్చినా ఒక్కొక్క పక్షి, బతువూ అమ్మాయిలూ దిగి వారి రోదనలో నూనూల రాగం వీగలు సాగు తూంటుంది. వారి రోదనలోనే మెల మెల్లగా గుండుదోహం,—‘అబ్బా, అబ్బా, రోడ్డు పొక్కలెక్కయి’—‘రాహుకేయో దాహము,’ ‘తల మాడిపోతోంది, ఒక్క కలిపోనోంది’ అని యీ విధంగా—పాంథ జనులు—మొక్కొక్కరుగా వుంటూ, ‘ఏం గ్రీష్మం, ఏం గ్రీష్మం’ ‘ఏం ఎండ ఏం ఎండ? అని వికృత తనగా అంటారు]

పాంథులు ఒకటో బిడ్డ :

బట్టెద గీతి

నడిమింట చండ రవి మంటు నెండ కాచె
నడగాలులు నుడి నీరిగి హోస మని వీచె
నడలి తరుపర్ణములు జరజర మలి రాలె
వడలి నును ఫలాలు సొగసు చెడి సడి తూలె
కడ లంటు బతుకలకు జీవరాశి రోసె
బడలి నుంచెపయి తోటమాలి కను మూసె

(పాట మారంగా పోయి నన్నుగా వినబడుతూ వుంటుంది.)

చిన్నపిల్ల: బాబూ, బాబూ, లే. త్వరగా లే.

వృద్ధు: ఏం తల్లీ, పడుకో. చెట్టునీడ చాటి బయటికి పోకు. మౌన చెప్పి వడసాడుతూ వుండింకాను. పడుకో తల్లీ!

చిన్నపిల్ల: ఈ రహచారిని వొడ్డు బాబా, ఈ వేడి జెల్లెల్లో కళ్ళకి చీకటులే గాని—

వృద్ధు: నా కళ్ళ కెప్పుడూ చీకటులే గా దమ్మా. నువ్వు దూర మైతే మరిసి.

పిల్ల: బాబా, బాబా, అక్క- డెక్కడో నోట వుండిట. ఎంద రెద్దరో పాడుకుంటూ వెళుతున్నారు.

వృద్ధు: ఏరీ!

పిల్ల: ఆమలుపులో వున్నారు, మనమూ పోదాం, లే బాబా, నోటకి.

వృద్ధు: తోటా, అమ్మో. ఎక్క- డుందో! పేదవారం నిస్సత్తులం, పోగలమా?

పిల్ల: (వినకుండానే) తోటే బాబా. అంతా వెళుతున్నారు. తోట మారి అని వుంటా డట అండులో. వీ రంతా అక్క-డికేట. బాబా, పోదాం, పోదాం లే, బాబా.

వృద్ధు: ఇంత యెండలో తోటమారి, తోటమారి—అవును. నా గురువులు చెప్పేరు—చిన్నతనంలో. నట్టనడి వేసవిలో యెప్పు డైనా ఆకలి వాహమూ యెక్కు వయి పాగ్గెణాలు నిలుపుకోడం కష్టమయితే తోటమారి కలిసికో మన్నారు. తోటమారి — జలిదీ వాహ లిస్తా రట. ఫల రసాలూ, పానకాలూ, అన్నీని. కనుక్కో. కనుక్కో. తోటమారి తోటలో వున్నారో లేదో కనుక్కో తల్లీ.

పిల్ల: నడుపు మరి. (పొంధుల పాట దగ్గిరికి వస్తుంది) — ఆయ్యా మాడరూ ఇలా? చెప్పరూ — తోటమారిట — తోటలో వుంటారా?

వృద్ధు: ఎండల్లో కూడా...

పిల్ల: యెండల్లో కూడా? చెప్పరూ. వుంటారా నోటలో?

ఒక పొంధుడు: యెనరు? తోటమాలా? తోటలోనా? నోటమారి సంగతి నీ కెందుకు?

పిల్ల: మా బాట అడగ మున్నాడు. మేం అక్క-డికి వెళ్ళాలి.

పాంధుడు: మీకు దర్శనమివ్వడు పో. మేమూ ఆ సంగతే కనుక్కుందామని వెతుకున్నాం.

మరొకడు: లాభం లేదు పో. అతనిప్పుడు మొద్దులా నిద్రిస్తూవుంటాడు.

(జన సందోహపు భవనముల నున్న పోతూవుంటాయి. వుండుండి నుడిగాలులు వీస్తూనే—జంతువులు ఆనీస్తూనేవుంటాయి)

పిల్ల: బాబూ, (వెక్కి వెక్కి ఏడ్చే వ్యయత్నం.)

వృద్ధు: రా, ఆ దేవీటి! ఏదీ చెయ్యి. మనకి ఆసరా అమ్మా తోటమాలి— ఏమన్నారు?

పిల్ల: తోటమాలి — బాబూ — మొద్దుట—దర్శనమివ్వడుటమనకి.

వృద్ధు: వట్టిదమ్మా వట్టిది. నాకు చెప్పింది జ్ఞానం లేని మాట. గురువుల పుపడితం లేదు వాకికి. నా గురువులు తప్పు చెప్పరు. నాకు విశ్వాసం వుంది, పద. నన్ను తీసుక వెళ్ళు తల్లీ.

పాంధులి రెండోజట్టు:

దరిద్రానుతాపం బుభుక్షా ప్రకోపం

సదాశుభ్రతాపం మహా తీవ్ర తాపం

హలాశాత్తనూపం మృతోద్ధాత రూపం

మృతోద్యానదీపం వృధా దీనపాపం.

వృద్ధు: (కర్ర నేలని కొడుతూ) అయ్యా, అయ్యా, వినండి. తోటమాలిని గురించి...

పాంధు: తోటమాలి యెవడు? యెవడు నాడు? యెక్కడ ఉన్నాడు? ఇ. వేమీ అట్లెందు మాకు. మేం దరిద్రులీ క్షేమం, అకలిమంటా వేసవిగాడ్చు తీవ్రతా అధికార మత్తుల నిరంకుశత్వం — ఇ వేమీ సహించలేం.

వృద్ధు: అయ్యా, తోటమాలి కూడా సహించలేడుటా మా గురువులు

చెప్పారు. దాహం అంతటి మిక్కిలి మైత్ర వేనందుల్లో తోటమాలి దగ్గరికి వెళ్ళి తీర...

పాంథు: తోటమాలీ లేడు, గీటమాలీ లేడు. ఎందుకు మాకీ సాద? చూడు, మాకు కొన్ని యుగాలనుంచీ నిరీక్ష మైన దాహం అంతటి చాకిత్ర్య మానూ. ఇవాళ తోటమాలిమీద పడి నాటిని తీర్చుకో దలచాము. ఇన్ని యుగాలనుంచీ పాడులోకి చలాయించిన నిరంకుశత్వం ఇంతటితో సరి అనుకో...

(తప్పకో ఆసనానికి, కొండ చక్రమూ, గుర్రపు డెక్కలూ, బుడ్ల చక్రాలు నడిచి పోతున్న వ్యవహారం.)

బండిలో ఒక యువతి: వాళ్ళుగానూ, యీ జనమూ తా మిది తోట విందుకులాగే వుండే. పట్లంత్లో తోటలోకి వస్తే తోట అగుడు వాటి

బండిలో పెద్దదనిషి: పనాడేగా. తోటమాలి. అదమాయిస్తాడులే.

(కొండగైవాల నువ్వుడం)

పాంథుడు: అరుగో నిరంకుశలు, పోనీ వాళ్ళు ఏళ్ళని లెక్క చేయ్యం. ఇవాళ తోటమీద పడి తీరతా...

పిల్ల: బాబూ, తోటమాలి పున్నాడో చెప్పవలసివస్తుంది బండిలో

వృద్ధు: అళసు రా, తల్లీ. రా.

పాంథులు: దరిద్రానతాపం బుభుక్షాభిమానం,

నిదాగు ప్రతాపం మహా తీవ్రతాపం

మాతాకాత్త గుఱం మృత్యోదాశగూఢం

మృత్యోద్యోగదీపం పృథా దీప సాపం.

(మళ్ళీ గాలి — కొత్త జనసంహారపు సందడి — కలకల నవ్వులూ — గాజులూ అందెలూ.)

పాంథుడు మూడోజట్టు:—ఆకానాదుడు

బృందగీతి

ఎండ కారు ఎండకారు

తోట లన్నీ పండే కారు.

వన దేవత కావి కురులా మెరసి నీలు కంజవురులా
విరిసినాడీ, కమ్మతావు లొరసి, మరులు చిమ్ముతోవ...

తరుల నీడల ననేందిర పర చిక్కినన చలిపందిర

విరి దేనెలు ఫలరసాలు కురిపి నోరు నిండేకారు...

తెర తీసిన మావి తోట నురిగి చనెడు పికము పాట

తేటలోన మేను వరచి తోటమాలి పండే కారు...

ఎండ కారు ఎండ కారు

పంటలన్నీ పండే కారు.

వృద్ధు: తల్లీ, వీరెవరో మంచి పాప, పాపమున్నాను. తోట యింకా
యెంత దూరమో అడుగు...

పిల్ల: అయ్యా, తోట యింకా యెంత దూరము?

పాంథుడు: అమ్మయ్యా, అనుగో చూడు — ఆ కవబడే ద్వార
బంధం... అదే తోట సింహద్వారం. చూశావా — ఊ. ఎంతదూరంనించి
వస్తున్నా వచ్చు. పాపం ఈ యెండబడి? నీమాడా ఎవరాలేయా?

పిల్ల: లే కేం? ఇదుగో మా బాబు. చాలా దూరంనుంచి వస్తున్నారో
చెప్పండి. తోటమాలి చాలా మంచివాడు కదండీ? అందరికీ పానకాలూ
వళ్లు అవీ పండుతాడని చెప్పేడు మా బాబు. ఎండగాలిగా వుం దని
పడుకుని నిద్రపోడు కమా?

పాంథుడు: మనం యింతమందిగా వెదుకుంటే ఆయన పడుకో డను
కుంటాను. తను పడుకున్నా సరే. మనకందరికీ పానకాలూ పళ్ళు అందే
యోర్నాటు చేసి తీరతాడు. చూడు, ఇవిగో యీ వువ్వులు తీసుకుంటావా?

వాడిపోయా యేమో.....

పిల్ల: యివ్వండి - నా కెంతో యివ్వం.

ఇంకొక పాంధుడు: ఏమాయ్, అన్నీ ఇచ్చెయ్యక, కొన్ని చాచు, తోటమాలికి అందమైన పిల్ల లుండొచ్చు.

పిల్ల: తోటమాలికి నాలంటి పిల్ల లున్నా రాండీ! నాతో ఆడుకుంటా రాండీ!

పాంధుడు: ఓ. తప్పకుండా. త్వరగా నడవండి.

[పాట.]

ఎండకారు ఎండ కారు

నోటలన్నీ పండే కారు.

నిరాశవాది: ఏయ్, అగ-డి. మీరు పాడేసి సర్వం అబద్ధం. మీ రెవరు? ఈ వినాశ కాలంలో ఈ అశ యేమిటి? ఈ ఆనందం ఏమిటి?

ఆశావాది: పాపం, మీరు ఆనందానికి నిరాశ చేసుకున్నారు కాబోలు. ఆనంద పూర్ణ మైన ఆశాపథిశలం. గ్రీష్మంలో బ్రహ్మానందం లేదా?

నిరాశవాది: అబద్ధం. గ్రీష్మ మేమిటి? బ్రహ్మానందమేమిటి? తవ్వడు పాటలు. లోకాలు మండిపోవటం లేదా? నీ తలపైని నిప్పు కొండలు వగులుతున్నట్లు లేదయ్యా? ఏమిటి యీ ఆనందరథపు ఆశా, ఆనంద మూనూ?

బృం ద గీ తి

ఈరేడు జగాలు సోలె ఈ గ్రీష్మవ్యాలాకిల

ఈ తాపము నార్చు నేత లేడు

ఈ వాపము తీర్పు త్రాత లేడు

అనల మృనిముక్తి కలసి ఆకాశము నొసట పొగలు

వగురు జీవ జంతు తతుల బ్రమకాశల కడల రగులు.

ఈ తాపము..... ఈ పాపము.....
 పేరేమ కొరకు మరిగి మండి చీలిపోయినవి యొడదలు.
 తేమకొరకు మరిగి మండి చీలిపోయినవి యొడులు
 ఈ తాపము..... ఈ పాపము.....
 వెతలను వరపించువారి కతలు మాచామాట లోయి
 విశ్రాంతి యొడమాపులే విసిరించే పాటలోయి.
 ఈరేడు జగాలు సోలే ఈ గ్రీష్మజ్వాలాకీల.

పిల్ల: బాబా, బాబా, భయం... బెంగ...

వృద్ధు: తల్లీ, నన్ను పట్టుకో.

అశావాది: భయం లేదు. వొచ్చేకాం. తమ్ముడూ, చూడు, మీ గండర
 గోళమూ గాభరా చూస్తే యీ గ్రీష్మకంటే తీక్షణంగా వుంటి. అమాయి
 కలమనస్సులే కాలుస్తూంది. పైని యెన్ని నిప్పు కొండలు పగిలినా మా
 హృదయాల్లో ఆ తీవ్రతకు ఆగ గల మందుకొండ లున్నాయి. మా
 దృష్టిలో వసంతం, శీతమంతం, గ్రీష్మం అన్నీ సౌందర్య మహితాలే...
 అనంద భరితాలే...

నిరాశావాది: మిమ్మల్ని చూస్తే వింతా కోపమూ కలుగుతున్నాయి.
 ఇంత భయంకరమైన వాస్తవాన్ని యెలాగ కప్పి పుచ్చుకోరు? ఎందుకు
 కప్పకారు? మోసం, ద్రోహం కాదూ యిదీ!

అశావాది: మిమ్మల్ని చూస్తే మాకూ జాలి కలుగుతూంది. మనస్సులో
 ఎగుడు దిగుడైన భావాలవల్ల తీక్షణత విషమంగా, విరుద్ధంగా, వివిధంగా
 మారే ప్రకృతిని సమన్వయించుకో లేదు. మీ తత్వచింతా, అనుకంపా
 స్వాధ్యక్షాంతాలు.

నిరాశావాది: మీరు మనస్సుల్లో కల్పించుకొన్న పూహలూ, నిర్మించు
 కున్న స్వర్గాలూ వాస్తవాలే? ఎంతకాలం నిలుస్తాయి?

అశావాది: కలకాలం. మేం స్వర్గాలు నిర్మించుక వైకి లేస్తాం. మీరు

నరకాలు కల్పించుకుని బ్రతికుండగా పాతాళంలోకి కుంగదీసుకుంటారు.

పిల్ల: బాబా, బాబా, గొంతు తడి ఆరిపోయింది... అబ్బ... దాహం ... చెవులు గళ్ళు...

వృద్ధు: అయ్యో పిల్లకి వడ గొడుతూంది. నోటమాలి దగ్గరికి వెళ్ళడం యెలాగి? యెప్పటికీ? వడ గొడుతూంది నా పిల్లకి. యెవరైనా వింటున్నారా బాబూ?

ఆకావాడ: కొంచెం వోర్చండి, కొన్ని క్షణాలు తోట సింహద్వారం యిది..... ఆహా, కొలనుమీదినుంచి చల్లగాల్లి అప్పుడే తిరిగింది.

ఇంకొకడు: పోతాలు లేచి వచ్చాయి. ఓహూ, శ్రావ్య కలకంఠాలు.....

(వక్షల కలకలం. జనుల కలకలం. వుండుండి.)

వనకన్య లేమిటి చెప్పా వాళ్ళు?.....

వనకన్యలు:

బృంధగీతి

సంధ్యారుణిమారుచిరజ్యోతుల
సకల పాంధులకు స్వాగతము!
నందనవనిహరిచందన వివృతా
నందాంగణమున స్వాగతము!
వ్రసవ సుగంధిల నిహార శీతల
పాద్య జలమ్ముల స్వాగతము!
విచిత్రాక్షతా దధిమధు ఫలరస
రచితాహ్లాదజల స్వాగతము!
వసంతాంత మృదు కిసలయ తోరణ
మనోహరముల స్వాగతము!
అదళిత కదలీ శ్యామ విస్మయర
శ్చందన కరమ్ముల స్వాగతము!

పిల్ల: బాబా, నా కింక దాహంలేదు. వాతమో కలిసి ఆదాలని పాదాలని వుండి.

పుడు: ఏ జన్మంలోనో వీ రంతా మన బంధువు లమ్మా! కల్లని స్వాగత గీతంతోనే తిరుచి కాకుండా గుండె కూడా పులకరించి పోయింది. తోటమాలి వచ్చా లేమో.

నిరాశావాది: ఈ తోటమాలి పిచ్చిమిత్రం వీళ్ళకి! ఏయ్, అమ్మాయిలూ, తోటమాలి అంటూ వొకడున్నాడా?

వనకన్యలు: (కలకల నవ్వుతారు.)

ఒకడు: తప్పకో...

బండిలో శ్రీ: నాన్నగారూ, తోటమాలి యింకా యేర్పాటులు చేసినట్టు కనబడలేం?

భౌగ్యవంతుడు: ఆ వన కన్యలు అశని పిల్లలేమో... ఏదీ మీ తండ్రి! మేం వచ్చా మని చెప్పండి.

వనకన్యలు: [కలకల నవ్వుతారు.]

లకావాది: తమ్ముడూ, అదుగో ఆ పర్లాలలో వున్నా లేమో పిలిచి చూడు. అందులో పడుకుని వుంటా డని మా అనుమానం. మేలుకొలుపు పాడితే గాని మేలుకో డేమో?.....

బృంద గీతి

తోటమాలీ, తోటమాలీ,

ఎటి కింక లేవవు, ఈపాటికి నీ నిద్ర తల

తోటమాలీ, తోటమాలీ!

పాటి రేపులో కడలక పడవ లాగిపోయినవో,

ఎటినీరు రాక తోట యెండి మాడిపోయినదో

తోటమాలీ తోటమాలీ!

నాని పండ్లు కాదిలోన, ముగిసిపోయినో మోనా

తావి జారి పూవులన్ని తాలిపోయెనో యేమో
తోటమాలీ నోటమాలీ!

వడగాలులు వీగుచుండ, పివలు కాలి చుంకిపోవ
మడులలోని విత్తనాలు ముడిగి విడిగి యెండిపోవ
తోటమాలీ నోటమాలీ!

యేటి కింక లేవవు, ఈపాటికి నీ ఇద్రు లేవీ
నోటమాలీ, నోటమాలీ!

అకావాదులు: మనమూ పిలుద్దాము. తప్పకుండా వస్తా డని అతిస్తు
న్నాను.

బృందగీతి

ఓసారి లెమ్ము ఓ తోటమాలి
వాసమ్మ చిందు వదనమ్మతోడ
ఓ తోటమాలి ఓసారి లెమ్ము లెమ్ము....
వేసంగి నలగి వేగునే పొడి తతులు
ఈసారి లేచి ఈక్కింపు జీవగతులు
అకాళ నందుకొను మాయి లోకనతులు
ఓసారి లెమ్ము.....
వేసంగి క్రాగి వీగి భువి రిక్తవోయె
వాసంత జీవవపు మాయి సత్తువేని
బ్రతుకెల్ల మధుమయ మ్మందు మెత్తు మాయి
ఓసారి లెమ్ము.....

వృద్ధు: తల్లీ, వచ్చాడా, తోటమాలీ!

(జన సందోహం అంతా విడివిడిగా వొక్కొక్కరుగా తోటమాలి
, తోటమాలి - పెద్దగాలి కరటం, చల్లని సంగీతం.)

పిల్ల: బాబా, వర్షకాల తలుపులు కదుల్తున్నాయి.

వృద్ధు: తల్లీ, తల్లీ, నన్ను పట్టుకో. గట్టిగా పట్టుకో.

(జన నందోహం - విడిగా వొక్కొక్కరుగా మొదలుపెట్టి గోలగా కలిసిపోయి, 'తోటమాలి - తోటమాలి.' అంటారు అంతా)

కవి: (వర్షకాలలోనుండి బయలుపడి)

బృందగీతి

తోటమాలి జోరె నీ కెందుకు ?

తోటలో లేనె, తోటలో తీయ పాటలో మునిగి తేలక

వనములో సభి జనములో సుధాసవములో మునిగి తేలక

తోటమాలి జోరె నీ కెందుకు?

తోటమాలి నిద్రింపనూ లేదు.

తోటమాలి మేలకొనూ లేదు

నీదు పూర్వులో నాదు పూర్వులో

నీ పాటల నా పాటల మాటల

పెరుగులో విరుగులో తగుగులోన

పరుగువారు కనబడని తేజమా

తోటమాలి జోరె నీ కెందుకు?

నిరాశావాది: ఇతను తోటమాలి కాదు.

ద్వితీయ పాంథుడు: ఇతను తోటమాలి కాదు.

అందరూ: ఇతను తోటమాలి కాదు

ఆశావాది: ఈయన కవి.

పిల్ల: బాబా, ఈయన కవిట.

అంతా: ఈయన కవి.

కవి: అవును నేను కవినే. మీ కందరికీ విశోద విలాసాల వల్ల ఆమె

యమైన బ్రహ్మనందం కలిగించడానికి ఈ సమావేశాన్ని వర్షించి నేతే.
మన కన్నడూ ఆకాభంగం లే దనుకుని యేమించండి.

విరి చెలువలార, నవమాధవీ నికుంజ
మందు కలయంపిగా తేనియలను చిల్కి
గండవొడు లల్కి వైడి సింగంపు పీట
లం దతిథివర్యు లెల్లరు నధిపసీంప
పజ్జ గొజ్జంగి చలవ వీవనలు గొనుడు.

మొదటి సభ: అయ్యా, ఆతిథులారా, దయచేయండి. అదిగో మాధవీ
నికుంజం లోపలే పానీయకాల.

అందరు: చలి పందిర. చలి పందిర... [జన సందోహం.]

రెండవ సభ: [తియ్యగా] చలిపందిర. లేవండి మరి...అంతా...
అందరూ..... కదలండి..... దయచేయండి పందిట్లోకి.

మూడవ సభ: ఆ దేమిటి వెనుకజ వెయ్యకు స్నేహితుడా ...
జంకు లేదు.

మొదటి సభ: మోమోటానా? మీరూమ్మ రండి రండి.

రెండవ సభ: నడవ లేం? ఆ కనుబొమల ముడత తీసేయ్యా లయ్యా
మీ రింక!

అంతా: [నవ్వుతారు.]

మొదటి సభ: ఏయ్, అబ్బాయ్. ను వ్యక్త వైశా నవ్వకపోతే వొప్ప
కోను నుమా.....

యువకుడు: (నవ్వుతాడు. అంతా నవ్వుతారు.)

వృద్ధు: నా తల్లీ, నా గురువులు చెప్పిన అగుణాలూ ఆ వర్ణనా అన్నీ
ఈ కవీశ్వరుడిలో హత్తుకున్నాయి తల్లీ! నా గురువులు తప్పు చెప్పరు.
నా కెంత సత్తువ? కొత్త జన్మ. గురువుల దయ. చలిపందిర, వేసంగిలో
చతిపందిర.

అంతా: చలిపందిర, చలిపందిర.

(కృమంగా హెచ్చిన జన సందోహం—తగ్గుతూంటే నాట్యాను
గుణంగా—గాజాలా అందలా నవ్వుతులు.)

బృందగీతి

సఖీజనం: బ్రతుకిందు గాసిలిన పాంథా
ముది యెండ శోషిలిన పాంథా
బరు జైన చూపు విదళించు
చిరునవ్వు పెదవి గదియించు...

పాంథులు: చలిపందిర లోపల విందు
కలలూరు నెఱువనమునందు
మలు సరిజమందు నునుజల్లు
శలి కమ్మతెన్మొరల పెల్లు.

సఖీజనం: ఎలదేటులూర లే లెందు
ఃరిబోటులూర రా రండు
నవ వర్ష మధువులను తెందు
యవ వార్ష గంధముల నిందు.

పాంథులు: కొవిచ్చిరుల లేన జడి ముసురు
మవ్వంపు గండవొడి విసుగు
చలి పందిర లోపల విందు
కల లూరు నెఱువనము నందు.

సఖీజనం: ఫలరసాల నవ శీధువులు
కలరవాలు యవ మాధువులు
అజరుండ జైతి విక పాంథా
అమరుండ జైతి విక పాంథా.

పాంథులు, సఫజనం: ఇదె ఆశక్తై నుధా పాత్ర

ఇదె పేమకై నుధా పాత్ర

ఇదె స్మరణకై నుధా పాత్ర

విస్మరణకై నుధా, పాత్ర.

(దూరంగా పోతూ పోతూ కోయిల కూత.)

కవి: సఖీ, గీర్వం ముదిరిన యీ రోజునే కోయిల వసంతం కోసం
మరోజేకం పోతూంది. దానికి వీడ్కోలు చెప్పి.

సఖి: తీయమావి చివుళ్ళు మత్తల మెసవి
పాడి, తెగ పాడి, కోయిలా నేడు నీస
సంత మలరారు నేరు దీప్వ పాంతరమ్ము
దనియు వీడవు మా హృదయ చలము లెపుడు.

బృం ద గీ తి

గజులు: చివును గజుల గూటిలోనె దాగితివి
చివురు రసమును చేదుగానె తాగితివి
తీయ తీయగ పాడి హాయి మనిపించుటే
కాని కంటికి కానరానే లేదోయీ!
రానే రావో కోయిలా, ఇక నీవు
పోనే పోదువో కోయిలా...
దెగల యందుల పాట తేని కరగేనో
ముసలి మృగలనోట సోలి మరిగేనో
పొయికే మా హృదయ ఫలకౌల చిత్రిత
మూయిన నీ పాట, కాన రాలే దీవె.
రానే రావో కోయిలా, ఇక నీవు
పోనే పోదువో కోయిలా.

కవి: ఇంక భరత వాక్యం.

కనవో, ప్రతి ఋతు మధురీతి

విసనో, ఈ తీతాగీతి

పడలో సందడిలో పరిశాంత

పనజనసంగతి నీ ఆశ.

బడిలో అలజడిలో మనోజ్ఞ

శంపాద్యుతగతి నీ ఆశ...

చలిలో ఆకలిలో కలిత

స్వప్న సుధాస్మృతి నీ ఆశ.

పువులోన మధువులో హసంత

కవి పిక గళదుతి నీ ఆశ.....

బృంధగీతి

మెరసినవి విను వీధిలోగిట వెలుగు తేనెల వైడి గిన్నెలు
కురిసినవి యీ తోట ముంగిట ననుచు మల్లెల చలువ సోనలు
ఒలసినవి యీ సంజ వాకిట మధువు లాలికిన పాట తేటలు
వెలసినవి యలసంపు బ్రదుకు అమృత చైతన్యంపు బాటలు
ఒరగినవి వెతలడగి యెడదలు మరపుటందుల మెరపుపాతికి
కరగినవి తరలి మలు కన్నుల విరియు మించుల తోటమాలికి.

(అల్లంబియో లేడియోవారి అనుమతిని)

మొక్క బడి

శ్రీ మొక్కపాటి నరసింహ తాస్త్రి

~ పాత్రలు ~

వెంకటేశ్వర్లు	...	మంగమ్మ పుత్రుడు
మంగమ్మ		
డాక్టరు		
సుకుమార్	...	మంగమ్మ అల్లుడు
రాజ్యలక్ష్మి	...	మంగమ్మ కూతురు
చంద్రశేఖరం	...	అయ్యయ్యదేవుడు

~ ౧ ~

[హాలులో మసలి అంధుడు వెంకటేశ్వర్లు గారు, ఆయన కూతురు వితంతువు మంగమ్మ గారూ, ఉంటారు. ప్రక్కగదిలోనుంచి మూలగు విశబ్దమూ ఉంటుంది.]

వెంకటేశ్వర్లు: అమ్మాయి! అమ్మాయి!

మంగమ్మ: (కళ్ళు మూతకొంటూ) ఏం! నాన్నా!

వెంకటేశ్వర్లు: పిల్ల ఎలా ఉందమ్మా? ఊరికే అలా మూలుగుతున్నది ఆ ప్రమాదమూను.

మంగమ్మ: ఎలా ఉందని చెప్పనూ! తెల్లవార్లు, ఒక్కమాటూ కంటి మీద కునుకు లేదు, ఒక్కరగదు! ఏదో బాధ వస్తుంది చిడ్డ! మొద్దులా ఏమీ చెయ్యలేక ఆలోచిస్తూ ఉంటున్నాను. ఏం దారి! ఎన్నాళ్ళకీ ఏమార్పు కనబడలేదు. నా కళ్ళి నాకు దక్కేట్టు లేదు. ఈ లోకంలో లేదు.

ఒప్పు తెలుసుకొన్నప్పుడు ఇంకేమీ ఎరుగదు.

వెంకటేశ్వరుడు: అదైత్య పడకమ్మా అలాగ! మరేం భయం లేదు. ఇంతకీ వైద్యుడేమంటాడు?

మంగవల్లు: ఏమంటాడు? రావణం, చూడడం, ఏవో మందులు పొయ్యి వం, ఒళ్ళంతా తూట్లు పడేట్టు ఇంజక్షన్లు ఇవ్వడంతప్ప, ఫలానా జబ్బుని కాని, ఇంకా ఏమీ అని కాని, ఇంకా చెడు అని కాని, నోరు విప్పి మాట్లాడదు. ఇప్పుడు లోపల పరీక్ష చేస్తున్నాడు.

వెంకటేశ్వరుడు: ఏవో మరి! ఆయన భయశక్తుల తంటాలు పడుతున్నాడు. వైద్యుడంతంటే ఏమి చెయ్యకలడు!

మంగవల్లు: ఎవ్వరూ ఏమీ చెయ్యలేరు! ఏమి చేసినా ఆ యేడుకొండలవాడు చెయ్యాలి కాని—

వెంకటేశ్వరుడు: అభయమా టులే!

మంగవల్లు: అలా జని మొండితనంగా ఊరుకోలే మాయెను. ఆద్రపాణం— బెల్లంలో మతి పోయి ఏలా తోచదు. అలా కాదు ఇలా చెయ్యి మని సలహా ఇచ్చినారేనా లే రాయెను. పోనీ పిల్లను వాళ్ళింటికేనా పంపించాను గాను. నా రోగ్యమైనా ఇంకకంటే బాగర్తగా చూసుకొందు రేమో ననుకుంటాను మధ్యమధ్య.

వెంకటేశ్వరుడు: వెర్రికాని అక్కడమట్టుకు ఇంత కంటే ఎక్కువ ఏమి చెయ్యగలరు? మన శక్తినించిన లేకుండా చేస్తున్నాం. అయిర్వేదంలోనూ, ఇంగ్లీషు వైద్య లోనూ హేమాహేమీ లక్షకున్నా వాళ్ళు పడబ్బుకోసం మానుకోకుండా తీసుకొచ్చి చూసిస్తుంటిమి. నువ్వన్నట్లు ఆ స్వామికటాక్ష ముండాలి. మన మేనోళ్లు మూలం చెయ్యడం లేదు.

మంగవల్లు: ఎక్కడబుద్ధు పంపిగా, ఎన్ని ఉత్తరాలు వ్రాసినా, దాని మొగుడేగా, ఊకి రాదాయెను! నిన్ను తెలిగ్రామి కూడా యిప్పించాను.

వెంకటేశ్వరుడు: నీకే అయితే ఇంక నేనా ఇంకా స్నేహపటికి దిగుతాడు.

మంగమృ: అతను వస్తే బాగుండు నీ ఉంది; వస్తే పొలాగని భయం గానూ ఉంది.

వెంకటేశ్వర్లు: ఏమి?

మంగమృ: ఏమీలేదు, అతను గట్టి వ్యతిరేకణంమనిసి. అతని కెంత పోస్తే అంతే కాని సాలాతు దొచ్చి చెప్పినా విసిండుకోడు.

వెంకటేశ్వర్లు: ఈకాలం శుభ్రవాళ్ళ పద్ధతే అంత. ఇంతకూ అతని వెంటేతనం నిన్నేమి చేస్తుంది?

మంగమృ: మరేం లేదు కాని, ఒక సందేహం బాధిస్తోంది. ఎవరేమన్నా సరే కాని ఈ ముక్కు మూలం లేని జబ్బువంటి పుట్టింది కాదని నా నమ్మకం. ఆ వడ్డికాసులవాడి ప్రభావ మిదంతా ననిసిస్తున్నది. ఈ మాటంటే అతను వేళాకోళాలూ, వెక్కిరింతలూ ఆరంభిస్తాడు.

వెంకటేశ్వర్లు: పోనీ, అలాగే అనుకో! నీనమ్మకం నీది! దాని కతని వేళాకోళా లెందుక?

మంగమృ: ఎందుకా! దాని చెల్లిమొంద్య మొక్కనన్నాను, చెల్లికాగానే నా శిష్యుని తీసుకొని కొండ ఎక్కి స్వామివర్చనం చేయిస్తానని. నాటినుంచి నేటివరకూ, ఎన్నిసార్లు అతనిని బతిమాలినా నన్ను వేళాకోళం చెప్పడమే కాని, అతను మట్టుకు రాలేదు. అందుచేత మేము వెళ్ళడంలేదు. కార్యం ముందు ఇలాగే, చచ్చినంతజబ్బుచేస్తే అప్పుడు మళ్ళీ మొక్కనన్నాని లిలుపు దోపు ఇస్తానని. నిమ్మలించడం, కార్యం జరగడం అయిందా? ఆ మొక్క-చెల్లిద్దామని ఎన్నివిధాల ప్రయత్నం చేసినా, అతను దానివంటివీరాని వస్తువు చిన్నం బంగారమేనా కదపడానికి వల్ల కొడంతాడు. మళ్ళీ చేయిస్తా నన్నాను. అయినా సరే ఇది కదపడానికి వల్లకా దంతాడు. కావలిస్తే నన్ను చేయించి ఇచ్చుకో మంటాడు. నాకేనేసార్లు ఆస్వామి కలలో కనపడ్డాడు. ఈమధ్య మళ్ళీ తరుచు కనపడుతూన్నాడు. మొన్న కనబడి తల కూడా ఇచ్చున్నాడు.

వెంకటేశ్వరులు: ఆహాహా గట్టిపేచీ వచ్చిందే! దానికత నసలే వచ్చుకోడు. స్వామి కూడా కాలాన్ని పట్టి కొంతమార్పు చేసుకొని ఇలాటికోరికలు మానుకుంటే బాగుండును.

మంగమ్మ: నీవు కూడా అలా మాట్లాడుతూ వేమిటి వాన్నా!

వెంకటేశ్వరులు: వెర్రిదావా! తరుదుగా జాగ్రదవస్థలో అవ్యక్తంగా ఉన్న మనదాహలూ సంకల్పాలే, మనస్వత్వంలో కనుపించేది. మళ్ళీ మెళుకువవచ్చిన తరువాత, ఈ స్వప్నాలు జ్ఞానపకం వచ్చి, మన సంకల్పాలను బలపరచి, అచరణ్య పురి కొల్పుతాయి. దేవుడికి ఏమి కావలెనమ్మా! ఆయన కేమి లోటు—నిజంగా ఆయనకు లోపే అయిన నాడు మనం తీర్చగలమా?

మంగమ్మ: నీ వేదాంతాని కేమి లెద్దా—

(ఇంతలో లోపలనుంచి డాక్టరు ప్రవేశం)

మంగమ్మ: (ఘంగారుగా నిలబడి) ఏం నాయనా! నా చిడ్డసంగతి ఏం చెప్పారు!

డాక్టరు: (మాట్లాడడు.)

మంగమ్మ: ఏం నాయనా! ఆర్యో! ఇంకేముంది! (అని గదిలోకి వెళుతుంది)

వెంకటేశ్వరులు: ఏమండీ డాక్టరుగారూ! పిల్ల ఎలాఉంది? మీ అభిప్రాయమేమిటి?

డాక్టరు: (మాట్లాడడు)

వెంకటేశ్వరులు: మీ లేమీ సందేహించక ఉన్న నీతి ఎమిటో చెప్పాలి.

డాక్టరు: సందేహమేముంది? కాని ఏమి చెప్పాలో తెలియడం లేదు. నేను ప్రాక్టీసు ప్రారంభించిన తరువాత ఇటువంటి కేసు ఎప్పుడూ చూడలేదు.

వెంకటేశ్వరులు: అయ్యో!

డాక్టరు: ఎంతప్రయత్నం చేసినా దీనిముక్కు మూలం తెలియడం లేదు.

ఇంతవరకూ ఇది ఫలానా వ్యాధి అని ఎలాపేద లేకపోయినాను. దీనికి వేరే పేరు పెట్టవలసి వచ్చేటట్టుంది. నాకు తెలియక అలా విడిచిపెట్ట ననుకుంటా లేమో నని, ముగ్గురు Specialists ను కూడా తీసుకొచ్చి, పరీక్ష చేయించానుకదా. వాళ్ళకులాడా ఏమీ అంతు పట్టలేదు. ఇంక నేను చేయ తగ్గది ఏమీ కనుపించను. రత్నంలాంటిది. అలా విడిచిపెట్టడానికి ప్రాణం వప్పుడం లేదు.

వెంకటేశ్వర్లు: పోనీ, మరోసాధ్యం ఏ మైనా చేయించ మంటారా?

డాక్టరు: అంటే?

వెంకటేశ్వర్లు: ఏ ఆయుర్వేద వైద్యమో చాలు దీ మూస్తేనో—

డాక్టరు: మీ కేమి టావెరి! శాస్త్రీయమైన వైద్యం, పెద్ద పేరు పొందిన వైద్యులూ బుర్రలు బుర్రలు బద్దలు కొట్టమని ఏలా చేయలేక నోరు మూసు కూరుకుంటే, ఏదో గచ్చాకూ, పుచ్చాకూ పలికి ఇచ్చేవాళ్ళ కేటలో పెడతా నంటా కేమిటి కను—

వెంకటేశ్వర్లు: గచ్చాకైనా పుచ్చాకైనా దానిని ఒక శాస్త్రీయమైన పద్ధతి ఉంది కాదా? దానివల్లా రోగాలు కుదురుతోనూ ఉన్నాయి. అంత కాకుండా మీ క సాధ్యం అపించిన వ్యాధులు ఆమెకు వాళ్ళు కుదురుస్తూ ఉన్నారకదా.

డాక్టరు: నేను నమ్మను. అది వట్టి గుడ్డివాడికేలిలో లాంటిదంటిది. ఏదో ఒకరోగం కాకతాళ న్యాయంగా కుదిరినా అంతమార్గం లేక ఆదో పెద్ద శాస్త్రం ఎలా అవుతుంది.

వెంకటేశ్వర్లు: ఏమో కాని, నాబుద్ధి కలిత మైనదీ, నాదృష్టి కని తర మైనదీ, అసత్యమని కాని, అసలు లే దని కాని అనటంత సాహసం నాకు లేదునుమండీ. సరే, దాని కేమికాని, మ రిప్పు డేమిటి చెయ్యతగ్గది. ఒక దణ్ణంపెట్టి ఉరుకోవలసిందేనా!

డాక్టరు: మీకు కోపం వచ్చినా సరే కాని Quacks చేతుల్లోపడి బతికే

కంటే, కాస్త్రం బాగా తెలిసిన వైద్యుడు చేతులో చావు మంచిది. తమిం
వండి, ఇంత స్వీహమాటంగా అన్నంనుక. మీ అమ్మాయి ఏదేనా
miracle వల్ల బతకవలసిందే కాని మానవ మాత్రు డేని చెయ్యలేడు.
సత్య.

(ఈయన బయటకు వెళుతుంటే అమ్మాయి భర్త సుకుమార రావు
లోపలికి వస్తాడు. గుమ్మంలో ఒకరి నొకరు చూసుకుంటారు. డాక్టరు వెళ్ళి
పోతాడు. ఇతను లోపలికి వస్తాడు.)

వెంకటేశ్వర్లు: ఎవరు వారు?

సుకుమార్: నేనండీ తాత గారూ, సుకుమార్ ని. ఎలా ఉండండిరా మనుకు
రాలు?

వెంకటేశ్వర్లు: వచ్చావు నాయనా! ఇంకా రాలేదేమో అనుకుంటున్నాం.
ఎలా ఉందని చెప్పు! ఇన్నాళ్ళనుంచి పరీక్ష చేస్తున్న వైద్యుడు, ఈ వ్యా
ధిమీటోతన కంటు వట్టడం లేదని ఇప్పుడే చెప్పి వెళ్ళాడు.

(ఇంతలో గదిలోనుంచి మంగమ్మ ప్రవేశం.)

మంగమ్మ: వచ్చావు నాయనా! (అని కంట తడి పెట్టుకుంది.)

(ఒక్క-తొడి నిశ్శబ్దం.)

సుకుమార్: ఏదీ—ఏక్క ఉంది?

(మంగమ్మ గదివైపు దారి తీస్తుంది. ముగ్గురూ నిశ్శబ్దంగా లోపలికి
వెడతారు.)

[౨]

[గదిలో మంచంమీద అమ్మాయి ఒళ్ళు తేలియడండా ఇటూ
అటూ దొడ్లుతూ మూలుగుతూ ఉంటుంది. సుకుమార్ ఒక్క అంగలో
మంచం దగ్గరకు వెళ్ళి భార్యను కాగలించుకొని ఏడుస్తాడు. మంగమ్మ

కాళ్ళకంట దిక్కున నిలుచి విచారిస్తూ ఉంటుంది. ముసలాయన ఒక కర్నీ మీద కూర్చుంటాడు.]

వెంకటేశ్వర్లు: నాయనా! నువ్వూ! ఈమూ! బాబూ! ఏమిటి ఆలా ఆధైర్య వడకావు?

నువ్వూ! : (నిశ్శబ్దం-ఎగుపులు మాత్రం విన పడుతుంటాయి.)

వెంకటేశ్వర్లు: అమ్మాయి, ఏమి టిపి? అతనికి కాస్త ధైర్యం చెప్పడం పోయి, ముందు నువ్వే ఇలా అయితే ఎలాగు? కంఠంలో పొణ మున్నంత సేపూ, మనం పరమేశ్వరుడుమీద భారం వేసి ధైర్యంగా ఉండవలసినదే—

మంగమ్మ: (కళ్ళు తుడుచుకుంటూ) లే! నాయనా, లే! విచారించి ఏమి చెయ్యగలం? ఆ శ్రీ వెంకటేశ్వరులవారే ఉన్నారు అన్నింటికీ.

వెంకటేశ్వర్లు: రా! బాబూ, ఇలా రా; కూచో ముందుసంగ తేమిటి?

నువ్వూ! : ముందు సంగ తేమి టంటే, నేను మట్టుకు ఏమి చెప్పగలను ఇప్పుడు? ఇంత ఎక్కువగా ఉన్న దనుకో లేదు. కాస్త ముందుగా తెలిస్తే, పోనీ, ఏదైనా పట్టణ మేనుకు చెప్పవలె, ఏదో చేసేవాణ్ణి. కొంచెం మీది కొచ్చే వరకూ నాకు సరిగా తెలియవరిచారు కారు.

వెంకటేశ్వర్లు: ఆలా అనడం ధర్మం కాదు. ఇక్కడ ధైర్యలోపం ఏమీ జరుగ లేదు. కాయశక్తలా గంటాలు పడు తున్నాం. ధైర్యం చెప్పినమాటలను పుచ్చుకుని నీకు మీవాళ్ళకూ కూడా వ్రాస్తూఉన్నాం. దూరాన్ని ఉన్నావు. నీవు ఆధైర్య పడతావేమో నని, మీ అత్తగారు అంటున్నా, ఉన్న సీతి ఎప్పుటి కప్పుడు నీకు తెలియవచ్చు మని చెప్పాను. ఇంతకూ చాలాత్తుగా ఇలా ముందుకొచ్చింది. ఏం చేస్తాం! ఇలాటివి మనతోటి చెప్పి వస్తాయా—

నువ్వూ! : ఆ ధైర్యం వట్టి పరిశ్రమ అయి ఉండాలి! ఇన్నాళ్ళు ఇలా మీరబట్టి, ఈమ కంటాదా! తనకు అందు పట్టకపోతే, మొదటనే చెప్పి ఉంటే చాలాసింది!

వెంకటేశ్వరులు: తొందర పడకు. బాబూ!

సుకుమార్: తొందర చేమి బండీ! వీళ్ళవగ్గ గుండె తెగులే ఇది. చేత కా దని చెప్పడానికి వెళ్ళన పొరుషం! ప్రాణం అంటే దమ్మిడినిత్తు లక్ష్యం లేదు.

వెంకటేశ్వరులు: లక్ష్యం లే చేమి నాయనా! ఉన్నది. ఉన్నది కనుకనే రా త్రినక పగ లనక, ఎం చనక వా ననక, మనం ర మ్మన్నప్ప డబ్బా వచ్చి నిద్ర వారాలు మానుకుని ఆవస్థ పడుతుంటారు. వాళ్ళు మట్టుకు సుఖ వసలేకనా! కాని మానవ విజ్ఞానం, ప్రజ్ఞా, పరిమితము లన్నమాట మరచి పోకూడదు. వాళ్ళకు తెలిసి నంత వరకూ ఏలోటూ చెయ్యరు. వాళ్ళ బుద్ధి కఠిత మైన దాని కేం చేస్తారు. అందుకనే, ఆయన న్యాయంగా ఇప్పుడే తన కి దంతా ఆయోమయంగా ఉన్నదనీ, తనవల్ల కా దనీ చెప్పాడు.

సుకుమార్: ఈ స్థితికి వచ్చిన తరువాత చెప్పేం, చెప్పకేం?

వెంకటేశ్వరులు: నాకు నో చినవని ఒకటి చేశాను. ఈ పూజో ఒక విచిత్ర మైన వ్యక్తి ఉన్నాడు. అతను ఒక విధ మైన ఆయుర్వేద వైద్యుడు. మా మూలు పద్ధతిలోనాడు కాదు. జన సామాన్యానికి ఆతనిమీద విశ్వాసం తక్కువ. కాని నాకు మట్టుకు వీదో కొంత గురి ఉండి అతనికి కబురు పంపించాను. వస్తా డను కుంటారు. ఏమి చెప్తాడో చూద్దాం. అంత కంటే మనం చెయ్యదగ్గ చేమీ కనుపించదు.

సుకుమార్: కదపడా లేనా వీలు లే దాయెను మనిషి.

మంగమ్మ: ఎవ రెన్ని చెప్పినా సరే కాని, ఇది వంట పుట్టిన జబ్బు కాదు. ఏ వైద్యుడికీ లొంగదీ కాదు.

సుకుమార్: (కొంచెం వెటకారంగా) అలాగా - పాపం అనుగతి తెలియండి, ఇంత కాలం ఎందుకు వైద్యం చేయించారు!

మంగమ్మ: ఊరుకో లేక. ఆయినా అడదాన్ని, దిక్కుచూలినదాన్ని: నా మాట వినేవా రెవరు! చేసేవా రెవరు!

సుకుమార్: ఆ చేమిటి, మీ ఇంట్లో మీమాట వినని వా రెవ రుంటారు!

మంగమ్యు: అంత అదృష్టమా అని—ఎవరిదాకానో ఎందుకు నాయనా, నువ్వు విన్నావా ఏమిటి?

సుకుమార్: ఓహో! నామీదనే వడ్డదా! ఏమి! నేనెప్పుడు విలేదు మీ మాట? మీ ఆమ్మాయిని ఎప్పుడు చూచా మాటే అప్పుడు పంపి, ఎన్నాళ్ళుండ చూపే అన్నాళ్ళు ఉంది, మీ ఇంటిదుట్టా తిరుగుతున్నందుకా ఇది?

మంగమ్యు: నీ వెళ్ళాకోసం నువ్వు తిరుగడం ఎవరికి ఉద్దేశం? దాని కేం కాని—పిల్లకి మొక్కంది నాయనా! అది తీరిస్తేనే కాని దానికి ముఖంగా ఉండదని ఎన్నివిధాల మొత్తుకున్నా విన్నావా? నామాట గడ్డి పరక కింద కట్టి పారేశావు! ఇప్పుడు ముందుకొచ్చింది!

సుకుమార్: ఓహో! అదా సంగతి!

మంగమ్యు: అవును, అదే సంగతి. కుర్రదానికి రోగం లేదు, రొమ్మ లేదు, ఆ ఏడుకొండలవాడు బాకీ నమూనాచేసుకోదాని కొచ్చాడు. ఇది రోగం కాదు, కనుకనే దాని ముక్కు ముఖం ఎవ్వరికీ దొరకడం లేదు.

సుకుమార్: మీసమట్టుకు దొరికింది పాపం. అయితే దానికి తగ్గ చికిత్స ఏదో మీరే చెయ్యకపోయారూ, ఇంత దమ్ము ఖర్చుపెట్టి వైద్యం చేయించక పోతేను?

మంగమ్యు: నా చేతులో ఉన్న వ నైతే అప్పుడే చేసేవాన్ని.

సుకుమార్: మీ చేతిలో కాకపోతే ఇంకెవరి చేతులో ఉంది? రోగ నిదానం తెలిసినవానికి చికిత్స తెలియకపోతుందా?

వెంకటేశ్వర్లు: తెలియ కేం—తెలుసును. అదీ అవిడ చెబుతున్నది, నువ్వు వచ్చేసరికి.

సుకుమార్: అలాగ!

వెంకటేశ్వర్లు: శ్రీ వెంకటేశ్వర స్వామి మా ఇంటెల్లు. అందుకనే నా చేరు వెంకటేశ్వర్లు అని పెట్టారు మా పాళ్లు. నీ వివాహం ముందు

మొక్కల సుఖములనూ పాపము కాగానే పురుషుల శ్రమకువెడతా నని మొక్కలనున్నదట. అందుకు నీవు అంగీకరించు కారణంచేత ఆ మొక్క-
చెల్ల లేదు. ఆపైన నీ కార్యముందు పిల్లకు చాలా జబ్బుచేసిన మంగలి
నీకు జ్ఞాపక ముండే ఉంటుంది. అప్పుడు మళ్ళీ మొక్క-కుంది, ఇదివరకు
మొక్క చెల్లించు అపరాధం కింద ఈ సారి పిల్ల వస్తువులు నిలుపుదోపు
ఇస్తా నని. దానికి నీవు అంగీకరించలే దట. ఈ రెండు మొక్కలూ
చెల్లించని కారణంచేత స్వామి కిప్పుడు అగ్రహం వచ్చిందనీ, ఆ కారణం
చేత ఇంత జబ్బు చేసిందనీ ఆమె నమ్మకం.

సుకుమార్: అలాగా!

వెంకటేశ్వర్లు: అవిడ నమ్మకమే కాదు. స్వామి ఆమెకు స్వప్నంలో
కనబడి చెప్పాడట. పైగా వేణి ఇప్పున్నాడట.

సుకుమార్: ఇచ్చుకో మనండి. అవిడ ఏమి ఇచ్చుకుంటే మట్టుకు నా
అభ్యంతర మే ముంది?

మంగమ్మ: బాగానే ఉంది. నీవేళాకోళాలూనువ్వాను! ఈవేళాకోళాల
తోనూ పెక్కిరింపుటతోనూ ఇంతవరకు తెచ్చావు. నే నిచ్చే చైత నీ పెరి
వెందుకు? ఆయోగం ఈ జన్మ కింక లేదు. ఏ అర్థనాడబ్బులతోనో నా
ఇబ్బంది తీరిపోతుంది.

సుకుమార్: వేళాకోళ మేమిటి? మిస్టర్లు, అడిగాడంటే మీ దేహా
నమకున్నాను. మీది కాకపోతే నాదా ఏమిటి కొంచతీసి!

మంగమ్మ: నీది కాదు, నాది కాదు పిల్లని. సాపం, ఏమీ ఎరగవు.

సుకుమార్: ఓహో! ఇ దొకటి నిశ్చయించారన్న మాట.

వెంకటేశ్వర్లు: ఏమీ నిశ్చయించ లేదు. అవిడ విశ్వాస మది.

సుకుమార్: ఇలాటి మూఢ విశ్వాసాలు పెట్టుకునే రోగం అలా ముదర
పెట్టారు.

వెంకటేశ్వర్లు: నువ్వలా అవిడం వ్యాధి కాదు. ముందు మా పిల్ల,

తరువాత నీభోగ్యుడు. అందుచేత దాని అకోగ్య విషయంలో నీకున్నంత బాధ్యత మాకు ఉంది. దానికి సలత పొందారంటే సప్రతిమంటే వైర్యం చేయిస్తానే ఉన్నాం. ఈ మధ్యనే మీ ఆత్మగారికి ఈ అనుమానం కలిగింది.

మంగమ్మ: ఇలా అని పోతాడనే అప్పటికీ నోరు మాను కూడుకున్నాను.

సుకుమార్: నేనన్నా నని కోవమే కాని ఈ కాలంలో ఇంకా నీరు పలి వెంకటేశ్వర్లు, మొక్కలూ ఏమీ అండీ!

వెంకటేశ్వర్లు: ఈకాల మేమిటి, ఆ కాల మేమిటి? దేవుడు అన్ని కాలాల వాడూను.

సుకుమార్: నేను దేవుడు సంగతికాదు చెప్పేది ఆ వెంకటేశ్వర్లు సంగతి.

(మధం మీద రాజ్యం మూలుగు)

వెంకటేశ్వర్లు: మనవాళ్ళు కొందరు దేవుడుకే వెంకటేశ్వర్లుని పేరు పెట్టారు.

సుకుమార్: హా-హా-హా వెంకటేశ్వర్లు దేవుడే అయితే ఇలా ప్రవర్తించడు.

(మళ్ళీ రాజ్యం మూలుగుతుంది)

మంగమ్మ: మనం ఎంత తెలివైనవాళ్ళు మైనా దైవనిద కూడదు. ఆ పరుషవాక్కులు చెవిని పడగానే బాధ ఎక్కువవుతోంది బిడ్డకు.

సుకుమార్: Rubbish.

వెంకటేశ్వర్లు: అయిన ప్రవర్తనలో ఏమిటి లోటుకలపెట్టావు?

సుకుమార్: అంతా లోటే! ఈయన గారు, I mean this Tirupati fellow— తను దేవుణ్ణి అనీ, తన దర్శనం చేసుకొని మునుపు చెల్లించుకుంటే లోగాలు రొద్దులూ నయం చెయ్యగల ననీ, కష్టాలూ సస్థాలూ తాకుండా చెయ్యగల ననీ అలా తన దగ్గరకు రాకపోతే అనేక ఇబ్బం

దులు కల్పించగల ననీ ఎంచును దళం చేత బోధించి ప్రచారం చేయి
స్తున్నాను. ఇతరకంటే better advertised person కాని సదుపలు
కాని చేశంలో కనపడలేదు. మన మందమతులు ఆ దంతా నిజం అను
కోడం, కాస్త తలనొప్పి వచ్చేసరికి తుదకు తిరుపతి బయలుదేరడం, ఉన్న
లోడ్లు లోనుకూ ఆక్కడ దర్పించి మరింత దరిద్రం అనుభవించడమూను.
How ridiculous! ఇటువంటి మూఢ విశ్వాసాలు పోలేనే కాని దేశం
కానుపడదు.

మంగమ్మ: ఆ వేం లేకుండా మీరు దేశాన్ని ఏమాత్రం ఉద్ధరిస్తున్నది
చూస్తున్నాం కాదు!

వెంకటేశ్వర్లు: దేవుడున్నా ఉనే నమ్మకం, ఆయన మీద విశ్వాసం
ఉండడం మూర్ఖతంటానా?

సుకుమార్: నా ఉద్దేశం అది కాదు తాతగారూ! దేవుడిమీద నమ్మకం
ఉండకూడదని కాదు. ఈ చచ్చు రాళ్ళే దేవుళ్ళవని ద్వని నా గోల.

వెంకటేశ్వర్లు: నాయనా! య ద్భాగం త ద్భవతి. రాయి అయితే నేం
రప్పయితే నేం, ఏ దైతేనేం? నమ్మకం ఉన్నవాడికి అటువు మొదలు
బ్రహ్మాండంవరకూ సమస్తం ఈశ్వర మయమే!

సుకుమార్: కావచ్చు, అది వేరేసంగతి. ఆమహత్తరమైన భావం, సర్వ
సమత్వం, మరచిపోయి కనపడ్డ ప్రతి నల్లరాయి ఇటుకబంతా దేవుళ్ళని
వాట్లకు బోలెడంత డబ్బు తగలేసి దేవాలయాలు నిర్మించి, మొక్కబ
ళ్ళనీ, ఉత్సవాలనీ, ఊరేగింపు లనీ ఇంకా ఉన్నది ఊడ్చి, దేశం దిబ్బ
చెయ్యడం ధర్మమా! ఈ డబ్బంతా ఉంటే ఎన్నెన్ని ఆస్తుక్రతులు కట్టవచ్చు.
ఎన్నెన్ని యంత్రకాలాలు నిర్మించవచ్చు; ఎంతమంది బీదసాదలను రక్షించ
వచ్చు. ఈ విగ్రహాలూ ఈ దేవాలయాలతో విశాలం, విశ్వాతీతం కావలసిన
మానవదృష్టి సంకుచితం చేసి, సమస్త కార్యములూ విటికల్లనే నీధిస్త వని

నమ్మించి జనసామాన్యము మూర్ఖులనూ, క్రియా శూన్యులనూ చేతు
న్నారు మన పెద్దలు.

వెంకటేశ్వరులు: నువ్వు చెప్పింది నిజమే, కా దనను. వీసంఘసేవ కూడా
ఈశ్వరారాధనే. ఇదో మోస్తరు విగ్రహారాధన. శరీరబాధ నివారించు
డానికి ఆస్పత్రులు ఎంత ఆపసరమో భవబాధ నివారించడానికి దేవాల
యాలు అంత ఆపసరమూను.

సుకుమార్: అలా అని ఊరికే మనం ఉపాస్తున్నాం.

వెంకటేశ్వరులు: ప్రతివాళ్ళు గాలిలో ఎగరలేదు కాదు. నేలమీద నడిచే
వాళ్ళకు నేల ఆసరా లేకపోతే ఎలాగా? ఏదో ఒక ఆధారం కావలె
ననుకున్నంత మాత్రం చేత వాళ్ళదృష్టి సంకుచిత మవుతుందో కాదో చెప్ప
లేను. కాని వాళ్ళ జీవితం వట్టుకు కొంత శూన్యంగా ఉంటుంది. మీ
యునుకు లండనికి దేవాన్ని ఉద్ధరిద్దా మనే ఉత్సాహమే కాని, ఆకార్యం
వీరికిగా చెయ్యవలెనో, ఏమి ఆపసరమో తెలుసుకునే ఓపిక లేదు

సుకుమార్: మమ్మన్ని వృధాగా నిండించడమే కాని మా ఆశయా
లేమిటో తెలుసుకునే ఉదార హృదయాలు మీకు లేవు.

వెంకటేశ్వరులు: వ్రజుల విగ్రహాలను బద్దలు కొట్టి, వాళ్ళ అర్చనలకూ
ఆరాధనలకూ ఆరకాళం లేకుండా చెయ్యవలె ననే ఉత్సాహంలోనూ
ఉద్రేకంలోనూ వాళ్ళ విశ్వాసాన్ని, ఆస్తిక బుద్ధిని నాశనం చేస్తూవ్వురు.
ఇవ్వు డున్న ఇల్లు బాగా లేక బద్దలు కొట్టవలెనంటే, వేరే ఇల్లు చూపించి
మరీ ఇది పాడుచెయ్యాలి, కాని ముం దిది నిర్మూలనం చేసి ఇంట్లో ఉన్న
వాళ్ళకు నిరాధారంగా వీధుల్లోకి తోలే వేలాగి ఇంతకూ మీకు చేత
నయింది నిర్మూలనమే కాని సృష్టి కాదు. మీరు నేర్చిన విద్య అంతటిదే.
ఒక్క మాట నాకు తోచింది చెప్తున్నాను. ఈ సిద్ధాంతారాధననీ, విశాలదృష్టి
అనీ పెద్ద కుటుంబం చెప్పేవాళ్ళు చాలా మంది, నీకు కోపం వచ్చినా సరే,

కాదు, యదార్థంగానాస్తికులైనా కొంత నయమే. ఏమీ కాకుండా దైవ చింతే లేకుండా ఉన్నారు.

సుంగమ్యు: మాబాగా అన్నావు. వాళ్ళ హాకు లేమిటో వాళ్ళ పాపం లేమిటో అంటేనే కాని, దేవుడూ అక్కర్లేను దెయ్యమూ అక్కర్లేను వాళ్ళకి.

సుకుమార్: పొరపాటు, చాలా పొరపాటు! ఒక పళ్ళ మీ రన్నదే నజ మనుకున్నా మీ మూఢభక్తికంటే తెలివైన నాస్తికలే మంచిది.

(మంచంమీద మూలుగు)

సుంగమ్యు: ఇప్పుడీ దిక్కుమాలిన తర్కం ఏమిటి నాన్నా పిల్లసంగతి చూడక?

నెంకటేశ్వర్లు: ఎంతటి తెలివితేట లయినా, విశ్వాసంతోటి, భక్తితోటి సమానం కావు నాయనా! ఇప్పుడు నాకూ విగ్రహారాధనంటే ఇష్టం లేదు. మూఢభక్తి నాకూ ఇష్టం లేదు. కాని ప్రజాసామాన్యానికి ఏరాయో, రహస్య, గుడ్డో, కుంటో, వాళ్ళదేవుళ్ళు వాళ్ళ కుండోద్దా? చిన్న పిల్లలు చూశావు-ఎంత దరిదుర్లైనా, పగిలిపోయినవో, విరిగిపోయినవో అనియకు ఒక తాటాకు ముక్కో, కెంకుముక్కో, బొమ్మని అనుకుంటేనే కాని వాళ్ళిక్క కాలక్షేపం కాదు. నయస్సులో ఎంత పెద్దవాళ్ళ మైనా సృష్టి పరిణామంలో మనం అంతా చంటిపిల్లలమే కాదూ!

సుకుమార్: అయితే వాళ్ళను ఎదుగు బాదుగు లుండనా? అక్కర్లేదా?

నెంకటేశ్వర్లు: కానూ కావాలి. ఎవగనూ ఎదుగుతారు. కాని అంత వరకూ వాళ్ళబుద్ధి ఏకాసు పొంది, తత్వము నిగ్గు, నిరాకార, నిర్వికార, సర్వాంతర్యామిత్యం పూర్తిగా అవగాహన చేసుకొని, అనుభంలోకి తెచ్చుకో కలిగేదాకా వాళ్ళ విశ్వాసాలూ వాళ్ళ నమ్మకాలూ వాళ్ళ కుండనియ్యి. దానవల్ల వాళ్ళకు కాని, దేకానికి కాని, వచ్చిన ముప్పేమీ లేదు. భక్తి విశ్వాసాలూ క్రియా శక్తికి పూర్వరూపాలు. పరిపూర్ణ మైన

ధర్మి ఇచ్చాశక్తిని సభ్య మైన మార్గంలో నడిపించి, క్రియాశక్తిగా పరిణమించ చేస్తుంది. అందుచేత నీ ధర్మి వల్ల ప్రజలకు కలిగే కాస్త ఆనందం కూడా లేకుండా చేసి వాళ్ళ సంధికారంలో వణేస్తా ననడం ఛరమూ—

సుకుమార్: అంధకారంలో ఏమీ పడేయ్యడం లేదు. రాళ్ళే కావాలి మనుకుని చిలనం లేకుండా ఎదుగుబోతున్నారు లేకుండా పూర్వుల వాళ్ళకు కొంత పని కల్పించా నన్నమాట. వాళ్ళ తెలివితేటలు లుపయోగించి, ఆసలు కస్తువును తెలుసుకోడానికి చూస్తున్నాడు.

బెంకటేశ్వర్లు: నే ననేది అంతిమరహితు. వాళ్ళకు నిరాధారంగా విడిచి పట్టడం చాలా ప్రమాదం.

సుకుమార్: ఏమీ ప్రమాదం లేదు. మనం భగవంతుని పట్టే ప్రమాదం—

బెంకటేశ్వర్లు: నాయనా! ఆనేక శతాబ్దాలనుంచి ప్రజలు కష్టం లోనూ, సరళతలోనూ, నిష్పృహలోనూ ఏమీ తగ్గించి, ఏమీ చేయ్యలేక దైవ సన్నిధి నే పరివ్రాణ విశ్వాసులో, ధర్మంలో, ఈ దేవాలయాలకు వచ్చి ఆక్కడ స్వామిని సన్నిధి, వాళ్ళ ఆశయా, అశయాలూ సాగ్ధిలోనూ వెళ్ళిపో సుకుని కొంత మనశ్శాంతతలో వెళ్ళిపోయారు. అమాయకులు పోయినా; ఆ దేవాలయాలు ఆ దేవుళ్ళు మిగిలారు. ఆ ప్రార్థనలూ ఆ మంత్రాలూ వాయు తరంగాలలో లీనమై ఆక్కడ శాశ్వతంగా ఉండిపోయి, తమవారి తరాల వాళ్ళకు సహాయ పడుతున్నాయి. వాళ్ళ ఈ ఆశాంత కాస్తా ఎందుకు తేలిపుతా నంటావు నాయనా! వాళ్ళకు తగిన విద్యనేర్పి బుద్ధి వికాసం కలిగింపడమనే కానీ కేవలం సూక్ష్మలనంపల్ల వివేచన జరిగిదు బాబూ!

మంగమ్మ: అయ్యా—ముందుకొస్తోంది. పిల్లమాటేమిటి నాన్నా!

సుకుమార్: జరక్కేం చేస్తుంది? మహాదక్కగా జరుగుతుంది. ఈ పాతవిశ్వాసాలూ సమ్మతాలూ పునాదులతో వెళ్ళగించి పూరావేస్తేనే కొని పునర్నిర్మాణం పునస్సృష్టి చేయ్యడానికి వీలుండదు. ఈ తరువల ఆయన ఉన్నాడే ఈలాటివాళ్ళు అంతా పోవాలి.

మంగమ్మ: అ అ చాలా హరి! (అని చెవులు మూసుకుంటుంది.)

(బాబూ పెద్ద ఉరుముని చప్పుడు మరచిపోయి నంది పెరిగేక.
అలాగే చుట్టూ ఉన్న వాళ్ళు కూడా అలాగే.)

మంగమ్మ: అయ్యో, నాతల్లాయీ! ఇంకేమిటోయి చేస్తున్నా! (అని రోదన)

నానామ్మ: రాజ్యం వారాజ్యం! (అని ఏడుపు)

జెంకటేశ్వర్లు: అందరూ పడండి, భయం లేదు, ఏమిటి, మాతాత్తుగా గట్టిగా ఇలా చల్లపడి పోయిందే—

(అ మామలో ఆయుర్వేద వైద్యుడొస్తాడు)

జెంకటేశ్వర్లు: ఎవరు వాడు?

వైద్యుడు: నేను చంద్రశేఖరాన్నండి. తమరు రమ్మన్నారంటే

జెంకటేశ్వర్లు: అది బాబు సమా యానికి చేతులులా వచ్చారు. ముందు అమ్మాయిని చూడండి.

చంద్రశేఖరు: (అమ్మాయిని పరీక్ష చేస్తాడు) అయ్యో, మీ రేమీ అనుకోకుండా ఉంటే ఒక్కసంగటి మనవిచేస్తాను. ఈ అమ్మాయికి చాలా రక మైన రుగ్మత ఏమీ కనుపించదు.

మంగమ్మ: అ, అలాగాండి—

సుకుమార్: మ రైలే ఏ మంటారు?

చంద్రశేఖరు: మీకు సమ్మత ముండ దేమో నని సందేహిస్తున్నాను.

మంగమ్మ: మాకు సమ్మతం లేకపోవడ మేమిటండీ?

సుకుమార్: అయినా చెప్పండి

జెంకటేశ్వర్లు: పరనాలేదు. మీ రేమీ సందేహించ నక్కర లేదు చెప్పండి.

చంద్రశేఖరు: ఈపిల్ల నేడో దేవత, వెయ్యిమో అవహించింది అని భవని పోతే పిల్ల నిత్యంలా ఉంటుంది.

మంగమృ: అదుగో విన్నారా, నీ అమ్మకడుపు చల్లగా, ఉన్ననూట చెప్పాడు తండ్రి—

సుకుమార్: చెయ్యి మాస్తే ఎలా తెలిసిందో చెప్పిందో—

(పైన పెద్ద ఉరుకులూ మెరుపులూనూ)

చంద్రశేఖరం: అయ్యో, మీకు చిన్నతనం ఇప్పుడు తెలియకు లెండి. వారు పెద్దలు అడిగారు, గనక వారి ముందుడే నారవముకొట్టి నా అభిప్రాయం చెప్పాడు కాని మరొకళ్ళు రమ్మంటే రాను— మాట్లాడను.

వెంకటేశ్వర్లు: మా అమ్మాయి అభిప్రాయంమాడా అదే ఎండి— శ్రీ వెంకటేశ్వర స్వామి ఆవహించాడని.

సుకుమార్: I don't believe it. ఇదంతా అవిడ పన్నిన పన్నాగం—

చంద్రశేఖరం: అయ్యో! అందర చడకండి. మనం మృత్యుసన్నిధిలో ఉన్నాం. మన నమ్మకాలూ తెలివితేటలూ ఏమీ పని చెయ్యవు.

వెంకటేశ్వర్లు: ఎవరు వారు?

చంద్రశేఖరం: కొత్తవా రెవరూ రాలేదండి—

వెంకటేశ్వర్లు: అయ్యో, రాకపోవట మేమి? గురి వారంతా ఎవరు? ఎవ్వరూ రాలేదు. గదంతా జనంతో నిండిపోయిన టుండి. వాతాత్మగా గదంతా ఇంత చల్లపడి పోయింది. చంద్రశేఖరం గారూ, తరుణం సూపించిన టుండి.

చంద్రశేఖరం: చిత్తం— వ్యవధి లేదు. నిమిషాలలోకి వచ్చింది. పిల్ల దక్కవలెనంటే, మీ మొక్కుబడు లేమైనా ఉంటే వెంటనే చెల్లించుకుంటామని మళ్ళీ మొక్కుకోండి. ఆ స్వామి అనుగ్రహ ముంటే ఈ బిడ్డ జీవించాలి, కాని మానవమూర్ఖుడేమీ చెయ్య లేడు. నీలపు (అని ఇళ్ళి పోతాడు.)

(వెంకటేశ్వర్లు గారు తలవంచుకుని నమస్కరిస్తూ కూచుంటాడు. వైన వెనకకు చూపుకు, చూచుచున్నాడ పెద్ద పాత.)

వెంకటేశ్వర్లు: అయ్యో, పిల్లగోయ్!

మంగమ్మ: అయ్యో, నాతల్లీయి! ఇంకేముందోయి — నాబిడ్డ గొల్తుక పడులారా కోసుకున్నానోయి! నా తల్లీ — వెంకటాదలపతి! ఇంతి పరమా తేచ్చావు నాయనా — ఇంక నా గ తేమిటి తండ్రి — (అని ఏడుస్తూ గదిలోనుంచి పరుగెత్తు వెళ్ళుతుంది.)

సుకుమార్: అయ్యయ్యో రాజ్యం నన్ను విడిచి పోతానా రాజ్యం మాట్లాడవూ — ఒక్కసారి చూడవూ, రాజ్యం — రాజ్యం — నా గ తేమిటి! రాజ్యం —

(అని వెళ్ళి వెళ్ళి ఏడుస్తుండగా లోపల గది గది గంట వివరముంది.)
అయ్యో, పరమేశ్వరా, దయామయా, వెంకటేశ్వరస్వామి, నా అపరాధం మన్నించు తండ్రి! నా రాజ్యాన్ని రక్షించు స్వామి — నీ దివ్య దర్శనం చేసుకుని నీకు బలపు దోవూ, వేదీ, అర్చించుకుంటాం స్వామి — అయ్యో, రాజ్యం —

(అని ఏడుస్తుండగా లోపలనుంచి మంగమ్మగారు తడిబట్టలతో హఠాత్తు తీసు కొచ్చి రాజ్యం కళ్ళకూ వొంటికి అద్దతుంది. ఊరిలో రాజ్యం పెద్ద నిట్టూర్పు విడుస్తుంది. తల్లీ మొగుడూ అమ్మాయి కేసి చూస్తారు. నెమ్మదిగా కళ్ళు తెరుస్తుంది. ఇటూ అటూ చూచి దాహం అని సంజ్ఞ చేస్తుంది.)

మంగమ్మ: నాతల్లీ బతికింది! తండ్రి, రక్షించావు నాయనా —

వెంకటేశ్వర్లు: ఆ — అలాగా అందుకనే గది మళ్ళీ నిర్జనమై, ఆ చల్ల దనం పోయింది — వెంకటేశ్వరస్వామి అనుగ్రహం ఉంటే లో తేమిటి — (నెమ్మదిగా కానీ పాలు పోస్తారు, అమె భర్త కేసి చూచి చెయ్యి చాచి వచ్చారా! అంటుంది.)

సుకుమార్: రాజ్యం! (అని అమె చెయ్యి : బిడ్డను వెక్కిరి-వెక్కిరి
 ఏకాంతా దేయ్యి ముద్దు పెట్టుకంటాను. రాజ్యం నెన్నుకొని నాని వల
 నిమగ్నతు లి. వెంకటేశ్వరునిగాను వెంకటేశ్వరస్తుతి చేస్తాను.)

అత్యాది సప్తఋషయః సృజువాన్య సుధాన్య

మాకాశసింధుక మలానిచనోహరాణి

అథాయా, నాదయోగ మర్చురుతం పరిహస్యాక

శేషాద్విశ్లేషవిభో తవ సుప్రభాతమ్!

శిల్ప నిద్ర

శ్రీ పోతుకూచి సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి

[అరి మవాటికలో ఆకాగ్నిహను. రంగులదీపాంశు. చంద్రోదయ మయింది. వేన్నతి పర్యంకంమీద పడుతూ, జోత్స్నాభిసారకలాగా ఆదర్శంగా ఆసీన అయిననర్మలకు వన్నె వెట్టుతున్నది. కొంచెంచూరాన ఆమెభర్త చిత్ర) కారుడు, కులచైత్రో పటము చిత్రిస్తూ ఉంటాడు. పటము చాలాభాగం అయింది. ఇంకా ముగ్ధమృగ్య కిదులుతుంది.]

కాంతిదేవ: ఆనుగోమహ వంచేస్తున్నావు! కొంచెం మృగ్య ...కుడి వైపుకు వెనుక్కు ఎత్తాలి...నీనాలకొలనా చెరిపివీయి ఎక్కు బక్కకుగరి సరిగా కూదుంటే తనాన నీయిష్టా న చ్చిన్నట్టు వెళ్ళిపోవచ్చు.

నిర్మల: [వలంకొకచురచి] అబ్బా, ఎంతవేపు ఈగోల ఎరక్క పోయి ఆదర్శంగా కూచోటానికి బట్టకొన్నాను.

కాంతిదేవ: ఆనుగో, కదిలిపోయినావు. బొమ్మ కాస్తా సరిగా రాదు. ఈబక్కసారి కదిలకుండా ఉన్నా వంటే ఇక మళ్ళీ ఇ దైపోయేదాకా నిన్నేమీ అడగను.

నిర్మల: అది ఇప్పుడే కాదు కాదు, నాకు న్యేచ్ఛా లేదు! ఖైదులో వేళాదు. కూచోక తప్పుతుంది! సరే - కానీయండి [అరి కదలకుండా మెదలకుండా స్థిరత్వం వహిస్తుంది].

కాంతిదేవ: ఇంకాకటి మాదిరిగానే కూచోనాలి. అలాగే ఆకా లిలు కొరచెం తిప్పు. కుడిచేయి వెనక్కు పోనాలి. ముఖం కుడితైపు కోరగా వరిగితే బా గుంటుంది...[ఆమె ఆవిధంగా అనుసరిస్తుంది. కాంతిదేవుడు యిధాప్రకారంగా ఆమెవంక చూస్తూ, చిత్రిస్తూ మధ్య మధ్య] మేలి

మునుగు బుజాలమీద పడిపోయింది. సవరించాలి... [అమె దిద్దుతుంది. రచన సాగుతుంది. తటాలున లేస్తుంది కానేవటికీ] క్షణం సరిగా కూచోవు గదా! ఇంత అల్లరిదాని వంటే పెళ్ళి చేసుకొనేవాళ్లేనా?

నిర్మల: మిమ్మల్ని చూసిపట్టిననుంచీ మీసోలితో వచ్చింది నాలొక నే నేం చేస్తాను. అది నాతప్పా?

కాంతిదేవ: ఏదో ఒకవిధంగా నానూద తప్పు కట్టేయూ అని నీ ఆలోచన. సరేలే కాని. తప్పుతా నాదే. ఓపికపట్టి కదలకుండా రెండునిమిషాలు కూచున్నా బంటే తర్వాత నీ నేం చేయమంటే అది చేస్తాను.

నిర్మల: త్వరగా గీసేసుండి మరి. [యథాస్థితిగా కూచోచి, కానే పైనతర్వాత చాల్చిపోనంటే కొంచెం కదిలి] మరి మీకు నే బాగున్నానా ఆ చిత్రమా? చెప్పండి చూడండి.

కాంతిదేవ: నిషమల్యక్తే. కాని కొంచెం ముందు చెప్తా.

నిర్మల: [కానేవు సరిగా ఉండి, తర్వాత] మీరు ప్రేమించేది కన్నా నాచిత్రాన్నా?

కాంతిదేవ: రైటింగ్. [అని ప్రాసకొంటూ ఉంటాడు.]

నిర్మల: ఆ దెట్లా కుదురుతుంది? బొమ్మకు ప్రాణమంటేమిటి?

కాంతిదేవ: ప్రాణమంటేనా ప్రేమించేది?

నిర్మల: ఐతే నన్ను వదిలివేయండి. బొమ్మన్నది కాదా మరి?

కాంతిదేవ: కాని బొమ్మెట్లావచ్చింది? నీ వుండబట్టేనా? [మెలమెల్లగా చిత్రలేఖనక్రియలో మగ్నుడౌతాడు. కొలం గడుస్తూ ఉంటుంది.]

నిర్మల: [అటూ ఇటూ చూచి మళ్ళీ కదిలి] ఇది యెవ్వడు వూర్తి డొతుంది? ఎన్నోరోజులనుంచి గీస్తున్నారు...మీరు నాకు చేసినవాగ్దానం జ్ఞాపక మున్నదా?

కాంతిదేవ: నే నేం చేశాను?

నిర్మల: బొమ్మ నా కివ్వాలనీ వస్తుం దని మరణమూడనా? ఇలా

జరుగుతుండుట నేను అదర్శంగా కూయినదాన్నేనా? సరే, ఇదిగో నే
తేచిపోతున్నా [అని తేస్తుంది.]

కాంతిదేవ: భలే బాగుందిలే! చూశావా, నీ కెలా కోపం తెప్పించానో?

నిర్మల: మిత్రాక్ష అడగాని ఇంకా! [ఏమీ పట్టనట్లు భీనయించి, విసుగు
కనపరుస్తుంది]

కాంతిదేవ: కానేవుమాడా కాలు కదపకుండా ఉండలేవు కదా.
ఏదో వంక పెట్టుకొని తిరగాలని చూస్తావు నీ కిచ్చినమాట మళ్ళీ కాదని
యెట్లా అంటాను? ఇది ఇవాళ్ల వూర్తి ఔతుంది. రేపుసాయంకాలానికి
నీ కలంకరణం చేసి, ఈకానుక ఇస్తా సరేనా?

నిర్మల: ఎన్ని ఇవాళ్లు గడవలే దిప్పటికీ అందులో ఇదొకటి...
ఐతే ఎంతవరకు వచ్చిందో, ఏదీ ఇట్లా ఒకసారి చూడనీయండి!

కాంతిదేవ: అంతా విపోయినాక ఇస్తా.

నిర్మల: అప్పుడు తప్పు లన్న య్యంటే ఎట్లా ద్విధానం? మళ్ళీ నన్ను
వేధించును తింటారు! అందు కని ఇప్పుడే యిస్తే సరిగా ఉన్నదీ లేనదీ
చూసి యిచ్చేస్తాను. [అతడివద్దకు]

నిర్మల: [అతనిచేతిలో చిక్కి] తీసికొని పరిశీలిస్తూ] ఇ రేమిటి, ఈ
నాలకం? ముఖంమీద అన్ని ముంగురులు నా కెప్పు డన్నా పడుతుండగా
మీరు చూచారా? ...ముక్కు కొక్కెంలాగా తయారైందే... కుచ్చెళ్ళు
సరిగా రాలేదు చూశారా? ఇదేనా అన్నీ తెలుసు తెలు పంటూ ఇన్ని
తప్పులు చేశారు?

కాంతిదేవ: చివర కన్నీ సరిగానే కనబడలేలే.

నిర్మల: ఏమో నాకుమాత్రం నమ్మకం లేదు, [క్షణం నిశ్శబ్దం. యుగాలు
తిరిగినట్లునుభవించుచున్నట్లుగా] ఇక నే పోవచ్చునా? అలాచించుకొని
చెప్పండి. మళ్ళీ అచిత్ర మంతా విపోయిందనేదాకా కూచోను.

కాంతిదేవ: అంతా గీసుకొన్నారే. నీయిష్టం ప్రచిన్నట్లు తిరగవచ్చు...

[చిత్రా]ని కలం కారాలు దిద్దుతూ ఉంటాడు. అమె కదలదు] అగుగో పోలేదే? బామ్మ గీస్తున్నంతసేపూ కాలు నిలవలేదు. ఐపోయిందిగా. నీకూ స్థిమిత మేర్పడింది. కానీ కాసే పాలాగే నిలుచో, ఇంకొక చిన్న బామ్మ గీయాలి.

నిర్మల: ఎట్లాంటి పాదన...[నిష్క్రమణ]

కాంతిదేవ: చిత్ర మంతా బాగానే వచ్చింది. ఇంకా పావుగంట కూచంటే సవగ్రిమై పోతుంది. కానీ కూచోదుగా. [లేఖన మభిసయిస్తూ] ఇంకొకబామ్మని చెప్పి కూచోచెట్టాలి. [అలోచించి] ముందీ చిత్రం తెమ్మంటే దొంగ బయటపడతాడు. [దిద్దట మైపోతుంది] అం ఇంకేమీ ఆక్కరలేదు. అంతా విండి. దీని కలం కారాలు తొడిగి రేపుసాయంత్రమే ఇస్తాను. చంద్రోదయంలో జ్యోతాన్ని భిసారికాచిత్రమే బహుకృతి [దూరంగా ఉంచి వీక్షించి] కాంతి కలుగుతుందా గభీరచేతస్సుకు, [అని మోకరిల్లి చూచేసమయంలో విద్యుల్లతలాగా తటాలునప్రళయమైపోతుంది]

నిర్మల: విందా, ఇంకేమన్నా కొరతుందా?

కాంతిదేవ: ఉన్నా కూచో నన్నావుగా!

నిర్మల: ఇదెన్నార్న నుంచి? మీరు కూచో ముట్టేనే నెన్నడు కాదన్నాను?

కాంతిదేవ: దివ్యానందం లేజర్లుకూ, నవ్యోత్పన్నత్వం పరివేష్టించే నీజే నిలంబనను క్షణ మైనా ఓర్వలే న్నట్లు ఇప్పుడే బయట పడ్డావు. మరిపించే భగిమాలు నేస్తూ, దరహాసాస్మిలనాలలో లేలిపోయే నన్నానాడు చూచి నాజన్మ తరించిన దనుకొన్నాను. [అని చిత్రం చూస్తాడు]

నిర్మల: ఐతే ఇప్పుడు తరించలే దన్నమాట?

కాంతిదేవ: అదుగో, కోవకాళి సద్ధికోహించావు క్షణంలో.

నిర్మల: మీ రావృత్తి మైతే?

కాంతిదేవ: యావత్కాలంలో ఊగే నీ చిత్రం నిర్మించటానికి. ప్రియ

త్నించిన దంతా నీదనువల్ల ఇప్పుటికి సఫల మైనది. [చిత్రవీక్షణము]

నిర్మల: మీసదినవల్లరిలో లాలితా వైసలాస్యరచనలకు పరీతకగా వచ్చి నట్లు భావించాను. కాని నాకోరిక యేదో మీరు గ్రహించలేదు.

కాంతిదేవ: నీలాలకలను దిద్ది ఆలంకార మిచ్చే నీవడుపునీ చూచినది మొదలుగా ముగ్ధుడ నైపోయాను. పల్లవవృద్ధిత మైనఆక్షియుగళ మాకర్షించింది. నిన్ననువదించా లని శిల్పగీతిలో పొడవగాన మాలపించాడు. కళా కలాపంలో శిఖరము సమీపించి గలిగినాను. గౌరవీలాసమే పరిఘగా పరిణమించి చిత్తవికాసవంక్తికి లాలిత్యం తొడిగింది. శేత్రపర్వంగా నీవు కూర్చోటంచేత ఆకాముడనై చిత్రించాను.

నిర్మల: ఏమి టీఉపన్యాసమా? మనం కలిసి నీవసిద్ధున్నా మనఆశయాలు భిన్నముగా ఉన్నవి కాదూ? కలరావంతో పాడి, అనురాగంతో హసించారని నమ్మి మీసాగ్రపు చేరినాను. కాని, మీకు చిత్రకళే నిజమైనప్పియురా లని ఇనాశ్యే తేల్చుకున్నాను.

కాంతిదేవ: దిలాసవీధుల్లో కోరిక లేక మైనా నాకు లేదు. శోకసాగరం లో అష్టాదశు నామిద చిర కాల మాదరం చూపింది. చివరకు నిన్ను వెడికిపెట్టి, నన్నే కళగా భావించ మని ఆజ్ఞ వినిపించింది. విరాగగీతి హారతి పట్టింది. [అరమోహవృకంటితో చిత్రమును, ఆమెను చూస్తాడు.]

నిర్మల: పసిద్ధుని అనురాగలహరిలోనాకు సగభాగము వచ్చిందే అని ఉవ్విళ్ళూరి మిమ్ముల సంగీకరించాను. జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొనండి.

కాంతిదేవ: నీ కవ్వడు బాలికలాగా కన్ను చిసావు. నన్ను కోరినావు. కానిలే, అని అమాయకత్వంతో ప్రేమించాను. తర్వాత నీవు బాధావు కాదని గుర్తెరిగినాను. నిసపుటికీ వివాహం చేయకొన్నాను. నీమీద పూర్తిగా ప్రేమ లేదంటా మని నాసగృహమచిత్రం నీకే అర్పిస్తా నని వాగ్దానం చేశాను [సాధిపాగ్రయంగా పనికిస్తాడు.]

నిర్మల: కాని, నామీద మీ కన్నది వాత్సల్యంకూడా కాదు. అదిగ

రంగిరంగుల్లో కూర్చున్న తాండవిస్తున్నప్పుడు, దానిని కన్నీటిబావికి బాహ్యబంధం వల్ల తొడిగినా వ్రాయబడ మేమున్నామి?

కాంతిదేవ: నావ్యవస్థలను నీకు పూర్తిగా తెలియదు. నీచిత్రాన్ని ఎక్కువగా ప్రేమిస్తున్నావో, నిన్నో చెప్పలేను. రెండింటికీ సమాన మైనవేదకనే నాచున్నప్పుడే నిర్ణయించాను. దానిని మించిన ఉన్నతపితాలు, శృంగారాలు లేనే లేవు.

నిర్మల: నిరవధి మైన కాల మున్నది కదా? [బయట అడుగులదప్పుడు. అనందోహం అనే ధ్వనులు అన్యత్నంగా విసబడుతువి. నిర్మల లోపలికి వెళ్ళి పోతుంది. అనంద దేవులు మెలమెల్లగా ప్రవేశిస్తారు. కాంతిదేవుడు నమస్కరించి అనంద చూపిస్తాడు. అతనిచేతిలో చిత్రఫలకం గురువులు తీసికొని, సమగ్రంగా పరిశీలిస్తాడు.]

అనంద: ఎంతకాల మైనదోయి ఇది చిత్రించి? చాలా బాగుంది... కొద్దిమార్పులు చేయాలనుకో. వినా యోగ్యంగా, సుందరంగా దిద్దినావు.

కాంతిదేవ: ఇప్పుడే కొంతవరకు గీచి ఉంచాను గురూ!

అనంద: ఇదేనా, ఇంకేమన్నా ఇదివరకు చూసినవి ఉన్నవా?

కాంతిదేవ: ఇదే ప్రధమము, గురూ! [ప్రధమ మనేమాట చెప్పి నాచిక కరచుకొంటాడు. స్మృతి నభినయించి నిర్విణ్ణుడౌతాడు.]

అనంద: ఏమిటి, అవిధంగా వివర్ణమై పోయింది నీముఖం?... చిత్రకళా వనిలో తిరిగే నీలో క్షణక్షణానికి మార్పు లేవీ విపరీతంగా రూపాడదు. సైర్యం చాలా అవసరము. కారణ మేమిటి?

కాంతిదేవ: [లేని ఉత్సాహము నారోపించుకొని] ఏమీ లేదు, గురూ! ఏదో జ్ఞప్తికి వచ్చింది. దీనితో సంబంధ మేమీ లేదు. మీ రుపదేశించిన ప్రకార మాచరణలోకి దింపి, కళాశక్తిని వినియోగిస్తున్నాను. మీరతిస్తులే నాకు ధైర్యము, ఉత్సాహమూ ఇచ్చినవి.

అనంద: తొలిజా మైనా, చాలా చక్కగా చేశావు.

కాంతిదేవ: [బెంక కొండను వేస్తాడు. తల వంచి దీర్ఘాలోచన ఈ చచ్చిన వేదన కనపడుచు] ముగ్ధ కోరినవిధంగా నేను ప్రాతఃకాలానికి ఈ చిత్రం మీ కందజేస్తాను లోపాలు సరిచూచి, చేయబోయే కృతులకు అదేశము, అవేశము ఇవ్వాలి.

ఆనంద: [స్వప్నం వలినయించి] నే నావిషయం పూర్తిగా విస్మరించాను. బాగుంది. గురుదక్షిణగా తీసికొంటా నన్నభిప్రాయమివ్వము. నాకళాసంపదలో ఆగ్రహము నలుకరిస్తుందినే... కాని కుంచే తీసికొని ఈ భాగం కొంచెం సవరించాలి [చిత్రం చూపి] ముంగురులు సరిగానే వచ్చినవి గాని సీమంతమండపం గారేము. ఎనా కుండమాలంకరణం దాన్ని కప్పితేనే విధంగా నుండడంగా చేశావు... ఆంగురులలో చైతన్యం బాగా కనిపించాలి.

కాంతిదేవ: కాని మీరు గమనించారు. జీవితంలో వ్యక్త లీవిధంగా కనబడుతూ ఉంటే వారి నెలా దిద్దటం? ప్రకృతి అనువదించేకళాకర్త చిత్రికృతికృతులను కలిపితే ఏం బాగుంటుంది?

ఆనంద: నే చెప్పేది విని యోచించు. జీవితంలో మామూలుగా వ్యక్తులు, వన్నివేశాలు కనిపిస్తున్నా, వాటిని యథామాతృకంగా చిత్రించకూడదు. అదర్భత్వ మివ్వాలి.

కాంతిదేవ: మాఖవర్షములో అది సాధ్యమే.

ఆనంద: తదనుగుణంగా పరిణమించే మిలిసవి.

కాంతిదేవ: కాని అకర్మకృత్తి సజరీరగానే ఉంటే!

ఆనంద: చిత్రీకారుని కష్టము విశేషశ్రమ కలుగుతుంది. చైతన్యమును చిత్రించటానికి ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు పూర్తిగా ఉండాలి. నీ కామార్గాలలో ఇతరు ఇచ్చాను. నీ పెంతవరకు వినియోగిస్తున్నావో!

కాంతిదేవ: మీ ఉపదేశము నింతవరకూ అనుసరించకుండా మెలగలేదు. మీరు విశ్వసింపదన్ని.

అనందః ఉపోదయం కాగానే చిత్తంతో వస్తూ ముకుంటాను. పొద్దు పోయింది. ఎదో పంపిణీ పోతూ దారిలోనే ఉన్న ఏన్నో కేక వేసి పోదా మని వచ్చాను. [అని బయలుదేరతాడు.]

కాంతిదేవః ధన్యుడను అనుగ్రహించాలి [కొంచెం సాగ నంది] నే నంటాను. [గురువు నిష్క్రమణ. చిత్తం తీసుకొని కాంతిదేవుడు ముఖపూరిత దృక్కలతో, శడబడేచేతులతో, రక్తస్రోతస్సుతో పరువు లెత్తే ఆలోచనా జైరుధ్యంతో ఉంటాడు. కొంతనే వైసతర్వాత నిర్మల ప్రవేశిస్తుంది.]

నిర్మలః ఇంత ప్రాగ్భూతపోయినాక కూడా మిగురువుగారు శిష్యులయోగ జేమాలు కనుగొంటున్నారంటే అశ్చర్యంగానే ఉన్నది. వైగా గురుకులం వదలివారిని కూడా విచారించటం వేరే చెప్పవలెనా?

కాంతిదేవః [లేని ఉత్సాహంతో] నీ వింకొక్కసారి సరిగా కూచో వాలి. [అని ముఖం వాల్చుతాడు.]

నిర్మలః ఏం? విం దన్నారుగా? మళ్ళీ యెందుకు?

కాంతిదేవః రెండవచిత్తం నిర్మిద్దా మని కోరిక కలిగింది.

నిర్మలః ఇ దొకటి కాసియండి. రేపు సాయంకాలం నాకీచిత్తం బహుశ రిం చింతర్వాత మీ రేబొమ్మక కూచో మంటే దానికి సిద్ధము.

కాంతిదేవః [అవతలిరమ్మదై అప్రయత్నంగా ఆశువును వదులు తాడు. మనిషిలో తొట్రుపాటు కనిపిస్తుంది.]

నిర్మలః నే నే మన్నా నని మీ రలా ఉన్నారు? అదేమిటి... చెప్పరూ? అపరాధ మేమన్నా నే దీనినీ ట్లయితే సవరించుకొంటాను.

కాంతిదేవః నీ వేమీ చేయలేదు. ఇ దంతా స్వయంకృతమే, పొర పాటున జరిగింది.

నిర్మలః [దీనంగా, అనునయంతో] ఏమి టిది? నాకుకూడా వివరా వివ్వరూ? మిగులులలో నాకు భాగ మున్నట్లే, మికష్టా లోకూడా ఉండాలి

కాంతిదేవ: ఇది నీవు వివేకము.

నిర్మల: ఏం, నేను వివేకమునకు వచ్చినానా?

కాంతిదేవ: కాదు. నిన్ను గురించే నాకు జాలి, దుఃఖము కలుగుతున్నది.

[ముఖం పై కెత్తి నిండుతాడు.]

నిర్మల: నాకోసం మీరు కలిగేప్పుడు, నాసంగతి నే వివేకమునా?

కాంతిదేవ: వద్దు. తర్వాత నిష్కారంగా నా మీద కోపం వస్తుంది.

నిర్మల: ఎప్పుడన్నా ఇదివరకట్లా వచ్చింది? [అని జాలిగా చూస్తుంది.]

కాంతిదేవ: కాని యిక ముందు వస్తుంది.

నిర్మల: ఓ దుష్టానం చేస్తా. చెప్పరా?

కాంతిదేవ: [క్షణం బెదరనిట్లుంటాడు] పారబాటున అన్నాను. వదిలివేయ నన్ను. నీవు చెప్పకూడదు.

నిర్మల: పోనీ తెలిసి, బాదుకోండి. మీ ప్రతికూలకోసం నన్ను పెట్టిచేసుకోన్నాను గాని...

కాంతిదేవ: ఇప్పటికే బాధలతో మునిగిపోతున్నాను. ఇంకా అవిధమైనమాటలుకూడా వదిలే ఏ మాతానో చెప్పలేను!

నిర్మల: నామీద దయ వహించి ఏమిటో చెప్పరా? [అని ప్రార్థన వదిలి సమాపించి, చురుకైన చేతితో స్పృశించి, దీనంగా నిలుచుంటుంది. తన ఓపిక తెచ్చుకుంటాడు ఆతడు.]

కాంతిదేవ: నీకు వాగ్దానం చేయక ముందు, గురుకులంలోనే ఉండగా..

నిర్మల: ప్రథమ చిత్తం నంగ తేనా?

కాంతిదేవ: ఆర [దీర్ఘం నిశ్చలం.]

నిర్మల: ఎవరి కొద్దా నని చెప్పినారు?

కాంతిదేవ: [అప్రయత్నంగా] గురువు గారికి.

[అమె నిశ్చేష్టరా లోతుంది. నెమ్మదిగా భూమిమీదికి జాగిలబడుతుంది. సమాపించి ఆతడు మెల్లిగా] విస్మృతికల్ల ఈ అవరాధం కలిగింది. క్షంతవ్య

డను కాకపోయినా తప్పు మన్నించాలి. [మూతలు పడినకన్నులతో] మాట్లాడవు నాతో! పొరబాటు జరిగింది, ఇక ఎన్నడూ ఈవిధంగా చేయను. నీతళల నన్నింటినీ తుంచినేశాను. నిజమే. కాని ఏం చేయ గలను? ఇందాక గురువుగారు వచ్చినతరువాత పూర్వవాదానము జ్ఞప్తికి వచ్చింది. [క్షణమాగి] ఇంకొకచిత్రమిలాంటిదే వ్రాసి నీకు నమర్చిస్తాను. నీవు కోరినన్ని అర్పిస్తాను. ఈవివత్తువంచి గత్తెక్కించాలి [మోకరిల్లుతాడు.]

నిర్మల: తక్షణమే బయలుదేరిపోయి చిత్రం గురువుగారి కర్పించి రండి! కాంతిదేవ: ధన్యుడ నైనాను! నీవే మనుకుంటావో అని యెంతో తహతహలాడి పోయినాను. నీవు కోరి నన్నిచిత్రాలు తీసుకోవచ్చు. నేనేమీ నీవు కోరిననాని వినియోగించ దలచుకోలేదు. అన్నివిధాలా దీనిలాగానే ఉండే చిత్రము లర్పించి నీకు రేపటికే యిస్తాను.

నిర్మల: [ఆర్థహితుమై, ఆచేతనా లైనదూపులతో] నా కేమీ అక్కర లేదు. నాకు చిత్ర మెందుక?

కాంతిదేవ: అట్లా అనరాదు. నీవే కోరుకొన్నావు మొదట [అని నాలుక కదచు కొంటాడు.]

నిర్మల: అకోరిక విఫల మైనతర్వాత, అసలుకోరిక అనేదే తేకుండా పోయింది. చిత్రభరిత లతావలయాలలో వ్రాలటానికి మనస్సులో శక్తి లేదు. చిత్రవాంఛలు పారిపోయినవి.

కాంతిదేవ: కాదు, నాస్థిరన విని నీవు ద్విషీయ చిత్రము తప్పకుండా తీసుకోవాలి.

నిర్మల: నే నేమి చేసుకొంటాను దానితో? నా కదేమీ ఉపకరిస్తుంది? మిత్రాకాళలం చూచి అనండించా లంటే మీరు వ్రాసేబొమ్మలను చూచి సంతోషించవచ్చు! నాకు వేరే ఏమీ వద్దు.

కాంతిదేవ: ఇక లాభం లేదు...గురువులను సంతోషపెట్ట మన్నావు

కాని, నీనంగతి విప్పి చెప్పటం లేదు. మధ్య చిక్కున బడిపోయానాను.

నిర్మల: నాకు శిల్ప మెందుకు? నే కోరినది మిమ్మలిని, విధిశక్తిని, విఠ్ఠలను! కాని విచిత్రకళానిపుణులను కాదు.

కాంతిదేవ: కాని చిత్రిం కోరుకొన్నావు.

నిర్మల: మీ రాకళను అన్నింటికన్నా అధికంగా ప్రేమిస్తున్నారు. మిమ్మల్ని వెళ్ళిచేసుకొన్న చుకు మీరు ప్రేమించేవాటిని ప్రేమించటమే నా ధర్మము. అది నిర్వర్తించాను.

కాంతిదేవ: ఇప్పటికికూడా చిత్రకళ సభికంగా ప్రేమిస్తూనే ఉన్నాను. నీవు నీచిత్రాన్ని స్వీకరించక తప్పదు. ఇప్పటికే నావిస్మృతివల్ల కలిగిన ఈ అపరాధానికి వ్యాధయం విదారిత మౌతున్నది. వైగా నీకు కోపకాంక్ష కలుగలేదు.

నిర్మల: మీరు పొరబాటులో ఉన్నారు. నాకు కోప మేమీ లేదు. మీకు మనసార కిలేదు. నిష్కల్మషహృదయంతో ప్రేమిం చింతవరకూ, నేనూ అట్లాగే చేశాను. కాని మీలో లోపం కనబడ్డది ఇవ్వాలి.

కాంతిదేవ: ఏమీ టాలోపం? ఇక ముందైనా బాగోర్తెపడి దిద్దుకొంటాను.

నిర్మల: అది చాలా కాలంనుంచి వస్తున్నదే. చిత్రకళను అవర్ణంగా మీరు టాలోపనే కారణంతోనే నన్ను వివాహం చేసికొన్నారు. అది నిజమే కదా?

కాంతిదేవ: గట్టిగా చెప్పలేను.

నిర్మల: కాని ఆంధ్రులో చాలా సత్యమున్నదని బెప్పా, టారా!

కాంతిదేవ: తప్పుకుండా.

నిర్మల: అక్కడేమీకూ నాకూ భేదము.

కాంతిదేవ: భేదము సమసిపోయే మాదిరిగా ఇకముందు వ్యవహరిస్తాను.

నిర్మల: లాభం లేదు. మనం రెండుభిన్న మార్గాలలో ఉరుగుతున్నాం.

కాని కొంతసామ్య మున్నది. దానితో ముఖంగా జీవించవచ్చని అనుకొన్నాను. ఇప్పుటి కీవిధంగా పరిణమించింది. మీ రనుకొనే కళాప్రపంచంలో నాకు తావు లేదు. ఈచిత్రం గురువుగారి కిచ్చివేయండి. ఇకముందు నన్ను మికళనుగూర్చి వేధించవద్దు. [ప్రాబోతుంది. అనునయంతో వారించి]

కాంతిదేవ: నామాట ఒక్కటి విని తర్వాత చెప్పు.

నిర్మల: మీరు ముందుగా నాకోకమాట నీయాలి. తర్వాత వింటాను. వాగ్దాన మీయబోయే ముందు సరిగా ఆలోచించుకొని ప్రతిజ్ఞత్తరము చెప్పండి.

కాంతిదేవ: అలాగే. సాగధానుడను.

నిర్మల: నాకోరికను మీరు మన్నించే టైలే, ఇకముందెన్నడూ దానికి తప్పు, ఇతరవేళలలో చిత్రీకళను . . [అని సాధిస్తా] యుంగా చూస్తుండే ఊహ మిగిలిపోయింది]

కాంతిదేవ: ముమ్మాటికీ నీమాట అంగీకరించాను. చిత్రకళను నీవైత్యజించగలను. దానికి బదులుగా కొంచెం కాలం మళ్ళీ నీవు వివిధయోగించాలి. ఏదైతే మొకటి సిద్ధపరచి రేపుసాయంత్రానికి నీ కర్చిస్తాను. నామాట తీసివేయక అంగీకరించాలి నీకోరికను మనసారా పాలిస్తాను. వ్యతిరేకించను.

[విలాస ముట్టిపడేస్తులతో, లేడిలాగా రివ్వున గంటేసి, పర్యంకం సమాపించి]

నిర్మల: మీ రానిత్యానికి ఆసీనురాలుగా ఆజ్ఞ ఇచ్చినప్పుడే సిద్ధము. మీకే కాక కళలమును వారింపిండుకు మనస్సుకు కష్టముగానే ఉన్నది! కాని...

కాంతిదేవ: లేదు లేదు సరి మౌనమాగ్గం అందుకు శృత్యుడను...

ఏదీ ఒకసారి సరిగా కూచో. పైపైగీతలు వ్రాసుకుంటాను. నరిపోతుంది. మిగిలిన దీచిత్రం చూచి వేసుకుంటాను.

స్మృతి: ఇదిగో నే సిద్ధము! [రంగపా]భము చున్న అభినయభంగి మంలా అనేన దొతుంది. చిత్రకారుడు కిందిదూరములో చిత్రం పారం భిస్తాడు. మెల్లమెల్లగా తేర.]

మధుర ప్రియ

శ్రీ వావిలాల సోమయాజులు

[చిత్తూరు రాజగురికి పొంగిగము. గిరిధరగోపాల పూజామందిరము ముందు విశర్వకమీద శిలావిగ్రహము. గోసాయిలు ముందు వచ్చి కూర్చుంటారు. సేవకురాలు పూజాద్రవ్యాలు పట్టుకొవస్తుంటే వెనుక అర్ధమీలిత నేత్రాలతో మీరా ప్రవేశిస్తుంది ఒకవైపునుంచి. మూర్యాస్తమయానంతరము. మీరాబాయి రావటాన్ని జూచి]

గోసాయిలు: శై! చిత్తూరు మహారాణి మీరాబాయికి శై!

శై! చిత్తూరు మహారాణి మీరాబాయికి శై!!

మీరా: [దిగ్గరకు వచ్చి] ఓహో! ఈనాడు కృష్ణాష్టమి. నాప్రభువు జన్మదినము. అందుకనే కాబోలు పూజామందిరము కిక్కిరిసిపోతున్నది గోసాయింతో... అబ్బా! ప్రభుశుల్కులు, ఎవరిది గోసాయిలు... భక్తబృందానికి కందనాలు!

గోసాయిలు: శై! చిత్తూరు మహారాణి మీరాబాయికి శై!

శై! చిత్తూరు మహారాణి మీరాబాయికి శై

మీరా: [నాల్గుగు దిక్కులు కలయికాచి] మహాప్రభావులారా! ఎవరా చిత్తూరు మహారాణి! ఏది ఎక్కడ? ...[నవ్వుతూ] మీరా చిత్తూరుకు మహారాణి కాదు. ఆమహారాణి పుట్ట లేదు...మాయారహితుడు, మహాప్రభువు. గిరిధరగోపాలుడికి ఈ మీరా ఆత్మను అంకితం చేసిన ప్రియని. కాదు... కాదు...పాదదాసి.

గోసాయిలు: శై! మీరామాయికి శై!

శై! మీరామాయికి శై!

వీరా! అశులారా! నామనోహరు పుట్టినరో జు దేశదేశాలనుంచి
సంకీర్తనకోసం వచ్చిమిమ్మల్ని మాస్త్రీ నావృకయం ఉప్పొంగిపోతున్నది!
ఎందరు వైష్ణవభిక్షులు . . నాకళ్ళు చూడలేక పోతున్నవి. జయ పెట్టకల
సింది నాకు కాదు... [దగ్గరకు వచ్చి] చూపిస్తూ, సమీపిస్తూ] అడుగో ఆ
మాహామూర్తికి . . నామనోనివానికి . . కాదు నామనోహుడికి...
[దగ్గరకు చేరి తూర్పున నిలచి పాదపద్మాలను నిమిలితలోకనాలతో
దర్శిస్తూ]

జయ జయ జయ జయ గిరిధరగోపాలా!
జయ జయ జయ జయ గిరిధరగోపాలా!
అలివల గానోమ్భతామృతరస
అలితమాలయదాంబుజయగళా, గోపాలా!

[తల ఎత్తి కేకిపించాన్ని నిరూపిస్తూ]
మకుటఘటిత కేకిపింధరుచి శరణిత
సకలాశాపరిపూరిత దివ్యతేజ, గోపాలా!

[కన్నులదగ్గరకు లేచి కలయ జూస్తూ]
అక్షయ గోపీతరళ కటాక్షా
క్షీణ మనోహరా రాజీవాక్షా, గోపాలా

[మురళీగానాన్ని ఆభినయిస్తూ]
రాధాధర మధుర సాధారణ ధా
గారజిత బిందాధర వంశీరవ గోపాలా

[చక్కని మణంతో]
జయ జయ జయ జయ గిరిధర గోపాలా!
జయ జయ జయ జయ గిరిధర గోపాలా!

[తన్నయ్యలరాల్లె గోసాయిల మధ్యకు చేరి]

అడుగో నాప్రియుడు నవ్వుతున్నాడు, మనసిలుపు అందింది. ఓహో! ఎంత

రసికుడు... పల్లవీకన్యలమధ్య పిల్లనగ్రోవి మా... నాకంతాన్ని అనుకరిస్తున్నాడు. కవికిరం కలిగింది కాబోలు. అనుగో అనీలమేఘం ఆ దేమిటి... అబ్బా! ఏమి టామెరుపు దానికి పైగా... [అనుమానించినట్లు పరికించి మిలా మిలా కళ్ళార్చి] నోను... జేను తెలిసినది... అంతే నానుగో నాధుడు గోలోకంనుంచి బయలుదేరి వస్తున్నాడు... ఆ ఆహామేఘద్వాయలు ఆయన దేహకాంతలు... ఇదిగో మన మంతా నీలనీలంగా మారి పోతున్నాము... ఆయో! కాంచనాభరణాలను త్యజించిన నా ఒంటిమీద బంగారపురుద్రాక్షుల జపమాలలు నిలుపుతూ నిముషంలో మటుమాయమై నిముషంలో జ్యోతిర్మృతులను వెలిగించే ఆకాంతు లేమిటోతొనునా? నా హృదయపరి కేకిపించసంకాశం నెమ్మది నెమ్మదిగా... నాకోసం... జేను నాకోసం దిగి వస్తున్నాడు... ఎందుకు రాడు, వస్తాడు... ఇద్దరమూ చిన్ననాటినుంచీ స్నేహితులను... మా అమృతపక్కలో నేను. నాపక్కలో నా హృదయపతి... అదుగో మరీమరీ దగ్గికి వస్తున్నాడు... [గోసాయిల కేసి చూస్తూ] మీ లేమి చూడటము లేదా! అలా బిడ్డలమొగాలు వేసుకొని కూర్చున్నా లేమిటి! ఒక గోసాయి దగ్గిరకు వచ్చి స్వామీ! నా మనోహరుడు మీకు కనబడటం లేదా?

గోసాయి: [లేదన్నట్లు తల తిప్పుతాడు.]

మీరా: [మరొక గోసాయిదగ్గరకు వచ్చి] మహాత్మా! మీకో?

గోసాయి: ఏ ఉమ్మా తల్లీ, ఎక్కడ! నీది వట్టి భ్రాంతి!

మీరా: ఆ దేమిటి స్వామీ, కళ్ళెదుట అలా కనిపిస్తూ ఉంటేనే!

గోసాయి: ఇ దేమి టమ్మా! ఎన్నడూ కనీ వినని దీచిత్రం... నీది వట్టి భ్రాంతి. పగ్గెం లేమిటి? మనదగ్గిరికి రావడ మేమిటి? మావగోస్వాములు ఎన్నడూ చెప్పలేదే. దేహయాత్ర చాలించి మనమే గోదామంలో ప్రభువును కలుసుకుంటాము. గాని ఇదేంమాట? ఎన్నడూ వినలేదు...

మీరా: చాలులే మహాత్మా, చాలులే! అబ్బా! ఎక్కడ దేమిటయ్యా

స్వామి! [జరిగిపోతూ మరొక గోసాయితో] తేజోమూర్తులు తమకు తప్పకుండా కనిపిస్తుంటా ఉన్నకుంటాను.

గోసాయి: తల్లీ! దూరంగా ఏదో లీలగా కనిపిస్తున్నది.

మీరా: కాదు కాదు మీకన్నులు ఆయన వెలుగును భరించలేక పోతున్నవి... ఆయనో ఆయన వచ్చేస్తున్నాడు. నేను ఏం చేసినా స్వామి! ఏమి చెయ్యి మన్నారు? ఆయన వచ్చేవారిలో దుమ్ము అంటుకుంటుంది కాబోలు. పూవులు చల్లి రానా? వద్దు వద్దు. పంట పరిచి వస్తాను. అర్ఘ్యానికి జలం సిద్ధం చేసుకోనా? అవసరం లేదు. హర్షాశ్రువు లున్నవి కదా! వస్తున్నాడు కదూ నామనోనాథుడు!

గోసాయి: అవు నమ్మా! తల్లీ, ఏదో తేజోవిగ్రహం. మనవైపుకే కదిలి వస్తున్నది... [తనృయుడై] తల్లీ! [మెడలో చెయ్యి పెట్టి హారం ధరించి తీసి] ఇదిగో ఈహారం పసి అర్పించు... [చేతికి అందిస్తాడు.]

మీరా: [చేతికి హారం తగిలేటప్పటికి స్పృహ వచ్చి] ఏమి టిప్పి? నేను ఇందాకటినుంచీ పలోకంలో ఉన్నాను? ఈపూజామందిరానికి ఎలా వచ్చాను? ఇదగో వీరంతా గోసాయిలే... అయితే నామనోనాథుడు ఏదో... అరిగి వెళ్ళిపోతున్నాడు [కన్నీటిలో] వెళ్ళిపోతున్నావా నాథా! [గోసాయి చూచి] సీత గోస్వామిని కాదు. ప్రేయసీప్రియులమధ్య అడ్డు పడేపికాచానివి! మైచ్చుడివి! పో! అవతలికి పో! ఇక్కడ ఉండవద్దు!

గోసాయి: కోపించకు తల్లీ! మహానుభావులీలలు అతిమానుషాలు. నన్ను హారం ఇవ్వ మన్నట్లు పైగి చేశాడు. తాను తిరుగునీ మొగం పట్టాడు. నాతిప్పు ఏ ముందమ్మా?

మీరా: [తిగ్గి] నిజమే! స్వామి! నన్నే ఇల్లా అశేకమాట్లు మోసగించాడు. తుమించండి మహాత్మా! ప్రేమాన్మాదంలో ఏదో పిచ్చిగా మాట్లాడాను.

గోసాయి: తల్లీ! నీమనస్సు నాకు తెలియదు చింత పడకు.

మీరా: చింతపడకుండా ఎలా ఉంటాను? [విగ్రహానికేసి చూచి]
మోసగించా నన్నట్లుగా మొలకనవ్వలలో ఈవిగ్రహం చాటున...
లోపల... దాక్కిని నవ్వుతున్నాడు. ఈహారము మెడలో వేసి మళ్ళీ
రమ్మని మొర పెట్టుచుంటాను. [విగ్రహంపైవు నడుస్తుంటుంది.]
[వ్రజేశము సేవకురాలు... చేతులో పూలబుట్ట... గంట కొట్టుతుంది...
మీరా వెనక్కు తిరిగి] ఎవరు? గిరిజా!

గిరిజ: [నంగి నమస్కరిస్తూ] దేవీ! శ్రీ శ్రీ కంభరాణానామ ఈనాడు
గిరిధరగోపాల దేవుణ్ణి పడమారికలలో పూజింప . ఈసెజ్జలో పూల
మాలికలతో ఆలంకరించ మని దేవరిని పార్థిస్తున్నా సుని నిన్ను వించిన
మ్మన్నాడు.

మీరా: [ఉద్వేగిత] గిరిజా! గిరిజా! ఏమి పది? కష్టమేనా? కంభ
రాణా మాటలేనా ఇవి? ...ఇలా "గిరిధరగోపాల" నామం రాణా నోట
ఉచ్చరించాడా... 'పడమారికా' నీవు కల్పించి... కాదు కదా! నన్ను
ఉద్వేగించి పార్థిస్తున్నా నన్నాడా?

గిరిజ: [చెప్పలేక వ్రుతూ] అ...అ...చ...వు...నా దే...వీ

మీరా: ఏమి టావడబాటు?

గిరిజ: ఏమీ లేదమ్మా! అది నాకు తోచును. [సెజ్జ అందిస్తుంది]

మీరా: [అందుకుంటూ] మహాత్ములారా! మీరాకవల్ల నేను చిత్తోడు
నిజంగా శైష్టవభక్తలోకంగా మారిపోతున్నది. కంభరాణావంటి భూలేశ
విష్ణుడు గోధామదేశవాన్ని కోరుతున్నాడు.

గోసాయిలు: శై కంభరాణా మహారాజాకు శై!

శై కంభరాణా మహారాజాకు శై!

మీరా: [విగ్రహాన్ని చూస్తూ] ప్రభూ! ఇదిగో పస్తున్నా. నిన్ను ఆలం
కరిస్తా. గిరిజా! వెంటనే వెళ్ళి కంభరాణావారి సంగీర్తనానికి రమ్మని

దేవి వనః పార్థివుని నా చెప్పి సో, త్వరగా పోయి విన్నవించు.

గిరిజ: చిత్తము దేవీ [నిష్క్రమణ]

నారా: ఈ పూలమాలికలతో అలంకరించి స్వామిని తిరిగి రమ్మది పార్థివునిని [అని తత్తిరపాటులో గోసాయి ఇచ్చిన హారం వేస్తుంది... వెళ్లకము మూత తయ్యకుండా అక్కడనే కుద పెట్టి ఆపుకోలేని ఉత్సాహంతో]

ఎదురెదురనివళుల నీకొరక! నీకొరక!
ఒక్కతెనె యారేయి నుక్కలలో ఓసాధ!
విశ్వమంతా నిదుర జెలిమినుగు వేసుకొని
జెన్నలల బయలులో కరపై నిలిచి...
పెంచి కొన్నా నోయి ప్రియలలో నీట్లు
వాధ యుల ఎదుగ నిక ఒకటి ప్రియించి మిది.
నానగనగాధలను ఎడికి రేయికి కప్పును
పాము రాతిరి నొక్క యుగముగా గుడికితి

సాధా! ఇంతటికైనా దయ్యరాదా! ఈసేవి హిమిగా వచ్చి బిమాలు నీ అసాయబీక్షగము ప్రసరించగా! అయ్యో! ఎన్నియుగా శ్రీవా గావు సాధా! వాటి మాతా ఈవిరళ-నేద హస్తికి ఇంధనమై తొగి కృతించి కృతించి నశించిన వెనుక నా? వచ్చి ఏమి ప్రయోజనము? అబ్బా!

[రమ్మదిగా నేలమీదికి ఒరుగుతుంది]

గోసాయిలు: [కలకలము]

ఒక గోసాయి: నిశ్చబ్దము. అదేనండీ... అంతేమీరు మహాభక్తరాష్ట్ర భక్తితన్మయత్వంలో మార్పుపోయింది... లేని వద్దు ... చచ్చుడు చెయ్య వద్దు... భయపడకండి.

మరొక గోసాయి: కూర్చోండి డయ్యా, కూర్చోండి.

మరొక గోసాయి: ఇవ! నిశ్చబ్దం.

మీరా: [తెమ్మడిగా తేమ్మరిల్లుకొని లేస్తుంటుంది]

గోసాయిలు: జై మీరా మాయకి జై!

జై మీరా మాయకి జై!

మీరా: [విభ్రాంతిలోనే] పుర్రా! ఎన్నాళ్ళిది హాహారాలు లేకుండా
వియోగంలో... ఇన్ [అలోచన అభ్యసించి] ఏమి తప్పు చేశాను...
[దృష్టిరాణ వంపిన పెజ్జమీద ఉంచి] అవును... నిజమే... తెలిసింది.
తప్పు చేశాను. రాణా ప్రభువును దైవాను... రాణా అజ్ఞను ధిక్కరించాను...
మొదట గోసాయి యచ్చినవారంతో నాధుణ్ణి అప్పించాను... అబ్బా,
ఎంతెప్పేదిం చేశాను... పుర్రా, మీరును. ఇదంతా నీమడలో వేసి కళ్ళార
చూచి అనుభవించు. [పెద్దకొని పెగ్గిరకు నీరుకొన్ని తియ్యటానికి చెయ్యి
వోస్తుంటుంది. చివరకి నాలుగు అక్షర మిట్టకు లేచి వెళ్ళిపోతారు]

విరజ: [గొంతు కొడుతూ పోవేకింది అనురతం] అమ్మా! అమ్మా,
ముట్టుకోను... ముట్టుకోను... తియ్యకో! తియ్యకో! అది పుష్పమాలికలు
కావు! సర్వాగ్ని జ్వాలాపాలికలు! రాణా కనారాధకుడు అన్నసంగతి
మరచిపోయినావా తల్లీ!

మీరా: [అశ్చర్యచకితయై] విరజా! ఏమి జీతాందరం?

విరజ: తాండర ఏమిటి తల్లీ! ఏమిదీను అత్యమేవితే కొంచెం
అంటుకో పొయ్యేవి.

మీరా: ఏమిటి!

విరజ: అమ్మా! ఇంచాకటినుంచీ తమచేరిలో వార మేవో ఉన్నదటగా

మీరా: అదిగో! నాస్వామిని దానిలో అర్పించాను... అయితే—

విరజ: దాన్ని రాణా ఎక్కడినుంచో మీచేతులో ఉండటము
చూశాడు.

మీరా: అయితే దాంట్లో నీ పేర్లు ముంది. ఈగోసాయి నా కిచ్చారు
[అని చూస్తే గోసాయిలు కనిపించరు అశ్చర్య పడి] అం!

విరజ: అది ఖిల్లీలకరివర్తి అక్కడుపాడుకును కానుకగా ఇచ్చా పెట! రాగా మిమ్మల్ని అనుమానించి... [సర్పాలపెజ్జ చూపుతుంది]

మీరా: మహాగాయకుని తాన్నేనును వెంట పాడుకు ఒకనాటి సం కీర్తనలో కనమంలరాన్ని పవిత్రంచేయ్య ముఖోరి రమ్మని పంపించాడు. నేన. ఆ గీతించి తీను... పాపము సుకీర్తన విసాగానికి గోసాయీ వేషం తో ఎ నమారం నడిచి వచ్చాను... ఆత్మా, ఎంత భక్తుడు... ఎక్కువ నే పుట్టే ఒకట పడతా నని కావోలు తెల్సిపోయినాడు... విరజ! నీమాటలు నశ్యమేనా? అవి సర్వములేనా?

విరజ: తల్లీ! నీ కనుమాన మైతే మొదట నన్ను తియ్యనిచ్చి చచ్చి పోనీ...

మీరా: ఏమైనా సరే! నాప్రియుడు నన్ను పరీక్షిస్తున్నాడు. ఇదంతా ఏమిటో నాకు అర్థం కానటము లేదు... ఈ విచిత్రమరపరీక్షలో నే నందుకు వెనకపడి పోతాను? వడను ముమ్మాటికీ పడను. అవి సర్వమాలికలైనా సరే ప్రభుని అలంకరించక తప్పదు... [కొద్దిగాంతుకతో చెయ్యి పెజ్జ కము దగ్గరికి పోనిస్తూ]

జయ జయ జయ జయ గిరిధర గోపాలా!

జయ జయ జయ జయ గిరిధర గోపాలా!

[అంటూ నెమ్మదిగా మూత ఎత్తుతుంది... అందులో పూలమాలికలు కిల కిలా నవ్వుతవి. మీరా విరజమొగం చూస్తుంది. ఆమె ఖిన్నవదనంలో తల వంచుకుంటుంది. పూలమాలికతో విగ్రహాన్ని అలంకరించి గోసాయీయ మీరా సంతోషాధిక్యంలో కొద్దిసేపు

జయ జయ గిరిధర గోపాలా జయ జయ గిరిధర గోపాలా

[అని సుకీర్తన చేస్తారు. తిరువూత నిశ్శబ్దము]

మీరా: ప్రభూ! పూలపండలతో కులకటమేనా? పూలోడిని మరిచి పోయినావా? ఇప్పుడైనా రావా? నాథా! నోట మాటే రాదుగదా! మూగి

వాడవా! కాశీ! మరళిమాహనమూర్తి! నాయాంజ్యాలను ఎప్పుటికి
ఈడేరుస్తావో కదా! ఈజగత్తులో నాకు ఏసంబంధమూ లేదు. ఇంక
అసలే వద్దు తల్లీ, తండ్రి, రాణా అందరూ నాకు కాని వాళ్లే... నిన్ను
జేమిస్తే ఏమో వచ్చుచుండు దని ఉద్వోషించారే వహత్తు!... ఏమి
చచ్చింది నాకు... వచ్చింది... ఆం పిరిటి! ఎట్టివేదన... చిత్తుతఃకుంఠి,
నీరూపాన్నే స్మరిస్తూ, పరిభ్రమిం ఉన్న దానిమీద ఇంకవిధ్యయా ప్రభూ!
నీవామస్మింకు శిలలు ద్రవిస్త వన్నారే... నీహృదయమింత పాపాణమే
మరి? మెరపు మెరసినట్లు కనబడితప్పించుకోని నాకే! నాథా! గోధామంతో
నీవూ నేనూ ఒక పెజ్జమీద ఉన్నట్లు కలలు కన్నాను నాథా! అవి ఎప్పుటి
కైనా ఫలించేవేనా? ఎన్నోళ్ళకైనా ఊహించరామృత పానమేనా మీ
అధరామృతపానం నాకు లభించదా?

రాణా: [తల్లిలో పాత్రలో ప్రవేశించి విచిత్ర కంఠంతో] ప్రేయసీ!
మీరా! నీపరిపూర్ణానురాగానికి మెచ్చుకున్నాను ఇదిగో... అమృతపానం
చెయ్యి... [విషపాత్రిక అందిస్తాడు]

మీరా: నాథా... నాథా... గోధామమునుంచి వచ్చావా... ఎటునుంచి
వచ్చావు... అమృతమా ... నాకోసమా ప్రభూ... ఏది? ఏది? [విష
పాత్రను అందుకోబోతూ]

దానిమీరా పైన దయ కలిగినా నేను

అమృతపాత్రిక నీయ వరుడెంచివావా!

ఓనాథ, ఓనాథ!

నాళలే నోయి నే నాలసింపగ నేల!

అమృతపాత్రిక (ముక్త, ఆనగించిన తోయి)

నీదే నేనై నాథ! నేనై నీవై నాథ!

మీరాను జన్మమిక మిథ్య యేనా నాథ

ఓనాథ, ఓనాథ!

[అని అందుకొని గుటగుటా తోసి] అబ్బ...హా...హా... [నెమ్మదిగా నేల మీదికి ఒరుగుతుంది]

వనజ: [పగునెత్తుకుంటూ ప్రవేశించి] అమ్మా! అమ్మా! అమ్మల తాగ కానా! నేను పగునెత్తుకుంటూ ఎక్కడోపలనే ఎంతవని జరిగింది! అది కొల కూటనివము తల్లీ... [రాణావైపు చూచి, చకితయై] ప్రభువే స్వయంగా వచ్చి ఇచ్చారా! అయ్యో! అయ్యో! [అని పక్కకు తొలిగి ముఖము ఎదుటికి వచ్చి నిలచుబడుతుంది]

రాణా: [మీరాతలవైపుకు వచ్చి నిలువబడతాడు]

ఒక గోసాయి: [ఇతరుడై] రాణా! మహాభక్తురాలి! ఏమ మిచ్చి పాత కొనికి ఒడి కట్టవు!

మీరా: [నెమ్మదిగా లేస్తూ] నానాధుడు నేనూ ఇద్దరమూ ఇప్పుడు ఇక్కడనేమాట్లాడుకుంటిమే! ఆయన ఏ మైనాడు? ఎక్కడికి పోయినాడు? బృందకు పోవా లన్నాడు వెళ్ళాడా!

[వరించి] ఎవ రిది? గోసాయి! ఇ దెవరు? రాణా!

రాణా: [గద్గదకంఠంతో] దే...వీ!

మీరా: [నిశ్శబ్దరాలై] రాణా!

రాణా: దేవీ! నీధర్మ ఇంత మహత్తర మైన దని ఎరుగక అనుమానించి బాధపెట్టిన నాణ్ణి.

మీరా: కాదు, కాదు. పరమాత్మస్వరూపుని మనోనాథుని చూపించిన పుణ్యాత్ముడవు.

రాణా: క్షమాపణ అర్థిస్తున్నాను దేవీ! నిన్ను ఎన్నో బాధలు పెట్టాను [మోకరిల్లి బోతాడు]

మీరా: కాదు, కాదు. [అని వారిమ్మ తానే మరీ వంగి నమస్కరించి] పొరబాటు, రాణా! నీరూపకంగా ప్రభువు నన్ను పరీక్ష చేశాడు నీలోపము ఇక్కడ ఏమీ లేదు.

రాణా: దేవీ! మహారాజుననే భ్రాంతిలో మత్తెక్కిననా కేదైనా తరణి పాయం చూపించి అనుగ్రహించ మని ప్రార్థన!

మీరా: గురుజ్ఞానముతప్ప వేరేమార్గము ఏమీ లేదు. వెళ్ళి వస్తాను నాకు నెల వివ్వండి.

రాణా: దేవీ! ఎక్కడికి?

మీరా: ఎక్కడి కేమిటి? బృందకం. నాప్రభువు బృందలో ఉంటాడు. పోయి అయిన్న కలుసుకోనాని ఇది నాకు ఆమృతత్వం తప్ప వేరే లోక యాత్ర లేదు.

రాణా: [చేష్టపూర్వక నిలవబడతాడు.]

మీరా: బృంద బృంద బృంద ధర్మలోక మందారమే బృంద

బృంద బృంద బృంద సాధులోక చంద్రికయే బృంద

[గోపాయాలు అమెను పాటలో ఆనసరిస్తారు. రాణా కనకాపుష్పేర వరకూ వంగి నిలుస్తాడు.]

